

Jan Malý

**TRESTNÍ ODPOVĚDNOST
PRÁVNICKÝCH OSOB**
Vybrané hmotněprávní
a procesněprávní konsekvence

MASARYKOVA
UNIVERZITA

**ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA**

**MUNI
PRESS**

**MUNI
LAW**

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB

Vybrané hmotněprávní
a procesněprávní konsekvence

Jan Malý

Masarykova univerzita
Brno 2022

Vzor citace

MALÝ, Jan. *Trestní odpovědnost právnických osob: vybrané hmotněprávní a procesněprávní konsekvence*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2022, 259 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Edice Scientia, sv. č. 735. ISBN 978-80-280-0194-0 (print), 978-80-280-0195-7 (online, pdf)

CIP - Katalogizace v knize

Malý, Jan

Trestní odpovědnost právnických osob : vybrané hmotněprávní a procesněprávní konsekvence / Jan Malý. – 1. vydání. – Brno: Masarykova univerzita, 2022. 259 stran. – Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Edice Scientia, sv. č. 735. ISBN 978-80-280-0194-0 (print), 978-80-280-0195-7 (online, pdf)

343.2/.7* 343.13* 343* 343.222* 347.19* (048.8)*

- trestní právo hmotné
- trestní právo procesní
- trestní právo
- trestní odpovědnost
- právnické osoby
- trestní řízení
- monografie

343 – Trestní právo [16]

Tato publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „Transfer a aplikace vědeckých výstupů“ č. MUNI/A/1536/2021 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2022.

Recenzent: prof. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Gratis Open Access – <https://www.press.muni.cz/open-access>

© 2022 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-280-0195-7 (online ; pdf)

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M280-0195-2022>

OBSAH

Abstrakt a klíčová slova / Abstract and Keywords.....	9
Seznam použitých zkratk.....	13
1 Úvod.....	17
2 Současný stav zkoumané problematiky, její metodologie a cíl.....	23
2.1 Současný stav zkoumané problematiky.....	23
2.2 Struktura monografie.....	24
2.3 Metodologie monografie.....	25
2.4 Cíl monografie.....	26
3 Právnícká osoba a trestní odpovědnost.....	27
3.1 Právnícká osoba.....	27
3.1.1 Pojem právnícké osoby.....	27
3.1.2 Osoba fyzická a osoba právnícká, právnícká osoba jako subjekt práv a povinností, právní osobnost a svéprávnost právnícké osoby.....	42
3.1.3 Curriculum vitae právnícké osoby (založení, registrace, vznik, zrušení, likvidace, výmaz právnícké osoby z rejstříku a zánik).....	53
3.1.4 Dělení právníckých osob.....	68
3.2 Trestní odpovědnost právnícké osoby.....	73
3.2.1 Pojem trestní odpovědnosti optikou komparace normativu trestní odpovědnosti fyzické a právnícké osoby, trestní odpovědnost právnícké osoby <i>per se</i>	73
3.2.2 Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob jako novum.....	85
3.2.3 Vztah zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob k ostatním trestněprávním předpisům.....	90
3.2.4 Hmotněprávní aspekty trestní odpovědnosti právnícké osoby a pozitivní právní úprava.....	92
3.2.5 Procesněprávní aspekty trestní odpovědnosti právnícké osoby a pozitivní právní úprava.....	94

4 Vybrané hmotněprávní konsekvence právní úpravy	
trestní odpovědnosti právnických osob	97
4.1 Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (časová, místní, osobní, věcná).....	97
4.1.1 Působnost časová.....	97
4.1.2 Působnost místní.....	98
4.1.3 Působnost osobní.....	99
4.1.4 Působnost věcná.....	101
4.2 Trestněprávní ne/odpovědnost vybraných právnických osob.....	101
4.3 Specifikace trestných činů, kterých se může či nemůže dopustit právnická osoba.....	112
4.4 Odpovědnost za zavinění (subjektivní odpovědnost), koncept přičitatelnosti a otázka vyvinění.....	117
4.5 Praktická aplikace vyvinění právnické osoby z trestní odpovědnosti.....	126
4.6 Okruh osob jednajících za právnickou osobu s důrazem na osoby mladistvé a děti mladší patnácti let.....	130
4.6.1 Mladistvý a dítě mladší patnácti let – občanskoprávní a trestněprávní pojetí „nedospělých“ osob.....	131
4.6.2 § 8 odst. 1 písm. a) TOPO.....	134
4.6.3 § 8 odst. 1 písm. b) TOPO.....	140
4.6.4 § 8 odst. 1 písm. c) TOPO.....	141
4.6.5 § 8 odst. 1 písm. d) TOPO.....	142
4.7 Pachatel, spolupachatel a účastník.....	144
4.8 Trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby.....	147
4.8.1 Ad nesoulad s teorií trestního práva hmotného a zásah do ústavních práv právnické osoby.....	148
4.8.2 Ad problémy při praktické aplikaci přechodu trestní odpovědnosti na všechny právní nástupce právnické osoby.....	153
4.8.3 Návrhy <i>de lege ferenda</i>	154
4.9 Účinná lítost a promlčení trestní odpovědnosti.....	155
4.9.1 Účinná lítost v kontextu trestní odpovědnosti právnických osob...	159
4.9.2 Promlčení trestní odpovědnosti v kontextu trestní odpovědnosti právnických osob.....	167
4.10 Tresty a ochranná opatření a jejich ukládání právnickým osobám.....	169

5 Vybrané procesněprávní konsekvence právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob	175
5.1 Společné trestní řízení vedené proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě	175
5.2 Právo právnické osoby na spravedlivý proces.....	184
5.2.1 Zakotvení práva na spravedlivý proces v právních předpisech, vztah práva na spravedlivý proces k právu na soudní a jinou právní ochranu	184
5.2.2 Porušení práva právnické osoby na spravedlivý proces ve společném řízení aneb nedostatek současné právní úpravy.....	190
5.3 Zajišťovací instituty v trestním řízení vedeném proti obviněné právnické osobě s důrazem na vazební důvod právnické osoby	193
5.3.1 Specifika ustanovení § 67 písm. c) TR	198
5.3.2 Ustanovení § 33 odst. 5 TOPO a péče řádného hospodáře.....	201
5.3.3 Zajišťovací instituty v TOPO neupravené	203
5.4 Jednání za právnickou osobu v průběhu trestního řízení	209
5.4.1 Obecně k jednání za právnickou osobu	210
5.4.2 Jednání v průběhu trestního řízení.....	212
5.4.3 Osoby oprávněné jednat za právnickou osobu v průběhu trestního řízení	213
5.5 Nutná obhajoba právnické osoby.....	224
6 Závěr	233
Summary	237
Literatura a další použité zdroje	239
Knihy (komentáře, učebnice a monografie).....	239
Odborná periodika.....	253
Sborníky z konferencí.....	257
Ostatní	258

ABSTRAKT A KLÍČOVÁ SLOVA / ABSTRACT AND KEYWORDS

Abstrakt

V předmětné monografii se zabývám problematikou trestní odpovědnosti právnických osob. Problematikou, která již není *novem* v českém právním řádu, neboť od účinnosti TOPO uplynulo již více než deset let, nicméně problematikou, jejíž některé dílčí aspekty stále mohou být v očích některé odborné veřejnosti problematičké, sporné, či minimálně diskutované. Právě těmito aspekty, které nazývám „vybrané hmotněprávní a procesněprávní konsekvence“ se v této monografii zabývám, častokrát ze všech v úvahu připadajících úhlů pohledu. Konkrétně se jedná o úhel pohledu zákonodárce při tvorbě TOPO, o úhel pohledu zákonodárce při zakotvování novel TOPO, o komparativní úhel pohledu a o subjektivní úhel pohledu s návrhy na změny TOPO *de lege ferenda*.

Klíčová slova

Právnická osoba; trestní odpovědnost; trestní odpovědnost právnických osob; trestný čin; zavinění; vyvinění; trestná součinnost; účinná lítost; společné řízení; právo na spravedlivý proces; zajišťovací instituty; nutná obhajoba.

Abstract

In this monograph I deal with the issue of criminal liability of legal entities. An issue that is no longer *novum* in the Czech legal system, because more than ten years have passed since the effective date of TOPO, however, an issue whose some aspects may still be problematic, controversial, or at least discussed. It is precisely these aspects that I call “selected substantive and procedural consequences” that I deal with in this monograph, often from all possible perspectives. Specifically, it is the point of view of the legislator in creating the TOPO, the point of view of the legislator in enshrining the TOPO amendments, the comparative point of view and the subjective point of view with proposals for changes to the TOPO *de lege ferenda*.

Keywords

Legal Entity; Criminal Liability; Criminal Liability of Legal Entities; a Crime; Causing; Exculpation; Criminal Cooperation; Effective Regret; Common Procedure; the Right to a Fair Trial; Custodial Institutes; Necessary Advocacy.

Matyldě

„Právnícké osoby nejsou z masa a kostí, a přesto mají své orgány. Neznají pocity, ale přesto mají vůli. Jsou neviditelné, ale mohou být volané k odpovědnosti. Nemají bydliště, avšak mají sídlo. Z uvedené charakteristiky je zřejmé, proč otázka trestní odpovědnosti právnických osob je tak komplikovaná.“

Trestní odpovědnost právnických osob v České republice,
Bilance a perspektivy
prof. Jiří Jelínek

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- Listina** Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky
- LZPS** Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Ústava** Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava
- Úmluva** Evropská úmluva o ochraně lidských práv
- TOPO** Zákon č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
- zákon o trestní odpovědnosti právnických osob**
Zákon č. 418/2011 Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
- TZ** Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- trestní zákoník**
Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- TŘ** Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- trestní řád** Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- ZSM** Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
- ZOMJS** Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů

ZOTČ Zákon č. 45/2013, Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů

ZoVR Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů, ve znění pozdějších předpisů

přestupkový zákon

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů

OZ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

občanský zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

starý občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZOK Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů

ZŘS Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

občanský soudní řád

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon o majetku České republiky

Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů

kompetenční zákon

Zákon č. 2/1969 Sb., České národní rady o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky, ve znění pozdějších předpisů

zákon o obcích

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů

zákon o krajích

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů

zákon o hlavním městě Praze

Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů

zákoník práce

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

zákon o zadávání veřejných zakázek

Zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů

zákon o Ústavním soudu

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů

živnostenský zákon

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů

ZTZPO

Zákon č. 91/2016 Z.z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov (zákon Slovenskej republiky)

ALCE

Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (zákon Polské republiky)

VbVG

Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für Straftaten (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz)

StPO	Strafprozessordnung (rakouský trestní řád)
OČTŘ	Orgán činný v trestním řízení či orgány činné v trestním řízení
T	Spisová značka – trestní věci prvostupňové
To	Spisová značka – trestní věci druhostupňové
Tdo	Spisová značka – dovolání ve věcech trestních
Cdo	Spisová značka – dovolání ve věcech občanskoprávních a obchodních (obchodní původně Odo)

1 ÚVOD*

V období zejména druhé poloviny 20. století došlo (nejen) v evropských zemích k požadavku na zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob. Prvotní impuls pro zakotvení této oblasti právní úpravy byl vcelku nasnadě – neustále se zvětšující počet zakládaných právnických osob, zejména obchodních korporací, a s tím související rostoucí počet protiprávních činů, kterých

* JUDr. Jan Malý, Ph.D., advokát, Fiala, Tejkal a partneři, advokátní kancelář, s. r. o. / Attorney at Law, Fiala, Tejkal a partneři Law Office, Czech Republic / E-mail: maly@akfiala.cz

Vybrané zdroje, jež byly citovány v této monografii, byly získány z knihovny právnické fakulty:

- univerzity ve Vídni (Universität Wien Rechtswissenschaftliche Fakultät), kterou autor za tímto účelem navštívil v rámci projektu specifického výzkumu na téma „Vývojové tendence trestní politiky II“ (MUNI/A/1142/2017);
- univerzity ve Vídni (Universität Wien Rechtswissenschaftliche Fakultät), kterou autor za tímto účelem navštívil v rámci projektu „Interní grantová agentura Masarykovy univerzity“ (IGA) na téma „The specifics of the Criminal Liability of Legal Entities in the Czech Law“ (MUNI/IGA/1421/2020), (reg. č.: CZ.02.2.69/0.0/0.0/19_073/0016943) financovaného z EFRR;
- univerzity v Hamburku (Universität Hamburg, Fakultät für Rechtswissenschaft), kterou autor za tímto účelem navštívil v rámci projektu „Interní grantová agentura Masarykovy univerzity“ (IGA) na téma „The specifics of the Criminal Liability of Legal Entities in the Czech Law“ (MUNI/IGA/1421/2020), (reg. č.: CZ.02.2.69/0.0/0.0/19_073/0016943) financovaného z EFRR;
- Bucerius Law School v Hamburku, kterou autor za tímto účelem navštívil v rámci projektu „Interní grantová agentura Masarykovy univerzity“ (IGA) na téma „The specifics of the Criminal Liability of Legal Entities in the Czech Law“ (MUNI/IGA/1421/2020), (reg. č.: CZ.02.2.69/0.0/0.0/19_073/0016943) financovaného z EFRR.

Tato monografie vznikala v letech 2017–2022 při řešení výše v této poznámce pod čarou uvedených projektů a dále při řešení těchto projektů:

- „Vybrané aspekty trestního práva hmotného a procesního v komparativním pohledu“ (MUNI/A/1443/2018);
- „Pronikání trestního práva do ostatních právních odvětví“ (MUNI/A/1437/2019);
- „Pronikání trestního práva do ostatních právních odvětví II.“ (MUNI/A/1304/2020).

Vybrané části této monografie byly již publikovány v rigorózní práci autora:

- MALÝ, J. *Trestní řízení s důrazem na specifika společného řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2020. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/qi3nw/> [cit. 2. 10. 2021].

Monografie vychází z textu disertační práce nazvané „Trestní odpovědnost právnických osob – vybrané hmotněprávní a procesněprávní konsekvence“, již jsem v roce 2022 úspěšně obhájil na půdě Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

se právnické osoby dopouštěly a dopouští. Ač některé činy začaly dosahovat trestněprávních intencí, s ohledem na zásadu *societas delinquere non potest* (právnická osoba se nemůže dopustit trestného činu)² nemohly být právnické osoby trestány trestněprávními sankcemi, ale toliko sankcemi správněprávními.³

Jednotlivé evropské státy tak postupně začaly přijímat právní úpravu trestní odpovědnosti právnických osob.

Problematika trestní odpovědnosti právnických osob⁴ však byla v celé řadě zemí tématem velmi kontroverzním a objevovaly se důvody jak pro přijetí této oblasti právní úpravy (trestní právo musí reagovat na nárůst počtu právnických osob, nezávažnější protiprávní činy musí být kategorizovány jako činy trestné a jako takové musí být trestány normami trestního práva, alternativní sankční mechanismy nejsou dostačující, právnické osoby, zejména nadnárodní korporace, jsou příliš silné, zneužívají svého postavení a s vidinou zisku přistupují k životnímu prostředí a k základním lidským právům s disrespektem, atd.), tak proti (právnická osoba je jen fikce, kterou není možné trestat, správněprávní sankční mechanismy jsou dostačující, zásah do pojetí individuální trestní odpovědnosti a porušení zásady *societas delinquere non potest*, právnická osoba nemůže jednat zaviněně, atd.).

At' tak či onak, s výjimkou Německa se evropské státy nakonec shodly, že důvody pro přijetí trestní odpovědnosti právnických osob nakonec převažují nad důvody proti, pročez se společně úvahy o kriminalizaci určitých

1 Pro doplnění uvádím, že římskoprávní pojem „*societas*“ byl historicky chápán jako závazkové sdružení fyzických osob, které nedisponovalo právní osobností. Při tomto pojetí *society* je nutno konstatovat, že i po přijetí právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob zásada *societas delinquere non potest* stále platí, neboť sdružení fyzických osob (v českém pozitivním právu můžeme hovořit o společnosti podle občanského práva upravené v § 2716 a násl. občanského zákoníku) není právnickou osobou. Teprve pokud bychom *societas* chápali jako „společnost“ podle současného platného a účinného českého pozitivního práva, tedy jako subjekt s právní osobností, mohli bychom hovořit o prolomení této zásady v případě přijetí právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob.

2 KÁVĚNA, M., ŠAMOVÁ, M., HRAČOVÁ, K., SKOČOVSKÝ, D. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU, Srovnávací studie č. 5.270*. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny, duben 2007, aktualizace červen 2016, s. 7.

3 V podrobnostech odkazují (byť na monografii sepsanou dle slovenského práva, přesto inspirativní i v českém právním prostředí) na HAMULÁKOVÁ, Z. *Správně delikty právnických osob – vybrané instituty a problémy*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017.

4 JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 23–24.

závažných forem protispolečenské činnosti a sankcionování právnických osob postupně začaly objevovat v právních předpisech Evropské unie,⁵ jež jsou pro členské státy, a tedy i pro Českou republiku právně závazné.⁶ Tendence favorizující trestní odpovědnost právnických osob vyústily v České republice k přijetí TOPO, tedy právního předpisu smíšené povahy, jenž nabyl účinnosti dne 1. 1. 2012. Jedním dechem je nutno dodat, že trestní odpovědnost právnických osob byla v České republice přijata jako trestní odpovědnost práv.⁷ Ač bylo přijetí trestní odpovědnosti právnických osob pro Českou republiku v konečném důsledku nutností (požadavek na zakotvení náležité odpovědnosti právnických osob se sankcemi trestněprávní povahy se v rámci Evropské unie objevil kromě mnoha rámcových rozhodnutí⁸ například i v několika směrnicích⁹ a nařízeních¹⁰), neboť v případě neimplementování požadavků

5 Resp. nejdříve v právních předpisech Evropských společenství a teprve následně v právních předpisech Evropské unie.

6 K tomu srov. ŠÁMAL, P. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11, s. 19–29.

7 JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, Teoretik, s. 24.

8 Jedná se např. o toto rámcové rozhodnutí:

- Rámcové rozhodnutí Rady 2003/577/SVV ze dne 22. července 2003 o výkonu příkazů k zajištění majetku nebo důkazních prostředků v Evropské unii, 32003F0577.

9 Jedná se např. o tyto směrnice:

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. 11. 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí (Text s významem pro EHP), 32008L0099;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. 6. 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí, 32009L0052;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13. 12. 2011 o posuzování vlivů některých veřejných a soukromých záměrů na životní prostředí, text s významem pro EHP, 32011L0092;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. 4. 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV, 32011L0036;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/123/ES ze dne 21. 10. 2009, kterou se mění směrnice 2005/35/ES o znečištění z lodí a o zavedení sankcí za protiprávní jednání (Text s významem pro EHP), 32009L0123;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES ze dne 26. 10. 2005 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu (Text s významem pro EHP), 32005L0060.

10 Jedná se např. o tato nařízení:

- Nařízení Rady (Euratom) č. 1074/99 ze dne 25. 5. 1999 o vyšetřování prováděném Evropským úřadem pro boj proti podvodům (OLAF), 31999R1074;
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1073/1999 ze dne 25. 5. 1999 o vyšetřování prováděném Evropským úřadem pro boj proti podvodům (OLAF), 31999R1073.

zakotvených v právních předpisech Evropské unie by České republice hrozilo zahájení řízení ve věci porušování Smlouvy o fungování Evropské unie¹¹ a s tím související uložení finanční sankce,¹² bylo zcela jistě možné se na přijetí této vysoce specifické oblasti právní úpravy možné dostatečně připravit. Česká republika však dle mého soudu léta potenciálních příprav promeškala a zatímco ostatní evropské státy postupně přijímaly tuto novou právní úpravu,¹³ Česká republika nevěnovala tolik potřebným přípravám dostatečnou přípravu, což vyústilo v katastrofu spočívající v devítidenní legisvakanci lhůtě TOPO, zasazené navíc do období vánočních svátků roku 2011.¹⁴ Takový přístup zákonodárce zcela jistě nemůže být pozitivně hodnocen.

TOPO byl tak od samého počátku obtěžkán nedostatečnou připraveností odborné i neodborné veřejnosti na jeho přijetí, což se projevilo zejména ve dvou rovinách – tou první byla nepřipravenost a neochota trestních soudců uchýlit se v prvních letech účinnosti TOPO k jeho aplikaci,¹⁵ tou druhou poté celá řada novelizací TOPO, v některých případech i novelizací zásadního charakteru (např. změna výčtu trestných činů, kterých se ne/může právnická osoba dopustit z výčtu pozitivního na výčet negativní, apod.)¹⁶

Tato monografie se tak v první řadě zabývá uchopením právnické osoby jako takové, jejím zasazením do systému práva a dále důsledným zodpovězením elementární a přesto tak složité otázky, a sice zda je možné právnickou osobu trestat, a pokud ano, tak od jakého a do jakého okamžiku.

11 Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie, 12012E/TXT.

12 K tomu srov. ŠÁMAL, P. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11, s. 19–29.

13 Vůbec první evropskou zemí, která zavedla trestní odpovědnost právnických osob v rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob za ekonomické trestné činy bylo Nizozemsko v roce 1950 prostřednictvím zákona o ekonomických deliktech (Wet van 22 juni 1950, houdende vaststelling van regelen voor de opsporing, de vervolging en de berechting van economische delicten), jehož věcná působnost byla roce 1976 rozšířena na všechny trestné činy a sice novelou nizozemského trestního zákona (Wetboek van Strafrecht, Wet van 3 maart 1881, Artikel 51). Další evropské země v následujících letech Nizozemsko následovaly.

14 JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 19.

15 V prvním roce jeho účinnosti nebyla odsouzena žádná právnická osoba, k tomu srov. JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 29.

16 K 31. 1. 2022, tedy deset let a jeden měsíc po nabytí jeho účinnosti, byl TOPO novelizován celkem jedenáctkrát.

Tato monografie se dále zabývá vybranými hmotněprávními a procesněprávními konsekvencemi, které by mohly být problematické jak v teoretickoprávní, tak v aplikační rovině. Tyto vybrané konsekvence jsou následně v samostatných kapitolách rozebírány a v případě, že v konečném důsledku dospějí k závěru, že problematické jsou, předkládám návrhy na vhodnější právní úpravu *de lege ferenda*.

Vybrané hmotněprávní a procesněprávní konsekvence jsou za sebou chronologicky řazeny tak, jak jsou řazeny v TOPO, přičemž konsekvence dle mého názoru neproblematické (například vykonávací řízení u odsouzené právnické osoby), anebo konsekvence, které by vydaly na samostatnou monografii (například mezinárodní justiční spolupráce¹⁷ v kontextu trestní odpovědnosti právnických osob), nejsou v této monografii obsaženy.

Tato monografie vychází z právního stavu normativních právních aktů platných a účinných ke dni 31. 1. 2022.

¹⁷ K tomu srov. např. SCHOMBURG, S., LAGODNY, O. *Internationale Rechtsbülfe in Strafsachen*. München: C. H. Beck, 2019.

2 SOUČASNÝ STAV ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY, JEJÍ METODOLOGIE A CÍL

2.1 Současný stav zkoumané problematiky

Co se současného stavu zkoumané problematiky týče, je nutno konstatovat, že ke dni dokončení této monografie je TOPO normou platnou a účinnou více než deset let,¹⁸ tudíž tuto oblast právní úpravy si dovoluji označit za *relativně dobře etablovanou* v českém právním prostředí.¹⁹

Tím však není dotčena skutečnost, že i po více než deseti letech účinnosti TOPO jsou na stole stále dva okruhy otázek – prvním z nich je nekončící rozbor specifik týkajících se této specifické oblasti právní úpravy, druhým z nich je bilancování TOPO a řešerše judikatury k TOPO. Právě druhý okruh otázek je (a zcela jistě i *pro futuro* bude) předmětem aktivit zejména odborné veřejnosti, typicky v podobě odborných článků, monografií či konferencí a sborníků z nich.²⁰ S ohledem na oba zmíněné okruhy otázek je stav zkoumané problematiky stále v určitých otázkách *tabula rasa*, přičemž právě těmto dosud neprobádaným či nedostatečně probádaným otázkám se chci v této monografii věnovat (srov. obsah této monografie).

¹⁸ K tomu *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

¹⁹ O čemž svědčí celá řada odborné literatury a celá řada odborných článků (viz seznam zdrojů uvedený v závěru této monografie), jakož i rozhodovací praxe soudů citovaná níže v této monografii, metodiky NSZ k aplikaci TOPO, opět citovaná níže v této monografii a v neposlední řadě komentářová a další obdobná odborná literatura k TOPO. Konkrétně se jedná zejména o tuto literaturu:

- BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.
- FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018.
- FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, Teoretik.
- ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.

²⁰ Odkazují např. na následující odbornou konferenci: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

2.2 Struktura monografie

Co se týče struktury této monografie, člení se tato monografie na sedm kapitol. V souladu se standardy, které jsou u obdobných prací akademickou obcí vyžadovány, je první kapitolou úvod a poslední kapitolou závěr, druhou kapitolou je pak kapitola s názvem „*Současný stav zkoumané problematiky, struktura monografie, její metodologie a cíl*“.

Vztah první, druhé a poslední (sedmé) kapitoly je esenciální, neboť v první kapitole (úvodu) jsou vymezeny teoretické předpoklady pro sepsání této monografie, historické úmysly zákonodárce tendující k přijetí právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob a dále především ony vybrané hmotněprávní a procesněprávní konsekvence, kterými se zabývám níže v této monografii spolu se zdůvodněním proč. Druhá kapitola pak navazuje na úvod, když shrnuje současný stav zkoumané problematiky, předkládá strukturu monografie a hlavně předkládá esenciální odborné vědecké aspekty této monografie, spočívající ve vymezení souvisejících metodologických otázek a ve vymezení cíle této monografie, jehož mám ambici dosáhnout. Poslední sedmá kapitola (závěr) pak zrcadlí odpovědi na výchozí postuláty vymezené v prvních dvou kapitolách a následně kriticky hodnotí splnění cíle této monografie.

Těžiště předkládané monografie spočívá v kapitolách tři, čtyři a pět.

Třetí kapitola představuje vědecky významnou část této monografie, která se pohybuje na pomezí trestního práva, občanského práva, teorie práva, právní filosofie a právních dějin. Na několika desítkách stran se v rámci této kapitoly totiž zabývám právní osobou *per se*, jejím historickým vývojem, právněfilosofickým uchopením a jejími předpoklady být subjektem trestního práva hmotného, totiž její schopností stát se pachatelem trestného činu, jakož i všemi dílčími souvisejícími s jejími specifiky, zejména s jejím postupným vznikem a zánikem a s její neschopností (objektivní nemožností) samostatně právně jednat. Třetí kapitola tak představuje zcela nezbytný předpoklad pro další kapitoly a může být chápána jako vstupní brána pro další bádání předkládané v následujících kapitolách.

Stěžejní, čtvrtá kapitola této monografie, předkládá *vybrané hmotněprávní konsekvence právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob*, a to při zachování struktury jejich předložení v tom pořadí, v jakém tyto předkládá TOPO,

tzn. nejprve se zabývá otázkou působnosti TOPO, okruhem osob, na které se TOPO nevztáhne (hmotněprávní exempce) a výčtem (nyní negativním) trestných činů, jichž se právnická osoba nemůže dopustit. Následně navazuje obligátní trestněprávní otázkou spočívající v zavinění (tzn. řeší subjektivní stránku skutkové podstaty trestného činu ve vztahu k pachateli – právnické osobě) a pokračuje související otázkou, specifickou toliko pro právnické osoby, spočívající ve vyvinění právnické osoby z její trestní odpovědnosti. Závěrečné podkapitoly páté kapitoly se zabývají zbývajícími, dosud v monografii neřešenými konsekvencemi, a sice okruhem osob jednajících za právnickou osobu s důrazem na osoby mladistvé a děti mladší patnácti let, otázkami trestné součinnosti, přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby (dosud nevídaným *novem* v trestním právu), účinnou lítostí a promlčením trestní odpovědnosti, jakož i okruhem trestů a ochranných opatření ukládaných právnickým osobám.

Stěžejní, pátá kapitola této monografie, předkládá *vybrané procesněprávní konsekvence právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob*, opět při zachování struktury jejich předložení v tom pořadí, v jakém tyto předkládá TOPO. Konkrétně se tak jedná o společné trestní řízení vedené proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě, právo právnické osoby na spravedlivý proces, zajišťovací instituty, specifika jednání za právnickou osobu v průběhu trestního řízení, jakož i o otázku nutné obhajoby právnické osoby.

2.3 Metodologie monografie

Metodologie monografie je založena na standardních a v obdobných monografiích běžně používaných vědeckých metodách. Jmenovitě se tak jedná zejména o komparaci, jež prolíná ve větší či menší míře všechny stěžejní kapitoly monografie (kapitoly tři, čtyři a pět) a která porovnává českou pozitivní úpravu trestní odpovědnosti právnických osob se zahraničními právními úpravami (zejména s právními úpravami blízkými české právní úpravě jak z geografického, tak obsahového hlediska, tzn. porovnání se slovenskou, rakouskou a polskou právní úpravou, spolu se zmínkou týkající se specifík německé právní úpravy).

Vedle metody komparace je monografie založena i na dalších metodách, tj. na analýze, syntéze, indukci a dedukci (aplikované zejména v kapitolách pět a šest) a dále i na metodách historických (kapitola tři).

Třetí kapitola je navíc obohacena o nezbytný exkurz do oblasti soukromého práva, zejména pak do oblasti práva obchodních korporací.

2.4 Cíl monografie

Cílem této monografie je nejprve uchopení a vymezení fenoménu právnické osoby v systému práva, zvážení souvisejících specifík a vyslovení odvozeného závěru, ke kterému pojetí právnické osoby (v trestněprávní rovině) se autor přiklání a proč, to vše za účelem vytvoření předpokladů pro následný teoretický rozbor její možné a pozitivním právem předvídané a aprobované trestní odpovědnosti.

Neméně důležitým cílem této monografie je pak uchopení vybraných hmotněprávních a procesněprávních konsekvencí trestní odpovědnosti právnické osoby (v postupném pořadí, jak je předkládá TOPO), jejich zevrubná analýza a kritické zhodnocení, a to buďto za účelem vyslovení souhlasu s dikcí TOPO, anebo za účelem proaktivně orientované kritiky, která, i za pomoci komparace se zahraniční právní úpravou, bude-li její použití vhodné a účelné, v případě vyplynuté nutnosti vyústí v návrhy *de lege ferenda*.

Jedním dechem je nutno dodat, že cílem této monografie není (byť se tak po prostudování jejího názvu může zdát) předložení komplexního rozboru celé oblasti právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob. Takový rozbor by byl zcela jistě zajímavý, nicméně s ohledem na potenciální rozsah takto široce zaměřené monografie by, chtě nechtě, kvalita musela ustoupila kvantitě, což je v rozporu se zásadami autora, jimiž se při psaní této monografie řídil.

Předkládaná monografie by tak měla fundovaně a odborně odpovídat na dílčí otázky, kterými se zabývá, ambice vytvořit jedinečné dílo pokrývající celou kategorii trestní odpovědnosti právnických osob přenechává autor jinému.

3 PRÁVNICKÁ OSOBA A TRESTNÍ ODPOVĚDNOST

3.1 Právnícká osoba

3.1.1 Pojem právnícké osoby

Chceme-li hovořit o trestní odpovědnosti právnícké osoby,²¹ je nezbytně nutné nejprve uchopit pojmy v tomto sousloví obsažené. V této kapitole se budu zabývat pojmem právnícké osoby,²² v následující kapitole pak pojmem trestní odpovědnosti.

Ač české pozitivní právo²³ bezmála deset let počítá s trestní odpovědností právníckých osob a tato se stále více a více etabloje v portfoliu českého pozitivního trestního práva, je nutno konstatovat, že ono etablování nenastalo ze dne na den a že názory na ukotvení trestní odpovědnosti právníckých osob se v českém pozitivním trestním právu liší.²⁴ A není divu. Ač je trestní odpovědnost právníckých osob v České republice ke dni sepisu této monografie dle mého názoru již relativně dobře etablována,²⁵ je tato *ab initio* obtěžkána

²¹ K tomu srov. např. KOTLÁN, P. Problémy spojené s trestní odpovědností právníckých osob. *Trestněprávní revue*. 2020, č. 2, s. 87–91, nebo MALÝ, J., ČERNÝ, M. Pobočný spolek v českém právním řádu a jeho trestní odpovědnost. *Právní rozhledy*. 2019, č. 12, s. 427–434.

²² § 20 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²³ K tomu srov. zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a datum nabytí jeho účinnosti – 1. 1. 2012.

²⁴ MALÝ, J. Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnícké osobě. *Právní rozhledy*. 2020, č. 10, s. 368–371.

²⁵ To ovšem neznamená, že je trestní odpovědnost právníckých osob relativně dobře etablována i v jiných (například i evropských zemích). Tak například Spolková republika Německo stále rozeznává toliko jinou než trestněprávní odpovědnost právníckých osob, ve Spojeném království je myšlenka trestní odpovědnosti právníckých osob (resp. v roce 2016 byla) stále považována za „rather new.“ K tomu srov. BECK, S. Chapter 25, Corporate criminal liability, Introduction to corporate criminal liability. In: DUBBER, M. D., HÖRNLE, T. *The Oxford handbook of criminal law*. New York, NY: Oxford University Press, 2016, s. 561, kde Beck uvádí: „Human beings have always lived in a tension zone between individuality and social integration; the emphasis changing between the two in different eras. Still, the concept of the ‚corporation‘ – a separate legal person with its own rights and obligations – is rather new.“ K tomu dále srov. STOITCHKOVA, D. *Towards Corporate Liability in International Criminal Law*. Utrecht: Wienieke Matthijse, 2010, s. 24.

nezbavitelným a neřešitelným problémem, totiž že „*působí jako cizorodý prvek v klasickém modelu trestní odpovědnosti fyzických osob.*“²⁶

Hlavním důvodem proč tomu tak je, je skutečnost, že (již ze samé logiky věci) trestní odpovědnost právnické osoby je imanentně spjata s právnickou osobou, zatímco trestní právo hmotné *per se* je spjata (resp. po celou dobu své existence až do doby přijetí trestní odpovědnosti právnických osob bylo spjata) s tezí, že pachatelem je toliko fyzická osoba (pročež trestní právo hmotné zabývající se trestní odpovědností fyzických osob bylo vystavěno na individuální trestní odpovědnosti).²⁷ Tato teze je tisíce let stará, když trestní právo jako součást práva veřejného bylo aplikováno například již ve starověkém Římě.²⁸ Přijetím trestní odpovědnosti právnických osob došlo k nutnému alternativnímu uchopení, když pachatelem může být kromě fyzické osoby i osoba právnická (pročež trestní právo hmotné zabývající se trestní odpovědností právnických osob bylo vystavěno na kolektivní trestní odpovědnosti).²⁹

Ona cizorodost se projevuje zejména tím, že ani TOPO, ani jiný trestněprávní předpis nenabízí nejen definici právnické osoby, ale ani jakékoli její bližší uchopení,³⁰ pročež nezbyvá, než vyjít z definice právnické osoby obsažené v občanském zákoníku, který ve svém § 20 odst. 1. konstatuje, že „*právnická osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.*“

²⁶ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 36.

²⁷ KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9, s. 249–253.

²⁸ SCHELLE, K. *Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 159.

²⁹ Kratochvíl v této souvislosti dokonce hovoří v případě pachatelů – fyzických osob – o tzv. „*individuálním trestním právu hmotném*“ a v případě pachatelů – právnických osob – o tzv. „*kolektivním trestním právu hmotném*“, k tomu srov. KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9, s. 249–253.

³⁰ Koneckonců tento krok zákonodárce vítám, neboť jediným alternativním řešením by bylo zakotvení definice právnické osoby (nebo alespoň její nějaké uchopení) do TOPO či do jiného trestněprávního předpisu, což by dle mého názoru přineslo více škody než užítu, neboť by se buď jednalo o definici shodnou s definicí občanskoprávní (a nač mít dvě totožné definice jen proto, abychom mohli říci, že jedna je obsažena v trestněprávním předpise), anebo o definici od té občanskoprávní odlišnou, což by v praxi způsobovalo nejméně výkladový problém a roztržiténost judikatury k otázce právnických osob na judikaturu civilní a trestněprávní.

Platný a účinný občanský zákoník je vystaven na tzv. teorii fikce,³¹ která je založena na personifikaci, neboť vychází z přístupu, že přirozenou osobou může být toliko člověk a že právnícká osoba může existovat pouze za předpokladu, že je „*dán právní základ, který tento fiktivní útvar personifikuje.*“³² Jinými slovy, právnícká osoba je právníckou osobou pouze a jenom proto, že tak stanoví normativní právní akt. *A contrario*, pokud by tak normativní právní akt nestanovil, o právníckou osobu by se nejednalo.³³

S teorií fikce je imanentně spjata skutečnost neschopnosti právnícké osoby samostatně právně jednat, pročez je nezbytně nutné, aby za ní právně jednali navenek její zástupci,³⁴ neboť na rozdíl od předchozí právní úpravy občanský zákoník nepočítá s tím, že by právnícké osoby měly vůli, kterou by mohly navenek projevit prostřednictvím zástupce (předchozí právní úprava vystavěná na organické teorii tedy chápala jednání právnícké osoby tak, že právnícká osoby činí právní úkony *de iure* sama a pouze *de facto* prostřednictvím zástupce, například statutárního orgánu),³⁵ a to právě s ohledem na jejich fiktivní povahu. Občanský zákoník (a soukromé právo obecně) tak konstatuje, že jednání právnícké osoby není činěno *de iure* právníckou osobou *per se*, ale že je *de iure* i *de facto* činěno prostřednictvím zástupce,³⁶ například statutárního orgánu.^{37,38} Jinými slovy, vůle zástupce právnícké osoby je považována za vůli právnícké osoby.

Jedním dechem je nutno dodat, že občanský zákoník nezavádí teorii fikce jako *novum*.

31 ČEP, D. *Trestní odpovědnost právnícké osoby a člen statutárního orgánu, aneb Vytýkatelnost protiprávního činu člena statutárního orgánu právnícké osobě*. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 31.

32 MUZIKÁŘ, M., BODEČKOVÁ, J. § 20 [Právnícká osoba]. In: PETROV, J., VÝTIŠK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 67.

33 Ibid.

34 Ustanovení § 161 občanského zákoníku hovoří o zastoupení právnícké osoby (když zastoupení může být například, ale nejenom, členem statutárního orgánu), nikoli o jednání za právníckou osobu.

35 K tomu srov. způsob jednání statutárního orgánu před 1. 1. 2014, kdy v zakladatelském právním jednání bylo uvedeno, že statutární orgán **jedná za společnost**.

36 K tomu srov. např. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 5. 2020, č. j. 4 As 38/2020-43.

37 K tomu srov. způsob jednání statutárního orgánu po 1. 1. 2014, kdy v zakladatelském právním jednání je uvedeno, že statutární orgán **zastupuje společnost**.

38 JURÁŠ, M. Zastoupení právnícké osoby v civilním právu – aktuální problémy. *Právní rozhledy*. 2014, č. 12, s. 428–432.

Historické kořeny teorie fikce jsou relativně hluboké, jako hlavního zástupce teorie fikce označuje literatura německého právníka Friedricha Carla von Savignyho (1779–1861), který konstatoval, že „*právnícké osoby jsou umělý juristický konstrukt, který je přijatý pouze na základě fikce*“³⁹ a že „*právní subjektivita (Rechtsfähigkeit),⁴⁰ tedy způsobilost nést práva a povinnosti, přirozeně náleží jenom jednotlivým lidem, tedy jenom fyzickým osobám.*“⁴¹

Savigny dále konstatoval, že právnícká osoba musí být kvůli své fiktivní povaze z některých okruhů právních poměrů vyloučena,⁴² a dále popíral, že by právnícká osoba mohla mít způsobilost k právním úkonům (Handlungsfähigkeit),⁴³ kterou Savigny připouštěl toliko u jednotlivých fyzických osob (lidí) jako bytostí, jež jsou nadány svobodnou vůlí a rozumem. S ohledem na fiktivní povahu právnícké osoby (Savigny doslovně hovořil o tzv. juristické fikci)⁴⁴ tak právnícká osoba nemá v reálném světě svou existenci, ale existuje jen

³⁹ SOBEK, T. Je právnícká osoba fikce? *teorieprava.blogspot.com* [online]. 25. 10. 2009 [cit. 2. 10. 2021]. Dostupné z: <http://teorieprava.blogspot.com/2009/10/jc-pravnicka-osoba-fikce.html>

⁴⁰ Resp. českou porekodifikační právní terminologií právní osobnost, k tomu srov. § 15 odst. 1 občanského zákoníku.

⁴¹ SOBEK, T. Je právnícká osoba fikce? *teorieprava.blogspot.com* [online]. 25. 10. 2009 [cit. 2. 10. 2021]. Dostupné z: <http://teorieprava.blogspot.com/2009/10/jc-pravnicka-osoba-fikce.html>

⁴² Savigny měl na mysli především některé soukromoprávní poměry, typicky poměry rodinné, k tomu srov. přechodí citace.

⁴³ Resp. českou porekodifikační právní terminologií svéprávnost, k tomu srov. § 15 odst. 2 občanského zákoníku.

⁴⁴ Zatímco lidé (fyzické osoby), jejichž existence je nezpochybnitelná, mají svou skutečnou existenci (k tomu srov. čl. 5 Listiny) jako reálně existující entity, právnícké osoby se takovou skutečností pyšnit nemůžou, neboť je uvedl do života toliko jen normativní svět zákonných ustanovení.

Někteří autoři ovšem takovýto postulát odmítají s tím, že jde o zřejmou nesprávnost, neboť „*celá konstrukce právní subjektivity je dílem zákonodárce, takže jak pro účastenství právníckých, tak i fyzických osob v právních vztazích platí nedávno V. Knappem připomenutý Petrazycského bonmot, že „právní subjekt existuje jen v právu, právě jako subjekt větný existuje jen v gramatice.“*“ (K tomu srov. ELIÁŠ, K., NYKODÝM, J. § 18 [Pojem]. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I, II. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2009, s. 225.) Osobně se domnívám, že o nesprávnosti takové pojetí uvažovat lze, nicméně právě s ohledem na objektivní nemožnost právnícké osoby samostatně jednat, jakož i s ohledem na celospolečenskou potřebu uchopení právnícké osoby jako subjektu práv a povinností je nezbytně nutné nějakou teorii pozdvihnout nad ostatní a z té vycházet. Ač teorie fikce bezpochyby má své limity a nedokonalosti, je dle mého názoru ve srovnání s ostatními, níže v této monografii specifikovanými teoriemi, tou nejlepší možnou, a to právě s ohledem na skutečnost, že „mozkem“ právnícké osoby není ona sama, ale „jednající osoba“, což je z pohledu trestní odpovědnosti právníckých osob kardinálně důležitá skutečnost.

z moci zákona jako uměle, pro potřeby zákonodárce a adresáta právní normy, vytvořená fikce.⁴⁵

Savigny dále kategoricky odmítal deliktní způsobilost (Deliktsfähigkeit) a dále i trestní odpovědnost právníckých osob (Strafrechtliche Verantwortlichkeit von juristischen Personen),⁴⁶ což nebylo v jeho době nic neobvyklého, neboť prvotní úvahy o deliktní, resp. trestní odpovědnosti právníckých osob následovány přijetím normativního právního aktu zakotvujícím trestní odpovědnost právníckých osob⁴⁷ se objevují až o několik desítek let později.⁴⁸

V kontextu TOPO je již na první pohled zřejmé, že úvahy Savignyho minimálně v rozsahu absence deliktní způsobilosti a v rozsahu absence právní osobnosti právnícké osoby byly překonány. Savignyho závěry však vnímám jako teoretickoprávní postuláty, nikoli jako návrhy na pozitivněprávní řešení předložených otázek. Ztotožňuji se tak se závěrem Berana, že Savignyho úvaha o deliktní nezpůsobilosti právníckých osob spíše svědčí o jeho „*právně-politickém přesvědčení než o tom, jak může být tato otázka upravena v platném právu.*“⁴⁹

Související otázkou je otázka, zda občanský zákoník a české pozitivní soukromé právo obecně počítá se svéprávností právnícké osoby či nikoli. Těmito otázkami, jakož i překonáním některých Savignyho úvah se budu detailněji zabývat v následujícím oddílu.

Teorie fikce však není jediným teoretickým přístupem definujícím (přibližujícím) povahu právnícké osoby. Na teorii fikce je v této monografii kladen větší důraz než na ostatní teorie definující (přibližující) povahu právnícké osoby,

⁴⁵ ELIÁŠ, K., NYKODÝM, J. § 18 [Pojem]. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 225.

⁴⁶ MULCH, F. *Strafe und andere staatliche Maßnahmen gegenüber juristischen Personen. Zu den Legitimationsbedingungen entsprechender Rechtseingriffe*. Berlin: Duncker & Humblot GmbH, 2017, s. 13.

⁴⁷ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právníckých osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 23–24.

⁴⁸ Vůbec první evropskou zemí, která zavedla trestní odpovědnost právníckých osob v rozsahu trestní odpovědnosti právníckých osob za ekonomické trestné činy bylo Nizozemsko v roce 1950 prostřednictvím zákona o ekonomických deliktech (Wet van 22 juni 1950, houdende vaststelling van regelen voor de opsporing, de vervolging en de berechting van economische delicten), jehož věcná působnost byla roce 1976 rozšířena na všechny trestné činy a sice novelou nizozemského trestního zákona (Wetboek van Strafrecht, Wet van 3 maart 1881, Artikel 51).

⁴⁹ BERAN, K. Právnícká osoba jako odpovědnostní subjekt. In: BERAN, K., ČECH, P., DVORÁK, B. a kol. *Právní jednání a odpovědnost právníckých osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 34.

a to s ohledem na skutečnost, že, jak již bylo uvedeno výše, občanský zákoník je na teorii fikce vystavěn, občanský zákoník definuje právnickou osobu, a právě tato definice je výchozím předpokladem pro uchopení právnické osoby i z pohledu její trestní odpovědnosti.⁵⁰

Pro doplnění shora popsané teorie fikce se však sluší alespoň v hrubých obrysech zaobírat i ostatními teoriemi, které definují (přibližují) povahu právnické osoby.

Na prvním místě z oněch dalších teorií zmíním teorii organickou, a to z toho důvodu, že právě na této teorii bylo vystavěno uchopení právnické osoby ve starém občanském zákoníku.⁵¹

Organická teorie na rozdíl od teorie fikce chápe právnickou osobu jako organismus,⁵² „*jehož některé orgány její, rozum a vůle tvoří a jiné zase projevují. Člověk, který jedná jako orgán právnické osoby, ve chvíli, kdy jedná jako orgán, vlastně není sám o sobě žádnou osobou, je jen jakýmsi médiem, jehož prostřednictvím vyšší duchovní organismus – právnická osoba – projevuje svoji vůli. Už tento popis sám o sobě zní mysticky. Naopak, podle teorie fikce lze zjednodušeně říci konstatovat, že právnická osoba není způsobilá k vlastnímu právnímu jednání, neboť sama o sobě neexistuje – a tedy ani nemá vlastní rozum a vůli. Fikce právnické osoby tak spočívá právě v tom, že se za vůli právnické osoby považuje rozum a vůle člověka, který za tuto právnickou osobu jedná.*“⁵³

Typickým představitelem organické teorie⁵⁴ byl rovněž německý právník Otto Friedrich von Gierke⁵⁵ (1841–1921),⁵⁶ který podstatu organické teorie

⁵⁰ K tomu srov. např. BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 5, s. 107–113.

⁵¹ Občanský zákoník nabyl účinnosti dne 1. 1. 2014, zatímco TOPO nabyl účinnosti dne 1. 1. 2012, proč je pro úplnost nutné dodat, že první dva roky účinnosti TOPO musel tento právní předpis zákonitě vycházet z uchopení právnické osoby zakotveném v § 18 a násl. starého občanského zákoníku, který byl vystavěn na teorii organické. Je tak vhodné věnovat v této monografii prostor i organické teorii a přiblížit ji čtenáři, nicméně s ohledem na časové období let 2012–2014 je vhodné tuto přiblížit již spíše v historickém kontextu.

⁵² Odtud název „organická teorie“.

⁵³ BERAN, K. Způsobilost právnické osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: BERAN, K., ČECH, P., DVORÁK, B. a kol. *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 26.

⁵⁴ Někteří autoři hovoří také o organické teorii jako o tzv. „teorii reálné svazové osobnosti,“ k tomu srov. BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 5, s. 107–113.

⁵⁵ GIERKE, O. von. *Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung*. Berlin, 1887.

⁵⁶ Pro doplnění uvádím, že někteří autoři doktríny uchopení právnické osoby rozdělují na doktríny pozitivistické (mezi které řadí teorii fikce) a doktríny sociologické (mezi které řadí teorii organickou), k tomu srov. ELIÁŠ, K., NYKODÝM, J. § 18 [Pojem]. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 225.

shledával v tom, že „*právnícké osoby mají stejně jako osoby přirozené své reálné bytí, tedy fakticky existují jako jsoucí sociální organismy, a na právu je jen, aby tuto jejich existenci akceptoval.*“⁵⁷

Jinými slovy, zatímco teorie fikce klade důraz na osobu jedající za právníckou osobu a tuto označuje za „mozek právnícké osoby“, organická teorie klade důraz na právníckou osobu samotnou a jedající osobu chápe pouze jako jakousi „nezbytnou esenci“, která je k projevení vůle právnícké osoby nezbytná.⁵⁸

Osobně se více ztotožňuji s teorií fikce, byť i tato má nedostatky výše popsané, nicméně jsem toho názoru, že je zcela jistě lepší vycházet alespoň z nějaké teorie uchopující alespoň v základech právníckou osobu, než nevycházet z teorie žádné. Zároveň jedním dechem dodávám, že teorie fikce je dle mého názoru podstatně méně problematická než teorie organická. Osobně nejsem zastánce organické teorie, neboť si nedovedu představit, jak by právnícká osoba měla sama o sobě⁵⁹ (bez inherence fyzické osoby, když

⁵⁷ ELIÁŠ, K., NYKODÝM, J. § 18 [Pojem]. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 225.

Některí autoři ovšem takové pojetí právnícké osoby hodnotí jako „logicky chybné“, s argumentem, že organická teorie předpokládá, že „*pojmem, vytvořený právní normou, existuje i mimo právní řád, přičemž tato úvaha je též druhu jako úvaha, že člověk je subjekt práva, protože je reálná bytost z masa a kostí. Tak tomu ale není, protože i jeho právní subjektivitu nezakládá jeho reálná existence, ale normativní svět. Co se právníckých osob týče, hlasuje J. Sedláček docela vtipně názory na jejich podstatu slovy, že se předpokládalo, že právnícká osoba je něco daného mimo právní řád, ale ne jako něco daného přesně fyzicky, ale zase ne zcela bez existence. Čteme-li mnohého i slavného spisovatele, co píše o právnícké osobě, nemůžeme se ubránit dojmu úplného mysticismu, který sice je na místě v náboženství, ale který ve vědě právní nemá vůbec co hledati.*“ (K tomu srov. ELIÁŠ, K., NYKODÝM, J. § 18 [Pojem]. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 225.)

⁵⁸ GIERKE, O. von. *Das Wesen der Menschlichen Verbände*. Berlin: Duncker & Humblot, 1902, s. 27.

⁵⁹ V tuto chvíli je vhodné připomenout, že Beran v kontextu jedající fyzické osoby (kterou označuje jako „médiu“), jejímž prostřednictvím „vyšší duchovní organismus – právnícká osoba“ projevuje svoji vůli, hovoří dokonce až o „mystickém popisu“ (viz BERAN, K., ČECH, P., DVOŘÁK, B. a kol. *Právní jednání a odpovědnost právníckých osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 26). Tento závěr dle mého názoru vystihuje uchopení právnícké osoby pomocí organické teorie, když osoba vytvořená toliko zákonodárcem a nikoli vyšší silou (např. Bohem, k tomu srov. Bible, *knihy Genesis*, kapitola první, verš 26: „*I řekl Bůh: Učinme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé pannaí nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.*“) dle mého názoru nemůže mít vůli, protože nemůže vůli ani projevit.

právnícká osoba není z masa a kostí⁶⁰) vytvářet vůli, zatímco vytvoření vůle fyzickou osobou jednající za právníckou osobu v kontextu teorie fikce je dle mého neproblematické.⁶¹

Teorii fikce vítám z důvodů soukromoprávních, kdy pomyslná rovnice právního jednání právnícké osoby počínaje pojetím myšlenky a projevem vůle konče je dle mého názoru objektivně uskutečnitelná a disponuje uchopitelným substrátem, když pod pláštěm právnícké osoby sledujeme vždy konkrétní osobu fyzickou (osoby fyzické). Tak tomu u organické teorie není, kdy jediným důvodem existence právnícké osoby není *apriori* její bytí, ale úmysl zákonodárce, který její bytí vytváří, aprobuje, normuje a reguluje.

Teorii fikce vítám ale i z důvodů trestněprávních, konkrétně z důvodů trestněprávních reflektujících trestní odpovědnost právníckých osob. Ustanovení § 8 TOPO totiž ve svém odst. 1), písm. a) až d) vyjmenovává okruh osob, jejichž jednání může být právnícké osobě přičitatelné⁶² a které může rezultovat v trestněprávní odpovědnost právnícké osoby. Hovoříme-li toliko o trestní odpovědnosti právnícké osoby, je *de facto* nedůležité, zda je jednající fyzická osoba toliko „médiem“ projevujícím vůli právnícké osoby⁶³ (organická teorie), anebo zda je „mozkem“ právnícké osoby (teorie fikce), která s trochou nadsázky „propůjčuje svůj mozek právnícké osobě, protože ona žádný nemá“. Jsou-li naplněny předpoklady § 8 TOPO,⁶⁴ trestní odpovědnost právnícké osoby nastane.

Problém však nastává ve chvíli, kdy otevřu otázku paralelní trestní odpovědnosti jednající fyzické osoby. Optikou organické teorie si lze paralelní trestní odpovědnost jednající fyzické osoby, která je toliko „médiem“⁶⁵ představit jen

⁶⁰ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právníckých osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 36.

⁶¹ V tuto chvíli se zabývám toliko vytvořením vůle, nikoli přičtením právního jednání zástupce právnícké osoby právnícké osobě. Tato otázka bude blíže rozebrána níže v této monografii.

⁶² Problematika přičitatelnosti bude blíže rozebrána níže v této monografii, viz předchozí poznámka pod čarou.

⁶³ BERAN, K. Způsobilost právnícké osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: BERAN, K., ČECH, P., DVORÁK, B. a kol. *Právní jednání a odpovědnost právníckých osob po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 26.

⁶⁴ A dalších souvisejících ustanovení TOPO, např. zejména § 7 atd.

⁶⁵ BERAN, K. Způsobilost právnícké osoby „právně jednat“ a „právně odpovídat“. In: BERAN, K., ČECH, P., DVORÁK, B. a kol. *Právní jednání a odpovědnost právníckých osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 26.

stěží, resp. lze si ji představit, nicméně museli bychom na právní jednání jednajících fyzické osoby nahlížet dvěma úhly pohledu, a sice úhlem pohledu, kdy projevuje vůli právnické osoby (trestní odpovědnost vzniká na straně právnické osoby, nevzniká na straně fyzické osoby) a úhlem pohledu, kdy projevuje svoji vlastní vůli fyzické osoby (trestní odpovědnost vzniká na straně fyzické osoby, nevzniká na straně právnické osoby), ač se jedná o jedno jediné právní jednání. Vytváření takových konstruktů je objektivně představitelné, nicméně nelogické a zbytečně komplikované, *nota bene* za situace, kdy je možné vyjít z jiné teorie uchopení právnické osoby.

Optikou teorie fikce je paralelní trestní odpovědnost jednajících fyzické osoby nasnadě, neboť je to právě vůle a projev vůle jednajících osoby (nikoli osoby právnické), který překračuje celospolečensky nastavenou hranici a *ergo* vstupuje do oblasti právem reprobovaného jednání sankcionovaného normami trestního práva. Osobně tak nevidím jediný důvod, proč by jednajících fyzická osoba měla mít možnost sankci/trestu uniknout, resp. proč bychom měli přistupovat ke složitému konstruktu specifikovanému v předchozím odstavci jen kvůli pojetí právnické osoby optikou organické teorie. Takový úmysl neměl ani zákonodárce při tvorbě TOPO, když z ustanovení § 8 TOPO se podává, že pokud dojde k vyvození trestní odpovědnosti právnické osoby, „*zásadně tím není dotčena osobní trestní odpovědnost fyzických pachatelů uvedených v § 8 odst. 1, kterou je třeba i přes přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob považovat stále za základní a primární, neboť z ní trestní právo hmotné vychází a na ní je v zásadě založeno.*“⁶⁶ Zákonodárce tak dle mého názoru měl trestní odpovědnost právnických osob jasně vystavět na teorii fikce, absence takového vystavění vnáší do této právní úpravy určitou míru aplikační nejistoty. Ač se domnívám, že zákonodárce nevycházel při tvorbě TOPO striktně, pouze a jenom z teorie fikce, bylo to právě teorie fikce, ze které zákonodárce (naštěstí) převážně vycházel,⁶⁷ o čemž svědčí i koncepce přičitatelnosti jednání osoby fyzické osobě právnické (k tomu srov. § 8 odst. 2 TOPO).⁶⁸

⁶⁶ DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PURY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 158.

⁶⁷ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 35.

⁶⁸ RÍHA, J. Trídění trestných činů podle pachatele. In: GRIVNA, T. a kol. *Pocita Paulu Šámalovi k 65. narozeninám*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 217.

Organickou teorii je tak s ohledem na shora uvedené dle mého nutné označit jako nekonzistentní s právní úpravou trestní odpovědnosti právnických osob, kdy by trestněprávní jednání mohlo být pácháno výhradně prostřednictvím právnických osob (třeba i k tomu založených), zatímco jednající fyzické osoby by *de facto* ze svého protiprávního jednání ve výsledku mohly nakrásně těžit a z trestního řízení vyjít z čistým štítem, neboť jediným obětním beránkem by byla trestně odpovědná právnická osoba, zatímco jednající fyzická osoba by jako „médium“ s čistým trestním rejstříkem už mohla sprádat plány na založení nové právnické osoby a na páchání další trestné činnosti pod „jinou střechou“.⁶⁹

S ohledem na skutečnost, že koncepce přičitatelnosti (k tomu srov. § 8 odst. 2 TOPO) dle mého názoru vychází z teorie fikce, tak vyvstává otázka, zda a případně i jak si zákonodárce poradil s paralelní trestní odpovědností fyzické osoby v mezidobí od 1. 1. 2012 (datum nabytí účinnosti TOPO) do 1. 1. 2014 (datum nabytí účinnosti občanského zákoníku, jenž přinesl uchopení právnické osoby na základě teorie fikce). Osobně se domnívám, že zákonodárce tuto otázku neřešil a přijetí trestní odpovědnosti právnických osob jednoduše realizoval, aniž by se (ať už záměrně či nikoli) hlouběji zabýval otázkou uchopení právnické osoby ať už pomocí teorie fikce či pomocí teorie organické,⁷⁰ ač dle mého názoru tak učinit měl a měl trestní odpovědnost právnických osob spojit s teorií fikce.

Nezतोžňuji se tak se závěry některých autorů, kteří preferují teorii organickou před teorií fikce s argumentem, že „*pokud by právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob vycházela výslovně z určité teorie právnických osob (byť tomu tak není) pak by jistě byla z hlediska vymezení subjektivní stránky skutkové podstaty*

⁶⁹ Vyjma aplikace shora popsaného přístupu, kdy bychom na právní jednání jednající fyzické osoby museli nahlížet dvěma úhly pohledu, a sice úhlem pohledu, kdy projevuje vůli právnické osoby (trestní odpovědnost vzniká na straně právnické osoby, nevzniká na straně fyzické osoby) a úhlem pohledu, kdy projevuje svoji vlastní vůli fyzické osoby (trestní odpovědnost vzniká na straně právnické osoby, nevzniká na straně právnické osoby), ač se jedná o jedno jediné právní jednání.

⁷⁰ S uvedeným koresponduje i znění důvodové zprávy k TOPO, ve které zákonodárce konstatuje, že „*Návrh zákona pojem právnické osoby výslovně nedefinuje, ale přenechává jejich vymezení normám občansko- a obchodně-právním, a proto se vztahuje na všechny právnické osoby bez ohledu na způsob jejich vzniku, pokud nejsou výslovně z jeho působnosti vyloučeny.*“ (Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz).

*trestného činu vhodnější teorie organická, tedy taková, podle níž je vůle právnické osoby totožná s vůlí členů jejích orgánů (je zde jedna samojediná a současně původní vůle právnické osoby),*⁷¹ anebo kteří teorii fikce v kontextu trestní odpovědnosti právnických osob zavrhnou,⁷² resp. hovoří o tom, že s touto teorií je trestní odpovědnost právnických osob spíše neslučitelná.⁷³

Ač jsem si vědom názoru Šámala na „nebezpečnost“ spojení TOPO s jednou konkrétní teorií pojetí právnické osoby,⁷⁴ jsem toho názoru, že přeci nemůžeme zakotvit trestní odpovědnost právnické osoby, aniž bychom definovali, jakáže entita právnická osoba je, tudíž nutně musíme z nějaké teorie vyjít. Opačný přístup by pak vyústil v sankcionování entity, kterou nejsme schopni jednotně uchopit, protože ukládání trestněprávních sankcí by bylo v rozporu s čl. 39 Listiny (který se vztahuje jak na (jednání) osoby fyzické, tak na (jednání) osoby právnické⁷⁵), neboť stanovuje-li zákon, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit, je nutné mít postaveno najisto osobní vymezení této normy, přičemž pokud nemáme postavenou najisto povahu právnické osoby, nemůžeme mít postaveno najisto ani osobní vymezení této normy.

Nemůžeme si totiž dovolit pochybovat, zda právnickou osobu chápeme tak či onak. Zároveň právnická osoba (stejně jako osoba fyzická) nemůže být

⁷¹ ČEP, D. Nad zaviněním jako základem trestného činu právnické osoby (tj. přičitatelnosti a otázkám souvisejícím). *Právní rozhledy*. 2016, č. 15–16, s. 531–540. K názoru Čepa dodávám, že ona zmiňovaná totožnost vůle právnické a jednající fyzické osoby by zcela jistě byla vhodnější než netotožnost, ovšem pouze optikou zmíněné subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu. Tato otázka je však na pomyslné časové ose až za otázkou, jak vůbec uchopit právnickou osobu nejen z trestněprávního úhlu pohledu, kdy jsem přesvědčen, že uchopení právnické osoby musí být jednotné pro celý právní řád a není možné tuto jinak chápat v občanském a jinak v trestním právu. Nejsm tak proti názoru Čepa v rozsahu vhodnosti organické teorie v kontextu totožnosti vůle právnické a fyzické osoby s ohledem na subjektivní stránku skutkové podstaty trestného činu, ale jsem proti tomu, abychom díky této dílčí skutečnosti upřednostnili organickou teorii jako celek.

⁷² BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 7–8, s. 179 a násl.

⁷³ BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 5, s. 107–113.

⁷⁴ K tomu srov. ŠÁMAL, P. Ještě k zavinění právnické osoby podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rozhledy*. 2017, č. 5, s. 169–179.

⁷⁵ NOVÁK, J. Čl. 39 [Výhrada zákona pro stanovení trestnosti jednání a ukládání trestů]. In: HUSSEINI, F., BARTON, M., KOKES, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. akt. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021.

v právní nejistotě, zda je chápána jedním či druhým způsobem a jak bude ten který trestní soudce na ten který specifický případ reagovat.

Odpůrci spojování právnické osoby s konkrétní teorií mohou argumentovat, že v případě trestního řízení vedeného např. proti obchodní korporaci není teoretické uchopení právnické osoby esenciální, neboť at' už bychom vyšli z organické teorie, z teorie fikce, či z jiné teorie, je *notorietou*, že obchodní korporace je právnickou osobou, a tudíž právnickou osobou trestně odpovědnou ve smyslu § 1 odst. 1 TOPO. Ač tomuto závěru nelze upřít jisté opodstatnění, je zároveň nutno dodat, že zaprvé každá právnická osoba, která je (může být) trestně odpovědná, nedisponuje (nemusí disponovat) takovým definičním zázemím jako obchodní korporace a teoretické uchopení právnické osoby může být *ad hoc* kardinální⁷⁶ a zadruhé je nutno rozlišovat teoretické východisko (uchopení právnické osoby) a aplikaci trestního práva na konkrétní případ (trestní odpovědnost např. obchodní korporace). Navíc trestní odpovědnost je sice esenciální otázkou trestního práva hmotného, ale nikoli jedinou, když pro celou řadu dílčích otázek (např. již zmíněná paralelní trestní odpovědnost jednající fyzické osoby) je teoretické uchopení právnické osoby důležité.

Chceme-li vést právnickou osobu k trestní odpovědnosti (a já jsem zcela jednoznačně pro trestní odpovědnost právnických osob), musíme předem stanovit pravidla a ne je vytvářet za pochodu či konstatovat, že vlastně nejsou potřeba, neboť je to právě trestní právo, které je aplikováno jako *ultima ratio*, tudíž úloha právní jistoty pachatele je v demokratickém právním státě nesmírně důležitá.

Dalším argumentem proč vyjít z nějaké teorie a proč zrovna z teorie fikce je pragmatický přístup. Je-li zde občanský zákoník, který právnickou osobu definuje a je vystavěn na teorii, která je i v kontextu trestního práva objektivně představitelná (když trestní právo nemá samostatnou definici právnické osoby), není důvod se této teorii zříkat a stavět trestní odpovědnost právnických osob do ateoretického světla či přikročovat k teorii jiné.

⁷⁶ Uvedený závěr potvrzuje i důvodová zpráva, když v kontextu právní úpravy obsažené ve starém občanském zákoníku konstatuje, že „*normativní východisko platné právní úpravy se však navrhuje změkčit tím způsobem, že zákon nemusí o určitém organizovaném útvaru výslovně stanovit, že je právnickou osobou, výbrž že i postačí, bude-li ze zákona právní osobnost takového útvaru jinak bez pochybnosti zřejmá.*“ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

Organická teorie a teorie fikce nejsou jedinými teoriemi zabývajícími se uchopením právnícké osoby. Existují i další teorie, které se sluší alespoň okrajově zmínit.

Jednou z dalších teorií je teorie reality (die Lehre von der realen Verbandspersönlichkeit),⁷⁷ která byla představena v roce 1866 německým právníkem Carlem Georgem Christopherem Beselerem (1809–1888), nicméně hlavním zástupcem a propagátorem této teorie byl až Beselerův žák, rovněž německý právník a historik Otto Friedrich von Gierke (1841–1921).⁷⁸ Teorie reality se tak etablovala nejvíce v průběhu 19. století.⁷⁹

Teorie reality je vystavena na konstrukt, že „určité útvary vznikají samostatně a reálně existují, a to bez ohledu na právo,“⁸⁰ přičemž „funkce práva spočívá pouze v tom, že právní osobnost takového útvaru jen uznává, nikoliv vytváří.“⁸¹ Jinými slovy, podle teorie reality právnícké osoby „reálně existují a právo nemůže jinak než tuto skutečnost vzít na vědomí.“⁸² Někteří autoři spojují teorii reality s principem spontánnosti či s konceptem tzv. podstatných náležitostí právnícké osoby.⁸³

Teorie reality je některými autory označována jako jakási „protiteorie“ teorie fikce,⁸⁴ když na rozdíl od teorie fikce chápe právnícké osoby jako reálné, vedle osob fyzických skutečně existující osoby. Zatímco fyzická osoba je toliko jednotlivec, právnícká osoba je osobou složenou (zusammengesetzte Person).⁸⁵

⁷⁷ Označovaná někdy také jako realistická teorie.

⁷⁸ SOBEK, T. Je právnícká osoba fikce? *teorieprava.blogspot.com* [online]. 25. 10. 2009 [cit. 13. 10. 2021]. Dostupné z: <http://teorieprava.blogspot.com/2009/10/je-pravnicka-osoba-fikce.html>

⁷⁹ HURDÍK, J. § 20 [Právnícká osoba]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 153.

⁸⁰ MUZIKÁŘ, M., BODEČKOVÁ, J. § 20 [Právnícká osoba]. In: PETROV, J., VÝTIŠK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 67.

⁸¹ Ibid.

⁸² HURDÍK, J., HENDRYCH, D., GERLOCH, A. Právnícká osoba. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právnícký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁸³ HURDÍK, J. § 20 [Právnícká osoba]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 153.

⁸⁴ K tomu srov. např. SOBEK, T. Je právnícká osoba fikce? *teorieprava.blogspot.com* [online]. 25. 10. 2009 [cit. 13. 10. 2021]. Dostupné z: <http://teorieprava.blogspot.com/2009/10/je-pravnicka-osoba-fikce.html>, dále např. HURDÍK, J., HENDRYCH, D., GERLOCH, A. Právnícká osoba. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právnícký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁸⁵ SOBEK, T. Je právnícká osoba fikce? *teorieprava.blogspot.com* [online]. 25. 10. 2009 [cit. 13. 10. 2021]. Dostupné z: <http://teorieprava.blogspot.com/2009/10/je-pravnicka-osoba-fikce.html>

Ač se spojení teorie fikce a teorie reality může zdát s ohledem na zcela protichůdné uchopení právnické osoby jako nereálné, existuje (dle mého ambiciózní) teorie, která uvedené teorie spojuje. Tato teorie nese nepřekvapivý název kompromisní teorie. Jak už název napovídá, z fiktivního pojetí právnické osoby na straně jedné a z reálného pojetí existence právnické osoby na straně druhé je nutné vytvořit smysluplný teoretický celek. Kompromisní teorie⁸⁶ říká, že právnická osoba sice vzniká na základě právní normy (až potud teorie fikce), nicméně následně, tzn. po jejím vzniku, již reálně existuje (odtud teorie reality).⁸⁷

Nad rámec shora uvedených teorií je možné rozeznávat ještě další teorie uchopení právnických osob, které si pracovně (s ohledem na uchopení právnické osoby ve starém a novém občanském zákoníku, jakož i s ohledem na jejich fragmentovaný úhel pohledu na právnickou osobu) dovolím označit jako minoritní.

Jako příklad lze uvést tzv. identifikační teorii, jež se rozvinula v Anglii na počátku 20. století⁸⁸ a která může být definována jako „*teorie, podle níž lze právnické osoby v mnoha ohledech připodobnit lidským bytostem: jsou v nich výkonné složky, provádějící mechanické operace, ale jsou v nich také vůdčí orgány, vyjadřující ideje a zájmy právnických osob.*“⁸⁹ Jako další příklad lze uvést tzv. teorii vadné organizace korporace (jedná se spíše o teorii trestněprávního postupu, nikoli o teorii uchopení právnické osoby), která je dle Berana⁹⁰ uplatňována v USA, Austrálii, Dánsku a Nizozemsku. Tato teorie je založena na tom, že nalezneme-li se chyba ve struktuře dané organizace, která vedla k trestnému činu, „*již není potřeba identifikovat individuálního pachatele,*“⁹¹ neboť nejde „*o čin či duševní stav individuálního vedoucího vyplývající ze záměru (nedbalosti), ale jde o organizační moc a o určitý kolektivní záměr (nedbalost) celé korporace tvořené skupinou lidí.*“⁹²

⁸⁶ Za užité teorie přenesené reality.

⁸⁷ MUZIKÁŘ, M., BODEČKOVÁ, J. § 20 [Právnická osoba]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 67.

⁸⁸ K tomu srov. např. BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 5, s. 107–113.

⁸⁹ MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Historický vývoj a mezinárodní srovnání. In: MUSIL, J., VANDUCHOVÁ, M. *Pocta Otovi Novotnému ke 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 81.

⁹⁰ BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 5, s. 107–113.

⁹¹ HUBER, B. Trestní odpovědnost korporací. Požadavky v rámci mezinárodních konvencí a jejich aplikace v evropských zemích. *Trestní právo*. 2000, č. 9, s. 4.

⁹² Ibid.

Posledně uvedené teorie jsou uvedené spíše pro doplnění, když esenciální pro otázku uchopení právníké osoby v kontextu její trestní odpovědnosti jsou dle mého toliko teorie fikce, teorie organická a případně teorie reality. **Osobně se domnívám, že nejpříjemnější teorií je teorie fikce, a to z důvodů uvedených výše v tomto oddílu.** Koneckonců, řada evropských zemí vychází při konstrukci právníkých osob z teorie fikce,⁹³ přičemž tyto následně zakotvují i trestní odpovědnost právníkých osob.⁹⁴

K pojmu právníké osoby a jejímu shora předestřenému teoretickému vymezení a uchopení je nutno poznamenat, že uchopení právníké osoby tak jak bylo vymezeno výše v této monografii se týká toliko osob soukromého práva a nikoli osob práva veřejného.⁹⁵ Ač existují občanské zákoníky, které definici právníké osoby veřejného práva nabízejí (např. španělský (čl. 35), italský (čl. 11), argentinský (čl. 33) nebo mexický (čl. 26)), občanský zákoník takovou definici nezavádí, neboť tyto definice vykazují s ohledem na rozdíly mezi právníkými osobami soukromého a veřejného práva různé mezery a nedostatky. Dalším důvodem je skutečnost, že občanský zákoník je soukromoprávní předpis, který nemůže „suplovat“ předpisy veřejného práva.⁹⁶

Dle mého názoru je tak akceptovatelný stávající přístup zákonodárce, kdy pojmové vymezení osob veřejného práva je ponecháno teorii, neboť občanský zákoník reaguje na situaci, kdy jeho ustanovení o právníkých osobách nemohou být bez dalšího aplikována na právníké osoby veřejného práva, když v § 20 odst. 2 konstatuje, že „*právníké osoby veřejného práva podléhají zákonům, podle nichž byly zřízeny; ustanovení tohoto zákona se použijí jen tehdy, slučuje-li se to s právní povahou těchto osob.*“ Svou subsidiaritu tak používá i v tomto případě, ovšem kulantním způsobem tak, aby nevstupoval do norem veřejného práva na straně

⁹³ K tomu srov. ŠÁMAL, P., ELIÁŠ, K. Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právníkých osob z pohledu nového občanského zákoníku“. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 3, s. 59–74.

⁹⁴ Je pak úlohou právní vědy té které země dospět k závěru, zda i v trestněprávní rovině je nutné či vhodné počítat s nějakou teorií uchopení právníké osoby. Pokud tedy některé země vycházejí v soukromoprávní rovině z teorie fikce právníkých osob, je nasnadě, aby z této vycházely i v rovině veřejnoprávní – trestněprávní.

⁹⁵ Uvedený závěr potvrzuje i důvodová zpráva, když konstatuje, že se „*nenavrhuje však definice právníkých osob veřejného práva. Takové definice se v civilních kodifikacích vyskytují jen zřídka.*“

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

⁹⁶ *Ibid.*

jedné a aby neponechal na pospas právnické osoby veřejného práva, které třeba nejsou dostatečně definovány v zákonech jimiž byly zřízeny na straně druhé.⁹⁷ Takový přístup zákonodárce se mi jeví jako vhodný a akceptovatelný.

3.1.2 Osoba fyzická a osoba právnická, právnická osoba jako subjekt práv a povinností, právní osobnost a svéprávnost právnické osoby

Historie existence, resp. původu fyzické osoby není otázkou právní, protože tato nebude v této monografii rozebírána. Pro potřeby této monografie je možné vyjít z teze, že existuje několik teorií, které popisují původ fyzické osoby – člověka.⁹⁸ Ať už se jedná o kreacionismus,⁹⁹ Darwinovu evoluční teorii¹⁰⁰ či jiné teorie, jsou související otázky ryze teoretické a jsou předmětem zkoumání jiných vědních oborů než práva, například filozofie, neboť právo, konkrétně občanský zákoník, s existencí fyzické osoby – člověka jednoduše počítá,¹⁰¹ aniž by blíže zkoumal důvody či možnosti jeho vzniku.

Naproti tomu historie existence právnické osoby již otázkou právní je. Ať už vyjdeme z kterékoli v předchozím oddíle specifikované teorie definující právnickou osobu, je k existenci právnické osoby vždy nutná větší či menší intervence fyzické osoby.¹⁰² Co se týče historie existence právnických osob

⁹⁷ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

⁹⁸ Postavení rovnítka mezi pojmy „fyzická osoba“ a „člověk“ je případně, před více než dvěma dekádami tak učinil například Knapp (k tomu srov. KNAPP, V. *Teorie práva*. 3. dotisk 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 72), ze soudobých autorů tak činí například Tintěra (k tomu srov. TINTĚRA, T. 1.2 Člověk a fyzická osoba. In: KRIVÁČKOVÁ, J., HAMUŽÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. a kol. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2). Rovnítko mezi pojmy „fyzická osoba“ a „člověk“ v této monografii *ergo* stavím i já.

⁹⁹ Kreacionismus se objevuje typicky v křesťanském učení, k tomu srov. Bible, kniha Genesis, kapitola první, verš 26: „*I řekl Bůh: ‚Učinme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.‘*“

¹⁰⁰ DARWIN, Ch. *On the Origin of Species: The Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life*. Scotts Valley, California, USA: Createspace Independent Publishing Platform, 2017.

¹⁰¹ TINTĚRA, T. 1.2 Člověk a fyzická osoba. In: KRIVÁČKOVÁ, J., HAMUŽÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. a kol. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2.

¹⁰² Byť třeba u teorie reality je dostačující intervence fyzické osoby – zákonodárce pouze v tom rozsahu, že právo osobnost právnické osoby toliko uznává a nevytváří, k tomu srov. MUŽIKÁŘ, M., BODEČKOVÁ, J. § 20 [Právnická osoba]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 67.

soukromého práva, lze například již ve středověku vysledovat určité sdružování se entit zejména za účelem správy, obchodu či poskytování služeb, nicméně právnícké osoby, tak jak je známe dnes,¹⁰³ se začaly formovat později. Založení první společnosti s ručením omezeným bylo umožněno v Německu (Německém císařství), jež dne 20. 4. 1892 přijalo zákon, který zakotvoval společnost s ručením omezeným jako formu obchodní společnosti.¹⁰⁴ Ač prvotní přijetí zákona, který byl na svou dobu jistě revolučním, provázely mnohé negativní ohlasy, nová forma obchodní společnosti se ujala velmi rychle.¹⁰⁵ Přestože byl uvedený zákon nejednou novelizován, je i ke dni sepisu této monografie platným a účinným právním předpisem.¹⁰⁶

Přijetí zákona o společnosti s ručením omezeným v Německu (Německém císařství) bylo jakýmsi impulzem i pro ostatní (evropské) státy, které na začátku 20. století začaly taktéž, s trochou nadsázky pod heslem *nunc aut numquam*, přijímat právní předpisy upravující problematiku společnosti s ručením omezeným.

Jako příklad lze uvést rakouský (rakousko-uherský) zákon č. 58/1906 ř.z., o společnostech s obmezeným ručením, který byl přijat dne 6. 3. 1906. I v případě tohoto zákona, přes jeho četné novelizace, je i ke dni sepisu této monografie platným a účinným právním předpisem.¹⁰⁷ Uvedený zákon byl platným a účinným právním předpisem i na území dnešní České republiky, a to až do roku 1950.¹⁰⁸

Obdobně bych se mohl věnovat historickému exkurzu i jiných právníckých osob soukromého práva, kdy některé byly zakládány bezpochyby dříve než

¹⁰³ Tzn. právnícké osoby disponující právní osobností od svého vzniku do svého zániku, k tomu srov. § 118 občanského zákoníku.

¹⁰⁴ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 4123-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 64 des Gesetzes vom 10. August 2021 (BGBl. I S. 3436) geändert worden ist.

¹⁰⁵ VILIMOVÁ, J. *Aktuální vývoj společnosti s ručením omezeným*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnícká fakulta, 2011, s. 4.

¹⁰⁶ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 4123-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 64 des Gesetzes vom 10. August 2021 (BGBl. I S. 3436) geändert worden ist.

¹⁰⁷ Zákon č. 58/1906 ř.z., o společnostech s obmezeným ručením, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁸ Ibid.

společnost s ručením omezeným,¹⁰⁹ nicméně smyslem a účelem tohoto historického exkurzu není detailní rozbor vývoje všech právnických osob soukromého práva, nýbrž toliko poukázání na rozmach zakládání právnických osob soukromého práva na konci minulého tisíciletí, které nutně (dříve či později) muselo vyústit v přijetí právní úpravy normující jejich sankcionování, a to i v trestněprávní rovině.

Historie existence právnických osob veřejného práva, na rozdíl od otázky historie existence právnických osob soukromého práva, je imanentně spjata s formováním prvních států, nikoli s otázkou zájmů soukromých (typicky obchodních). První náznaky existence právnických osob veřejného práva tak můžeme vysledovat například již ve starověkém Římě.¹¹⁰ Osobně se domnívám, že vznik a následná existence právnických osob veřejného práva nebyla iniciací, která by vyvolala otázku přijetí právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob. Uvedené odvozuji z relativně dlouhé časové prodlevy postupného vzniku právnických osob veřejného práva na straně jedné a přijetím právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob na straně druhé,¹¹¹ ale i například z českého pozitivního práva, když zákonodárce v § 6 odst. 1 TOPO *apriori* vylučuje Českou republiku a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci z jejich případné trestní odpovědnosti.

Chceme-li hovořit o právnické osobě jako o subjektu práv a povinností, je nezbytně nutné nejprve vyjít z jejího existenčního základu. Otázka jejího uchopení již byla rozebrána výše, pročť existenci právnické osoby a její uchopení pomocí některé z výše uvedených teorií budu nyní již presumovat, rovněž se již nebudu zabývat teoretickou otázkou jaké subjekty práva právo ve své obvyklé kontinentální nomenklatuře rozeznává a budu vycházet z presumpce, že se jedná o osoby fyzické, o osoby právnické a případně o stát,¹¹²

¹⁰⁹ Například první akciová společnost se jmenovala Sjedenocená východoindická společnost (Vereenigde Oost-Indische Compagnie, The United East India Company). Dne 20. 3. 1602 vydaly generální nizozemské stavy koncesi, která nové společnosti udělila monopol na lodní dopravu a obchod na území na východ od mysu Dobré naděje a na západ od Magellanského průlivu. K tomu srov. PAUL, H. *Nederlanders in Japan 1600–1854. De VOC op Desjima* [The Dutch in Japan from 1600 to 1854. The VOC on Deshima]. Weesp: Fibula-Van Dishoeck, 1984.

¹¹⁰ K tomu srov. SCHELLE, K. *Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 167 a násl.

¹¹¹ Časový odstup přijímání prvních právních úprav zabývajících se sankcionováním právnických osob a zmíněným starověkým Římem činí bezmála 2000 let.

¹¹² K tomu srov. KNAPP, V. *Teorie práva*. 3. dotisk 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 72.

existenční základ právnické osoby budu níže rozebírat zejména optikou českého pozitivní práva.

Není pochyb o tom, že fyzické osobě přiznává zákonodárce jak právní osobnost (Rechtsfähigkeit, legal personality),¹¹³ kterou má od narození až do smrti,¹¹⁴ tak i svéprávnost (Geschäftsfähigkeit, legal capacity, tzn. schopnost být osobou *sui iuris*),¹¹⁵ přičemž plné svéprávnosti (až na některé zákonem stanovené výjimky) nabývá člověk dosažením zletilosti, tzn. dovršením osmnáctého roku věku.¹¹⁶

Vyvstává však otázka, jak je tomu s právní osobností a případně i svéprávností právnické osoby.¹¹⁷

Gerloch přichází s myšlenkou, že „*pro právnické osoby neplatí dělená právní způsobilost, mají dnem svého vzniku způsobilost k právům a povinnostem, právnímu jednání, právní odpovědnosti. Způsobilost je však omezena předmětem jejich činnosti.*“¹¹⁸ Jinými

¹¹³ Tedy způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti, k tomu srov. § 15 odst. 1 občanského zákoníku, podle terminologie starého občanského zákoníku právní subjektivitu, k tomu srov. § 7 odst. 1 starého občanského zákoníku.

¹¹⁴ K tomu srov. § 23 občanského zákoníku a § 7 odst. 1 a 2 starého občanského zákoníku.

¹¹⁵ Tedy způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat), k tomu srov. § 15 odst. 2 občanského zákoníku, podle terminologie starého občanského zákoníku způsobilost k právním úkonům, k tomu srov. § 8 odst. 1 starého občanského zákoníku.

¹¹⁶ K tomu srov. § 30 odst. 1 občanského zákoníku a § 8 odst. 1 a 2 starého občanského zákoníku. Hranice nabytí „částečné“, resp. nikoli plné svéprávnosti není občanským zákoníkem přesně stanovena, a to s ohledem na variabilní vývoj nezletilých fyzických osob. Zákonodárce tuto skutečnost reflektuje a stanovuje vyvratitelnou domněnku, že se „*má za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku,*“ (k tomu srov. § 31 občanského zákoníku), případně je možné nezletilému, který dosáhl věku šestnácti let, pokud je osvědčena jeho schopnost sám se žít a obstarat si své záležitosti a pokud s tím souhlasí zákonný zástupce nezletilého, přiznat plnou svéprávnost na základě jeho návrhu podaného příslušnému soudu (k tomu srov. § 37 odst. 1 občanského zákoníku) či je možné nabytí plnou svéprávnost uzavřením manželství (k tomu srov. § 30 odst. 2 občanského zákoníku). Horní hranice svéprávnosti není občanským zákoníkem stanovena, neboť svéprávnost je jednak možné omezit rozhodnutím soudu (k tomu srov. § 55 a násl. občanského zákoníku), jednak tato zaniká spolu s právní osobností v případě smrti fyzické osoby.

¹¹⁷ K tomu srov. HURDÍK, J. § 20 [Právnická osoba]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 156.

¹¹⁸ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 121. Jsem si vědom pozdějších vydání téže učebnice (např. GERLOCH, A. *Teorie práva*. 8. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s. 352), nicméně shora citovaný odstavec se v Gerlochově učebnici opakuje ve stejném znění napříč jednotlivými vydáními (k tomu srov. např. GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4., upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 114, ve kterém je uvedeno, že „*pro právnické osoby neplatí dělená právní způsobilost, mají dnem svého vzniku způsobilost k právům a povinnostem, právnímu úkonům, právní odpovědnosti. Způsobilost je však omezena předmětem jejich činnosti.*“).

slovy, Gerloch právnické osobě přiznává jak právní osobnost, tak svéprávnost (z jeho textace by se *de facto* dalo usuzovat, že mezi právní osobností a svéprávností fyzické a právnické osoby vkládá rovnítko), aniž by se jimi blíže zabýval v kontextu specifik, které právnická osoba s ohledem na svou povahu vykazuje.¹¹⁹

Ač zákonodárce přiznává právnické osobě právní osobnost poměrně jednoznačně v ust. § 118 občanského zákoníku, který konstatuje, že „*právnická osoba má právní osobnost od svého vzniku do svého zániku*“,“¹²⁰ přesto se domnívám, že bez hlubšího prozkoumání kontextu právní osobnosti fyzické a kontextu právní osobnosti právnické osoby není možné mezi tyto „právní osobnosti“ postavit rovnítko.

Právní osobnost člověka je dána jeho přirozenou povahou,¹²¹ pročež není možné uvažovat jinak, než že právní osobnost člověka je dána od jeho narození do smrti a zákonodárci (byť by s předloženou tezí nesouhlasil) nezbytvá, než takový závěr respektovat a promítnout v pozitivním právu.¹²² Ostatně tuto základní vlastnost jako základní občanské právo zabezpečuje člověku i Listina, která v čl. 5 konstatuje, že „*každý je způsobilý mít práva*“,“¹²³ pročež nikdo nemůže být zbaven své právní osobnosti, *capitis deminutio* se v (českém) pozitivním právu neuplatní.¹²⁴ Pozitivní právo tudíž nemá možnost odmítnout uznání právní osobnosti člověka, přičemž původ této právní osobnosti je dán v právu přirozeném a je mezinárodně uznán.¹²⁵

Právnická osoba se na rozdíl od osoby fyzické nemůže pyšnit takovým přirozeným právem na vlastní právní osobnost,¹²⁶ neboť se nerodí, ale vzniká¹²⁷

119 SVEJKOVSKÝ, J. § 118 [Právní osobnost]. In: SVEJKOVSKÝ, J., DEVEROVÁ, L. *Právnické osoby v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1.

120 JANŮ, P. § 118 [Osobnost právnické osoby]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 191.

121 MORÁVEK, J. Důsledky nabytí zletilosti a plné svéprávnosti účastníky pracovněprávních vztahů. *Právní rozhledy*. 2016, č. 21, s. 742–748.

122 Což český zákonodárce činí, viz již shora uvedený § 23 občanského zákoníku.

123 KNAPP, V. *Teorie práva*. 3. dotisk 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 72.

124 K tomu dále srov. čl. 6 Všeobecné deklarace lidských práv; dále srov. vyhláška č. 120/1976 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, ve znění pozdějších předpisů.

125 Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

126 Ibid.

127 ŠELLENG, D. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 118.

a k jejímu vzniku je nutná intervence člověka. Jinými slovy, vznik právnické osoby je odvislý od vůle zákonodárce, tudíž nebude-li zákonodárce *pro futuro* s některou právnickou osobou (s některým typem právnické osoby) nadále počítat, nebude její vznik umožněn, bude-li zákonodárce *pro futuro* požadovat splnění nějaké podmínky pro vznik některé právnické osoby, bez splnění této podmínky právnická osoba nevznikne. Je tak věcí státu, přizná-li právnické osobě právní osobnost či nikoli.¹²⁸ Český zákonodárce tak naštěstí v již citovaném § 118 občanského zákoníku činí, to ale neznamená, že tak bude činit i v budoucnu.¹²⁹ Navíc je třeba si uvědomit, že zatímco v oblasti majetkových práv občanský zákoník právní osobnost právnické osoby normuje a v zásadě nijak nelimituje, existují právní oblasti, kde tomu tak není. Tak například v oblasti statusových práv občanský zákoník respektuje přirozeno-právní doktrínu a omezuje právnickou osobu v možnosti mít práva statusové povahy, která principiálně náležejí pouze osobám fyzickým, nebo dává právnické osobě pouze limitovaná práva, co se ochrany názvu, pověsti a soukromí týče.¹³⁰ Osobnost právnické osoby je tak omezena její právní povahou.¹³¹

K odlišení právní osobnosti fyzické a právnické osoby tak nezbyvá než poznamenat, že zatímco původ právní osobnosti fyzické osoby je přirozenoprávní a je *modo* promítnut do pozitivního práva, původ právní osobnosti právnické osoby je *ab initio* pozitivněprávní a právnická osoba je se svou právní osobností zcela vydána vůli zákonodárce. Gerloch se tak mýlil, když přiznal právnické osobě právní osobnost stejně jako osobě fyzické,¹³² neboť byť i právnická osoba disponuje právní osobností, je tato jednak vystavěna na pozitivněprávním a nikoli přirozenoprávním základu a jednak není bezbřehá, když zákonodárce stanovuje limity právní osobnosti právnické osoby.¹³³

Svéprávnost člověka má svůj původ v právní osobnosti člověka, neboť právní osobnost je *conditio sine qua non* svéprávnosti. O svéprávnosti člověka

¹²⁸ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

¹²⁹ Lze se sice rozumně domnívat, že zákonodárce nebude *pro futuro* přistupovat k nepřiznání právní osobnosti právnické osobě, nicméně tato domněnka je obtížně pragmatikým přístupem. Přístupem teoretickým o takovém postupu zákonodárce uvažovat lze.

¹³⁰ K tomu srov. § 135 občanského zákoníku.

¹³¹ K tomu srov. JANŮ, P. § 118 [Osobnost právnické osoby]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 191.

¹³² GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 121.

¹³³ K tomu srov. JANŮ, P. § 118 [Osobnost právnické osoby]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 191.

(resp. o schopnosti člověka stát se svéprávným) není důvod pochybovat, neboť tuto skutečnost předvídá občanský zákoník, když v § 30 odst. 1 konstatuje, že „*plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.*“ V ideálním případě je k nabytí svéprávnosti člověka (samozřejmě za předpokladu určitých psychických předpokladů, kterými člověk disponuje, tzn. za předpokladu jeho rozumové a volní vyspělosti),¹³⁴ nezbytná pouze jedna právní skutečnost, a sice plynutí času.

V celé své šíři však občanský zákoník nikde nestanovuje, zda je (resp. zda může být) svéprávností nadána i právnická osoba a pokud ano, zda lze případnou svéprávnost právnické osoby chápat obdobně jako svéprávnost fyzické osoby.

At' už vyjdeme z kterékoli výše uvedené teorie vzniku/uchopení právnické osoby, právnická osoba není podle žádné z teorií schopna bez intervence fyzické osoby projevit navenek svou vůli.¹³⁵ V teoretické rovině tak můžou nastat dva možné scénáře. Nemá-li právnická osoba vlastní vůli (nemůže být osobou *sui iuris*),¹³⁶ nemůže ji ani projevit, pročez nemůže disponovat svéprávností.¹³⁷ Má-li právnická osoba vlastní vůli, ale nemůže-li ji projevit,¹³⁸ chybí právnické osobě základní definiční znak svéprávnosti, a sice způsobilost právně jednat, tedy nabývat pro sebe „*vlastním právním jednáním práva a zavazovat se ke povinnostem.*“¹³⁹ Byť by vůli právnické osoby projevil statutár, nejedná se o „vlastní právní jednání právnické osoby“, ale o právní jednání fyzické osoby zastupující právnickou osobu na základě zákonného

¹³⁴ K tomu srov. § 4 odst. 1 občanského zákoníku, k tomu dále srov. TOMŠOVÁ, E. Úvaha nad schopností zletilého právně jednat. *Právní rozhledy*, 2016, č. 17, s. 595–599.

¹³⁵ Byť by sama svou vůli disponovala – k tomu srov. organická teorie.

¹³⁶ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku k tomu uvádí, že „*v obecných ustanoveních o orgánech právnické osoby se předně navrhuje stanovit, že ony to jsou, kdo v právnické osobě vlastním rozhodováním nabírají její vůli (obdobně např. čl. 55 švýcarského ZGB). Navrhuje se výslovně stanovit, že se podle dobré víry členů orgánů právnické osoby přičte dobrá víra i této právnické osobě. V té souvislosti musí být důraz položen na dobrou víru toho orgánu, který rozhoduje, neboť toto hledisko je pro závěr o existenci či neexistenci dobré víry právnické osoby právně významné.*“ K tomu srov. Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.

¹³⁷ K tomu srov. MUŽIKÁŘ, M. § 15 [Právní osobnost a svéprávnost]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 60.

¹³⁸ K tomu srov. BERAN, K. Osoba jako personifikovaná jednotka zájmů. In: BERAN, K., ČECH, P., DVORÁK, B. a kol. *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 11.

¹³⁹ K tomu srov. MUŽIKÁŘ, M. § 15 [Právní osobnost a svéprávnost]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 60.

zmocnění.¹⁴⁰ Otázka, zda má právnícká osoba vlastní vůli, je tak pro teoretické uchopení svéprávnosti právnícké osoby irelevantní, neboť tak či onak, i kdyby měla právnícká osoba vlastní vůli, nemůže tuto sama projevit, protože v teoretické rovině svéprávností nadána není.

K uchopení svéprávnosti právnícké osoby v praktické rovině se nabízí esenciální otázka, a sice, zda můžeme ponechat právníckou osobu zcela bez svéprávnosti na straně jedné a zda můžeme hovořit o její deliktní či dokonce trestní odpovědnosti na straně druhé.¹⁴¹ Pokud by totiž právnícká osoba nebyla nadána svéprávností ani v praktické rovině, nemohla by nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem nejen v rovině právního jednání, ale pochopitelně ani v rovině protiprávního jednání. Jinými slovy, právnícká osoba by tak nemohla být trestně odpovědná, neboť jak trefně dodává Čep, právnícká osoba by sice „byla subjektem práva nadaným právní osobností, avšak nešlo by o nic jiného než o pouhou (nenaplněnou) potenci být nositelem práv a povinností.“¹⁴² Takový přístup je však ale v přímém rozporu s TOPO a konceptem trestní odpovědnosti právnícké osoby.

Nabízí se tak přiznání svéprávnosti právnícké osobě, resp. respektování svéprávnosti právnícké osoby alespoň v praktické rovině (svéprávnost *de facto*, resp. svéprávnost jako právní fikce).¹⁴³ Tento přístup je dle mého názoru jediný možný, neboť nepřiznání svéprávnosti právnícké osobě vůbec není konzistentní s TOPO, naopak přiznání svéprávnosti právnícké osobě obdobným způsobem jako fyzické osobě je zcela evidentně nekonzistentní s úmyslem zákonodárce, který svéprávnost právnícké osoby (na rozdíl od svéprávnosti fyzické osoby) v občanském zákoníku nezakotvuje. Kompromisní přístup, tzn. přiznání svéprávnosti právnícké osobě *de facto* tak představuje řešení, které je dle mého názoru akceptovatelné jak ze soukromoprávního (občanský zákoník), tak veřejnoprávního (TOPO) úhlu pohledu.

¹⁴⁰ K tomu srov. JURÁŠ, M. Zastoupení právnícké osoby v civilním právu – aktuální problémy. *Právní rozhledy*. 2014, č. 12, s. 428–432, k tomu dále srov. ŠTENGLOVÁ, I. § 194 [Statutární orgán]. In: ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 512.

¹⁴¹ ČEP, D. *Trestní odpovědnost právnícké osoby a člen statutárního orgánu, aneb, Výtýkatelnost protiprávního činu člena statutárního orgánu právnícké osobě*. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 29.

¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ K tomu srov. MUŽIKÁŘ, M. § 15 [Právní osobnost a svéprávnost]. In: PETROV, J., VÝTIŠK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 60.

K odpovědi na shora uvedenou otázku, zda lze případnou svéprávnost právnické osoby chápat obdobně jako svéprávnost fyzické osoby, uvádím, že s ohledem na shora prezentované pojetí svéprávnosti právnické osoby *de facto* jsem toho názoru, že mezi svéprávnost fyzické osoby¹⁴⁴ a svéprávnost právnické osoby *de facto* není možné postavit rovnítko. Tím neříkám, že svéprávnost právnické osoby *de facto* je jakousi samostatnou kategorií svéprávnosti *sui generis*, neboť i v případě svéprávnosti právnické osoby *de facto* se zcela jistě uplatní obecná ustanovení občanského zákoníku o svéprávnosti,¹⁴⁵ nicméně právě s ohledem na skutečnost, že se jedná toliko o svéprávnost *de facto* a nikoli o svéprávnost *de iure*, jako v případě fyzické osoby,¹⁴⁶ nemůžeme na oba pojmy nahlížet jako na synonyma. Rozdíl mezi svéprávností fyzické osoby a svéprávností právnické osoby *de facto* má však dle mého význam pouze v rámci teoretického uchopení předestřeného problému, v rovině faktické není nutné mezi svéprávností fyzické osoby a svéprávností právnické osoby *de facto* činit přílišné rozdíly.

Můj subjektivní závěr uvedený v předchozím odstavci má koneckonců oporu i v procesním právu, resp. v rozhodovací praxi, konkrétně v nálezů Ústavního soudu, ve kterém Ústavní soud konstatoval, že „*právnické osoby, mezi něž patří i jednotky územní samosprávy, mají způsobilost být účastníkem řízení a soud s nimi tedy musí zacházet stejným způsobem jako s účastníkem řízení, který je fyzickou osobou.*“¹⁴⁷

Podívám-li se pro srovnání mého závěru o svéprávnosti právnické osoby *de facto* do německé právní úpravy, resp. do německé odborné literatury, tak například Bedecarratz Scholz se do podobných teoretických úvah nepouští, když konstatuje: „*Wenn Verbände¹⁴⁸ eigenständige Subjekte der sozialen Realität sind und Adressat strafrechtlichen Normen sein können, folgt bereits daraus*

¹⁴⁴ STANISLAV, A. 1. Svéprávnost člověka. In: KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMUĚÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. a kol. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 55.

¹⁴⁵ K tomu srov. § 15 odst. 2 občanského zákoníku.

¹⁴⁶ MORÁVEK, J. Důsledky nabytí zletilosti a plné svéprávnosti účastníky pracovněprávních vztahů. *Právní rozhledy*. 2016, č. 21, s. 742–748.

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 9. 1998, sp. zn. IV. ÚS 13/98, právní věta nálezů.

¹⁴⁸ V konkrétním případě sice hovoří Bedecarratz Scholz o spolcích, nicméně v kontextu celého oddílu, ze kterého citovaný úryvek pochází, nadepsaného „Die juristische Person als Normadressat und handlungsfähiges Subjekt“ je zřejmé, že předložený závěr je možné vztáhnout nejen na spolky, ale na právnické osoby obecně.

ihre Handlungsfähigkeit,¹⁴⁹ tedy „*pokud jsou spolky samostatnými subjekty sociální reality a mohou být adresátem trestněprávních norem, je z toho možné dovodit jejich svéprávnost.*“¹⁵⁰

Ač se domnívám, že uchopení svéprávnosti právnické osoby optikou *de facto* je přínosné, respektuji názor německých právních vědců, kteří tak nečiní a o svéprávnosti právnické osoby hovoří *ipso facto*.¹⁵¹ Koneckonců, shodu s německými právními vědci nacházím v tom, že svéprávnost právnické osobě v konečném důsledku přiznávám já i oni, což je výchozí předpoklad pro úvahy o delikttní způsobilosti právnické osoby.

Co se týče delikttní způsobilosti, občanský zákoník v celé své šíři nenabízí definici či alespoň základní uchopení tohoto pojmu. Určité náznaky můžeme spatřovat v § 24,¹⁵² v § 167¹⁵³ a v § 2920.¹⁵⁴ Nezbyvá tak, než vyjít z definice, kterou nabízí odborná literatura. Muzikář například definuje delikttní způsobilost jako „*způsobilost založit svou odpovědnost, tedy nést následky za své vlastní zaviněné protiprávní jednání. Zatímco u svéprávnosti jde o způsobilost vyvolat*

149 BEDECARRATZ SCHOLZ, F. J. *Rechtsvergleichende Studien zur Strafbarkeit juristischer Personen*. Baden – Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2016, s. 87.

150 Ibid.

151 K tomu srov. DANNECKER, G. Zur Notwendigkeit der Einführung kriminalrechtlicher Sanktionen gegen Verbände. Überlegungen zu den Anforderungen und zur Ausgestaltung eines Verbandsstrafrechts. *Goldammer's Archiv für Strafrecht*. C. F. Müller, 2001.

152 Ustanovení § 24 občanského zákoníku konstatuje: „*Každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout. Kdo se vlastní vinou přivede do stavu, v němž by jinak za své jednání odpovědný nebyl, odpovídá za jednání v tomto stavu učiněná.*“

153 Ustanovení § 167 občanského zákoníku konstatuje: „*Právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě.*“

154 Ustanovení § 2920 občanského zákoníku konstatuje:
 „1) *Nezletilý, který dovršil třinácti let a nenabyl plné svéprávnosti, nebo ten, kdo je stížen duševní poruchou, nabádá způsobenou škodu, pokud byl způsobilý ovládnout své jednání a posoudit jeho následky; poškozenému náleží náhrada škody i tehdy, nebránil-li se škůdci ze šetrnosti k němu.*
 2) *Nebyl-li nezletilý, který dovršil třinácti let a nenabyl plné svéprávnosti, nebo ten, kdo je stížen duševní poruchou, způsobilý ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, má poškozený právo na náhradu, je-li to spravedlivé se zřetelem k majetkovým poměrům škůdce a poškozeného.*
 3) *Škodu způsobenou nezletilým mladším třinácti let nabádá ten, kdo nad ním zanedbal náležitý dohled. Nedošlo-li ke škodě v důsledku zanedbání náležitého dohledu, nabádá škodu nezletilý, způsobil-li jí činem povahy úmyslného trestného činu nebo je-li to spravedlivé se zřetelem k jeho majetkovým poměrům a majetkovým poměrům poškozeného.*“

*následky právním jednáním, které je právem dovolené (aprobované), u deliktní způsobilosti jde o způsobilost nést následky za protiprávní jednání, které je právem zakázané (reprobované).*¹⁵⁵

Z předložené definice je zřejmé, že zatímco projevem svéprávnosti je aprobované právní jednání a projevem deliktní způsobilosti je reprobované právní jednání, musí být v obou případech osoba nadána určitou způsobilostí. Problém, který vyvstává u právnické osoby s její svéprávností, totiž že tato nemá svou vlastní vůli a i kdyby ji měla, nemůže ji sama projevit, je v teoretické rovině obdobně aplikovatelný i na deliktní způsobilost právnické osoby. V ryze teoretické rovině tak právnická osoba nemůže být nadána deliktní způsobilostí, neboť nemůže sama protiprávně jednat. V praktické rovině je však celospolečensky žádoucí, aby právnická osoba byla odpovědná, a to jak v občanskoprávní rovině, tak v rovině trestní, tento nedostatek je tak potřeba překlenout.

Obdobně jako v případě svéprávnosti právnické osoby *de facto* se domnívám, že i v případě deliktní způsobilosti je možné hovořit o deliktní způsobilosti právnické osoby *de facto*. Tento můj závěr lze opřít například o názor Randy, který konstatuje, že „*právnická osoba vůbec nemůže jednat jinak než zástupci a musí, má-li z těchto jednání zisk, stejně tak z nich nést i škodu.*“¹⁵⁶ Má-li tedy právnická osoba nést škodu způsobenou jednáním jejich zástupců a je-li v ryze teoretické rovině objektivně nemožné konstruovat deliktní způsobilost právnické osoby, nezbyvá, než deliktní způsobilost právnické osoby konstruovat v rovině faktické a zavést pojem deliktní způsobilosti právnické osoby *de facto*, který je nezbytným úhelným kamenem nejen pro občanskoprávní odpovědnost právnické osoby, ale i pro její správněprávní a trestněprávní odpovědnost.

S ohledem na vše shora uvedené lze tento oddíl uzavřít tezí, že právnická osoba je subjektem práv a povinností a že disponuje právní osobností a svým způsobem (*de facto*) dále i svéprávností a deliktní způsobilostí.

¹⁵⁵ K tomu srov. MUZIKÁŘ, M. § 15 [Právní osobnost a svéprávnost]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 60.

¹⁵⁶ K tomu srov. RANDA, A. *Die Schadenersatzpflicht nach österreichischem Rechte insbesondere aus Eisenbahn – und Automobilunfällen mit Bedachtnahme auf ausländische Gesetzgebungen*. 3. vyd. Wien: Manz, 1913, s. 84.

3.1.3 Curriculum vitae právnické osoby (založení, registrace, vznik, zrušení, likvidace, výmaz právnické osoby z rejstříku a zánik)

Vznik a zánik právnické osoby se neděje v jediný okamžik, protože trestněprávní optikou přichází obligátní a esenciální otázka od kterého a do kterého okamžiku je právnická osoba trestně odpovědná. Pro zodpovězení položené otázky je nejprve nutné vyjít ze soukromoprávní „časové osy“ existence právnické osoby.

Ona „časová osa“ existence právnické osoby může být ve stručnosti definována následujícími stěžejními body (vzestupně) – založení, registrace, vznik, zrušení, likvidace, výmaz z rejstříku a zánik.

Založení právnické osoby¹⁵⁷ je upraveno v § 122 občanského zákoníku, který obsahuje výčet jednotlivých možností založení/ustavení právnické osoby, přičemž právnickou osobu lze ustavit zakladatelským právním jednáním, zákonem, rozhodnutím orgánu veřejné moci, popřípadě jiným způsobem, který stanoví jiný právní předpis.

S ohledem na zaměření této monografie zejména na právnické osoby soukromého práva, u kterých dochází k jejich založení typicky zakladatelským právním jednáním, bude níže kladen důraz zejména na založení (ustavení) právnické osoby zakladatelským právním jednáním. Předtím než předložím zevrubný rozbor tohoto způsobu založení (ustavení) právnické osoby, nastíním alespoň základní skutečnosti založení (ustavení) právnické osoby jinými způsoby, které předvídá § 122 občanského zákoníku.¹⁵⁸

Založení (ustavení) právnické osoby zákonem je typické pro právnickou osobu veřejného práva,¹⁵⁹ kdy zákon, který právnickou osobu zakládá, upraví i podrobnosti její vnitřní struktury a fungování.¹⁶⁰ Příkladem právnických

¹⁵⁷ Resp. občanskoprávní terminologií „ustavení“, k tomu srov. § 122 občanského zákoníku.

¹⁵⁸ PELIKÁNOVÁ, I. Některé koncepční otázky nové kodifikace soukromého práva. In: ZOUFALÝ, V. *Sborník Karlovarské právnické dny*. Praha: Leges, 2014, s. 189–215.

¹⁵⁹ Založení právnických osob veřejného práva však nemusí být vždy uskutečněno na základě zákona, nýbrž je možné založit právnickou osobu veřejného práva zakladatelským právním jednáním či kombinací zakladatelského právního jednání a jině právní skutečnosti, jako je tomu například v případě státního podniku, k tomu srov. DĚDIČ, J., GURIČOVÁ, J., KŘÍŽ, J., LASÁK, J., POROD, J. *Zákon o státním podniku. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 13.

¹⁶⁰ K tomu srov. GURIČOVÁ, J., LASÁK, J. § 122 [Ustavení právnické osoby]. In: PETROV, J., VÝTIŠK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 195.

osob založených zákonem může být zřízení obcí, které jsou základními územními samosprávnými celky,¹⁶¹ a zřízení krajů, jež jsou vyššími územními samosprávnými celky.¹⁶²

Orgánem veřejné moci, který rozhoduje o založení (ustavení) právnické osoby, je například některé ministerstvo či některý další ústřední orgán státní správy.¹⁶³ Jako příklad právnické osoby zřízené (i) rozhodnutím orgánu veřejné moci může být uveden státní podnik.¹⁶⁴

Zbytková kategorie založení (ustavení) právnické osoby tzv. jiným způsobem, který stanoví jiný právní předpis, se podle Guričové a Lasáka uplatní například u ustavení společenství vlastníků jednotek.¹⁶⁵ Ač se objevují mezi odbornou veřejností názory, že založení (ustavení) právnické osoby tzv. jiným způsobem je *de facto* obsolentní, neboť není „*ze zákona zřejmé, jaký jiný způsob by to de lege lata měl být*“,¹⁶⁶ osobně s těmito názory nesouhlasím. Dvořák sám uvádí, že společenství vlastníků jednotek bylo podle dřívější právní úpravy zakládáno tzv. jiným způsobem.¹⁶⁷

¹⁶¹ Zřízení obcí předvídá jednak v čl. 99 Ústava, právní osobnost obcím přiznal nejprve dnes již zrušený zákon č. 367/1990 Sb., České národní rady o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, jejich právní postavení nyní upravuje zákon o obcích.

¹⁶² Zřízení krajů předvídá jednak v čl. 99 Ústava, kraje pak byly zřízeny ústavním zákonem č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Ačkoli právní postavení krajů nyní upravuje zákon o krajích, je „předchozí“ ústavní zákon z roku 1997 stále účinný, neboť se tento zabývá toliko „pouhým“ vytvořením krajů (celý ústavní zákon se sestává z pouhých pěti článků).

¹⁶³ Výčet ministerstev je upraven v § 1 kompetenčního zákona, výčet dalších ústředních orgánů státní správy je pak upraven v § 2 téhož zákona.

¹⁶⁴ Státní podnik se sice zakládá zakládací listinou, nicméně tuto jménem státu vydává ve formě rozhodnutí příslušné ministerstvo, k tomu srov. § 4 odst. 1 zákona č. 77/1997 Sb., o státním podniku, ve znění pozdějších předpisů, k tomu dále srov. GURIČOVÁ, J., LASÁK, J., § 122 [Ustavení právnické osoby]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 195.

¹⁶⁵ K tomu srov. § 1200 občanského zákoníku, k tomu dále srov. GURIČOVÁ, J., LASÁK, J., § 122 [Ustavení právnické osoby]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 195.

¹⁶⁶ K tomu srov. DVORÁK, T. § 122 [Jednotlivé způsoby ustavení právnické osoby]. In: ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 238.

¹⁶⁷ K tomu srov. § 9 zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů, k tomu dále srov. DVORÁK, T. § 122 [Jednotlivé způsoby ustavení právnické osoby]. In: ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 238.

Byť je podle současné právní úpravy nutné schválit stanovy společenství vlastníků jednotek (na rozdíl od dřívější právní úpravy, kdy společenství vlastníků jednotek vznikalo tím, že nastaly zákonem předvídané právní skutečnosti),¹⁶⁸ nejedná se dle mého názoru o založení (ustavení) právnícké osoby toliko zakladatelským právním jednáním, neboť při splnění zákonem stanovených předpokladů společenství vlastníků jednotek prostě musí vzniknout a není dáno na vůli adresátům předmětného zákonného ustanovení, zda budou či nebudou chtít společenství vlastníků jednotek založit.¹⁶⁹ Případný kompromisní protiargument, že společenství vlastníků jednotek se zakládá tzv. jiným způsobem, který stanoví jiný právní předpis spolu s prvky založení (ustavení) právnícké osoby zakladatelským právním jednáním, dle mého není správný, a to jednak s ohledem na již uvedenou obligátnost vzniku (resp. nemožnost nevzniku při splnění zákonem předvídaných podmínek) společenství vlastníků jednotek a jednak s ohledem na skutečnost, že dle mého názoru můžeme pohodlně provést subsumpci pod tzv. jiný způsob vzniku, pročez není nutné vytvářet jakousi kompromisní teorii.

Ztotožňuji se tak s Guričovou a Lasákem a konstatuji, že společenství vlastníků jednotek se zakládá (ustavuje) tzv. jiným způsobem, který stanoví jiný právní předpis.¹⁷⁰

Typickým způsobem založení právnícké osoby soukromého práva (například obchodní korporace, na kterou se ustanovení občanského zákoníku o založení právnícké osoby vztáhnou pochopitelně v celém rozsahu¹⁷¹) je ustavením zakladatelského právního jednání, pro něž občanský zákoník obligátně vyžaduje písemnou formu (viz § 123 odst. 2 občanského zákoníku) a které určí alespoň název, sídlo právnícké osoby,¹⁷² předmět činnosti, jaký má právnícká osoba

¹⁶⁸ K tomu srov. HOLEJŠOVSKÝ, J. § 1200 [Založení společenství vlastníků]. In: SPÁČIL, J., KRÁLÍK, M. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva* (§ 976–1474). 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 952.

¹⁶⁹ K tomu srov. díke § 1198 odst. 1 občanského zákoníku, ve kterém je uvedeno následující: „*Nebylo-li společenství vlastníků založeno již dříve, založí je vlastníci jednotek v domě, kde je alespoň pět jednotek, z nichž alespoň čtyři jsou ve vlastnictví čtyř různých vlastníků.*“

¹⁷⁰ K tomu srov. § 1200 občanského zákoníku, k tomu dále srov. GURIČOVÁ, J., LASÁK, J. § 122 [Ustavení právnícké osoby]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 195.

¹⁷¹ GÜRLICH, R. Právnícké osoby – založení, název, sídlo. *Novinky z rekonstrukce – advokátní kancelář GÜRLICH & Co.* 2013, č. 45, s. 1.

¹⁷² VRBĚCKÁ, L. K některým požadavkům na určení sídla právnícké osoby při jejím zakládání či změně jejího sídla. *Ad Notam*. 2018, č. 4, s. 9–12.

statutární orgán a jak se vytváří, nestanoví-li to zákon přímo, dále určí, kdo jsou první členové statutárního orgánu (viz § 123 odst. 1 občanského zákoníku).

Se založením právnické osoby bývají v soukromoprávní praxi spojeny určité komplikace, a to s ohledem na skutečnost, že založení se nerovná vznik právnické osoby. Občanský zákoník totiž spojuje počátek právní osobnosti teprve s jejím vznikem (k tomu srov. § 118 občanského zákoníku),¹⁷³ nicméně dosud nevzniklá právnická osoba je již založena a disponuje zakladatelským právním jednáním, pročež o nonsubjektu taktéž nemůžeme hovořit. Vystává složitá teoretickoprávní otázka, jaká je povaha založené ale nevzniklé právnické osoby, a to nejprve ze soukromoprávního/občanskoprávního úhlu pohledu, přičemž teprve po zodpovězení této otázky je možné vyvodit příslušné veřejnoprávní/trestněprávní konsekvence.

České soukromé právo se s předloženou otázkou *de facto* nevypořádává, proto je nutné přikročit k mezinárodnímu srovnání.

Tak například německé (ale i rakouské) právo hovoří o tzv. „Vorgründungsgesellschaft“,¹⁷⁴ tedy o „předzaložené společnosti“ (která je podle německého¹⁷⁵ i rakouského¹⁷⁶ občanského zákoníku považována za společnost podle občanského práva) a teprve poté přichází na pomyslné časové ose na řadu založení právnické osoby (zakladatelské právní jednání), následně přichází na řadu tzv. „Vorgesellschaft“, tedy „předspolečnost“.¹⁷⁷ Dautzenberg chápe

¹⁷³ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2021, sp.zn. 27 Cdo 697/2020, ve kterém Nejvyšší soud dovozuje způsobilost být účastníkem řízení od právní osobnosti, přičemž v případě právnické osoby odkazuje na § 118 občanského zákoníku, čímž jednak potvrzuje (byť poměrně jasný) význam § 118 občanského zákoníku a jednak utváří logický dedukční řetězec počínající v právu hmotném a končící v právu procesním.

¹⁷⁴ K tomu srov. JULA, R., VOLKELT, L. Vorgründungsgesellschaft – Zusammenfassung. *haufe.de* [online]. 8. 10. 2021 [cit. 28. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.haufe.de/finance/haufe-finance-office-premium/vorgruendungsgesellschaft_idesk_PI20354_HI9158172.html; k tomu dále srov. JONAS, M. Vorgründungsgesellschaft: Was ist dies bei einer GmbH? *steuba.de* [online]. 8. 9. 2021 [cit. 28. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.steuba.de/gmbh/gmbh-vorgruendungsgesellschaft/>

¹⁷⁵ § 705 und nachfolgend des Bürgerliches Gesetzbuches (BGB) in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 10. August 2021 (BGBl. I S. 3515) geändert worden ist.

¹⁷⁶ § 1175 und nachfolgend (Begriff und Rechtsnatur der Gesellschaft bürgerlichen Rechts) des Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) für die gesamtten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie, StF: JGS Nr. 946/1811.

¹⁷⁷ RUBAN, R., ČEP, D. Předběžná právnická osoba a její odpovědnost – vstupní úvahy. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

Vorgesellschaft jako „entstandenes Rechtsgebilde“, tedy „povstávající právní útvar“, který sice není nadán plnou právní osobností, nicméně určitou mírou právní osobnosti tento povstávající právní útvar bezpochyby nadán je.¹⁷⁸

Koneckonců, prvotní úvahy, jež se v Rakousku objevovaly v polovině 90. let minulého století k trestní odpovědnosti právnických osob, byly inspirované druhým protokolem k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Evropských společenství,¹⁷⁹ vypracovaným na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii.¹⁸⁰ Uvedený druhý protokol ve svém čl. 3 ukládá členským státům povinnost přijmout nezbytná opatření k zajištění odpovědnosti právnických osob za některá protiprávní jednání s vysokou společenskou škodlivostí.¹⁸¹

Tyto úvahy však *apriori* nesměřovaly přímo k trestní odpovědnosti právnických osob, ale zprvu toliko k odpovědnosti „*Personenverbände*“,¹⁸² tedy k odpovědnosti „sdružení osob.“¹⁸³ Tyto úvahy tak rezultovaly k přijetí pozdější rakouské úpravy, která kromě založení a vzniku právní osoby rozeznává i předzaloženou společnost a předspolečnost.

Teprve po fázi předzaložené společnosti, založení a předspolečnosti vzniká právníká osoba, přičemž teprve od vzniku právní osoby nabývá právníká osoba plné právní osobnosti. Jinými slovy, komparovaná úprava je veskrze stejná s českou, pouze pojmenovává období před založením a období mezi založením a vznikem právní osoby.

Ze soukromoprávního úhlu pohledu tak dospívám k závěru, že i právníká osoba dosud nevzniklá (jak ve fázi předzaložené společnosti, tak ve fázi předspolečnosti) disponuje určitou (omezenou) právní osobností. K obdobnému závěru

¹⁷⁸ K tomu srov. DAUTZENBERG, N. Vorgesellschaft, Definition: Was ist „Vorgesellschaft“? *wirtschaftslexikon.gabler.de* [online]. [cit. 28. 10. 2021]. Dostupné z: <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/vorgesellschaft-50219>

¹⁷⁹ Úř. věst. C 221, 19. 7. 1997, s. 12–22; zvláštní vydání v českém jazyce: Kapitola 19 Svazek 08 S. 156–167.

¹⁸⁰ Smlouva o Evropské Unii (konsolidované znění).

¹⁸¹ Např. podvod, aktivní korupce či praní (špinavých) peněz.

¹⁸² Quante například nehovoří o „*Personenverbände*“ ale používá obdobný termín „*Personenvereinigungen*“, hovoří tedy o odpovědnosti osob, jež jsou sjednoceny/spojeny/sdruženy. K tomu srov. QUANTE, A. *Sanktionsmöglichkeiten gegen juristische Personen und Personenvereinigungen. Schriften zum Strafrecht und Strafprozessrecht*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2005, s. 23.

¹⁸³ SIEBER, U., CORNILS, K. *Nationales Strafrecht in rechtsvergleichender Darstellung: allgemeiner Teil*. Berlin: Duncker & Humblot, 2010, s. 440–441.

dospěl *de facto* i rakouský právní vědec Steininger, který o společnosti podle občanského práva, pod kterou je možné subsumovat i „Vorgründungsgesellschaft“ (viz výše), sice hovoří jako o subjektu, který nedisponuje vlastní právní osobností, nicméně je odpovědný podle rakouského VbVG.¹⁸⁴

Steininger si tak klade otázku, zda je namístě změna § 1175 a násl. rakouského občanského zákoníku (ABGB), anebo zda je namístě překlenout problém toliko výkladem § 1175 ABGB a přiznat společnosti podle občanského práva určitou právní osobnost, přičemž dospívá k závěru, že problém je třeba řešit výkladem, na jehož základě konstatuje, že společnost podle občanského práva určitou (omezenou) právní osobností disponovat musí.¹⁸⁵

Ač tuzemská právní úprava společnosti podle občanského práva (k tomu srov. § 2716 a násl. občanského zákoníku) obdobně jako rakouská právní úprava *ab initio* chápe společnost podle občanského práva jako subjekt bez právní osobnosti s odůvodněním, že „společnost není subjektem (osobou) odlišnou od jejích společníků,“ pročež „nemá logicky nejen způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti (právní osobnost), ale ani způsobilost taková práva nabývat vlastním právním jednáním a zavazovat se k povinnostem (svěprávnost),“¹⁸⁶ je komparace s rakouskou právní úpravou nezbytná, neboť česká právní úprava nezná předzaloženou společnost¹⁸⁷ a tudíž ji ani nemůže považovat ze společnost

¹⁸⁴ Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für Straftaten. *Bundesministerium für Finanzen* [online]. 2021 [cit. 31. 10. 2021], dostupný z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20004425>

¹⁸⁵ STEININGER, E. *Verbandsverantwortlichkeitsgesetz. Lehrbuch*. Wien: Linde Verlag Ges.m.b.H., 2018, s. 29.

¹⁸⁶ LASÁK, J., ZACH, T. § 2716. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 2716–2893*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 2.

¹⁸⁷ Byť se domnívám, že by prostor pro uchopení předzaložené společnosti i předspolečnosti v českém soukromém právu bezpochyby byl a že by zcela jistě napomohl zodpovězení otázek předkládaných v této monografii, a sice zda vůbec a případně kdy vzniká určitá (omezená) právní osobnost a s tím související deliktní způsobilost a dále trestní odpovědnost. Předzaložená společnost by pak i dle českého soukromého práva mohla být považována za společnost podle občanského práva, neboť jejím účelem by byla činnost směřující ke vzniku právnické osoby, což zcela koresponduje s uchopením společnosti podle občanského práva v českém soukromém právu. K účelu společnosti podle občanského práva Sedláček dodává, že „účel je podstatnou náležitostí společenské smlouvy – jedná se o účel společný všem společníkům, za kterým sdružují své věci nebo činnosti. Jde o cíl, ke kterému se má upínat činnost společníků či zamýšlený výsledek sdružení věcí.“ K tomu srov. SEDLÁČEK, D. § 2716 [Základní ustanovení]. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Zánazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, marg. č. 4.

podle občanského práva, tudíž jakékoli úvahy o případné (omezené) právní osobnosti společnosti podle českého občanského práva by byly toliko omezeny na společnost podle občanského práva bez vazby na jednotlivé úseky na pomyslné časové ose založení a vzniku právnické osoby a jako takové by nijak nepřispěly k zodpovězení klíčové otázky, od kterého okamžiku může být vznikající právnická osoba trestně odpovědná.

Vyjdu-li tedy z předpokladu, že předzaložená společnost disponuje určitou (omezenou) právní osobností, je v kontextu českého pozitivního soukromého práva nutné, aby právní jednání učiněné v tomto období (před sepisem zakladatelského právního jednání) bylo následně vzniklou právnickou osobou s plnou právní osobností převzato do tří měsíců od jejího vzniku.¹⁸⁸ *A contrario* je tedy možné konstatovat, že nedojde-li k převzetí, účinky těchto právních jednání právnickou osobu nezavazují a zavazují toliko fyzické osoby, které takto samy jednaly. Vystává tak otázka, zda můžeme hovořit o případné trestní odpovědnosti předzaložené společnosti a jak extenzivně je nutno vykládat § 8 odst. 4 písm. a) TOPO, který konstatuje, že „*ustanovení odstavců 1 a 2 [tzn. ustanovení o trestní odpovědnosti právnické osoby – pozn. aut.] se užívají i tehdy, jestliže k jednání uvedenému v odstavcích 1 a 2 došlo před vznikem právnické osoby.*“

Jsem toho názoru, že předzaložená společnost není a nemůže být trestně odpovědná, a to ze dvou důvodů. Předně je třeba poznamenat, že i občanské právo nabízí možnost převzít účinky právních jednání, nestanovuje povinnost, že by tomu tak automaticky bylo, tudíž trestní právo, které tuto otázku explicitně neřeší, by muselo být přísnější než občanské právo a pouhým výkladem bychom museli dospět k dovození trestní odpovědnosti předzaložené společnosti. Takový přístup dle mého názoru není ani správný, ani možný.

Dále je třeba poznamenat, že trestní právo je užíváno *ultima ratio*, pročež dovození trestní odpovědnosti předzaložené společnosti zcela jistě *ultima ratio* není, ustanovení § 8 odst. 4 písm. a) TOPO tak dle mého názoru není možné aplikovat na předzaloženou společnost.

¹⁸⁸ K tomu srov. § 127 občanského zákoníku, ke kterému je nutno poznamenat, že občanský zákoník nerozlišuje období před sepisem zakladatelského právního jednání až po jeho sepis (předzaložená společnost) a období od sepisu zakladatelského právního jednání až po vznik právnické osoby (předspolečnost), když hovoří toliko o převzetí jednání za právnickou osobu před jejím vznikem, tedy jak o období předzaložené společnosti, tak o období předspolečnosti.

Posunu-li se v pomyslné časové ose dále, dostávám se do období předspolečnosti. I v případě předspolečnosti je v občanskoprávní rovině možné vyjít z § 127 občanského zákoníku, který upravuje převzetí právního jednání učiněného před vznikem právnické osoby,¹⁸⁹ tedy i v období předspolečnosti.

Období po sepsání zakladatelského právního jednání a před vznikem právnické osoby je možné s trochou nadsázky definovat jako čekání na Godota.¹⁹⁰ Zakladatelé již učinili pokud ne všechny, tak téměř všechny nezbytné kroky vedoucí ke vzniku právnické osoby, ta ale však stále nevznikla, neboť nezbytným formálním předpokladům zákonodárce je nutné bez výjimky vyhovět. Tak například při založení společnosti s ručením omezeným, po sepsu zakladatelské listiny či společenské smlouvy je nutné obstarat živnostenské oprávnění a (ve většině případů) založit účet pro složení základního kapitálu. Obojí se děje v období předspolečnosti a ač společnost ještě nevznikla, živnostenské oprávnění i účet pro složení základního kapitálu jsou zakládány jménem a na účet společnosti.¹⁹¹ I v případě předspolečnosti tak vyvstává shodná otázka jako v případě předzaložené společnosti, kterou jsem si položil již výše, a sice, zda v období předspolečnosti můžeme hovořit o případné trestní odpovědnosti právnické osoby.

Dědič k již shora citovanému ustanovení § 8 odst. 4 písm. a) TOPO konstatuje, že „*Ve smyslu těchto ustanovení je tedy z hlediska vzniku právnické osoby zpravidla rozhodný okamžik zápisu do veřejného rejstříku, přičemž tomuto zápisu obvykle předchází zakladatelský akt, a proto se proces vzniku rozpadá do dvou fází, přičemž právě na mezidobí od zakladatelského aktu do vzniku právnické osoby míří ustanovení § 8 odst. 4 písm. a).*“¹⁹²

¹⁸⁹ K tomu srov. § 127 občanského zákoníku, ke kterému je nutno poznamenat, že občanský zákoník nerozlišuje období před sepsím zakladatelského právního jednání až po jeho sepsí (předzaložená společnost) a období od sepsu zakladatelského právního jednání až po vznik právnické osoby (předspolečnost), když hovoří toliko o převzetí jednání za právnickou osobu před jejím vznikem, tedy jak o období předzaložené společnosti, tak o období předspolečnosti.

¹⁹⁰ BECKETT, S. *En attendant Godot*. Paříž: Les Éditions de Minuit, 2005.

¹⁹¹ Identifikační číslo osoby nebylo dosud s ohledem na absenci vzniku právnické osoby přiděleno, příslušná kolonka na patričních formulářích zůstává nevyplněna, praxe takový přístup respektuje.

¹⁹² DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PŮRY, F., ŘIHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 224.

Dědič tak explicitně nerozlišuje předzaloženou společnost a předspolečnost, když toliko hovoří o rozpadu období vzniku právnické osoby do dvou fází, čímž má na mysli fázi založení a fázi vzniku (který je zpravidla shodný s okamžikem zápisu do veřejného rejstříku, k tomu srov. § 126 občanského zákoníku). Implicitně však Dědič mezi předzaloženou společností a předspolečností rozlišuje, když konstatuje, že „na mezidobí od zakladatelského aktu do vzniku právnické osoby míří ustanovení § 8 odst. 4 písm. a).“¹⁹³ Jinými slovy, ustanovení § 8 odst. 4 písm. a) TOPO nemíří podle Dědiče na předzaloženou společnost, ale toliko na předspolečnost.

Se závěrem Dědiče ohledně aplikace § 8 odst. 4 písm. a) TOPO se ztotožňuji. Výše jsem popsal dva důvody, proč se § 8 odst. 4 písm. a) TOPO nemůže uplatnit na předzaloženou společnost, nyní popíšu dva důvody, proč se § 8 odst. 4 písm. a) TOPO může uplatnit na předspolečnost.

Předně je třeba poznamenat, že pokud by se § 8 odst. 4 písm. a) TOPO nemohl uplatnit na předspolečnost, bylo by uvedené ustanovení obsolentní a spíše než o ustanovení obtěžkaným *desuetudem*¹⁹⁴ bychom hovořili o šlendriánu zákonodárce, který by zavedl nepoužitelné ustanovení.

Dále je třeba poznamenat, že právnická osoba ve fázi předspolečnosti již svým způsobem může právně jednat (viz zmíněné založení živnostenského oprávnění či účtu pro složení základního kapitálu) a v této fázi již není pochyb o tom, že takové právní jednání směřuje k závázání právnické osoby, nikoli jednajících osoby fyzické. Stejnou optikou si dovoluji konstatovat, že právnická osoba ve fázi předspolečnosti již svým způsobem může jednat i protiprávně, přičemž vyvstává otázka, zda je možné aplikovat § 127 občanského zákoníku pomocí *analogie iuris* do trestněprávní roviny.

Domnívám se, že taková analogie možná není, neboť žádná právnická osoba po svém vzniku pro sebe dobrovolně nepřevzme účinky trestněprávních jednání, ke kterým došlo před jejím vznikem,¹⁹⁵ tudíž nezbyvá než

¹⁹³ DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PŮRY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 224.

¹⁹⁴ TOPO nabyl účinnosti (teprve) 1. 1. 2012, tudíž hovořit o vyjití z užívání je po několika letech účinnosti předčasně.

¹⁹⁵ ČEP, D. *Trestní odpovědnost právnické osoby a člen statutárního orgánu, aneb, Vytykátečnost protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě*. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 48.

konstatovat, že převzetí takových účinků trestní právo nemůže vyžadovat¹⁹⁶ a tím akcentovat přístup zákonodárce zakotvený v § 8 odst. 4 písm. a) TOPO jako správný a pouze jej správně časově ohraničit, neboť smyslem tohoto ustanovení je „*postihnout případy, kdy se pachatel snaží zneužít povahu a účinky některých konkrétních právních jednání (které by sám mohl předem připravit) a tak se vyhnout trestní odpovědnosti.*“¹⁹⁷ Za pomoci indukce tak dospívám k závěru, že **právnícká osoba může být trestně odpovědná za protiprávní čin spáchaný od fáze předspolečnosti, ergo od fáze perfekce zakladatelského právního jednání, nicméně trestně odpovědná per se je dle mého názoru právnícká osoba až od svého vzniku.**

Co se týče okruhu fyzických osob, které mohou za právníckou osobu jednat ve fázi předspolečnosti a svým jednáním přičteným právnícké osobě tuto dovést k trestní odpovědnosti, je nutno konstatovat, že TOPO nabízí toliko výčet osob jednajících v zájmu právnícké osoby nebo v rámci její činnosti,¹⁹⁸ ovšem až po jejím vzniku. Okruh osob jednajících za „trestně odpovědnou předspolečnost“ zákonodárce nedefinuje, protože se nabízí možnost hledat odpověď *analogii legis* užitím § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO,¹⁹⁹ anebo *analogii iuris* užitím § 167 občanského zákoníku²⁰⁰ v trestněprávní rovině.

¹⁹⁶ Odlišně FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 86. S odlišným závěrem, který požaduje převzetí účinků trestněprávních jednání právníckou osobou, ke kterým došlo před jejím vznikem, se neztotožňuji, neboť bychom zcela vědomě otevírali časový úsek, který by „legalizoval trestněprávní jednání vznikající právnícké osoby“, což je zcela jistě v rozporu se smyslem a účelem TOPO.

¹⁹⁷ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 56.

¹⁹⁸ K tomu srov. § 8 odst. 1 písm. a) a ž d) TOPO.

¹⁹⁹ „*Trestní odpovědnost právnícké osoby*

(1) *Trestným činem spáchaným právníckou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak*

a) *statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnícké osoby, která je oprávněna jménem nebo za právníckou osobu jednat,*

b) *osoba ve vedoucím postavení v rámci právnícké osoby, která u této právnícké osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),*

c) *ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnícké osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnícké osoby, nebo*

d) *zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c), jestliže ji lze přičítat podle odstavce 2.“*

²⁰⁰ „*Právníckou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě.*“

Ač funkce statutárního orgánu, osoby ve vedoucím postavení jakož i právní postavení dalších osob uvedených ve výčtu § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO vzniká až společně se vznikem právnické osoby, jsem toho názoru, že *analogie legis* užitím § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO je v tomto případě přílehavější, a to již s ohledem na ryze teoretickoprávní přístup, který upřednostňuje *analogii legis* před *analogii iuris*,²⁰¹ dále pak s ohledem na ucelenost a vzájemnou provázanost právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, kdy nepovažují za vhodné, aby okruh fyzických osob jednajících za právnickou osobu a svým jednáním přivozujícím trestní odpovědnost právnické osoby byl odlišný před jejím vznikem a po něm. Koneckonců, ke stejnému závěru (byť tak činí bez bližšího odůvodnění) dospívá i Dědič.²⁰²

Dalšími body na pomyslné časové ose existence právnické osoby jsou registrace (zápis) a vznik právnické osoby. Ač registrace (zápis)²⁰³ a vznik nejsou synonyma, zpravidla nastávají v jeden okamžik.²⁰⁴

I když důležitost těchto soukromoprávních institutů není s ohledem na shora předestřený závěr o okamžiku možného vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby v trestněprávní rovině kardinální, je vhodné se nad nimi zastavit s ohledem na tzv. fikci zápisu, jak ji popisuje § 98 ZoVR. Podle citovaného ustanovení nastává fikce zápisu právnické osoby do veřejného rejstříku, neprovede-li rejstříkový soud zápis ani o návrhu nerozhodne v zákonem

²⁰¹ K tomu srov. KNAPP, V. *Teorie práva*. 3. dotisk 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 172.

²⁰² „To, že by mohl být spáchán v rámci činnosti právnické osoby, je z povahy věci vyloučeno, když právnická osoba neexistuje; lze si však představit případ, kdy k trestnému činu dojde v rámci činnosti vznikající právnické osoby. Jednání se mohla dopustit jak osoba jednající jménem dosud neexistující právnické osoby nebo za takovou vznikající právnickou osobu, tak ten, kdo má v právnické osobě vykonávat řídicí nebo kontrolní činnost, rovněž i osoba, která může vykonávat vliv na řízení, tak i její budoucí zaměstnanec, se kterým již před vznikem právnické osoby byla uzavřena pracovní smlouva nebo dohoda o pracích konaných mimo pracovní poměr. Na rozdíl od soukromoprávní úpravy se nevyžaduje, aby právnická osoba uvedené jednání následně aprobovala. Právnická osoba pak bude trestně odpovědná již od svého vzniku bez dalšího.“ K tomu srov. DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 225.

²⁰³ Registraci je třeba chápat jako zápis právnické osoby do veřejného rejstříku.

²⁰⁴ K tomu srov. § 126 odst. 1 občanského zákoníku, který konstatuje, že „právnická osoba vzniká dnem zápisu do veřejného rejstříku.“

stanovené lhůtě.²⁰⁵ Z hlediska trestní odpovědnosti právnické osoby je však irelevantní, zda k zápisu právnické osoby do veřejného rejstříku dojde standardním způsobem, anebo fikcí (s výjimkou časového aspektu), neboť právnická osoba je trestně odpovědná od svého vzniku. Případná fikce zápisu totiž jen oddaluje okamžik vzniku nejen právnické osoby, ale i její trestní odpovědnosti, jiný následek z trestněprávního úhlu pohledu nemá.

Na pomyslné časové ose jsme se dostali do bodu, kdy právnická osoba vznikla, je nadána plnou právní osobností a svéprávností *de facto*. O trestní odpovědnosti právnické osoby v této fázi již není nejmenších pochyb a může se zdát, že složité otázky týkající se počátku trestní odpovědnosti právnické osoby již byly zodpovězeny, nicméně není tomu tak a s ohledem na § 8 odst. 4 písm. b), c) d) TOPO nad námi stále visí Damoklův meč. Citované ustanovení totiž hovoří o možné trestní odpovědnosti právnické osoby i v případě, kdy:

- právnická osoba vznikla, ale soud rozhodl o neplatnosti právnické osoby (písm. b);
- právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný (písm. c), nebo
- jednající fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná (písm. d).

K písm. b) vyvstává otázka, jak může být trestně odpovědná právnická osoba v časovém úseku následujícím po rozhodnutí soudu o její neplatnosti. Řešení se nabízí v § 129 odst. 2 občanského zákoníku, který konstatuje, že „*dnem, kdy je právnická osoba prohlášena za neplatnou, vstupuje do likvidace.*“ Právní mocí rozhodnutí soudu o neplatnosti totiž právnická osoba nezaniká, ale zaniká až později. Není-li zapsána do veřejného rejstříku, zaniká skončením likvidace,²⁰⁶ je-li zapsána do veřejného rejstříku, zaniká dnem výmazu z veřejného

²⁰⁵ Taková lhůta je upravena ve zvláštních zákonech, zvláštním zákonem je např. zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů. Nejzazší termín je však upraven přímo v ZoVR, který v § 96 odst. 1 konstatuje, že „*rejstříkový soud provede zápis nebo rozhodne o návrhu usnesením [...] nejpozději do 5 pracovních dnů.*“ K tomu srov. ŠTENGLOVÁ, I. § 96 [Lhůty pro rozhodnutí]. In: DĚDIČ, J., HAVEL, B., JINDŘICH, M., ŠTENGLOVA, I. a kol. *Zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 346.

²⁰⁶ K tomu srov. § 186 občanského zákoníku, který konstatuje, že „*právnická osoba, která nepodléhá zápisu do veřejného rejstříku, zaniká skončením likvidace.*“

rejstříku,²⁰⁷ přičemž den výmazu z veřejného rejstříku nemůže nastat před skončením likvidace, neboť návrh na výmaz právnické osoby z veřejného rejstříku podává likvidátor do třiceti dnů od skončení likvidace.²⁰⁸ Z uvedení je zřejmé, že trestní odpovědnost právnické osoby tak může nastat, i když soud pravomocně rozhodl o její neplatnosti, neboť okruh případů, kdy může právnická osoba zaniknout bez likvidace se v předmětném případě neuplatní a likvidace je obligátní.²⁰⁹ Souvisejícím problémem je však problém spočívající v délce trvání likvidace a v délce trvání trestního řízení. Z logiky věci (uvažujeme-li o odsouzení právnické osoby) musí trestní řízení skončit před zánikem právnické osoby, neboť neexistentní právnickou osobu není možné trestat. I přes tento procesně-praktický problém jsem toho názoru, že právní úprava umožňující trestání právnické osoby i po rozhodnutí soudu o její neplatnosti je správná, neboť postihuje situace případného zneužití povahy právnických osob²¹⁰ vedoucí k vyhnutí se nejen trestní odpovědnosti právnické osoby, ale i případné náhrady škody nebo jiné nemajetkové újmy,²¹¹ neboť založení záměrně neplatné právnické osoby za skrytým účelem páchání trestné činnosti není nijak složité.

V předchozím odstavci jsem tak předložil i odpověď na otázku, do kterého okamžiku je právnická osoba trestně odpovědná. Tímto okamžikem je okamžik zániku právnické osoby a případný související výmaz

²⁰⁷ K tomu srov. § 185 občanského zákoníku, který konstatuje, že „*právnická osoba zapsaná do veřejného rejstříku zaniká dnem výmazu z veřejného rejstříku.*“

²⁰⁸ K tomu srov. § 207 občanského zákoníku, který konstatuje, že „*likvidace končí použitím likvidačního zůstatku, převzetím likvidační podstaty věřiteli, nebo jejím odmítnutím. Likvidátor podá do třiceti dnů od skončení likvidace návrh na výmaz právnické osoby z veřejného rejstříku.*“ K tomu dále srov. SVEJKOVSKÝ, J. § 185 [Výmaz z rejstříku]. In: SVEJKOVSKÝ, J., DEVEROVÁ, L. *Právnícké osoby v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 146.

²⁰⁹ K tomu srov. § 169 odst. 1 občanského zákoníku, který konstatuje, že „*po zrušení právnické osoby se vyžaduje její likvidace, ledaže celé její jmění nabývá právní nástupce, nebo stanoví-li zákon jinak.*“ K tomu dále srov. JOSKOVÁ, L. Ukončení dlouhodobých smluvních závazků obchodní společnosti in likvidaci. *Obchodněprávní revue*. 2017, č. 9, s. 246–250.

²¹⁰ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 56.

²¹¹ DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PŮRY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 225.

právnícké osoby z veřejného rejstříku.²¹² Určitou výjimku z tohoto pravidla lze vysledovat v § 10 odst. 1 TOPO, který konstatuje, že „*trestní odpovědnost právnícké osoby přechází na všechny její právní nástupce.*“ O výjimku se však jedná jen ve vztahu k trestní odpovědnosti *per se*, neboť trestní odpovědnost ve vztahu k právnícké osobě i v tomto případě skutečně zaniká, pouze se neztrácí, ale přechází – na právního nástupce. Otázka přechodu trestní odpovědnosti právnícké osoby na všechny její právní nástupce bude více rozebrána níže v této monografii.

I ustanovení písm. c) si klade za úkol zamezit zneužití povahy právnícké osoby a eliminovat případy, kdy by právní jednání (právní úkon), které mělo založit oprávnění k jednání za právníckou osobu,²¹³ bylo neplatné nebo neúčinné (pochopitelně v soukromoprávní rovině). Takové jednání by nemělo zasahovat případnou trestněprávní rovinu takového jednání. I tento přístup zákonodárce kvituji se stejným argumentem jako výše, a sice že případné zneužití povahy právníckých osob,²¹⁴ vedoucí k vyhnutí se nejen trestní odpovědnosti právnícké osoby, ale i případné náhrady škody nebo jiné nemajetkové újmy,²¹⁵ je třeba i s ohledem na ochranu třetích osob (obětí či poškozených) reprobovat a trestat takové právní jednání, byť v soukromoprávní rovině bylo takové jednání neplatné nebo neúčinné.

Posledním rozebíraným ustanovením je písm. d), které zakotvuje možnou trestní odpovědnost právnícké osoby i v případě, kdy jednající fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná. V tomto případě se již dostáváme k otázce přičitatelnosti, která je nezbytným předpokladem pro vznik trestní odpovědnosti právnícké osoby. Nepostačí totiž, spáchá-li trestný čin v zájmu právnícké osoby nebo v rámci její činnosti některá z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO, ale je dále (kumulativně) nutné tento

²¹² K tomu srov. § 186 občanského zákoníku, který konstatuje, že „*právnícká osoba, která nepodléhá zápisu do veřejného rejstříku, zaniká skončením likvidace.*“ K tomu dále srov. § 185 občanského zákoníku, který konstatuje, že „*právnícká osoba zapsaná do veřejného rejstříku zaniká dnem výmazu z veřejného rejstříku.*“

²¹³ K tomu srov. MALÝ, J. Jednání za právníckou osobu v průběhu trestního řízení. *Právní rozhledy*. 2020, č. 18, s. 637–642.

²¹⁴ FENÝK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 56.

²¹⁵ DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnícké osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PŮRY, F., ŘIHA, J. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 225.

spáchaný trestný čin právnícké osobě přičíst,²¹⁶ jinak trestní odpovědnost právnícké osoby nevznikne.

Z uvedeného je zřejmé, že trestní odpovědnost právnícké osoby je odlišná od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby,²¹⁷ neboť přičitatelnosti trestného činu právnícké osobě nebrání (na rozdíl od fyzické osoby), není-li jednajícím fyzická osoba za takový trestný čin odpovědná. Tento závěr koresponduje s § 9 odst. 3 TOPO, který konstatuje, že „*trestní odpovědnosti právnícké osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1*“ a *vice versa*.

S ohledem na koncept § 8 odst. 4 písm. d) TOPO tak není pro trestní odpovědnost právnícké osoby podstatné, zda jednajícím fyzická osoba dosáhla potřebného věku (§ 25 trestního zákoníku), přičetnosti (§ 26 trestního zákoníku) a případně i rozumové a mravní vyspělosti (§ 5 odst. 1 ZSM), neboť pro trestní odpovědnost právnícké osoby je zcela irelevantní, zda bude trestně odpovědná i jednajícím fyzická osoba.²¹⁸ V pochybnostech je však i v tomto případě nutno cítit zásadu *in dubio pro reo*.²¹⁹

Právní úpravu obsaženou § 8 odst. 4 písm. d) TOPO v zásadě kvitují, neboť koresponduje s konceptem odlišení trestní odpovědnosti právnícké osoby od trestní odpovědnosti fyzické osoby a *vice versa*.²²⁰ Byť s ohledem na její široký záběr²²¹ (zahrnuje jak všechny činy jinak trestné fyzických osob, tak ale i oblast omylů v trestním právu²²²) můžou v praxi vyvstat aplikační

²¹⁶ K tomu srov. ČEP, D. Základy trestní odpovědnosti právníckých osob ve světle judikatury Nejvyššího soudu (1. část). *Trestněprávní revue*, 2018, č. 9, s. 195–201.

²¹⁷ K tomu srov. MALÝ, J. Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnícké osobě. *Právní rozhledy*, 2020, č. 10, s. 368–371.

²¹⁸ DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnícké osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 227.

²¹⁹ K tomu srov. R 62/1968.

²²⁰ Nezakotvení konceptu odlišení trestní odpovědnosti právnícké osoby od trestní odpovědnosti fyzické osoby a *vice versa* v TOPO by dle mého zasahovalo do práva na spravedlivý proces jak fyzické, tak právnícké osoby, neboť v případě konstatování trestní odpovědnosti jedné z nich, bychom automaticky presumovali trestní odpovědnost i druhé z nich, což je v rozporu jak s uvedeným právem na spravedlivý proces, tak s presumpcí nevinny.

²²¹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BILÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 56–57.

²²² KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost právnícké osoby jednajícím v omylu. In: ZÁHORA, J. *Aktuální otázky trestného zákonodárstva, pocta prof. JUDr. Milanovi ČÍČOVI, DrSc. et mult. Dr. h.c., k 80. narozeninám*. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 19. januára 2012. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola – Fakulta práva, 2012, s. 113–129.

problémy, je druhá v úvahu připadající alternativa, totiž trestání právnické osoby jen v případě, bude-li za ni jednat trestně odpovědný pachatel, nemyšlitelná, neboť by koncept trestní odpovědnosti právnických osob nebyl, s ohledem na pravděpodobné četné nastrčení trestně neodpovědných jednajících fyzických osob – nepřímých pachatelů, k ničemu.

3.1.4 Dělení právnických osob

Po uchopení právnické osoby v oddílu 3.1.1 a 3.1.2 a po předestření základních úvah o okamžiku možného vzniku a zániku trestní odpovědnosti právnické osoby v oddílu 3.1.3 přichází na řadu poslední soukromoprávní oblast mého zájmu, a sice dělení právnických osob.

Byť je předestřené téma tohoto oddílu soukromoprávní, hraje důležitou roli při zkoumání osobní působnosti TOPO. Pro další výklad týkající se trestní odpovědnosti právnické osoby je nezbytné mít postaveno najisto, jaké kategorie právnických osob české pozitivní soukromé právo rozeznává, jak je dělí a zda a proč mohou být tyto trestně odpovědné.

Typické dělení právnických osob spočívá v dělení na právnické osoby soukromoprávní a veřejnoprávní. Takové dělení předvídá i občanský zákoník,²²³ tudíž z pozitivněprávního úhlu by nám postačilo takové dělení převzít a více se jím nezabývat.

K takovému dělení se však v přirozenoprávní rovině staví kriticky Knapp, když konstatuje, že takové rozlišování právnických osob je „*dost nepřesné*“.²²⁴ Ač Knapp nepředkládá explicitní odůvodnění svého závěru, odpověď je nasnadě.

Soukromoprávní právnické osoby můžeme dále dělit na korporace,²²⁵ tzn. právnické osoby disponující „*osobním substrátem*“;²²⁶ pročež hovoříme o sdružení osob fyzických, právnických či případně fyzických i právnických (typicky obchodní společnosti a družstva),²²⁷ přičemž podmnožinou

²²³ K tomu srov. § 20 odst. 2 občanského zákoníku: „*Právnické osoby veřejného práva podléhají zákonům, podle nichž byly zřízeny; ustanovení tohoto zákona se použijí jen tehdy, slučuje-li se to s právní povahou těchto osob.*“

²²⁴ KNAPP, V. *Teorie práva*. 3. dotisk 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 73.

²²⁵ K tomu srov. § 210 a násl. občanského zákoníku.

²²⁶ *Ibid.*

²²⁷ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., KUHN, P. § 1 [Okruh obchodních korporací]. In: ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 512.

korporací jsou i obchodní korporace, které je možné dále dělit na obchodní společnosti a družstva.²²⁸

Obchodní společnosti se dále dělí na tzv. osobní společnosti, mezi něž řadíme veřejnou obchodní společnost a komanditní společnost, a na tzv. kapitálové společnosti, kam patří společnost s ručením omezeným a akciová společnost. Mezi obchodní společnosti řadíme i evropskou společnost a evropské hospodářské zájmové sdružení.²²⁹ Družstvem je pak družstvo a evropská družstevní společnost.²³⁰

Kromě korporací rozeznává občanský zákoník další typ soukromoprávních právnických osob, kterými jsou fundace,²³¹ tzn. právnické osoby disponující „hmotným substrátem“,²³² pročež hovoříme o sdružení vyčleněného majetku. Občanský zákoník dělí fundace na nadace²³³ a nadační fondy.^{234, 235}

Kromě korporací a fundací rozeznává občanský zákoník ještě ústavy, které jsou právnickými osobami ustavenými za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky. Ústav provozuje činnost, jejíž výsledky jsou každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených.²³⁶

²²⁸ K tomu srov. § 1 odst. 1 ZOK, k tomu dále srov. ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., KUHN, P. § 1 [Okruh obchodních korporací]. In: ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 512.

²²⁹ K tomu srov. § 1 odst. 2 ZOK, k tomu dále srov. ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., KUHN, P. § 1 [Okruh obchodních korporací]. In: *Ibid.*, s. 512.

²³⁰ K tomu srov. § 1 odst. 3 ZOK, k tomu dále srov. ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., KUHN, P. § 1 [Okruh obchodních korporací]. In: *Ibid.*, s. 512.

²³¹ K tomu srov. § 303 a násl. občanského zákoníku, k tomu dále srov. BAJER, J. § 303 [Obecně k fundacím]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, marg. č. 1.

²³² KNAPP, V. *Teorie práva* Praha: C. H. Beck, 1995, s. 73.

²³³ K tomu srov. § 306 a násl. občanského zákoníku, k tomu dále srov. BAJER, J. § 306 [Založení a účel nadace]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, marg. č. 1.

²³⁴ K tomu srov. § 394 a násl. občanského zákoníku, k tomu dále srov. BAJER, J. § 394 [Účel a název]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, marg. č. 1.

²³⁵ GÜRLICH, R. Právnické osoby – fundace (nadace a nadační fondy). *Novinky z rekodifikace – advokátní kancelář GÜRLICH & Co.* 2014, č. 50, s. 1.

²³⁶ K tomu srov. § 402 a násl. občanského zákoníku, k tomu dále srov. RONOVSÁ, K. § 402 [Legální definice ústavu]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, marg. č. 1.

Veřejnoprávní právnické osoby jsou takové právnické osoby, které vyvíjejí svou působnost v oblasti veřejného práva (typicky územní samosprávné celky).²³⁷ Ne vždy je však možné takové dělení aplikovat, a to je (dle mého názoru) důvod nespokojenosti Knappa s předloženým dělením právnických osob. Typickým příkladem je stát, který může být díky své povaze *apriori* chápán jako subjekt veřejného práva,²³⁸ nicméně může vystupovat i v soukromoprávních vztazích a být tak považován za právnickou osobu soukromého práva,²³⁹ což vede některé autory k úvaze,²⁴⁰ že stát ve skutečnosti „*není právnickou osobou ani veřejného, ani soukromého práva.*“²⁴¹

Osobně se domnívám, že dělení právnických osob na soukromoprávní a veřejnoprávní je smysluplné a potřebné, neboť u většiny právnických osob není jejich zařazení do té či oné kategorie sporné. Souhlasím s Knappem, že některé případy mohou být sporné, to ale není důvod, proč k předkládanému dělení nepřistoupit *en bloc*, když pro drtivou většinu právnických osob je dělení na soukromoprávní a veřejnoprávní použitelné bez dalšího. Minoritní okruh právnických osob, u kterých takové dělení bez dalšího není možné, postačí definovat (například pomocí judikatury) a toto dělení u něj buďto neaplikovat, anebo aplikovat *ad hoc*, nikoli *ex ante*.

Předkládané dělení právnických osob na soukromoprávní a veřejnoprávní má z hlediska trestní odpovědnosti právnických osob význam především s ohledem na trestní neodpovědnost některých právnických osob *apriori*. Trestně neodpovědné však nejsou (jak by se snad na první pohled mohlo zdát) všechny právnické osoby veřejného práva, nicméně pouze jen ty právnické osoby, které jsou uvedeny v § 6 odst. 1 písm. a), b) TOPO, tzn. Česká

²³⁷ VIDRNA, J., DOLANSKÝ, P. Kapitola 4 [Pozice územních samosprávných celků]. In: VIDRNA, J., DOLANSKÝ, P. *Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 18.

²³⁸ Když uplatňuje své veřejnoprávní působení pomocí svých orgánů, realizuje dělbu moci a dohlíží na ní, atd.

²³⁹ Typicky při dispozici s majetkem státu. K tomu srov. § 21 občanského zákoníku věta první: „*Stát se v oblasti soukromého práva považuje za právnickou osobu.*“

²⁴⁰ V této souvislosti lze odkázat i na judikaturu, např. na náleze Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2012, sp. zn. II. ÚS 2396/09, a dále na náleze Ústavního soudu ze dne 23. 11. 2010, sp. zn. III. ÚS 2984/09.

²⁴¹ BODEČKOVÁ, J. § 21 [Stát]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, marg. č. 1.

republika²⁴² a územní samosprávné celky²⁴³ při výkonu veřejné moci. V tomto případě hovoříme o hmotněprávní exempci, kdy právní normy TOPO (a případně dalších trestněprávních předpisů) se na právnické osoby uvedené v § 6 odst. 1 písm. a), b) TOPO nepoužijí, neboť tyto se nachází vně působnosti daných právních norem.²⁴⁴

U územních samosprávných celků je vcelku nepochybné, že se jedná o právnické osoby veřejného práva, u státu – České republiky – tomu tak s ohledem na výše uvedené není a je třeba *ad hoc* rozlišovat, zda je v té které situaci považován za právnickou osobu soukromého či veřejného práva. Byť je stát zcela jistě trestně neodpovědný i v případech, kdy vystupuje jako právnická osoba soukromého práva,²⁴⁵ je tomu tak dle mého názoru jen proto, že primární povaha státu je veřejnoprávní, neboť primární úkol státu není vystupovat v soukromoprávních vztazích, ale zajišťovat chod veřejné správy. Případná trestní odpovědnost státu v soukromoprávních vztazích by byla problematická jednak s ohledem na okruh případů, kdy by povaha státu nemusela být předem zřejmá, ale především s ohledem na zcela absurdní situaci, kdy soudce, jakožto reprezentant (státní) soudní moci by (v ohromném střetu

²⁴² Vymezení České republiky jako svrchovaného, jednotného a demokratického státu přináší v čl. 1 Ústava. V podrobnostech dále odkazuji na KLÍMA, K. *Komentář ke Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 39 a násl.

²⁴³ Územními samosprávnými celky jsou dle čl. 99 Ústavy jednak obce, které jsou základními územními samosprávnými celky a jednak kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky. V podrobnostech dále odkazuji např. na MIKULE, V., SUCHÁNEK, R. Čl. 99 [Územní samosprávné celky]. In: SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1175.

²⁴⁴ HARVÁNEK, J. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 206. Jsem si vědom pozdějších vydání teoretickoprávních monografií téhož autora (např. HARVÁNEK, J. *Právní teorie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013), nicméně odkaz na monografii z roku 2008 je odkazem na ryze teoretickoprávní institut, který nedoznal s postupem času žádných změn, odkaz na monografii z roku 2008 je tak použitelný.

²⁴⁵ Ke stejnému závěru dospívá i ŠÁMAL, P. § 6 [Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 120.

zájmů) ukládal trest státu, přičemž většinu trestů,²⁴⁶ které mohou být právnické osobě ukládány, není možné z povahy věci státu uložit,²⁴⁷ ukládání trestu státu by navíc bylo zcela jistě v rozporu s jeho účelem.

S ohledem na tyto skutečnosti tak dospívám k závěru, že trestní neodpovědnost státu i v případě, vystupuje-li tento jako právnická osoba soukromého práva, je jakýmsi *beneficiem cohaesionis* (či možná dokonce *pozitivní externalitou* ve prospěch státu) ve vztahu k primární, veřejnoprávní povaze státu. Trestání státu by bylo nejen absurdní, ale i fakticky neproveditelné. Ač by se nyní mohlo zdát, že předkládané dělení právnických osob na soukromoprávní a veřejnoprávní nyní nemá z hlediska trestní odpovědnosti právnických osob význam (stát není trestně odpovědný, vystupuje-li jako právnická osoba soukromého práva), není tomu tak, neboť stát není trestně odpovědný primárně díky své veřejnoprávní povaze.

A contrario ve vztahu k § 6 odst. 1 písm. a), b) TOPO je možné konstatovat, že trestně odpovědné jsou všechny právnické osoby soukromého práva, resp. všechny právnické osoby, na které se neuplatní hmotněprávní exempce²⁴⁸ zakotvená v § 6 odst. 1 písm. a), b) TOPO.

²⁴⁶ Tresty, které je možné uložit právnické osobě, jsou specifikovány v § 15 odst. 1, písm. a) až i) TOPO, jedná se o tyto tresty:
 a) zrušení právnické osoby,
 b) propadnutí majetku,
 c) peněžitý trest,
 d) propadnutí věci,
 e) zákaz činnosti,
 f) zákaz držení a chovu zvířat,
 g) zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži,
 h) zákaz přijímání dotací a subvencí,
 i) uveřejnění rozsudku.

²⁴⁷ Tak například trest zrušení právnické osoby vyznívá v kontextu státu pro svou absurdnost až komicky, obdobně je tomu i u trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži i u trestu zákaz přijímání dotací a subvencí. Rovněž trest propadnutí majetku a peněžitý trest postrádají jakýkoli smysl, neboť majetek by propadl opět státu a peněžitý trest by byl rovněž uhrazen státem státu.

²⁴⁸ HARVÁNEK, J. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 206. Jsem si vědom pozdějších vydání teoretickoprávních monografií téhož autora (např. HARVÁNEK, J., *Právní teorie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.), nicméně odkaz na monografii z roku 2008 je odkazem na ryze teoretickoprávní institut, který nedoznal s postupem času žádných změn, odkaz na monografii z roku 2008 je tak použitelný.

Bližším rozбором právnických osob, které nejsou *apriori* trestně odpovědné,²⁴⁹ jakož i rozбором těch „hraničních“ právnických osob, u nichž je ještě možné uvažovat o jejich trestní odpovědnosti nebo naopak u kterých o jejich trestní odpovědnosti již možné uvažovat není, se budu detailněji zabývat níže v samostatné podkapitole této monografie, na kterou tímto odkazuji.

3.2 Trestní odpovědnost právnické osoby²⁵⁰

3.2.1 Pojem trestní odpovědnosti optikou komparace normativu trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby, trestní odpovědnost právnické osoby *per se*

3.2.1.1 Pojem trestní odpovědnosti optikou komparace normativu trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby

Trestní odpovědnost chápeme jako „*druh právní odpovědnosti spočívající v následné sankční reakci státní moci na spáchaný trestný čin, jejímž subjektem je pachatel trestného činu. Trestní odpovědnost se zpravidla projevuje v trestních sankcích. Trestní odpovědnost je odpovědností pouze subjektivní, tj. za zavinění (v trestním právu), a individuální, tj. odpovědností fyzických osob; trestní nauka rozlišuje trestní odpovědnost jako právní institut (viz výše) a jako trestněprávní vztah, zahrnující povinnost pachatele trestného činu vůči státu strpět trestní sankce, či jiná omezení či reakce státní moci na trestněprávní čin, na základě a v mezích trestního zákona. Dále se rozlišuje trestní odpovědnost dospělých a mladistvých pachatelů v trestním právu, trestní odpovědnost plná a zúžená (§ 360 odst. 1 TrZ), trestní odpovědnost absolutní a relativní (mladistvý v trestním právu), aj.*“²⁵¹

Vycházejí z Kratochvílovy definice trestní odpovědnosti konstatují, že trestní odpovědnost je toliko jedním odpovědnostním druhem, který přichází

²⁴⁹ Myšlenkové pochody ohledně trestní neodpovědnosti některých právnických osob v kontextu § 6 odst. 1 písm. a), b) TOPO začínají pochopitelně u orgánů státu, pokračují přes všechny jeho organizační složky a příspěvkové organizace a končí u některých specifických subjektů, jako např. Nejvyšší kontrolní úřad – k těmto úvahám srov. FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 22 a násl.

²⁵⁰ K tomu srov. např. CRONIN, A. *Corporate Criminality and Liability for Fraud*. New York: Abingdon, 2018.

²⁵¹ KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právníkový slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

v úvahu a který právní řád aprobejuje. Trestní odpovědnost tedy spolu s dalšími odpovědnostními druhy (např. ústavní, správněprávní²⁵², občanskoprávní^{253, 254} či mezinárodněprávní odpovědnost) tak v souhrnu vytváří kategorii právní odpovědnosti *per se*.

Ač si tato monografie neklade za cíl zaobírat se všemi (či vybranými) odpovědnostními druhy (a to s ohledem na skutečnost, že problematika odpovědnosti²⁵⁵ patří k nejsložitějším v právní vědě, názory na podstatu odpovědnosti i na řadu dílčích otázek jí se týkajících se velmi různ²⁵⁶ a monografie zabírající se všemi odpovědnostními druhy by byla spíše monografií teoretickoprávní než trestněprávní), ale s ohledem na své zaměření si klade za cíl zabývat se toliko odpovědností trestní, sluší se v tuto chvíli připomenout, že odpovědnost (v obecné rovině) je třeba chápat jako schopnost (adresáta právní normy) nést následky svého jednání,²⁵⁷ přičemž odpovědnost právní je specifická svou vynutitelností,²⁵⁸ tedy prosazením sankční složky²⁵⁹ právní normy navzdory vůli adresáta právní normy.

Na rozdíl od ostatních odpovědnostních druhů je však trestní odpovědnost (a vlastně i celé trestní právo) aplikována s ohledem na subsidiaritu trestní

²⁵² Správněprávní odpovědnost není upravena v jednom právním předpise, ale s ohledem na rozsah správního práva hmotného (a s ním spojený i velký počet dílčích právních předpisů) je tato upravena v dílčích právních předpisech správního práva hmotného. Typickým příkladem může být odpovědnost za přestupky, upravená v zákoně č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů a dále zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

²⁵³ Občanskoprávní odpovědnost je upravena v § 2894 a násl. občanského zákoníku, v občanskoprávní rovině hovoříme o odpovědnosti škůdce za újmu (škodu), kterou dále teorie občanského práva hmotného rozlišuje na škodu (újmu na jmění, tzn. majetkovou újmu) a nemajetkovou újmu [újmu nemajetkovou (ideální, morální), kterou chápeme jako újmu citovou], k tomu srov. ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. (eds.). *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl V*. Praha: V. Linhart, 1937, s. 1293 a násl. K nemajetkové újmě dále srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2015, sp. zn. 30 Cdo 3849/2014.

²⁵⁴ K tomu srov. např. ROSS, D. L. *Civil Liability in Criminal Justice. Seventh edition*. New York: Abingdon, 2018.

²⁵⁵ MACUR, J. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně – Právnická fakulta, 1980, s. 11 a násl., sv. 35.

²⁵⁶ KNAPP, V. *Teorie práva*. 3. dotisk 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 200.

²⁵⁷ K tomu srov. např. § 24 občanského zákoníku.

²⁵⁸ HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 58.

²⁵⁹ KNAPP, V. *Teorie práva*. 3. dotisk 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 159.

represe²⁶⁰ jako *ultima ratio*²⁶¹ teprve ve chvíli, kdy ostatní odpovědnostní druhy již nepřicházejí v úvahu,²⁶² čímž se do právního řádu dostává zásada ekonomie trestní hrozby²⁶³ nebo výstižněji zásada pomocné úlohy trestní represe.²⁶⁴ Do subsidiarity trestní represe je též vtělena tzv. materiální protiprávnost,²⁶⁵ tedy škodlivost takového jednání pro společnost.²⁶⁶ Má-li se totiž protiprávní jednání²⁶⁷ stát trestným činem, musí disponovat určitou úrovní společenské nebezpečnosti. Pouhá formální protiprávnost činu,²⁶⁸ tedy rozpor činu s normativním právním aktem, totiž ještě nemusí znamenat, že daný čin je nebezpečný i společensky, pročez nemusí být dán zájem společnosti na tom, aby byl takový čin stíhán jako čin trestný.²⁶⁹

²⁶⁰ K problematice subsidiarity trestní represe a k § 12 odst. 2 trestního zákoníku srov. stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

²⁶¹ PŮRY, F. Někteří úskalí při uplatňování subsidiarity trestní represe v praxi. In: KALVODOVÁ, V., FRYŠTÁK, M., PROVAZNÍK, J. (eds.) *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvíli*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 323 a násl.

²⁶² Pročez můžeme hovořit o určité závislosti trestní odpovědnosti na ostatních druzích právní odpovědnosti, k tomu srov. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 41.

²⁶³ MÍŘICKÁ, A. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrad, 1934, s. 12.

²⁶⁴ BENEŠ, P. Subsidiarita trestní represe a zásada ultima ratio v novém trestním zákoně. *bca.k.cz* [online]. [cit. 9. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.bca.k.cz/subsidiarita-trestni-represe-a-zasada-ultima-ratio-v-novem-trestnim-zakone/>

²⁶⁵ KOTLÁN, P. *Trestní odpovědnost a ekonomická kriminalita*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnícká fakulta, 2021, s. 29.

²⁶⁶ V této souvislosti je příhodné poukázat na sjednocující judikaturu Nejvyššího soudu, zejména pak na rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. 15 Tdo 110/2021, který zohledňuje společenskou nebezpečnost v kontextu trestné činnosti (konkrétně trestného činu krádeže dle § 205 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku) páchané v době nouzového stavu vyhlášeného vládou České republiky v důsledku celosvětové pandemie onemocnění Covid-19. Na citovaný rozsudek navazují další soudní rozhodnutí (např. nález Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2021, sp. zn. IV. ÚS 767/21) či jiné právní akty (např. stanovisko ministryně spravedlnosti Marie Benešové nazvané „K podnětům ke podání stížnosti pro porušení zákona v souvislosti s uloženými tresty za vybrané trestné činy spáchané za nouzového stavu státu (pandemie COVID-19)“ ze dne 29. 7. 2021 dostupné z: <https://www.justice.cz/documents/12681/715672/Obecné+stanovisko+SPZ+%28nouzový+stav%29.pdf/db830a0-1737-457e-8f07-26479a99de6c> [cit. 11. 11. 2021]).

²⁶⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 976.

²⁶⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2016, s. 1052.

²⁶⁹ DRAŠTIK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁR, A. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

Zásada *ultima ratio* platí pochopitelně nejen pro trestní odpovědnost fyzických, ale samozřejmě i pro trestní odpovědnost právnických osob,²⁷⁰ když vést právnickou osobu k trestní odpovědnosti je možné až po pečlivém zvážení všech ostatních, v úvahu připadajících odpovědnostních druhů a po vyloučení možnosti jejich aplikace.

Sankční reakce státu přichází v podobě zákonem²⁷¹ definovaných trestů (a ochranných opatření), které je možné pachateli uložit.

Subjektivní uchopení trestní odpovědnosti²⁷² je stálé a neměnné, a to i v případě trestní odpovědnosti právnických osob.²⁷³ Zákonodárce připouští objektivní odpovědnost právnické osoby, ovšem toliko ve správněprávní odpovědnosti rovinně, v trestněprávní odpovědnosti rovinně je pak striktně vyžadována odpovědnost za zavinění.²⁷⁴ S takovým závěrem se zcela ztotožňuji, a to s ohledem na již zmíněnou zásadu *ultima ratio*, kdy trestní sankce (nejpřísnější sankce, jaké právní řád zná) není přeci možné ukládat za protiprávní stav, ale je (s ohledem na jejich závažnost) nutné zkoumat, zda pachatel jednal zaviněně a teprve poté uvažovat (při splnění dalších podmínek) o trestní odpovědnosti pachatele

²⁷⁰ K tomu srov. např. KOTLÁN, P. Problémy spojené s trestní odpovědností právnických osob. *Trestněprávní revue*. 2020, č. 2, s. 87–91, nebo ČEP, D. Korekční prvky trestní odpovědnosti právnických osob a „zbavení se“ trestní odpovědnosti právnickou osobou. *Právní rozhledy*. 2017, č. 10, s. 343–352.

²⁷¹ Ať už trestním zákonem v případě pachatelů – fyzických osob, nebo TOPO v případě pachatelů – právnických osob.

²⁷² Trestní odpovědnost je odpovědností za zavinění, nikoli za protiprávní stav, zavinění je esenciální a nezbytný předpoklad vzniku trestní odpovědnosti pachatele, k tomu srov. KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 246 a násl. (ač je možné odkázat na novější monografie, problematika esenciálních otázek zavinění je natolik neměnná, že odkaz na starší monografii není na škodu).

²⁷³ Případně lze uvažovat o objektivní povaze odpovědnosti právního nástupce právnické osoby, na kterého v souladu s § 10 odst. 1 TOPO přechází trestní odpovědnost jeho předchůdce – právnické osoby. Bližší rozbor tohoto institutu bude předložen níže v této monografii.

²⁷⁴ Samozřejmě s respektem k povaze právnické osoby, kdy pochopitelně zaviněně nemůže jednat sama právnická osoba, ale osoba za právnickou osobu jednáající, jejíž jednání je přičteno právnické osobě za užití formální a materiální podmínky přičitatelnosti. TOPO tak konstruuje jako specifikum odpovědnost právnické osoby za jednání jménem, v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti (formální podmínka), naplňuje-li toto jednání znaky skutkové podstaty příslušného trestného činu (§ 7, § 8 odst. 1 TOPO), které lze právnické osobě přičítat (materiální podmínka; § 8 odst. 2 TOPO). Vychází tudíž z tzv. „kombinované (trestní) odpovědnosti“. K tomu srov. KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost v České republice dosahuje i na právnické osoby. *Právní rozhledy*. 2011, č. 19, s. II.

a o uložení trestní sankce z této skutečnosti rezultující.²⁷⁵ Nevidím jediný důvod, proč by zavinění, jako obligatorní znak subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu,²⁷⁶ mělo absentovat u pachatele, kterým je právnícká osoba. České trestní právo hmotné je vystavěno na dvojím pojetí zavinění, a sice na úmyslu (přímém či nepřímém) a nedbalosti (vědomé či nevědomé),²⁷⁷ a toto pojetí se s ohledem na § 1 odst. 2 TOPO použije v plném rozsahu i na trestní odpovědnost právníckých osob, neboť v předmětném případě to zcela jistě není z povahy věci vyloučeno.

Ke shora citované definici Kratochvíla, který konstatuje, že „*trestní odpovědnost je odpovědností [...] individuální, tj. odpovědností fyzických osob*“²⁷⁸ bych v době jejího vzniku (2009) neměl připomínek, v současné době je zřejmé, že individuální trestní odpovědnost zůstala zachována toliko pro pachatele – fyzické osoby, zatímco odpovědnost právnícké osoby je vystavena na kolektivní trestní odpovědnosti,²⁷⁹ kterou je třeba chápat jako odpovědnost (ovšem pouze a jenom právnícké osoby) za protiprávní jednání jiné (v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO uvedené) osoby (pouze a jenom fyzické osoby jednající za osobu právníckou²⁸⁰). Trestní odpovědnost právnícké osoby není objektivně možné

²⁷⁵ Úřad vlády: Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.

²⁷⁶ PROVAZNÍK, J. § 15 [Úmysl]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 204.

²⁷⁷ Zákonodárce nepřistoupil k zakotvení tzv. *obmyslu* („Absicht“), což je vůle přivodit výsledek, který je pachatelem žádán, jehož si pachatel přeje, po němž touží, a který je tedy konečným cílem (účelem jeho činnosti). S ohledem na teoreticky propracovanou a praxí všeobecně přijímanou definici úmyslu ve dvou formách – úmyslu přímého a eventuálního, však nebylo shledáno vhodným zakotvení obmyslu jako zvláštní formy zavinění (úmyslu). Podstatou obmyslu je skutečnost, kdy pachatelé záleží na tom, aby přivodil určitý výsledek, který je jím žádán nebo si ho přeje, pro nějž zákon předpokládá obmyslné jednání, a proto zpravidla spadá pod úmysl přímý („*dolus directus*“), který je u nás tradičně dobře formulován. Úmysl je totiž pojem širší než obmysl, který je pojmem užším. Zjednodušeně řečeno úmysl je vůle přivodit určitý následek, zatímco obmysl je vůle přivodit určitý následek, který je pro pachatele účelem či konečným cílem jeho činnosti. K tomu srov. Úřad vlády: Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.

²⁷⁸ KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právnícký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

²⁷⁹ K tomu srov. ČEP, D. Základy trestní odpovědnosti právníckých osob ve světle judikatury Nejvyššího soudu (dokončení). *Trestněprávní revue*. 2018, č. 10, s. 225–229, k tomu dále srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 654/2014 [R 50/2015 tr.].

²⁸⁰ Byť by některou z jednajících osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO byla osoba právnícká, v konečném důsledku však jednající osobou musí být vždy osoba fyzická, neboť právnícká osoba nemůže samostatně právně jednat.

vystavět na individuální trestní odpovědnosti, neboť právnická osoba není schopna samostatně (bez integrace fyzické osoby) právně jednat. Chceme-li právnickou osobu trestat, není možný jiný přístup než přístup kolektivní trestní odpovědnosti.

Kolektivní trestní odpovědnost neplatí *vice versa*, nemůžeme tak hovořit o odpovědnosti fyzické osoby v důsledku protiprávního jednání právnické osoby. Takový závěr by totiž zcela podřýval požadavek na zavinění pachatele – fyzické osoby, jako obligatorní znak subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu,²⁸¹ neboť fyzická osoba je na rozdíl od právnické osoby schopna samostatně právně jednat (až na určité výjimky faktické či právní povahy), tudíž dovozovat odpovědnost fyzické osoby v důsledku zaviněného jednání jakékoli jiné osoby by bylo v rozporu s požadavkem přítomnosti subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu v případě trestného činu spáchaného pachatelem – fyzickou osobou.

Z uvedeného se tak podává, že trestní odpovědnost právnické osoby má sice svůj původ v protiprávním (trestněprávním) jednání fyzické osoby, nicméně v důsledku přičtení takového protiprávního (trestněprávního) jednání právnické osobě není možné směšovat trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby. Ke stejnému závěru dospívá i zákonodárce, když v první větě § 9 odst. 3 TOPO konstatuje, že „*trestní odpovědnosti právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 a trestní odpovědnosti těchto fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnické osoby.*“²⁸²

Z uvedeného je možné dovodit závěr, že trestní odpovědnost fyzické osoby je stále, i po účinnosti TOPO, vystavěna na individuální trestní odpovědnosti, zatímco odpovědnost právnické osoby je (vedle individuální trestní odpovědnosti fyzické osoby) vystavěna na již zmíněné kolektivní trestní odpovědnosti, čímž české trestní právo získává novou zásadu tzv. **souběžné trestní odpovědnosti kolektivní a individuální**.²⁸³

²⁸¹ PROVAZNÍK, J. § 15 [Úmysl]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 204.

²⁸² Tento závěr zákonodárce potvrzuje i aktuální judikatura, k tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 654/2014 [R 50/2015 tr.].

²⁸³ K tomu srov. ČEP, D. *Základy trestní odpovědnosti právnických osob ve světle judikatury Nejvyššího soudu* (1. část). *Trestněprávní revue*. 2018, č. 9, s. 195–201.

Co se týče dvojího rozlišení trestní odpovědnosti,²⁸⁴ tzn. uchopení trestní odpovědnosti jako právního institutu a uchopení trestní odpovědnosti jako trestněprávního vztahu,²⁸⁵ je k prvému rozlišení třeba poznamenat, že výše byl v této věci proveden rozbor jak ve vztahu k pachatelům – fyzickým osobám, tak ve vztahu specifík týkajících se pachatelů – právnických osob. K druhému rozlišení je třeba poznamenat, že uchopení trestní odpovědnosti jako trestněprávního vztahu je dle mého názoru možné vnímat stejně jak u pachatelů – fyzických osob, tak u pachatelů – právnických osob, neboť trestněprávní vztah (v trestním právu hmotném) vzniká mezi státem na straně jedné a pachatelem na straně druhé,²⁸⁶ nezávisle na tom, zda je pachatelem fyzická či právníká osoba.

Jedinou výjimkou je proces vzniku takového trestněprávního vztahu, kdy u osob fyzických postačí zaviněné protiprávní jednání dosahující trestněprávní intence,²⁸⁷ zatímco u osob právnických je nutné nejen zaviněné protiprávní jednání dosahující trestněprávní intence²⁸⁸ jedné z osob uvedených ve výčtu § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO, ale navíc je nutné takové jednání právníké osobě přičítat.²⁸⁹

Uchopení trestní odpovědnosti jako trestněprávního vztahu²⁹⁰ lze tak uzavřít konstatováním, že povinnost pachatele trestného činu vůči státu strpět trestní sankce, či jiná omezení či reakce státní moci na trestněprávní čin, na základě a v mezích trestního zákona je (v teoretickoprávní rovině, nyní

²⁸⁴ K tomu srov. MELISSARIS, E. Chapter 16, Theories of crime and punishment, Introduction to theories of crime and punishment. In: DUBBER, M. D., HÖRNLE, T. *The Oxford handbook of criminal law*. New York, NY: Oxford University Press, 2016, s. 355 a násl.

²⁸⁵ KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

²⁸⁶ K tomu srov. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 41 a násl.

²⁸⁷ Samozřejmě za splnění dalších předpokladů vzniku trestní odpovědnosti, jako je typický věk a přičetnost pachatele.

²⁸⁸ Ibid.

²⁸⁹ K tomu srov. např. KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 535, dále ČEP, D. Nad možnostmi uplatnění principu nemo teneatur v podmínkách trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rozhledy*. 2017, č. 2, s. 48–57, dále MALÝ, J. Účinná lítost a promlčení trestní odpovědnosti právníké osoby. *Právní rozhledy*. 2021, č. 20, s. 706–711.

²⁹⁰ KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

bez zohlednění specifík právnické osoby) totožná jak pro pachatele – fyzické osoby, tak pro pachatele – právnické osoby.

K závěrečnému Kratochvílovi rozlišení trestní odpovědnosti na „*odpovědnost dospělých a mladistvých pachatelů v trestním právu, trestní odpovědnost plnou a zúženou* (§ 360 odst. 1 TrZ), *trestní odpovědnost absolutní a relativní (mladistvý v trestním právu), aj.*“²⁹¹ nezbyvá než toliko doplnit ono „aj.“ o další rozlišovací kritérium, které spočívá v uchopení trestní odpovědnosti právnických osob.

3.2.1.2 Trestní odpovědnost právnické osoby *per se*^{292, 293}

S ohledem na základy právní teorie a na ustanovení obecné části občanského zákoníku není třeba zdůrazňovat, že právnická osoba není na rozdíl od fyzické osoby nadána schopností právně jednat, tedy projevat svou vůli směřující ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují, zavazovat se k právům a povinnostem a být schopna nést následky svého jednání, ale je nutné, aby za ni jednala jiná osoba (hovoříme o tzv. jednání nepřímém), a to na základě některého typu zmocnění (např. zmocnění na základě zákona, zmocnění na základě plné moci,²⁹⁴ popř. jednání prostřednictvím opatrovníka).

²⁹¹ KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

²⁹² Ani po zavedení trestní odpovědnosti právnických osob nezná trestní právo tzv. kolektivní odpovědnost více fyzických osob za trestný čin v tom smyslu, že by bez dalšího byly jeho pachatelem všechny tyto fyzické osoby působící v rámci právnické osoby nebo jejich určitý okruh, aniž by se zkoumalo, zda každá z takových fyzických osob naplnila všechny znaky konkrétního trestného činu a zda tak učinila zaviněně. **Právnická osoba totiž nese trestní odpovědnost jako samostatný subjekt práva, nikoli jako souhrn všech nebo některých fyzických osob v ní působících.** Trestní odpovědnost právnické osoby pak neznamená ani rezignaci na trestní odpovědnost těch fyzických osob, které přivedly trestní odpovědnost právnické osoby nebo samy spáchaly trestný čin v rámci činnosti právnické osoby, anebo dokonce jako její spolupachatelé či účastníci. K tomu srov. PÚRY, F. Trestní odpovědnost v souvislosti s rozhodováním kolektivních orgánů. *Právní prostor* [online]. 15. 1. 2020 [cit. 7. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/trestni-odpovednost-v-souvislosti-s-rozhodovanim-kolektivnich-organu>

²⁹³ MALÝ, J., ČERNÝ, M. Pobočný spolek v českém právním řádu a jeho trestní odpovědnost. *Právní rozhledy*. 2019, č. 12, s. 427–434.

²⁹⁴ Ustanovení § 450 a násl. občanského zákoníku hovoří o **prokuře**, jako o speciálním typu smluvního zastoupení; smluvní zastoupení jako institut je upraveno v ustanoveních § 441–456 občanského zákoníku.

Trestní odpovědnost právnických osob nebyla vždy součástí českého právního řádu, ale byla do českého právního řádu zavedena prostřednictvím TOPO, který nabyl platnosti dne 27. 10. 2011, účinnosti poté dne 1. 1. 2012. Období přelomu let 2011 a 2012 bylo, co se samotného přijímání této tehdy nové právní úpravy týče, poměrně „intenzivní“. Přijetí TOPO se událo poměrně rychle, legisvakanční doba činila celých 9 kalendářních dní, a to navíc v období vánočních svátků roku 2011,²⁹⁵ tudíž není divu, že v prvním roce jeho účinnosti nebyla odsouzena žádná právnická osoba, neboť trestní soudy byly v této tehdy nové oblasti právní úpravy opatrné a zdrženlivé a s aplikací TOPO zprvu otálely.

Uvedená opatrnost je zřejmá i ze statistik pravomocně odsouzených právnických osob, k tomu srov. následující tabulka.

rok	počet pravomocně odsouzených právnických osob
2012	0
2013	3
2014	22
2015	63
2016	90
2017	103
2018	120 ²⁹⁶

TOPO je normou účinnou téměř deset let, nicméně ačkoli se domnívám, že je tento právní předpis v českém pozitivním právu již relativně dobře etablován, byl tento v období od svého přijetí několikrát novelizován, přičemž se nejednalo o několik drobných novelizací, ale dle mého názoru

²⁹⁵ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 19.

²⁹⁶ *Ibid.*, s. 29.

můžeme hovořit o celé řadě novelizací, přičemž některé z nich byly skutečně podstatné.²⁹⁷

Přijetím TOPO, ač to možná na první pohled nevypadá, došlo k výrazným změnám českého trestního práva hmotného i procesního.

Začneme-li u zásad,²⁹⁸ tak zásada *societas delinquere non potest* (právnícká osoba se nemůže dopustit trestného činu) již v české trestním právu neplatí,²⁹⁹ byl zaveden princip kolektivní trestní odpovědnosti,³⁰⁰ který úzce souvisí s tím, že právnícká osoba je entita vytvořená pomocí osob fyzických, pročež nemůže samostatně právně jednat a její trestní odpovědnost vzniká, pokud jsou splněny dvě kumulativní podmínky:

1. existence protiprávního činu, spáchaného v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby, jednala-li tak některá z osob, jež jsou taxativně vyjmenovány v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO;
2. existence možnosti přičtení protiprávního činu právnické osobě podle § 8 odst. 2 TOPO.

Mohli bychom pokračovat dalšími specifiky, v hmotněprávní rovině například okruhem trestů a ochranných opatření ukládaných odsouzené právnické osobě, či problematikou vyvinění z trestní odpovědnosti, v procesněprávní

²⁹⁷ Jak v červnu 2018 uvedl Šámal, v průběhu šesti let účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim došlo již k devíti novelizacím a poměrně značnému rozvoji judikatury. Z přijatých novelizací zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byly podstatné změny učiněny zákonem č. 105/2013 Sb. v návaznosti na přijetí zákona o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech, a zejména novelizací provedenou zákonem č. 183/2016 Sb., která mimo jiné podstatně zásadně rozšířila počet trestných činů, jichž se může dopustit právnická osoba, když změnila výčet trestných činů uvedených v § 7 z výčtu pozitivního na výčet negativní a dále zavedla možnost vyvinění právnické osoby z její trestní odpovědnosti. Další méně významné či drobné změny tohoto zákona provedly i zákony č. 141/2014 Sb., č. 86/2015 Sb., č. 375/2015 Sb., č. 135/2016 Sb., č. 455/2016 Sb., č. 55/2017 Sb. a č. 183/2017 Sb., jež byly přijaty v souvislosti s jinými novými nebo novelizovanými zákony. (pozn. do roku 2021 přibýly ještě dvě změny TOPO, které byly provedeny prostřednictvím zákona č. 114/2020 Sb. a prostřednictvím zákona č. 333/2020 Sb.) K tomu srov. ŠÁMAL, P. Předmluva k druhému vydání. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.

²⁹⁸ K tomu srov. KRÁTOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9, s. 249–253.

²⁹⁹ Vystává však otázka, jak bude tato zásada vykládána např. u jednočlenné, s. r. o. Ačkoli i taková právnická osoba se zcela jistě může dopustit trestného činu, negativní následky jejího trestněprávního jednání postihnou zcela jistě onoho jediného společníka.

³⁰⁰ K tomu srov. JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2014, č. 9, s. 15–21.

rovině pak vyloučením institutu nutné obhajoby,³⁰¹ či specifiky společného řízení vedeného proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě, a mnohými dalšími.

Trestní odpovědnost právnických osob má své limity. Předně nepostihuje každou právnickou osobu a dále ne každý čin, kterého se právnická osoba dopustí, je činem trestným, ačkoli pokud by se takového činu dopustila osoba fyzická, trestný by byl (mohl být).

Ustanovení § 6 odst. 1 TOPO zakotvuje tzv. „negativní zásadu personality“, jejíž pomocí výslovně *ab initio* vylučuje trestní odpovědnost vybraných, v tomto ustanovení uvedených osob, kterými jsou, jak již ostatně bylo uvedeno výše v této monografii, Česká republika a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.

Jen pro doplnění uvádím, že právní řády, které zakotvují trestní odpovědnost právnických osob, se podobně jako Česká republika kloní spíše k výčtu negativnímu,³⁰² který se jeví v tomto případě jako rozumnější, neboť vyloučí všechny právnické osoby, jež nejsou trestně odpovědné, přičemž všechny ostatní *a contrario* trestně odpovědné jsou. Jako příklad méně běžného pozitivního výčtu lze uvést chilský zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, který o sobě stanovuje, že se použije na právnické osoby soukromého práva a na státní podniky.³⁰³

³⁰¹ Tímto odkazují na ustanovení § 35 odst. 2 TOPO, které stanoví, že „pro obviněnou právnickou osobu se nepoužijí ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě.“ Vystává tedy otázka, zdali je nutná obhajoba u právnické osoby *apriori* vyloučena, nebo vyloučena není, jenom se pro ni nepoužijí příslušná ustanovení trestního řádu. S ohledem na skutečnost, že nutná obhajoba není upravena v jiném právním předpisu než v trestním řádu, by bylo logické usuzovat spíše na první ze zmíněných variant, nicméně tato problematika je komplexnější, v podrobnostech odkazují např. na Malého (MALÝ, J. Společné trestní řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě a nutná obhajoba právnické osoby. *Trestněprávní revue*. 2020, č. 2, s. 98–104), na Čepa (ČEP, D. Nutná obhajoba a právnická osoba – vše jasné? In: HRUŠÁKOVÁ, M., PROVAZNÍK, J., VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva – 2017 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 21–53) nebo na Tibitanzlovou (TIBITANZLOVÁ, A. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1. část. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 6, s. 29–33; TIBITANZLOVÁ, A. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 2. část. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 7–8, s. 20–23), kteří se problematice nutné obhajoby právnické osoby v uvedených článcích věnují zevrubněji.

³⁰² KOUDELKA, L. Které právnické osoby jsou opravdu způsobilé nést trestní odpovědnost. *Soukromé právo*. 2019, č. 1, s. 12.

³⁰³ Ley número 20.393 que establece la responsabilidad penal de las personas jurídicas en dos delitos de lavado de activos, financiamiento del terrorismo y delitos de cohecho que indica, artículo 2.

Ustanovení § 6 TOPO výčet sice dále nerozvíjí, jinak je tomu u důvodové zprávy, dle které³⁰⁴ jsou z trestní odpovědnosti taktéž vyloučeny mezinárodní organizace veřejného práva (toto vyloučení nastává už ze samotné povahy věci, neboť tyto organizace požívají výsady podle mezinárodního práva – k tomu srov. např. § 10 odst. 1, § 11 odst. 1 písm. c) trestního řádu), dále jsou rovněž vyloučeny „*všechny mezinárodní organizace veřejného práva, o nichž to výslovně stanoví přímo aplikovatelná mezinárodní smlouva.*“³⁰⁵

Okruh osob, jichž se shora uvedená negativní zásada personalitý týká, je s ohledem na původní návrh zákona vzešlého z připomínkového řízení a předloženého Ministerstvem spravedlnosti Vládě České republiky okruhem restriktivním, neboť dle tohoto původního návrhu „*měly být vyloučeny z trestní odpovědnosti i další právnické osoby, a to Česká národní banka, státní organizace, právnické osoby zřízené zákonem a právnické osoby při výkonu veřejné moci.*“³⁰⁶

Tento širší výčet osob, které by byly negativní zásadou personalitý ovládnány, byl předmětem sporu, přičemž část odborné veřejnosti se proti takto navržené právní úpravě ostře vymezovala,³⁰⁷ což nakonec vedlo k přijetí právní úpravy v té podobě, jak ji známe dnes.

Co se týče výčtu trestných činů, jichž se může dopustit právnická osoba, je nutné zmínit § 7 TOPO, ve kterém byl před novelizací uveden pozitivní výčet trestných činů, jichž se může právnická osoba dopustit, nicméně s účinností od 1. 12. 2016 došlo prostřednictvím zákona č. 183/2016 Sb.,³⁰⁸ kterým se mění TOPO, k podstatné změně, kdy od tohoto data byl výčet pozitivní změněn na výčet negativní. Původní výčet byl označován jako výčet kompromisní, kdy tato úprava vycházela vstřícně závazným aktům mezinárodního práva veřejného, resp. evropského práva, současně ale odrážela i představy českého zákonodárce.³⁰⁹

³⁰⁴ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

³⁰⁵ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář* 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 27.

³⁰⁶ ŠÁMAL, P. § 6 [Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 113.

³⁰⁷ K tomu srov. např. PRÁŠKOVÁ, H. Osobní působnost zákonů upravujících správní delikty. *Správní právo*. 2011, č. 6, s. 336–341.

³⁰⁸ ŠÁMAL, P. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 11–12, s. 247–253.

³⁰⁹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář* 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 31.

Nový, negativní výčet je k právníckým osobám přísnější,³¹⁰ neboť zakotvuje širší okruh trestných činů, kterých se může právníká osoba dopustit. Bližším rozбором této problematiky se budu zabývat v samostatné podkapitole.

V průběhu příprav TOPO vyšel zákonodárce z tzv. fikční teorie právníckých osob, podle níž jsou právnícké osoby odlišné subjekty práva než osoby fyzické a jsou právem uměle vytvořeny.³¹¹ Současně jsou však způsobilé k právnímu a protiprávnímu jednání a jsou odpovědné v právních vztazích.³¹²

3.2.2 Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob jako novum

Vyvstala-li v České republice otázka, zda je vhodné a účelné zakotvit trestní odpovědnost právníckých osob,³¹³ vyvstala po jejím kladném zodpovězení neméně důležitá otázka, a sice, jak takovou úpravu zakotvit *in concreto*.³¹⁴

³¹⁰ Ibid., s. 32.

³¹¹ K tomu srov. oddíl 3.1.1 výše v této monografii.

³¹² FENYK, J., SMEJKAL, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim: komentář. Příloha: Modelová interní opatření ke předcházení trestné činnosti právníckých osob*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 28.

³¹³ K úvahám nad zakotvením trestní odpovědnosti právníckých osob lze odkázat např. na:

- MUSIL, J. Trestní odpovědnost právníckých osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání. In: MUSIL, J., VANDUCHOVÁ, M. (eds.). *Acta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 76–98.
- MUSIL, J. Trestní odpovědnost právníckých osob – ano či ne? In: KUČHTA, J. (ed.). *Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 166–185.
- ŠÁMAL, P. K trestní odpovědnosti právníckých osob. In: KUČHTA, J. (ed.). *Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 197–222.
- MUSIL, J., PRÁŠKOVÁ, H., FALDYŇA, F. Úvahy o trestní odpovědnosti právníckých osob *de lege ferenda*. *Trestní právo*. 2001, č. 3, s. 6–17.
- SOLNAŘ, V., FENYK, J., ČISAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Nakladatelství Orac, 2003, s. 258–260.
- ŠÁMAL, P. Trestní odpovědnost právníckých osob *de lege lata* a *de lege ferenda* v České republice. In: KRATOCHVÍL, V., LÖFF, M. (eds.). *Sborník Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právníckých osob*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 104–182.
- ŠÁMAL, P. K připravované trestní odpovědnosti právníckých osob v souvislosti s rekodifikací trestního práva hmotného. In: *Sborník XIII. Karlovarské právnícké dny*. Praha: Linde, 2003, s. 242–292.
- JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. Praha: Linde, 2007.
- SOLNAŘ, V., FENYK, J., ČISAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva. II. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Nakladatelství Novatrix, 2009, s. 264–267.
- ŠÁMAL, P. K trestněprávní odpovědnosti právníckých osob. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11, s. 19–29.

³¹⁴ K tomu srov. ŠÁMAL, P. K trestněprávní odpovědnosti právníckých osob. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11, s. 19–29.

S ohledem na ústavněprávní východiska³¹⁵ je nutné, aby trestní odpovědnost právnických osob byla zakotvena v zákoně,³¹⁶ nepostačí zakotvení v podzákonném právním předpise či judikatorní dovození. V úvahu tak přicházejí dvě možnosti. První možností je novelizace stěžejních trestněprávních předpisů (trestní zákoník a trestní řád).³¹⁷ Těto možnosti využila například Francie,³¹⁸ Belgie,³¹⁹ Finsko³²⁰ či Nizozemí.³²¹

315 K tomu srov. čl. 39 Listiny, který konstatuje, že „Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“

316 GERLOCH, A. Zákon. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

317 K tomu srov. KÁVĚNA, M., ŠAMOVOVÁ, M., HRAČOVOVÁ, K., SKOČOVSKÝ, D. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU, Srovnávací studie č. 5.270*. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny, duben 2007, aktualizace červen 2016, s. 6. a násl.

318 Ve Francii byla až v roce 1994 s přijetím rekodifikace trestního zákoníku Nouveau Code Penal přijata i současná právní úprava, která umožňuje trestní odpovědnost právnických osob. Čl. 121-2 stanoví:

„Právnické osoby, s výjimkou státu, jsou trestně zodpovědné, za podmínek stanovených v čl. 121–4 až 121–7, za trestné činy spáchané jejich jménem svými orgány nebo zástupci.

Územní samosprávní celky a jejich samosprávy jsou trestně zodpovědné jen za trestné činy spáchané v souvislosti s výkonem pravomocí, které mohou být smluvně přeneseny na jiné subjekty.

Trestní odpovědnost právnických osob nevylučuje trestní odpovědnost fyzických osob, jež jsou samy pachatelé nebo spolupachatelé stejného jednání, za které může být trestně zodpovědná právnická osoba.“

Články 121-4 až 121-7 pak stanoví obecné podmínky trestní odpovědnosti v případě pokusu o trestný čin a odpovědnost spolupachatelů.

319 Belgie novelizovala v roce 1999 čl. 5 trestního zákoníku, který nově stanoví:

„Právnická osoba je trestně odpovědná za trestné činy, které jsou spojené s výkonem předmětu své činnosti nebo s obranou svých zájmů nebo které byly spáchany v její prospěch.

V případě, že trestní odpovědnost právnické osoby vznikla výhradně v důsledku jednání fyzických osob, jen ta fyzická osoba, která spáchala nejzávažnější porušení zákona bude potrestána. Spáchala-li tato osoba trestný čin vědomě a dobrovolně, pak bude potrestána souběžně s právnickou osobou. [...] Za právnické osoby se pro účely tohoto ustanovení nepovažují federální vláda, regiony, města a obce, provincie, bruselská aglomerace, jiné samosprávy, francouzská, vlámská a společná komise pro obce a veřejná centra sociální péče.“

320 Příslušná část (devátá kapitola) finského trestního zákoníku. *Rikoslaki* [online]. 1889, č. 39 [cit. 21. 11. 2021]. Dostupné z: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

321 Čl. 51 nizozemského trestního zákoníku stanoví:

„1. Fyzické i právnické osoby jsou trestně zodpovědné.

2. V případě trestného činu spáchaného právnickou osobou mohou být trestně stíhány:

a) právnická osoba nebo

b) fyzická osoba, která nařídila spáchání trestného činu, nebo která zodpovídala za spáchání trestného činu nebo

c) jak osoba podle a), tak podle b)

3. Za právnickou osobu se rovněž považují podniky, které nejsou zapsané v obchodním rejstříku, společenství a svěřenecké fondy.“

Nizozemský trestní zákoník sám nedefinuje pojem právnické osoby, použije se definice obsažená v občanském zákoníku, která zahrnuje stát, provincie, obce, vodoprávní úřady, společnosti, jež vykonávají delegované pravomoci státu, církve, společenství, společnosti s ručením omezením, akciové společnosti a nadace.

Druhou možností je přijetí zbrusu nového, speciálního právního předpisu. V České republice zvítězila druhá z možných variant.³²²

A nejen v České republice. Přijetí nového zákona zabývajícího se výhradně trestní odpovědností právnických osob je běžně používaný způsob inkorporace této právní úpravy do právních řádů (nejen) evropských zemí. Svěbytný samostatný zákon zabývající se touto problematikou přijalo například Rakousko³²³ či Polsko.^{324, 325} V současné době má samostatný zákon o trestní odpovědnosti právnických osob i Slovensko,³²⁶ kde je vystaven na pravé trestní odpovědnosti³²⁷ a inspiroval se českým TOPO.³²⁸

Na rozdíl od České republiky (kdy TOPO je prvotní úpravou trestní odpovědnosti právnických osob na území České republiky) však ZTZPO nebyl prvotním zakotvením trestní odpovědnosti právnických osob na území Slovenska. S trestní odpovědností právnických osob se počítalo již při rekodifikaci slovenského trestního práva v roce 2005, přičemž trestní odpovědnost právnických osob měla být zakotvena prvním ze shora nastíněných způsobů, a sice novelizací slovenského trestního zákona, resp. měla být obsažena v novém slovenském trestním zákoně.³²⁹ Ačkoli byl v roce 2005 nový slovenský trestní zákon skutečně přijat,³³⁰ neobsahoval tento ustanovení o trestní odpovědnosti právnických osob.³³¹ Další pokusy o zakotvení této právní úpravy na Slovensku proběhly v letech 2006 a 2007, přičemž tyto

³²² NOVÁČKOVÁ, S. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné právní úpravě. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2, s. 27–30.

³²³ Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für Straftaten (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz).

³²⁴ Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary.

³²⁵ K tomu srov. např. PIETRZYK, T. *Odpowiedzialność karna menedżerów spółek handlowych*. Varšava: Wolters Kluwer, 2019.

³²⁶ ZTZPO.

³²⁷ KAVĚNA, M., ŠAMOVIČ, M., HRAČOVÁ, K., SKOČOVSKÝ, D. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU, Srovnávací studie č. 5.270*. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny, duben 2007, aktualizace červen 2016, s. 7–8.

³²⁸ ZÁHORA, J., ŠIMOVIČEK, I. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osob. Komentár*. 2. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s. r. o., 2019, s. 14.

³²⁹ BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 83.

³³⁰ Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov.

³³¹ Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. *Advokátska kancelária RELEVANS* [online]. [cit. 17. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.relevans.sk/zakon-o-trestnej-zodpovednosti-pravnicky-ch-osob/>

proběhly již druhým ze shora nastíněných způsobů, kdy na Slovensku byla snaha o přijetí zbrusu nového, speciálního právního předpisu.

Oba pokusy ovšem skončily neúspěchem a až následně, v roce 2010, došlo k novelizaci slovenského trestního zákona³³² a trestní odpovědnost právnických osob byla implementována do slovenského trestního zákona. Počáteční pozitivní emoce však brzy vystřídalo zklamání slovenské odborné veřejnosti, neboť přijatá právní úprava zakotvovala model tzv. nepravé trestní odpovědnosti právnických osob,³³³ který neumožňuje uložení trestu právnické osobě, ale toliko uložení určité kvazitrestní sankce – ochranného opatření.³³⁴ Na Slovensku se konkrétně jednalo o ochranné opatření „*zhabanie peňažnej čiastky*“ a „*zhabanie majetku*“. Efektivita takové úpravy však byla velice nízká, neboť z kriminologického³³⁵ a následně i penologického úhlu pohledu je v případě nepravé trestní odpovědnosti jednodušší sankcionovat právnickou osobu správněprávními sankcemi a její protiprávní jednání hodnotit jako přestupek. Koneckonců v případě správněprávní odpovědnosti se nevyžaduje ani zavinění, neboť je vystavěno na objektivní odpovědnosti, tudíž skutečného (citelnějšího) potrestání (sankcionování) právnické osoby je v tomto právním rámci snazší a efektivnější dosáhnout prostředky správního, nikoli trestního práva. Takový závěr je však v rozporu s uchopením trestního práva *ultima ratio*, když sankce jiné právní oblasti mohou být přísnější.

S podobnými myšlenkami, jaké předestírám v předchozím odstavci, tak slovenský zákonodárce dospěl k závěru, že přijetí nepravé trestní odpovědnosti právnické osoby není vhodným řešením otázky trestní odpovědnosti právnických osob,³³⁶ protože se slovenská právní úprava vzdala takového uchopení a přijetím ZTZPO přešla k tzv. pravé odpovědnosti právnických

³³² Prostřednictvím zákona č. 224/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

³³³ Někteří slovenští autoři nazývají nepravou trestní odpovědnost takéž „nepřímou trestní odpovědností“ či „pseudo trestní odpovědností“, k tomu srov. Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. *Advokátska kancelária RELEVANS* [online]. [cit. 17. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.relevans.sk/zakon-o-trestnej-zodpovednosti-pravnicky-ch-osob/>

³³⁴ KAVĚNA, M., ŠAMOVÁ, M., HRAČOVÁ, K., SKOČOVSKÝ, D. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU, Srovnávací studie č. 5.270*. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny, duben 2007, aktualizace červen 2016, s. 7–8.

³³⁵ K tomu srov. např. CROSS, N. *Criminal Law for Criminologists. Principles and Theory in Criminal Justice*. New York: Abingdon, Oxon, 2020.

³³⁶ K obdobnému závěru dospěl již dříve i španělský zákonodárce.

osob, která aprobejuje ukládání trestních sankcí v trestním řízení právníckým osobám. Koneckonců, prává trestní odpovědnost právníckých osob se nyní uplatňuje ve všech zemích Evropské unie, kde je zakotvena právní úprava trestní odpovědnosti právníckých osob.³³⁷ Jediným unijním státem, který uplatňoval shodně se Slovenskem nepravou trestní odpovědnost právníckých osob, bylo Španělsko, jež však tento model využívalo pouze do konce roku 2010, následně přešlo rovněž k modelu pravé trestní odpovědnosti právníckých osob.³³⁸ Nepravou trestní odpovědnost právníckých osob tak vnímám jako obsolentní teoretický model trestní odpovědnosti právníckých osob.

Slovenská cesta k pravé trestní odpovědnosti vyžadovala nemalé úsilí a předcházely jí čtyři neúspěšné pokusy o zakotvení této oblasti právní úpravy do slovenského právního řádu. Ač se přijetí českého TOPO (který je založen na pravé trestní odpovědnosti právníckých osob a který umožňuje ukládání jak trestů, tak ochranných opatření) ihned na první pokus může jevit jako zdařilý krok českého zákonodárce, je nutno jedním dechem dodat, že to byl právě český zákonodárce, který s přijetím trestní odpovědnosti právníckých osob dlouho otálel a po odpozorování porodních bolestí v jiných státech (netřeba jmenovat například Slovensko) došel vcelku jistým krokem, jako jeden z posledních v Evropské unii,^{339,340} k přijetí pravé trestní odpovědnosti formou svébytného samostatného zákona. Nutno rovněž poznamenat, že i po zhlédnutí *martyria* souvisejícího s přijetím právní úpravy trestní odpovědnosti právníckých osob v jiných zemích nebyl český zákonodárce (jak by se snad dalo očekávat) bezchybný a jako jeho velkou chybu hodnotím zejména změnu výčtu trestných činů uvedených v § 7 TOPO, kterých se právnícká osoba ne/může dopustit z výčtu pozitivního na výčet negativní, provedenou novelou – zákonem č. 183/2016 Sb.,³⁴¹ kterým se mění

³³⁷ KAVĚNA, M., ŠAMOVIČ, M., HRAČOVÁ, K., SKOČOVSKÝ, D. *Trestní a správní odpovědnost právníckých osob ve vybraných členských státech EU, Srovnávací studie č. 5.270*. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny, duben 2007, aktualizace červen 2016, s. 7.

³³⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právníckých osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, Teoretik, s. 23.

³³⁹ Výčet jednotlivých zemí spolu s uvedením roku přijetí trestní odpovědnosti právníckých osob do právního řádu konkrétních zemí je dostupný např. v MEDELSKÝ, J. Vývoj trestnej zodpovednosti právníckých osôb. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 4, s. 87–91.

³⁴⁰ BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 13.

³⁴¹ WEINHOLD LEGAL. Novela zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob. *Legal Alert*. 2016, č. 6.

zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. Pokud zákonodárce dospěl k závěru, že je negativní výčet vhodnější, měl k tomuto závěru dospět před přijetím TOPO, opačný přístup totiž rezultuje v porušení práv právnické osoby. Bližším rozbohem takového porušení, jakož i dalšími nepovedenými kroky českého zákonodárce se budu zevrubněji zabývat níže v této monografii.

K TOPO (jakož i k ostatním samostatným právním předpisům zabývajícími se trestní odpovědností právnických osob v jiných zemích) je vhodné poznamenat, že tato právní úprava by měla být s ohledem na svou specifickou povahu předmětem (ideálně pravidelného) hodnocení ze strany odborné veřejnosti, kdy výsledkem takového hodnocení budou buďto návrhy *de lege ferenda* či pochvalné hodnocení *statu quo*.³⁴²

3.2.3 Vztah zákona o trestní odpovědnosti právnických osob k ostatním trestněprávním předpisům

TOPO je svou povahou předpisem tzv. smíšeným, neboť kromě obecné části (§ 1–6 TOPO) obsahuje jak hmotněprávní (§ 7–27 TOPO), tak procesněprávní (§ 28–41 TOPO) část a dále speciální ustanovení týkající se mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech právnických osob (§ 42 TOPO).

TOPO je vystaven na principu speciality ve vztahu k trestnímu zákoníku, k trestnímu řádu a k ZOMJS.³⁴³ Právě s ohledem na jeho smíšený charakter může být speciálním právním předpisem jak k předpisům hmotněprávním, tak k předpisům procesněprávním. TOPO je tak někdy označován jako primární zákon vůči obecným právním předpisům uvedeným v předchozí větě.³⁴⁴

³⁴² V České republice se konají konference, které si kladou za cíl zhodnotit vývoj právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob. Odkázat lze např. na BERANOVÁ, A. Zpráva z mezinárodní vědecké konference „Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy“, konané dne 24. 9. 2013. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 11–12, s. 279–280. Dále lze odkázat na konferenci konanou na půdě Právnické fakulty Masarykovy univerzity dne 23. 9. 2021 při příležitosti (téměř) desátiletého výročí účinnosti TOPO. Konference nesla název „Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR“ a záznam z konference je dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=F-LSZLEwFks>

³⁴³ Ovšem pouze za podmínky, že to není z povahy věci vyloučeno, k tomu srov. § 1 odst. 2 TOPO.

³⁴⁴ DĚDIČ, J. § 1 [Předmět úpravy a její vztah k jiným zákonům]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PURY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 42.

Jedním dechem je nutno dodat, že TOPO není (na rozdíl od trestního zákoníku a trestního řádu) „samostatným“³⁴⁵ právním předpisem, a to s ohledem na jeho návaznost na obecné předpisy trestního práva v oblasti práva hmotného a procesního, které jsou vůči němu subsidiární, a použijí se, není-li to z povahy věci vyloučeno.³⁴⁶

Subsidiarita trestního zákoníku a trestního řádu v aplikační praxi se projevuje tím, že v konkrétním případě dojde k aplikaci TOPO v celém jeho rozsahu. Pro případ, že právní normy obsažené v TOPO svou působností dostatečně pokryjí předmětný případ, k aplikaci dalších právních předpisů nedochází (zvláštní právní úprava je dostačující). Nepostačují-li však normy TOPO (neobsahují-li úpravu některého institutu), použijí se v rozsahu, v jakém TOPO nenabízí odpověď na předloženou otázku, obecné trestněprávní normy obsažené v trestním zákoníku či v trestním řádu (či případně v ZOMJS), není-li to v předmětném případě z povahy věci vyloučeno.³⁴⁷ V praxi může vyvstat i situace, kdy normy obsažené v TOPO budou upravovat některý z institutů toliko částečně.³⁴⁸ V tomto případě se tak použije částečná úprava obsažená v TOPO a ve zbytku se opět subsidiárně použijí obecné trestněprávní normy obsažené v trestním zákoníku či v trestním řádu (či případně v ZOMJS), není-li to v předmětném případě z povahy věci vyloučeno.³⁴⁹

Svou povahou je TOPO řazen mezi tzv. „vedlejší trestní zákony“,³⁵⁰ které se typicky vyznačují tím, že obsahují jak hmotněprávní, tak procesněprávní část.³⁵¹

³⁴⁵ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

³⁴⁶ DĚDIČ, J. § 1 [Předmět úpravy a její vztah k jiným zákonům]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 42.

³⁴⁷ Z povahy věci je u právnické osoby typicky vyloučeno uložení trestu odnětí svobody, trestu domácího vězení, apod.

³⁴⁸ Typicky např. ukládání jednotlivých trestů, některé tresty upravené v TOPO obsahují dokonce výslovný odkaz na trestní zákoník (§ 19 TOPO upravující trest propadnutí věci, konstatuje: „*Soud může uložit právnické osobě trest propadnutí věci, včetně propadnutí náhradní hodnoty, za podmínek stanovených trestním zákoníkem.*“).

³⁴⁹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 9–10.

³⁵⁰ Jako vedlejší trestní zákon tak volně navazuje např. na ZSM, který nabyl účinnosti dříve než TOPO, konkrétně 1. 1. 2004. je taktéž řazen mezi tzv. „vedlejší trestní zákony“. K tomu srov. např. MALÝ, J. *Sankcionování mladistvých de lege lata a de lege ferenda*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017.

³⁵¹ DĚDIČ, J. § 1 [Předmět úpravy a její vztah k jiným zákonům]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 42.

3.2.4 Hmotněprávní aspekty trestní odpovědnosti právnické osoby a pozitivní právní úprava^{352, 353}

Má-li být právnická osoba trestána (má-li být schopna být adresátem trestu),³⁵⁴ musí trest respektovat právnickou osobu jako fikci³⁵⁵ a všechna specifika s tím spojená. Tím prvním a hlavním specifikem je nemožnost nahlížet na trestní odpovědnost právnické osoby stejnou optikou jako na trestní odpovědnost pachatelů – fyzických osob a s tím související nemožnost ukládat právnické osobě všechny tresty, které je možné ukládat pachatelům – fyzickým osobám a dále nemožnost ukládat je stejným způsobem jako u pachatelů – fyzických osob.

S ohledem na vztah speciality TOPO k ostatním (obecným) trestněprávním předpisům se nabízí řešení v podobě promítnutí oněch specifíků do zvláštní právní úpravy, přičemž v tom rozsahu, ve kterém jsou odpovědnostní východiska a následné trestání právnické osoby konzistentní s trestním zákoníkem, postačí v TOPO tuto oblast neupravit,³⁵⁶ neboť subsidiárně se použijí ustanovení trestního zákoníku.³⁵⁷ Ke stejnému závěru dospěl evidentně i zákonodárce a toto řešení skutečně aplikoval v praxi. Vystává tak otázka, zda je nabízené řešení bezvadné, či zda by případně bylo vhodné jej doplnit o návrhy *de lege ferenda*.

Osobně jsem toho názoru, že přijetí TOPO jako smíšeného (hmotněprávního i procesněprávního) právního předpisu a jako vedlejšího trestního

³⁵² K tomu srov. BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 91 a násl.

³⁵³ V podrobnostech dále odkazují např. na:

- CHILD, J., ORMEROD, D. *Essentials of Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2021;
- MONAGHAN, N. *Criminal Law*. 6. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2020;
- HERRING, J. *Criminal Law. Text, Cases and Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2020.

³⁵⁴ MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*. 2000, č. 1, s. 3 a násl.

³⁵⁵ SOBEK, T. Je právnická osoba fikce? *teorieprava.blogspot.com* [online]. 25. 10. 2009 [cit. 2. 10. 2021]. Dostupné z: <http://teorieprava.blogspot.com/2009/10/je-pravnicka-osoba-fikce.html>

³⁵⁶ Či případně upravit toliko blanketní normou odkazující na příslušná ustanovení trestního zákoníku, abychom předešli případným nejasnostem, zda podpurné použití trestního zákoníku není v předmětném případě z povahy věci vyloučeno (k tomu srov. § 1 odst. 2 TOPO *in fine*).

³⁵⁷ DĚDIČ, J. § 1 [Předmět úpravy a její vztah k jiným zákonům]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PURY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 42.

zákona bylo i přes některá úskalí³⁵⁸ nejhodnějším způsobem, jak zakotvit trestní odpovědnost právnických osob do českého právního řádu. Nepovažuji tak za rozumné, aby trestní odpovědnost právnických osob byla budována *ab initio*, když dosavadní právní úpravu trestní odpovědnosti (fyzických osob) je ve většinové míře možné přejmout. Upravení pouze některých specifík trestní odpovědnosti právnických osob ve speciálním právním předpise při podpůrném zachování stávajících předpisů je tak citlivým přístupem k řešení předloženého *nova*, kdy navíc vzniká toliko jednostranná závislost TOPO na obecných právních předpisech, zatímco změna či dokonce případné zrušení TOPO obecné právní předpisy nijak nezasáhne a tyto mohou svébytně normovat dané právní oblasti bez jakékoli vazby na TOPO.

Na trestní odpovědnost právnické osoby je tak primárně nutné nahlížet optikou TOPO, konkrétně nejprve aplikováním jeho působnosti na daný případ,³⁵⁹ následně je nutné zohlednit některá specifika právnické osoby, a sice absenci vyloučení odpovědnosti konkrétní právnické osoby (§ 6 TOPO), absenci trestného činu uvedeného v negativním výčtu (§ 7 TOPO) a spáchání daného protiprávního činu v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednáním některé z TOPO předvídaných fyzických osob (§ 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO) spolu s podmínkou přičtení takového jednání právnické osobě a teprve následně použít příslušná ustanovení trestního zákoníku, je-li jich třeba a nevylučuje-li to povaha věci.³⁶⁰

Z uvedeného je zřejmé, že hmotněprávní aspekty trestní odpovědnosti právnické osoby a s nimi související nezbytné procesy jsou komplikovanější než u osoby fyzické, a právě proto by nabízené řešení zakotvení hmotněprávních aspektů trestní odpovědnosti právnické osoby nemělo být komplikované a v praxi jednoduše aplikovatelné. Jsem toho názoru, že řešení předložené zákonodárcem spočívající v promítnutí specifík trestní odpovědnosti právnických osob do zvláštní právní úpravy spolu se shora popsanými vztahy TOPO a ostatních (obecných) trestněprávních předpisů je řešením reflektujícím předestřené požadavky a nevyžaduje návrhy *de lege ferenda*.

³⁵⁸ K některým úskalím lze odkázat např. na VIDRNA, J. Dvě poznámky k trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, s. 34–35.

³⁵⁹ K tomu srov. úvodní ustanovení TOPO (§ 2–5 TOPO).

³⁶⁰ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 9–10.

3.2.5 Procesněprávní aspekty trestní odpovědnosti právnické osoby a pozitivní právní úprava³⁶¹

Vyžaduje-li právník osoba specifika, co se hmotněprávních aspektů její trestní odpovědnosti týče, a to s ohledem na její fiktivní povahu,³⁶² vyžaduje zcela jistě specifika i v případě postupu orgánů činných v trestním řízení³⁶³ a v celém trestním řízení, které je proti ní vedeno.

Co se týče vztahu procesněprávní části TOPO k ostatním (obecným) trestněprávním předpisům, je možné v plném rozsahu odkázat na výklad v předchozím oddílu, pouze s tou výjimkou, že nedojde k prvotní aplikaci hmotněprávních ustanovení TOPO, ale k prvotní aplikaci procesněprávních ustanovení TOPO.³⁶⁴

Procesněprávní aspekty trestní odpovědnosti právník osoby staví před OČTŘ nelehký úkol, a sice vypořádat se se všemi úkony trestního řízení ve vztahu k právník osobě se všemi jejími specifiky. Konkrétně se jedná například o specifikum právník osoby spočívající v její objektivní nemožnosti samostatně právně jednat.³⁶⁵ Tato skutečnost má dopad do různých oblastí trestního řízení, počínaje doručováním, pokračujíc přes činění úkonů (které může činit ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle občanského soudního řádu, zmocněnec či opatrovník, současně však jen jedna osoba),³⁶⁶ a konče výkonem trestu, kdy výkon trestu právník osobou optikou represe je teoretický institut, neboť sama právník osoba se zcela jistě nemůže ponaučit, tudíž individuální represe působí na právník osobu jen formálně, nicméně skutečným (materiálním) adresátem individuální represe je ta fyzická osoba, která z existence právník osoby profituje.

³⁶¹ K tomu srov. BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právník osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 98 a násl.

³⁶² SOBEK, T. Je právník osoba fikce? *teorieprava.blogspot.com* [online]. 25. 10. 2009 [cit. 2. 10. 2021]. Dostupné z: <http://teorieprava.blogspot.com/2009/10/je-pravnicka-osoba-fikce.html>

³⁶³ ŠÁMAL, P. § 1 [Účel zákona]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2.

³⁶⁴ K tomu srov. § 28, resp. § 29 a násl. TOPO.

³⁶⁵ MALÝ, J. *Trestní řízení s důrazem na specifika společného řízení proti obviněné právník a obviněné fyzické osobě*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právník fakulta, 2020, s. 35.

³⁶⁶ K tomu srov. MALÝ, J. Jednání za právník osobu v průběhu trestního řízení. *Právní rozhledy*. 2020, č. 18, s. 637–642.

Z uvedeného je zřejmé, že i procesněprávní aspekty trestní odpovědnosti právnické osoby a s nimi související nezbytné procesy jsou komplikovanější než u osoby fyzické. Nedomnívám se, že by stávající právní úprava trestní odpovědnosti právnických v rozsahu jejích procesněprávních aspektů vyžadovala na úrovni aplikace normativních právních aktů (nejprve TOPO, následně trestní řád či případně jiné související právní předpisy) návrhy *de lege ferenda*, tím však není dotčen požadavek na zvýšenou míru pozornosti, který adresují všem OČTŘ, neboť neopatrný (byť třeba i formálně správný) postup OČTŘ může vést k materiální nesmyslnosti pokračování v trestním stíhání (z právnické osoby se stane „prázdná schránka“), anebo k objektivní nemožnosti zdárného dokončení trestního stíhání z důvodu dobře vedené obhajoby využívající nedokonalého postupu OČTŘ.³⁶⁷

³⁶⁷ K tomu srov. např. MALÝ, J. Společné trestní řízení proti obviněné fyzické a právnické osobě a právo na spravedlivý proces. *Právní rozhledy*. 2019, č. 18, s. 632–637. K tomu dále srov. např. MALÝ, J. Společné trestní řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě a nutná obhajoba právnické osoby. *Trestněprávní revue*. 2020, č. 2, s. 98–104.

4 VYBRANÉ HMOTNĚPRÁVNÍ KONSEKVENCE PRÁVNÍ ÚPRAVY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB³⁶⁸

4.1 Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (časová, místní, osobní, věcná)

Působnost je třeba chápat jako „vymezení rozsahu realizace a aplikace právní normy jako obecně závazného pravidla chování, uznaného a vynucovaného státem (resp. společenstvím států).“³⁶⁹ Působnost právní normy, resp. normativního právního aktu je třeba rozlišovat na působnost časovou, místní, osobní a věcnou.

4.1.1 Působnost časová

Časová působnost je spjata se zařazením právního předpisu do časového rámce, zabývá se tak esenciální otázkou od jakého a do jakého časového okamžiku je právní předpis účinný, a to včetně případné možnosti retroaktivity, tj. jeho zpětné účinnosti.³⁷⁰

TOPO nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2012,³⁷¹ právní následky tak vyvolává od tohoto data *pro futuro*. Retroaktivita je v trestním právu *apriori* vyloučena, subsidiárně se s odkazem na § 1 odst. 2 TOPO použije § 1 trestního zákoníku,³⁷² který zákaz retroaktivity (v neprospěch pachatele)³⁷³ výslovně zakazuje.³⁷⁴ Zákaz retroaktivity je však dán již esenciálním principem, na kterém je trestní právo vystavěno, a sice principem *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* – v případě zákazu retroaktivity *nulla poena sine lege praevia*.

³⁶⁸ K tomu srov. např. CASTRO, L. C. *Criminal Law. Past, Present and Future Perspectives*. New York: Nova Science Publishers, 2019.

³⁶⁹ GERLOCH, A. Působnost právní normy. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

³⁷⁰ Ibid.

³⁷¹ K tomu srov. § 48 TOPO.

³⁷² Ustanovení § 1 trestního zákoníku výslovně uvádí, že „čín je trestný, jen pokud jeho trestnost byla zákonem stanovena dříve, než byl spáchán.“

³⁷³ PROVAZNÍK, J. § 1 [Zákaz retroaktivity]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, marg. č. 23.

³⁷⁴ COUFAL, A. K zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob. *Trestněprávní revue*. 2021, č. 3, s. 139–146.

I v případě TOPO platí, že trestnost činu se posuzuje podle „*zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán; podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, jestliže to je pro pachatele příznivější.*“³⁷⁵ V kontextu TOPO může být typickým příkladem aplikace pozdější příznivější úpravy aplikace institutu vyvinění dle § 8 odst. 5 TOPO i v případě, že v době, kdy byl čin právnickou osobou spáchán, nebyla úprava vyvinění ještě přijata. S ohledem na četnou novelizaci TOPO³⁷⁶ je však uvedený příklad jedním z mnoha, které mohou při praktické aplikaci (novelizovaného)³⁷⁷ TOPO nastat.

4.1.2 Působnost místní

Místní působnost je definována geografickou působností orgánů veřejné moci, které vydávají či oficiálně uznávají příslušné právní normy.³⁷⁸ TOPO je normou s působností na území celé České republiky, nicméně působí i exteritoriálně.

Podle TOPO se tak posuzuje nejen trestnost činu spáchaného na území České republiky³⁷⁹ právnickou osobou, která má sídlo v České republice nebo má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek,³⁸⁰ ale i trestnost činu, pokud jej v cizině spáchala právnická osoba, která má sídlo v České republice.³⁸¹

³⁷⁵ K tomu srov. § 2 odst. 1 TZ.

³⁷⁶ Ke dni 9. 12. 2021 byl novelizován celkem jedenáctkrát.

³⁷⁷ ŠÁMAL, P. § 48 [Stanovení účinnosti zákona]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PŮRY, F., ŘIHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 916.

³⁷⁸ GERLOCH, A. Působnost právní normy. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

³⁷⁹ K uvedenému je nutno doplnit právní fikci zakotvenou v TOPO, která stanovuje, že trestný čin se považuje za spáchaný na území České republiky, dopustila-li se právnická osoba jednání:

- zcela nebo zčásti na území České republiky, i když porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo nastat zcela nebo zčásti v cizině, nebo
- v cizině, pokud porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nastalo nebo mělo, byť i jen zčásti, nastat na území České republiky.

K tomu srov. § 2 odst. 2 písm. a) a b) TOPO.

³⁸⁰ K tomu srov. § 2 odst. 1 TOPO.

³⁸¹ K tomu srov. § 3 TOPO.

TOPO rozeznává i zásadu univerzality a ochrany,³⁸² když svou působnost vztahuje na vybrané kardinalní trestné činy, a to i v případě, že je spáchala v cizině právnická osoba, která nemá sídlo v České republice.³⁸³ TOPO rozeznává i subsidiární zásadu univerzality,³⁸⁴ když kriminalizuje čin spáchaný v cizině právnickou osobou, jež nemá sídlo v České republice i v případě, pokud byl čin spáchaný ve prospěch právnické osoby, která má na území České republiky sídlo.³⁸⁵

TOPO dále pamatuje i na přednost mezinárodní smlouvy před vnitrostátními právními předpisy,³⁸⁶ když svou působnost vztahuje i na takový čin, u kterého to stanoví mezinárodní smlouva, jež je součástí právního řádu.³⁸⁷ Přednost mezinárodní smlouvy před vnitrostátními právními předpisy se pak projevuje v tom, že vše, co bylo výše uvedeno k místní působnosti TOPO, se nepoužije, jestliže to mezinárodní smlouva nepřipouští.³⁸⁸

4.1.3 Působnost osobní

Osobní působnost je založena na principu rovnosti před zákonem a spočívá v druhovém vymezení právních subjektů v hypotéze právní normy.³⁸⁹ Součástí problematiky osobní působnosti je i případné vymezení okruhu subjektů, které nejsou právní normou dotčeny, a to například přiznáním imunity či zakotvením exempcí.

TOPO možnosti hmotněprávní exempce³⁹⁰ využívá, když v § 6 odst. 1 písm. a) a b) vylučuje odpovědnost České republiky a územních samosprávných celků

³⁸² ŠÁMAL, P. § 4 [Uplatnění zásad univerzality a ochrany u právnických osob]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 105.

³⁸³ Pozitivní výčet těchto trestných činů je uveden v § 4 odst. 1 TOPO.

³⁸⁴ ŠÁMAL, P. § 4 [Uplatnění zásad univerzality a ochrany u právnických osob]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 108.

³⁸⁵ K tomu srov. § 4 odst. 2 TOPO.

³⁸⁶ MIKULE, V., SUCHÁNEK, R. Čl. 10 [Vázanost mezinárodními smlouvami]. In: SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 128.

³⁸⁷ K tomu srov. § 5 odst. 1 TOPO.

³⁸⁸ K tomu srov. § 5 odst. 2 TOPO.

³⁸⁹ GERLOCH, A. Působnost právní normy. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

³⁹⁰ ŠÁMAL, P. Exempce hmotněprávní. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

při výkonu veřejné moci. Jinými slovy můžeme hovořit o negativní zásadě personality.³⁹¹

Důvodem pro takové vyloučení je dle důvodové zprávy definice právnické osoby obsažené v mezinárodních dokumentech, které právnickou osobu shodně definují jako „*jakýkoliv subjekt, který je právnickou osobou podle příslušného vnitrostátního práva, s výjimkou států nebo jiných veřejnoprávních subjektů při výkonu veřejné moci a veřejných mezinárodních organizací.*“³⁹² České republice tak při přijetí TOPO nebyla dáno na výběr a promítnutí negativní zásady personality do TOPO bylo nutností.

I kdyby však mezinárodní dokumenty uvedené požadavek nestanovily, je zakotvení vynětí České republiky logickým a jediným možným krokem, neboť o případné vině a trestu za trestný čin spáchaný státem by musel rozhodovat soud daného státu jakožto orgán moci soudní, což je závěr zjevně nesmyslný, neboť by stát rozhodoval sám o sobě. Navíc sobě uložený trest by musel stát sám vykonat a sám sobě se za takové vykonání zodpovídat, případně takové vykonání sám na sobě vynucovat. Dále by zcela absentoval i účel trestu, když například peněžitý trest by stát musel uhradit sám sobě.

Jedním dechem je však nutno dodat, že trestní neodpovědnost státu je vyvážena zvýšenou odpovědností osob, jež za stát jednájí. Tak například poslanci a senátoři jsou povinni podávat majetkové přiznání, jsou mnohem více v hledáčku médií než ostatní fyzické osoby, jež jednájí za právnické osoby, a jakékoli sebemenší protiprávní jednání těchto osob je v politickém prostředí zatíženo presumpcí (politické) viny, kdy je celospolečensky vyžadována rezignace na veřejné funkce, není-li možné protiprávní jednání rozumným způsobem a v krátké době vysvětlit.

Vynětí územních samosprávných celků je omezeno toliko na jednání při výkonu veřejné moci. Důvody jejich vynětí jsou obdobné jako v případě České republiky, neboť i územní samosprávné celky vykonávají veřejnou moc a jejich trestání by opět neslo znaky „trestání sebe sama“.

Závěrem k osobní působnosti je (s ohledem na shora uvedené možná již trochu nadbytečně) vhodné poznamenat, že v případě zakotvené negativní

³⁹¹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 22.

³⁹² Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

zásady personality *a contrario* platí, že všechny ostatní právnické osoby, neuvedené v § 6 TOPO, jsou trestně odpovědné.

4.1.4 Působnost věcná

Věcná působnost se týká skutkové charakteristiky případů, které právní norma upravuje,³⁹³ resp. na jaký okruh případů se daná norma vztahuje.³⁹⁴

Věcná působnost TOPO je s ohledem na povahu právnické osoby (právní fikce) zcela klíčová, neboť právnická osoba právě s ohledem na tuto svou povahu nemůže být trestána ve stejných případech jako osoba fyzická. Tuto skutečnost zákonodárce promítá do negativního výčtu trestných činů,³⁹⁵ kterých se právnická osoba nemůže dopustit, přičemž *a contrario* jakýchkoli jiných trestných činů se právnická osoba dopustit může.

Věcná působnost TOPO je dále důležitá také z toho důvodu, že právnické osoby (obzvláště v případě velkých korporací) by měly páchání trestné činnosti předcházet, přičemž pokud by nebyla dostatečně konkrétně definována věcná působnost TOPO, nebylo by možné tyto preventivní činnosti spočívající v různých AML programech dostatečně konkrétně zacílit. Přesné vymezení věcné působnosti je rovněž promítnutím principu *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* – v případě přesného vymezení věcné působnosti *nulla poena sine lege certa*.

4.2 Trestněprávní ne/odpovědnost vybraných právnických osob

Že nejsou trestně odpovědné všechny právnické osoby, bylo již uvedeno výše v této monografii. Osoby vyloučené z trestní odpovědnosti na základě negativní zásady personality³⁹⁶ jsou Česká republika a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.³⁹⁷

³⁹³ GERLOCH, A. Působnost právní normy. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

³⁹⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 81.

³⁹⁵ K tomu srov. § 7 TOPO, který dříve obsahoval pozitivní výčet trestných činů, kterých se může právnické osoba dopustit, přičemž tento koncept byl následně zcela změněn a zákonodárce přistoupil k výčtu negativnímu.

³⁹⁶ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 22.

³⁹⁷ K tomu srov. § 6 odst. 1 TOPO.

Zákonodárce pamatoval i na potenciální problém, který by mohl v aplikační praxi a nastat, a sice, jak je to s trestní odpovědností (soukromoprávní) právnické osoby, na které má (ve větší či menší míře) majetkovou účast Česká republika nebo územní samosprávný celek. V praxi se jedná o celou řadu zpravidla akciových společností, podnikajících v oblasti zajišťování esenciálních služeb, typicky se tak jedná o různé vodárenské společnosti, teplárny, exhibiční společnosti a společnosti zajišťující výstavy, dopravní podniky, státní dráhy, společnosti podnikající v oblasti civilního letectví apod. Na všech těchto společnostech typicky má majetkovou účast stát či územní samosprávný celek. Zákonodárce tak předešel případným spekulacím, zda tyto právnické osoby jsou či nejsou trestně odpovědné, když v § 6 odst. 2 TOPO zcela jasně zakotvuje jejich trestní odpovědnost.

Ač TOPO výslovně zakotvuje toliko trestní neodpovědnost České republiky, není podle důvodové zprávy³⁹⁸ možné trestat ani ostatní státy,³⁹⁹ a to s ohledem na princip suverenity státu. Někteří autoři v této souvislosti však konstatují, že důvodem exempce ostatních států je spíše „*pochybnost o účinnosti právní úpravy, která by státním orgánům umožňovala vést řízení proti jinému státu.*“⁴⁰⁰

Osobně se domnívám, že hlavním důvodem této exempce je příliš velké riziko na poli mezinárodního práva, které by zakotvením této úpravy Česká republika podstoupila. Český státní zástupce je totiž s ohledem na zásadu legality „*povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví.*“⁴⁰¹ Nedovedu si představit, že by státní zástupce byl postaven před Sofinu volbu, a sice zda poruší daný profesní slib, anebo zda zahájí trestní stíhání proti jinému, například ekonomicky mnohem silnějšímu státu. Jako praktický příklad z doby nedávno minulé lze uvést hypotetické zahájení trestního stíhání s Ruskou federací

³⁹⁸ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

³⁹⁹ ŠÁMAL, P. § 6 [Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 127.

⁴⁰⁰ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 23.

⁴⁰¹ K tomu srov. § 2 odst. 3 TR, k tomu dále srov. ŠÁMAL, P. § 2 [Základní zásady trestního řízení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 17.

v kauze výbuchů ve Vrbětickém muničním skladu.⁴⁰² Takový krok by byl zcela jistě politickou sebevraždou České republiky a dost možná i mezinárodní ostudou – jen těžko si lze představit uložení trestněprávní sankce Ruské federaci a její následný výkon.

Osobně se domnívám, že sekundárním důvodem této exempce je nemožnost vepsat do § 6 odst. 1 písm. a) TOPO namísto České republiky slovo „stát“, neboť s ohledem na v mezinárodním společenství sporné uznání či neuznání některých „států“ (např. Kosovo, Taiwan, Podněstří, Abcházie, Jižní Osetie, Arcach/Náhorní Karabach, Palestina a další) by vztáhnutí exempce na „stát“ či „státy“ bylo v rozporu s požadavkem na určitost trestního zákona a zásahem do právní jistoty některých „států“.

Na otázku, zda jsou vyloučeny z trestní odpovědnosti i mezinárodní organizace veřejného práva, odpovídá důvodová zpráva ano,⁴⁰³ někteří autoři pak doplňují, že se musí jednat o ty mezinárodní organizace veřejného práva, o nichž to výslovně stanoví přímo aplikovatelná smlouva, jíž je Česká republika vázána.⁴⁰⁴ S tímto závěrem se ztotožňuji (a naopak se neztotožňuji se závěrem, že vyloučení se týká *en bloc* všech mezinárodních organizací).⁴⁰⁵ Jen stěží si totiž lze představit, že by Česká republika trestně stíhala mezinárodní organizaci veřejného práva, *nota bene* na základě mezinárodní smlouvy, která Českou republiku nezavazuje.

Vyloučení České republiky z trestní odpovědnosti pochopitelně znamená vyloučení všech jejích organizačních složek.⁴⁰⁶ Opačný závěr by vedl k absurdním důsledkům, kdy by Česká republika sice nebyla *de iure* trestně odpovědná,

⁴⁰² DIMUN, P. Útok na zboží: výbuch ve Vrběticích policie vyšetřuje jako obecné ohrožení. *ceska-justice.cz* [online]. 20. 4. 2021 [cit. 11. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/04/utok-na-zbozi-vybuch-ve-vrbeticich-policie-vysetruje-jako-obecne-ohrozeni/>

⁴⁰³ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁴⁰⁴ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 23.

⁴⁰⁵ ŠÁMAL, P. § 6 [Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin]. In: ŠÁMAL, P., DEDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘIHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 128.

⁴⁰⁶ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

ale *de facto* ano, neboť tato se sestává z jednotlivých organizačních složek.⁴⁰⁷ Navíc organizační složky nemají právní osobnost a nejsou právníckými osobami,⁴⁰⁸ pročež nemohou být adresáty TOPO.⁴⁰⁹

⁴⁰⁷ Co se týče jednotlivých organizačních složek státu, jejich výčet je uveden v § 3 odst. 1 zákona o majetku České republiky. Jsou jimi ministerstva a jiné správní úřady státu, Ústavní soud, soudy, státní zastupitelství, Nejvyšší kontrolní úřad, Kancelář prezidenta republiky, Úřad vlády České republiky, Kancelář Veřejného ochránce práv, Akademie věd České republiky, Grantová agentura České republiky a jiná zařízení, u kterých to stanoví zvláštní právní předpis anebo tento zákon (§ 51); obdobné postavení jako organizační složka státu má Kancelář Poslanecké sněmovny a Kancelář Senátu. Výčet ministerstev je upraven v § 1 kompetenčního zákona, přičemž se jedná o tato ministerstva:

1. Ministerstvo financí,
2. Ministerstvo zahraničních věcí,
3. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy,
4. Ministerstvo kultury,
5. Ministerstvo práce a sociálních věcí,
6. Ministerstvo zdravotnictví,
7. Ministerstvo spravedlnosti,
8. Ministerstvo vnitra,
9. Ministerstvo průmyslu a obchodu,
10. Ministerstvo pro místní rozvoj,
11. Ministerstvo zemědělství,
12. Ministerstvo obrany,
13. Ministerstvo dopravy,
14. Ministerstvo životního prostředí.

Výčet dalších ústředních orgánů státní správy je pak upraven v § 2 téhož zákona, přičemž se jedná o tyto další ústřední orgány státní správy:

1. Český statistický úřad,
2. Český úřad zeměměřický a katastrální,
3. Český báňský úřad,
4. Úřad průmyslového vlastnictví,
5. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže,
6. Správa státních hmotných rezerv,
7. Státní úřad pro jadernou bezpečnost,
8. Národní bezpečnostní úřad,
9. Energetický regulační úřad,
10. Úřad vlády České republiky,
11. Český telekomunikační úřad,
12. Úřad pro ochranu osobních údajů,
13. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání,
14. Úřad pro dohled nad hospodařením politických stran a politických hnutí,
15. Úřad pro přístup k dopravní infrastruktuře,
16. Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost.
17. Národní sportovní agentura.

⁴⁰⁸ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář* 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 24.

⁴⁰⁹ K tomu srov. § 3 odst. 2 zákona o majetku České republiky.

Ač TOPO hovoří o trestní neodpovědnosti územního samosprávného celku (při výkonu veřejné moci), nenabízí jeho žádnou definici, pročž je nutné vyjít z definice obsažené v čl. 99 Ústavy, podle kterého se „Česká republika člení na obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky.“

Jak obce,⁴¹⁰ tak kraje⁴¹¹ jsou veřejnoprávními korporacemi, které mohou mít vlastní majetek a které mohou hospodařit podle vlastního rozpočtu.⁴¹² Nejinak je tomu v případě hlavního města Prahy, jež do kategorie územních samosprávných celků spadá také, nicméně s ohledem na jeho specifika je jeho právní postavení upraveno zvláštním zákonem.⁴¹³

Rozdíl mezi vyloučením České republiky z její trestní odpovědnosti a územních samosprávných celků z jejich trestní odpovědnosti je v tom, že zatímco Česká republika je vyloučena *en bloc*, územní samosprávné celky jsou vyloučeny pouze v rozsahu specifických činností, které zákonodárce označil slovním spojením „výkon veřejné moci“.⁴¹⁴

I v tomto případě tak vyvstává zcela legitimní otázka, a sice, zda sousloví „výkon veřejné moci“ je dostatečně určité a zakotvení tohoto sousloví do TOPO je konzistentní s požadavkem na určitost trestních zákonů (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege certa*). S ohledem na skutečnost, že veřejnou moc je třeba chápat jako „schopnost vnutit vůli vyjadřující veřejný zájem jednotlivcům, sociálním skupinám a celé společnosti (resp. komunitě),“⁴¹⁵ popř. jako takovou moc, která „autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo, nebo zprostředkovaně,“⁴¹⁶ je dle mého názoru možné odlišit, při jakých činnostech územních samosprávných celků lze o jejich trestní odpovědnosti uvažovat a kdy je tato naopak vyloučena.

⁴¹⁰ Bližší úprava právního postavení obcí je upravena v zákoně o obcích.

⁴¹¹ Bližší úprava právního postavení krajů je upravena v zákoně o krajích.

⁴¹² K tomu srov. čl. 101 odst. 3 Ústavy, k tomu dále srov. ŠÁMAL, P. § 6 [Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVŇA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 129.

⁴¹³ Zákonem o hlavním městě Praze.

⁴¹⁴ PÚRY, F., RICHTER, M. Trestní odpovědnost při hospodaření s veřejným majetkem a výkon pravomoci úřední osoby. *Casopis pro právní vědu a praxi*. 2017, č. 2, s. 195–207. DOI: <https://doi.org/10.5817/CPVP2017-2-1>

⁴¹⁵ GERLOCH, A. Veřejná moc. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁴¹⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1993, sp. zn. II. ÚS 75/93.

Ač pojem „veřejná moc“ není definován žádným právním předpisem, je s ohledem na shora citovanou odbornou literaturu a judikaturu zřejmé, o jaký okruh činností se jedná. Jedním dechem je však nutno dodat, že právní předpisy rozlišují jednání územních samosprávných celků v rámci samostatné (samospráva) a přenesené působnosti (státní správa). Mohlo by se tak na první pohled zdát, že požadavku na určitost by lépe dostálo slovní spojení „územní samosprávné celky při výkonu samostatné a přenesené působnosti“.

Ač existuje okruh právních poměrů, kdy je nesporné, zda ta či ona činnost územně samosprávného celku je jednáním v rámci samostatné či přenesené působnosti, je „rozlišení mezi samostatnou a přenesenou působností v řadě případů obtížné a v zásadě ani vždy neřeší otázku, zda jde v konkrétním případě aplikace samostatné nebo přenesené působnosti o výkon veřejné moci, nebo nikoli.“⁴¹⁷ Chceme-li tak odlišit okruh typicky soukromoprávních činností, v jejichž rámci mají být územně samosprávné celky trestně odpovědné (vystupuje-li územní samosprávný celek jako nájemce, pronajímatel, kupující, prodávající, pachtýř či propachtovatel či v jakémkoli jiném typicky soukromoprávním postavení, je nelogické a bezdůvodné, aby v tomto postavení nebyl trestně odpovědný, byť o vině a trestu musí rozhodnout jiný orgán veřejné moci téhož státu), jsou jen dvě možnosti, jak tuto skutečnost upravit v TOPO, a sice souslovím „územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci“, anebo souslovím „územní samosprávné celky při výkonu samostatné a přenesené působnosti“. S ohledem na shora uvedené je tak dle mého názoru určitější spojení „územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci“, neboť pokrývá i případnou zbytkovou kategorii případů, kdy není zcela zřejmé, zda se jedná o výkon samostatné či přenesené působnosti.⁴¹⁸

Ač vnímám stávající dikci TOPO v tomto rozsahu jako dostatečně určitou, je tato přeci jen obtěžkána určitou mírou neurčitosti. Jediným možným

⁴¹⁷ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 28.

⁴¹⁸ V praxi se pak zcela určitě objevují a budou objevovat sporné případy, co je samostatnou a co přenesenou působností, co je výkon veřejné moci a co je soukromoprávní jednání a dále jaké jednání je přičitatelné osobě jednající za územní samosprávný celek a jaké jednání územnímu samosprávnému celku. Tomu však nelze předejít dikcí normativních právních aktů a je úkolem moci soudní, aby se s těmito spornými případy vypořádala. Jako jeden příklad za všechny lze uvést usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2020, sp. zn. III. US 3345/19.

řešením, jak se této určité míry neurčitosti zbavit, je vyloučit trestní odpovědnost územních samosprávných celků *en bloc*. Takový závěr by však byl v rozporu s mezinárodními dokumenty, o kterých hovoří důvodová zpráva a které vyžadují zakotvení trestní neodpovědnosti nejen pro stát, ale i pro „... jiné veřejnoprávní subjekty při výkonu veřejné moci...“⁴¹⁹ Nejvhodnějším řešením je tak dle mého názoru stávající právní úprava.

Ač by se mohlo zdát, že téma vyloučení trestní odpovědnosti právnických osob je tímto vyčerpáno, není tomu tak. Téma je totiž vyčerpáno v rozsahu § 6 TOPO, nikoli však v rozsahu specifik některých právnických osob, jejichž případná trestní odpovědnost by si s ohledem na jejich odvozenou právní osobnost zasloužila bližší rozbor.⁴²⁰ Řeč je o pobočném spolku.⁴²¹

Dosadím-li shora předestřené skutečnosti týkající se okruhu právnických osob, které jsou trestně odpovědné, a dále výčet trestných činů, jež mohou být právnické osobě přičteny (trestné činy neuvedené v negativním výčtu), v důsledku čehož za tyto bude právnická osoba trestně odpovědná, nemůžu než dojít k závěru, že i pobočný spolek může být za splnění určitých podmínek trestně odpovědný, neboť je bezpochyby právnickou osobou a není uveden v § 6 TOPO. Až potud je trestní odpovědnost pobočného spolku vcelku neproblematická. Možná lépe řečeno, až potud je ona pomyslná předpřipravená platforma trestní odpovědnosti pobočného spolku neproblematická, to ale ovšem nic nemění na skutečnosti, že klíčovou otázku vzniku trestní odpovědnosti pobočného spolku je nutné zodpovědět zevrubněji. Jak již bylo uvedeno výše, trestní odpovědnost právnické osoby vzniká, pokud jsou splněny dvě kumulativní podmínky:

1. existence protiprávního činu, spáchaného v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby, jednala-li tak některá z osob, jež jsou taxativně vyjmenovány v § 8 odst. 1 TOPO;
2. existence možnosti přičtení protiprávního činu právnické osobě podle § 8 odst. 2 TOPO.

⁴¹⁹ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁴²⁰ K podrobnějšímu studiu odkazují na HALLEVY, G. *The Matrix of Derivative Criminal Liability*. Berlín, Heidelberg: Springer-Verlag, 2012.

⁴²¹ MALÝ, J., ČERNÝ, M. Pobočný spolek v českém právním řádu a jeho trestní odpovědnost. *Právní rozhledy*. 2019, č. 12, s. 427–434.

Spolek může v souladu s ustanovením § 219 občanského zákoníku ve svých stanovách založit pobočný spolek jako svou organizační jednotku nebo určit, jakým způsobem se pobočný spolek zakládá a který orgán rozhoduje o jeho založení, zrušení či přeměně.⁴²² Na založení pobočného spolku by samo o sobě nebylo nic zvláštního, pokud by neexistovalo specifikum tzv. „odvozené právní osobnosti“,⁴²³ které je v § 228 občanského zákoníku upraveno následovně:

„(1) Právní osobnost pobočného spolku se odvozuje od právní osobnosti hlavního spolku. Pobočný spolek může mít práva a povinnosti a nabývat je v rozsahu určeném stanovami hlavního spolku a zapsaném ve veřejném rejstříku.

(2) Název pobočného spolku musí obsahovat příznačný prvek názvu hlavního spolku a vyjádřit jeho vlastnost pobočného spolku.“

Z uvedeného je zcela zřejmé, že se pohybujeme na jakési pomyslné hraně. Pobočný spolek je zcela jistě právnickou osobou *per se*, disponuje právní osobností,⁴²⁴ existuje statutární orgán, který jej zastupuje, má vlastní IČ, zapisuje se do spolkového rejstříku a mnohé další. Jeho samotná existence je však na rozdíl od ostatních „standardních“ právnických osob velmi křehká. Stačí zrušení hlavního spolku a pobočný spolek zaniká, aniž by (do jisté míry) měl jakoukoli možnost svůj zánik ovlivnit, neboť dle § 230 odst. 1 občanského zákoníku se „*zrušením hlavního spolku zrušuje i pobočný spolek.*“

Ačkoli je pobočný spolek právnickou osobou *per se*, je kromě odvozené právní osobnosti limitován i jinak, a to například tím, že, jak již bylo uvedeno výše, stanovy hlavního spolku mají v tomto ohledu pravomoc právní osobnost i způsobilost pobočného spolku právně jednat nejprve vymezit a následně rozšířit či dokonce zúžit.⁴²⁵

Domnívám se, že ačkoli je možné do jisté míry upravit povahu pobočného spolku (prostřednictvím jednání spolku hlavního, což vymezí rozsah

⁴²² HRABÁNEK, D. § 219 [Pobočný spolek]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 292.

⁴²³ DEVEROVÁ, L. § 228 [Pojem]. In: SVEJKOVSKÝ, J., DEVEROVÁ, L. *Právnícké osoby v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 208.

⁴²⁴ HÁJKOVÁ, A., NEBUŽELSKÁ, M., PAVLOK, P. *Spolky a spolkové právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 5.

⁴²⁵ K tomu srov. KULOGLIJA PODIVÍNOVÁ, M. § 228 [Právní osobnost a název pobočného spolku]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, marg. č. 2.

způsobivosti pobočného spolku právně jednat), je **pobočný spolek trestně odpovědný v tom rozsahu, v jakém je oprávněn právně jednat**. Jedním dechem je ovšem nutno dodat, že **pokud by došlo k překročení práv a povinností a nezávisle na tomto překročení by došlo ke spáchání trestného činu, jsem toho názoru, že i v takovém případě je pobočný spolek trestně odpovědný** (např. pokud by spáchání trestného činu spočívalo v uzavření smlouvy a pobočný spolek by byl oprávněn uzavírat smlouvy do výše plnění 10 000 Kč, je zcela irrelevantní, zdali pobočný spolek uzavřel smlouvu s výší plnění 5 000 Kč nebo 20 000 Kč, ke spáchání trestného činu by podle mého názoru došlo).

V případě, kdy by pobočný spolek překročil rozsah své způsobilosti právně jednat, lze uvažovat o tom, zdali vůbec došlo k právnímu jednání, popř. zda takové jednání není neplatné. Je ovšem nutné zdůraznit, že dané úvahy jsou úvahami občanskoprávními, nikoli trestněprávními. Překročení způsobilosti právně jednat v občanskoprávní rovině nemusí nutně vést k nemožnosti vzniku odpovědnosti v rovině trestněprávní.

V této souvislosti je vhodné odkázat na § 8 odst. 4 písm. c) TOPO, který stanovuje, že § 8 odst. 1 a 2 TOPO (vymezení okruhu osob, jejichž prostřednictvím se může právnická osoba dopustit trestného činu, a otázka přičitatelnosti) se užití i tehdy, jestliže „*právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný.*“

Uvedené ustanovení hovoří o speciálním případě neplatnosti konkrétního právního jednání,⁴²⁶ a sice právního jednání, které mělo založit oprávnění k jednání za právnickou osobu.⁴²⁷ Pokud je tedy možné postihnout trestněprávně právnickou osobu i pro případ, že za ni jednala osoba na základě neplatného nebo neúčinného právního úkonu, je z logiky věci (pomocí argumentu logického výkladu *a similibus*) možné postihnout trestněprávně právnickou osobu / pobočný spolek i v případě, kdy je nějakým způsobem (např. ve stanovách spolku hlavního, k tomu srov. § 228 odst. 1 občanského zákoníku) omezena

⁴²⁶ Resp. právního úkonu, TOPO používá starou občanskoprávní terminologii.

⁴²⁷ ŠÁMÁL, P. § 6 [Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin]. In: ŠÁMÁL, P., DEDIČ, J., GRIVNA, T., PŮRY, F., ŘIHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 113.

v rozsahu právního jednání, tento rozsah překročí a v režimu občanského práva je takové jednání neplatné.

Složité otázky nastávají ve chvíli, kdy se pobočný spolek dopustí trestného činu přede dnem jeho zápisu do veřejného rejstříku, když věta první § 229 odst. 4 občanského zákoníku stanovuje následující: „*Z právních jednání pobočného spolku vzniklých přede dnem jeho zápisu do veřejného rejstříku je hlavní spolek oprávněn a zavázán společně a nerozdílně s pobočným spolkem.*“

Z uvedeného lze vyvodit celkem tři možné varianty – v mezidobí mezi založením pobočného spolku a jeho konstitutivním zápisem do veřejného rejstříku můžeme teoreticky hovořit o trestní odpovědnosti jak spolku hlavního, tak spolku pobočného, nebo o trestní odpovědnosti jen spolku pobočného, a sice od okamžiku jeho vzniku, případně o trestní neodpovědnosti ani spolku pobočného, ani spolku hlavního.

Jsem si vědom § 8 odst. 4 písm. a) TOPO, který konstatuje, že „*ustanovení odstavců 1 a 2 se použijí i tehdy, jestliže ke jednání uvedenému v odstavcích 1 a 2 došlo před vznikem právnické osoby*“ (tj. jedná se o právnickou osobu, která již byla založena, ale ještě nevznikla, viz výklad výše), nicméně jsem toho názoru, že toto ustanovení lze bez problému vztáhnout kupříkladu k nějaké kapitálové společnosti (typicky, s. r. o.), která zpravidla vzniká nezávisle na jiných entitách. Jinak je tomu však u pobočného spolku, a to zejména s ohledem na § 8 odst. 1 TOPO, který konstatuje, že „*trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti...*“ Jak uvádí Dědič, „*protiprávní čin musel být spáchan v zájmu budoucí právnické osoby. To, že by mohl být spáchan v rámci činnosti právnické osoby, je z povahy věci vyloučeno, když právnická osoba neexistuje; lze si však představit případ, kdy ke trestnému činu dojde v rámci činnosti vznikající právnické osoby.*“⁴²⁸

Vzhledem k tomu, že z právních jednání pobočného spolku vzniklých přede dnem jeho zápisu do veřejného rejstříku je hlavní spolek oprávněn a zavázán společně a nerozdílně s pobočným spolkem (§ 229 odst. 4 občanského zákoníku), není možné konstatovat, že protiprávní čin byl spáchan pouze a jenom v zájmu pobočného spolku nebo že byl spáchan pouze a jenom v rámci

⁴²⁸ DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 158.

činnosti vznikajícího pobočného spolku. A protože není možné hovořit o „trestní odpovědnosti napůl“,⁴²⁹ jsem toho názoru, že není možné hovořit o trestní odpovědnosti vůbec. Dle mého názoru se tak použije poslední ze tří shora uvedených variant – v mezidobí mezi založením a vznikem pobočného spolku nebude trestně odpovědný ani pobočný spolek, ani spolek hlavní.

Ustanovení § 9 odst. 2 TOPO sice konstatuje, že „*pachatelem je i právnická osoba, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby*“, nicméně toto ustanovení zcela zjevně míří na situace, kdy např. prostřednictvím nějakého „bílého koně“, jímž má být právnická či fyzická osoba, se dopustí trestného činu jiná právnická osoba. Jedná se o příklad nepřímého pachatelství u právnické osoby,⁴³⁰ který však nijak neřeší odlišnou otázku soukromoprávní svázanosti spolku hlavního se spolkem pobočným spočívající v odvozené právní osobnosti. Dle mého názoru tak v případě, kdy se pobočný spolek v mezidobí mezi svým založením a vznikem dopustí „ze své vůle“ protiprávního jednání (trestného činu), nemůžeme hovořit o tom, že je nástrojem v rukách nepřímého pachatele – spolku hlavního. To ovšem neplatí v případě, kdy by pobočný spolek byl spolkem hlavním zakládán právě proto, aby takovým nástrojem byl.

Dalším problémem je již shora uvedená skutečnost, že „*zrušením hlavního spolku se zrušuje i pobočný spolek*“ (k tomu srov. § 230 odst. 1 občanského zákoníku). Bez právní osobnosti hlavního spolku nemůže s ohledem na odvozenou právní osobnost pobočný spolek existovat. Rétorikou trestního práva tak nezbyvá než konstatovat, že pokud smrtí fyzické osoby trestní odpovědnost zaniká, lze obdobně dovodit, že zánikem právnické osoby (zánikem její právní osobnosti) zaniká rovněž trestní odpovědnost právnické osoby ve všech případech, kdy tato zanikne bez právního nástupce.⁴³¹

⁴²⁹ K tomu srov. § 9 odst. 3 věta druhá TOPO: „*Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním více osob, z nichž alespoň jedna je osoba právnická, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama.*“

⁴³⁰ ŠÁMAL, P. § 9 [Pachatel, spolupachatel a účastník]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PURY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 253.

⁴³¹ Zanikne-li právnická osoba s právním nástupcem, zakotvuje zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v § 10 odst. 1 zvláštní právní úpravu, která konstatuje, že „*trestní odpovědnost právnické osoby přechází na všechny její právní nástupce*“. Otázka přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na jejího právního nástupce bude řešena zevrubně níže v samostatné podkapitole této monografie.

Vyvstává pak otázka, jak by bylo posuzováno jednání spolku hlavního, který záměrně zanikl právě a jen proto, aby nemohlo pokračovat trestní stíhání pobočného spolku. Zánik takového spolku hlavního by byl zřejmě posuzován optikou § 32 odst. 10 TOPO, ale ani tak nelze vyloučit, že by spolek hlavní v žádném případě nemohl v této situaci zaniknout. Pokud tedy zanikne hlavní spolek, zanikne i spolek pobočný, a pokud trestní odpovědnost pobočného spolku nepřechází na případné první nástupce, zaniká.

Dle mého soudu není možné o trestní odpovědnosti pobočného spolku pochybovat. Ačkoliv je jeho právní osobnost odvozena od spolku hlavního, disponuje tento samostatnou právní osobností.

Se zodpovězením jedné otázky však vzniká nejedna otázka další. Jak je tomu například *a contrario* ve vztahu pobočného spolku ke spolku hlavnímu, který byl zrušen z toho důvodu, že se dopustil trestného činu, za který mu byl uložen nej přísnější trest zrušení právnické osoby?⁴³² Zrušením hlavního spolku se zrušuje i pobočný spolek.⁴³³ Můžeme uvažovat o náhradě škody? A vůči komu, když hlavní spolek byl zrušen? Osobně se domnívám, že v teoretické rovině ano, v praktické rovině si takovou náhradu škody lze představit jen stěží, protože nezbyvá, než tuto otázku ponechat jako negativní externalitu, která se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob prostě vzniká.

4.3 Specifikace trestných činů, kterých se může či nemůže dopustit právnická osoba⁴³⁴

K okruhu trestných činů, kterých se může či nemůže dopustit právnická osoba, je třeba předně poznamenat, že s ohledem na povahu právnické osoby jsem toho názoru, že i v případě trestní odpovědnosti právnických osob je na právnickou osobu nutno nahlížet jako na právní fikci (k tomu srov. výklad výše v kapitole 3 této monografie), protože je nutno okruh trestných činů, které jí chceme přičítat, upravit, neboť některé trestné činy nemohou

⁴³² FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 141.

⁴³³ DEVEROVÁ, L. § 230 [Zrušení a zánik pobočného spolku]. In: SVEJKOVSKÝ, J., DEVEROVÁ, L. *Právnické osoby v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 211.

⁴³⁴ MALÝ, J. Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě. *Právní rozhledy*. 2020, č. 10, s. 368–371.

být, s ohledem na povahu právnické osoby, z objektivních důvodů právnickou osobou vůbec spáchány.⁴³⁵ Jen těžko si lze představit, že by se právnická osoba dopustila například trestného činu vraždy novorozence dítěte matkou, rvačky, soulože mezi příbuznými a mnohých dalších.

Dle mého názoru je na místě okruh trestných činů, kterých se může či nemůže dopustit právnická osoba, specificky vymezit. Nejsm tak zastávce řešení, ke kterému přistoupil například belgický⁴³⁶ či rakouský zákonodárce,⁴³⁷ spočívající v přijetí právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob *ipso facto*, tedy bez konkrétního vymezení okruhu trestných činů, kterých se může či nemůže dopustit právnická osoba.

Je tak žádoucí, aby okruh trestných činů byl specificky upraven, a není jiná cesta, než vyjít ze zvláštní části trestního zákoníku a konstatovat, že právnická osoba se může dopustit pouze některých, konkrétně vyjmenovaných trestných činů (taxativní pozitivní výčet), anebo že se právnická osoba může dopustit všech trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku vyjma těch, které jsou vyloučeny konkrétním vyjmenováním (taxativní negativní výčet).

Jiná možnost (kromě alternativ typu „*všechny trestné činy (přechylny a zločiny) uvedené v trestním zákoníku, není-li jejich spáchání právnickou osobou vyloučeno jejich povahou,*“⁴³⁸ nebo druhově vymezené trestné činy, apod. Nutno dodat, že tyto alternativy se při přijímání TOPO objevovaly, dle mého názoru však o nich nelze uvažovat vůbec, protože taková vymezení nejsou dostatečně určitá a jako taková jsou v rozporu se základním požadavkem trestního práva na určitost trestněprávních norem) není, snad kromě zcela nového výčtu trestných činů v TOPO pouze a jen pro právnické osoby, což by ovšem znamenalo nemalou (a dle mého zbytečnou) zátěž jak pro zákonodárce, tak pro soudce, který by se případně musel potýkat s případnou skutkovou podstatou adresovanou toliko právnické osobě.

⁴³⁵ MALÝ, J. Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě. *Právní rozhledy*. 2020, č. 10, s. 368–371.

⁴³⁶ K tomu srov. ČENTĚŠ, J., PALKOVIČ, J., ŠTOFFOVÁ, Z. Trestná zodpovednosť právnických osôb v Belgicku. *Justičná revue*. 2001, č. 10, s. 994–995.

⁴³⁷ ŠÁMAL, P. § 7 [Trestné činy]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 140.

⁴³⁸ *Ibid.*, s. 138.

Navíc zákonodárce by musel pečlivě vysvětlit, proč existuje skutková podstata adresovaná právníké, a nikoli fyzické osobě, když specifika vykazuje toliko právníká, nikoli fyzická osoba, tudíž není možné dospět k závěru, že se fyzická osoba nemůže s ohledem na svou povahu dopustit některého trestného činu adresovaného právníké osobě.

Taxativní výčet konkrétních trestných činů, kterých se nemůže dopustit právníká osoba, není nutné citovat, dovolím si v tuto chvíli odkázat na § 7 TOPO. Nutné je ale subjektivně zhodnotit krok zákonodárce, jímž byl původně taxativní pozitivní výčet trestných činů, kterých se může právníká osoba dopustit, změněn na taxativní negativní výčet trestných činů, kterých se právníká osoba dopustit nemůže, přičemž všech ostatních trestných činů uvedených v trestním zákoníku se *a contrario* dopustit může. Tento krok zákonodárce byl proveden novelou realizovanou prostřednictvím zákona č. 183/2016 Sb.,⁴³⁹ jenž nabyl účinnosti dne 1. 12. 2016.

Původní výčet byl označován jako výčet kompromisní, kdy tato úprava vycházela vstříc závazným aktům mezinárodního práva veřejného, resp. evropského práva, současně ale odrážela i představy českého zákonodárce.⁴⁴⁰ K 30. 11. 2016 se jednalo o výčet celkem osmdesáti pěti trestných činů v celé skutkové podstatě.⁴⁴¹

Změna právní úpravy je kategorickým zstředěním trestní represe vůči právníkým osobám, kdy z dřívějších pouhých pětaosmdesáti v pozitivním výčtu uvedených trestných činů obsahuje nyní negativní výčet celkem více než dvě stě šedesát trestných činů (jak uvádí Fenyk, do přesného výčtu by navíc „bylo třeba promítnout i tzv. složené skutkové podstaty, tvořené samostatnými trestnými činy, a také stále probíhající novelizace zvláštní části trestního zákoníku“).⁴⁴²

Motivace zákonodárce ke změně pozitivního výčtu na výčet negativní je dle mého poměrně zřejmá a není dána ničím jiným než kritickými ohlasy

⁴³⁹ ŠÁMAL, P. K trestní odpovědnosti právníkých osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 11–12, s. 247–253.

⁴⁴⁰ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právníkých osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 31.

⁴⁴¹ K tomu srov. JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právníkých osob. *Bulletin advokacie*. 2014, č. 9, s. 15–21. K tomu dále srov. JELÍNEK, J. Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právníkých osob. *Bulletin advokacie*. 2017, č. 4, s. 17–21.

⁴⁴² FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právníkých osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 32.

odborné veřejnosti, které se promítaly do postupného doplňování trestných činů, jichž se může dopustit právnická osoba, do pozitivního výčtu,⁴⁴³ a tak k rozšiřování potence trestní odpovědnosti právnické osoby. Zákodárce se tak pokusil problém vyřešit změnou typu výčtu z pozitivního na negativní,⁴⁴⁴ kdy obsahem negativního výčtu jsou trestné činy, u kterých by představa jejich spáchání právnickou osobou měla být iluzorní, protože další změny § 7 TOPO by měly být tímto *pro futuro* vyloučeny a ano, s účinností od 1. 12. 2016 k žádné další změně § 7 TOPO nedošlo a negativní výčet zůstává od tohoto data stále stejný. S tímto krokem zákodárce lze dle mého názoru souhlasit. Ačkoli byl TOPO přijímán velice narychlo a jeho etablování nastalo až v prvních několika měsících či spíše letech jeho účinnosti, nelze akceptovat nepřipravenost zákodárce, kterou v případě § 7 TOPO předvedl. Předně je třeba poznamenat, že volba uchopení výčtu (pozitivní x negativní) není žádnou *Sofinou volbou*. Prostě postačí zvolit jednu ze dvou možných koncepcí a tuto rozpracovat do všech dílčích otázek a případných problémů.

Osobně se domnívám, že je vhodnější výčet negativní, neboť se lze rozumně domnívat, že výčet trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku se bude s postupem času spíše rozšiřovat než zužovat, přičemž pokud se nebude jednat o nějakou specifickou skutkovou podstatu, kterou nebude možné adresovat právnické osobě s ohledem na její specifika, budeme chtít tuto skutkovou podstatu vztáhnout i na právnickou osobu, protože v případě výčtu negativního nemusí zákodárce činit nic a účinností novely se na právnickou osobu daná skutková podstata jednoduše vztáhne, zatímco v případě výčtu pozitivního musí zákodárce novelizovat § 7 TOPO. *Vice versa* platí to stejné, dojde-li k případnému vypuštění některého z trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku. Jako praktický příklad lze uvést doplnění trestného činu dle § 302a TZ – chov zvířat v nevhodných

⁴⁴³ K tomu srov. např. novelu TOPO provedenou zákonem č. 141/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb., Čl. III.

⁴⁴⁴ FENYK, J., SMEJKAL, L., BILÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 32.

podmínkách,⁴⁴⁵ nebo vypuštění trestného činu dle § 214 TZ – podílnictví a dle § 215 TZ – podílnictví z nedbalosti.⁴⁴⁶

Výčet negativní tak měl být dle mého názoru jako nejhodnější řešení zakotven od prvopočátku účinnosti TOPO. Byť se domnívám, že negativní výčet je příhodnější, zcela respektuji aplikaci pozitivního výčtu, pokud měl zákonodárce důvody, pro které shledal výčet pozitivní jako vhodnější. Zcela však odmítám doplňování pozitivního výčtu § 7 TOPO o další skutkové podstaty (s výjimkou případné nutné reakce na novely trestního zákoníku) a naprosto kategoricky odmítám změnu typu výčtu (jak z pozitivního na negativní, tak *vice versa*) po nabytí účinnosti TOPO. Taková změna je totiž učebnicovým příkladem zásahu do právní jistoty právnické osoby, zapříčiněným liknavostí a nepřipraveností zákonodárce.

Kladu si otázku, co zákonodárci bránilo zvolit jeden typ výčtu již od samého počátku účinnosti TOPO. Nesouhlasím s pohodlným přístupem zákonodárce, kdy se zprvu rozhodl využít taxativní pozitivní výčet a teprve až s odstupem času zjistil, že toto rozhodnutí nebylo ideální. S ohledem na zachování právní jistoty však měl u tohoto rozhodnutí již setrvat a výčet neměnit. Následná změna taxativního pozitivního výčtu na negativní pozitivní výčet je kromě zásahu do právní jistoty právnické osoby též zásahem do jejích ústavně zaručených práv.

Právě s ohledem na onu kardinálnost zásahu do fundamentálních aspektů trestního práva⁴⁴⁷ *per se* si kladu otázku, proč zákonodárce nepromyslel všechny dílčí aspekty TOPO zevrubněji. Přeci otázky, které si zákonodárce kladl při přípravě jednotlivých novel TOPO, si stejně dobře mohl klást při přípravě paragrafového znění TOPO v roce 2011, ovšem s tou výjimkou, že pokud by přijetí negativního pozitivního výčtu bylo přijato ihned na počátku účinnosti TOPO a nikoli až v jejím průběhu, nebylo by takovým jednáním zasaženo do právní jistoty právnické osoby.

⁴⁴⁵ Doplnění trestného činu dle § 302a TZ – chov zvířat v nevhodných podmínkách – bylo uskutečněno s účinností od 1. 6. 2020 prostřednictvím zákona č. 114/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁴⁴⁶ Zrušení § 214 a 215 včetně nadpisů bylo uskutečněno s účinností od 1. 2. 2019 zákonem č. 287/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁴⁴⁷ K tomu srov. např. SIMESTER, A. P. *Fundamentals of Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2021.

4.4 Odpovědnost za zavinění (subjektivní odpovědnost), koncept přičitatelnosti a otázka vyvinění

Skutečnost, že právnická osoba jako celek nemá vlastní vůli, a nemůže tedy podle ní jednat a navenek ji projevovat, způsobuje, že vznik a existence právnických osob představují určitou právní konstrukci. Od tohoto se odvíjí i zvláštní právem vytvořená konstrukce způsobu protiprávního jednání právnických osob v trestněprávním smyslu jako subjektů práva.⁴⁴⁸ Za právnickou osobu totiž vždy jednají konkrétní fyzické osoby, jež ji zastupují navenek. Trestní odpovědnost právnických osob je s ohledem na tuto skutečnost budována dle ustanovení § 8 odst. 2 TOPO na principu přičitatelnosti, jež představuje stěžejní princip trestní odpovědnosti právnických osob.⁴⁴⁹

Otázka, zda je trestný čin přičitatelný právnické osobě, je jednou z nezbytných otázek, které musí být zodpovězeny, abychom mohli hovořit o trestní odpovědnosti právnické osoby. Ustanovení § 8 odst. 2 TOPO stanovuje podmínky přičtení spáchání trestného činu právnické osobě následovně:

„Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7, jestliže byl spáchán

a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo

b) zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.“

⁴⁴⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 481.

⁴⁴⁹ V usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016 je přičitatelnost definována následovně: „Pro zázvěr, že za určitý trestný čin nese trestní odpovědnost právnická osoba, nestačí, že jde o trestný čin neuvedený ve výjimkách podle § 7 t. o. p. o. a že protiprávní čin spáchala fyzická osoba uvedená v § 8 odst. 1 t. o. p. o. v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti. Tento čin totiž musí být přičitatelný dané právnické osobě podle § 8 odst. 2 t. o. p. o., což kromě uvedeného znamená, že jde o takové jednání fyzické osoby, které je svým obsahem a účelem i jednáním právnické osoby navenek.“

Přičitatelnost ve smyslu TOPO je tak možné rozdělit do dvou kategorií, jak jsou tyto uvedeny výše – podle písm. a) a podle písm. b), přičemž dělicím kritériem je okruh osob, které mohou za právnickou osobu jednat.⁴⁵⁰

První kategorie osob jsou osoby uvedené v § 8 odst. 1, písm. a) – c) TOPO. Jedná se o tyto osoby:

„a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby.“

Druhá kategorie osob jsou osoby uvedené v § 8 odst. 1, písm. d) TOPO. Jedná se o tyto osoby:

„d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c).“

Pokud jde o jednání zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení, přičítá se právnické osobě takové jednání i v případě, kdy orgány právnické osoby či jiné odpovědné osoby neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.⁴⁵¹ V praxi se tak setkáváme s různými „*compliance*“⁴⁵² a jinými obdobnými programy, které si kladou za cíl dát OČTŘ již při prvním kontaktu zcela jasně najevo, že právnická osoba nepodcenila prevenci, co se předcházení trestné

⁴⁵⁰ DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 158.

⁴⁵¹ MALÝ, J. Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě. *Právní rozhledy*. 2020, č. 10, s. 368–371.

⁴⁵² VANTUCH, P. Obhajoba právnické osoby. In: VANTUCH, P. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1016.

činnosti týče, že provedla maximum možného a že exces zaměstnance jí tak není možné přičítat, neboť (zvláště např. u velkých korporací) prostě není možné „ohlídat vše“ a že podmínky § 8 odst. 2 písm. b) TOPO byly splněny. Uvedené ustanovení je tak odpovědí na výtku, konstatující, že právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob je vůči právnickým osobám velmi tvrdá, neboť jim neposkytuje žádnou možnost se trestní odpovědností zprostit.

Ať už se jedná o statutární orgán, osobu ve vedoucím postavení, o osobu vykonávající rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, nebo o zaměstnance či osobu v obdobném postavení, je nutné striktně rozlišovat jednání této osoby „v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti“⁴⁵³ a jednání této osoby jako osoby fyzické, jež nemá s právnickou osobou žádnou souvislost.⁴⁵⁴ Pokud se např. zaměstnanec nemocnice v pracovní době a na pracovišti dopustí jednání, ve kterém je spatřován trestný čin, jehož se může dopustit i právnická osoba, je nutné takové jednání podrobit důkladné analýze za účelem zjištění, zda se jedná o situaci, kdy se zaměstnanec nezávisle na svém pracovněprávním vztahu dopustil trestného činu (např. podání nevhodných léků, jež vyvolají smrt pacienta z důvodu chyby zaměstnance, z důvodu neznalosti správného postupu, anebo dokonce může být smrt pacienta zapříčiněna úmyslným trestným činem zaměstnance, který pouze využil svého zaměstnání ke spáchání takového trestného činu), anebo zda se jedná o plnění pracovních úkolů (např. podání nevhodných léků při dodržení interních pokynů nemocnice pro podávání takových léků, jež ovšem vyvolají smrt pacienta) a trestný čin je tak přičitatelný právnické osobě.⁴⁵⁵

K diskutované problematice je rovněž nutné poznamenat, že trestní odpovědnost právnické osoby není odpovědností objektivní. Trestní odpovědnost právnické osoby je třeba považovat za zvláštní odpovědnost za zavinění u právnické osoby, která je však odlišná od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby. Jedná se tak o zvláštní typ odpovědnosti, který má určité

⁴⁵³ K tomu srov. zastoupení právnické osoby dle § 161 občanského zákoníku a násl.

⁴⁵⁴ K tomu srov. např. SELLENG, D. K otázce přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. *vsehrd.cz* [online]. [cit. 28. 12. 2021]. Dostupné z: https://www.vsehrd.cz/clanek/k-otazce-pricitatelnosti-trestneho-cinu-pravnicke-osobe_47b83ee7-3378-498f-b2c7-1be2d5beae21

⁴⁵⁵ MALÝ, J. Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě. *Právní rozhledy*. 2020, č. 10, s. 368–371.

blíže k zavinění (u fyzické osoby) než k objektivní odpovědnosti. Například Kratochvíl v této souvislosti s odkazem na důvodovou zprávu k TOPO konstatuje, že jde v podstatě o obdobnou odpovědnost jako při odpovědnosti za kvazidelikt, která je konstruována v § 360 odst. 1 trestního zákoníku.⁴⁵⁶

Shora uvedené konstatování, že trestní odpovědnost právnické osoby je odlišná od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby, lze dovodit například pomocí § 8 odst. 4 písm. d) TOPO, dle kterého se § 8 odst. 1), 2) TOPO (tj. okruh osob jednajících za právnickou osobu a přičitatelnost) užití i tehdy, pokud jednající fyzická osoba není za trestný čin trestně odpovědná.⁴⁵⁷

Skutečnost, že je možné trestný čin právnické osobě přičítat, ještě neznamená, že právnická osoba se svou trestní odpovědností nemůže nic dělat, neboť podle současné právní úpravy má možnost se tzv. „vyvinít z trestní odpovědnosti“⁴⁵⁸ (na rozdíl např. od Slovenské úpravy, kde vyvinění není v ZTZPO upraveno).

Právní úprava vyvinění neboli exkulpace právnické osoby je upravena v ust. § 8 odst. 5 TOPO následovně: „*Právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.*“⁴⁵⁹

⁴⁵⁶ KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9, s. 249–253, dále pak s. 52 důvodové zprávy k TOPO (Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz). Více k tomuto problému srov. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140–421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 3047.

⁴⁵⁷ Ustanovení § 8 odst. 4) TOPO obsahuje výčet i jiných okolností, kdy se použijí § 8 odst. 1), 2) TOPO, a sice při jednání před vznikem právnické osoby, při vzniku právnické osoby, ale následněm rozhodnutí soudu o neplatnosti právnické osoby a dále při zjištění, že právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný.

⁴⁵⁸ MALÝ, J. Vyvinění z odpovědnosti dle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, s důrazem na specifika vyvinění státního podniku. *Státní zastupitelství*. 2020, č. 2, s. 35–38.

⁴⁵⁹ Vrchní soud v Praze konkretizuje aplikaci ustanovení § 8 odst. 5 TOPO následovně: „*Pro případ zvažování aplikace ustanovení § 8 odst. 5 TOPO musí soud podrobně nahlédnout do fungování celé právnické osoby, musí si učinit představu o jejím řízení, vnitřní kontrole a o schopnosti adekvátně reagovat na zjištěné problémy obecně a stejně tak konkrétně v případě páčání protiprávních činů v jejím zájmu a v rámci její činnosti.*“ (Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 9. 2019, sp. zn. 6 To 12/2019)

Stranou ponechávám teoretické právní úvahy nad důvody vedoucími k přijetí právní úpravy vyvinění právnické osoby (okrajově lze snad jen zmínit, že inspirací pro právní úpravu vyvinění byla patrně úprava, která se postupně vytvořila u některých správních deliktů a podle níž právnická osoba za správních delikt neodpovídá, jestliže vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby porušení právní povinnosti zabránila).⁴⁶⁰

K vyvinění je na tomto místě vhodné poznamenat, že jakousi protiváhou § 8 odst. 5 TOPO je § 8 odst. 3 TOPO, který zakotvuje trestní odpovědnost právnické osoby i v takovém případě, ve kterém se nepodaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v § 8 odst. 1 a 2 TOPO. Na straně jedné tak existuje možnost zproštění se trestní odpovědnosti,⁴⁶¹ na straně druhé i takové zproštění má své limity. Novelou⁴⁶² doplněné ustanovení § 8 odst. 5 TOPO bylo zcela jistě vedeno dobrým úmyslem zákonodárce, nicméně v praxi však vyvolalo řadu nejasností. Nejčastěji diskutovanou otázkou vztahující se k tomuto ustanovení je, zda jeho doplněním nedošlo k obrácení důkazního břemene, kdy by právnická osoba musela dokazovat, že požadované úsilí vynaložila. Dle druhého, upraveného a doplněného vydání metodiky Nejvyššího státního zastupitelství k § 8 odst. 5 TOPO tíží ohledně této skutečnosti důkazní břemeno v subjektivním smyslu právě právnickou osobu, neboť je údajně na právnické osobě, aby příslušné podklady k důvodnosti závěru o vynaložení veškerého úsilí předložila.⁴⁶³ Předložený výklad není žel obsažen pouze v metodice Nejvyššího státního zastupitelství

⁴⁶⁰ K tomu srov. např. tato soudní rozhodnutí:

- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 11. 1994, č. j. 6 A 12/94-16;
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 10. 2011, č. j. 5 Afs 3/2011-102;
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 6 Afs 4/2013;
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 4. 2013, č. j. 1 As 188/2012-30;
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 9. 2014, č. j. 4 As 123/2014-33.

⁴⁶¹ SVATOŠ, R. Zproštění trestněprávní odpovědnosti právnické osoby. *Trestněprávní revue*. 2020, č. 1, s. 15–19.

⁴⁶² Provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.

⁴⁶³ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPI TELSTVÍ. Průvodce právní úpravou pro státní zástupce k aplikaci § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 2., upr. a dopl. vyd. vydáno v Brně dne 14. 8. 2018 pod sp. zn. 1 SL 141/2017. *Veřejná žaloba* [online]. 14. 8. 2018 [cit. 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/Aktualizovaná-metodika-NSZ-Aplikace-§-8-odst.-5-ZTOPO.-Průvodce-novou-právní%C3%AD-úpravou-pro-státní%C3%AD-zástupce.pdf>

k § 8 odst. 5 TOPO, ale je žel zastáván i určitou částí odborné veřejnosti.⁴⁶⁴ Takový výklad by však narážel na celou řadu zásad a principů, na nichž je trestní právo v České republice postaveno, zejména na zásadu oficiality.⁴⁶⁵ S ohledem na tyto skutečnosti jsem toho názoru, že důkazní břemeno nadále tíží stranu obžaloby.

Ostatně posun v této věci předložilo i Nejvyšší státní zastupitelství, když ve třetím, přepracovaném vydání metodiky Nejvyššího státního zastupitelství k § 8 odst. 5 TOPO upouští od výslovného uložení důkazního břemene na právnickou osobu v rozsahu předložení příslušných podkladů k důvodnosti závěru o vynaložení veškerého úsilí⁴⁶⁶ a konstatuje, že jsou to orgány činné v trestním řízení, které jsou povinny vést potřebné dokazování k možné aplikaci § 8 odst. 5 TOPO a na základě zjištěných skutečností si učinit příslušný závěr.⁴⁶⁷

Nejvyšší státní zastupitelství sice ustupuje od výslovného přenosu důkazního břemene na právnickou osobu, nicméně stává právnickou osobu do role

⁴⁶⁴ Nesouhlasím s Vučkou, který se vůbec neobtěžuje zaobírat se povinnostmi OČTŘ a inkvizičním principem a k problematice vyvinění a přenosu důkazního břemene bez jakéhokoli odkazu na odbornou trestněprávní literaturu (vyjma odkazu na druhé, upravené a doplněné vydání metodiky Nejvyššího státního zastupitelství k § 8 odst. 5 TOPO, které se ovšem v otázce přeneseního důkazního břemene taktéž mylí) předkládá těžko uvěřitelný závěr: „*Chce-li se právnická osoba vyvinít, důkazní břemeno leží na ní. Ona se chce vyvinít, má tedy doložit, že v minulosti vynaložila veškeré úsilí. Tím se rozumí zřízení a dodržování compliance management systému; interního systému společnosti, který pomocí vnitřních opatření zvládá či omezuje rizika, která podporují, usnadňují nebo vyvolávají páchaní trestných činů včetně trestných činů daňových. Jinak řečeno, systém má zajistit soulad chování společnosti (tak zaměstnanci, tak orgány společnosti) s právními předpisy.*“ VUČKA, J. Vyvinění se právnické osoby. In: LICHNOVSKÝ, O., VUČKA, J., KRÍSTEK, L. *Trestní právo daňové*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 126.

⁴⁶⁵ PELC, V. Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 11, s. 40–43.

⁴⁶⁶ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Průvodce právní úpravou pro státní zástupce k aplikaci § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 2., upr. a dopl. vyd. vydáno v Brně dne 14. 8. 2018 pod sp. zn. 1 SL 141/2017. *Veřejná žaloba* [online]. 14. 8. 2018 [cit. 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/Aktualizovaná-metodika-NSZ-Aplikace-§-8-odst.-5-ZTOPO.-Průvodce-novou-právn%C3%AD-úpravou-pro-státn%C3%AD-zástupce.pdf>

⁴⁶⁷ Průvodce právní úpravou pro státní zástupce k aplikaci § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Třetí, přepracované vydání, s. 20–21, Nejvyšší státní zastupitelství, vydáno v Brně dne 9. 11. 2020 pod sp. zn. 1 SL 113/2020. *Veřejná žaloba* [online]. 9. 11. 2020 [cit. 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/11/Metodika-NSZ-k-§-8-odst.-5-ZTOPO-2020.pdf>

jakéhosi „spoludokazovatele“, s argumentem, že pokud jsou interní procesy právnické osoby v pořádku, je přeci logické, že na prokázání určitých skutečností ve svůj prospěch může mít obviněná právnická osoba zájem.⁴⁶⁸

Takový závěr je dle mého názoru sice lepší než názor prezentovaný v druhém vydání metodiky Nejvyššího státního zastupitelství k § 8 odst. 5 TOPO, nicméně není zcela konformní s inkvizičním principem (resp. se zásadou vyhledávací a zejména se zásadou materiální pravdy),⁴⁶⁹ *nota bene* za situace,

⁴⁶⁸ Třetí, přepracované vydání metodiky Nejvyššího státního zastupitelství k § 8 odst. 5 TOPO (Přůvodce právní úpravou pro státní zástupce k aplikaci § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Třetí, přepracované vydání, s. 20–21, Nejvyšší státní zastupitelství, vydáno v Brně dne 9. 11. 2020 pod sp. zn. 1 SL 113/2020. *Veřejná žaloba* [online]. 9. 11. 2020 [cit. 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/11/Metodika-NSZ-k-§-8-odst.-5-ZTOPO-2020.pdf>) se danou problematikou zabývá zevrubněji, sluší se tak alespoň do poznámky pod čarou (pro porozumění pozitivního posunu Nejvyššího státního zastupitelství ve věci předložené problematiky vyvinění) uvést celý kontext:

„Vinu lze vyslovit pouze na základě správně zjištěného skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Jsou to orgány činné v trestním řízení, které jsou podle § 2 odst. 5 trestního řádu povinny zjišťovat skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti. V trestním řízení musí být vina obviněnému prokázána. Ve vztahu k trestní odpovědnosti právnické osoby nezbytvá než se vypořádat též s otázkou, zda právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu vyjmenovanými osobami zabránila, či nikoli. Otázka okolností vyplývajících z § 8 odst. 5 ZTOPO nepředstavuje presumovanou skutečnost. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vést potřebné dokažování k možné aplikaci § 8 odst. 5 ZTOPO a na základě zjištěných skutečností si učinit příslušný závěr.

Užité sousloví a jeho gramatický výklad [„právnická osoba se trestní odpovědností [...] zproští, pokud [...]“] by mohly naznačovat, že prvotně má právnická osoba vyvracet zakládanou trestní odpovědnost. Jedná se však o hmotněprávní, nikoli o procesněprávní ustanovení, které by mělo vliv na zásady trestního řízení. Přenesení důkazního břemene k prokázání vyvinění se obviněné právnické osoby podle § 8 odst. 5 ZTOPO přímo na stíhanou právnickou osobu není ani odpovídající, pokud jednou ze základních zásad trestního řízení je zásada skutkových zjištění, o kterých nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 trestního řádu), a zásada oficiality (§ 2 odst. 4 trestního řádu), pokud tedy platí, že obviněného nelze zatížit formálním důkazním břemenem, což platí nejen pro osoby fyzické, ale i právnické.

Je třeba vycházet z pojetí tzv. materiálního důkazního břemene, tedy že na prokázání určitých skutečností ve svůj prospěch může mít obviněná právnická osoba zájem. Pokud § 8 odst. 5 ZTOPO zprostředkovává exkulpační důvod, resp. negativní podmínku přičitatelnosti, jde o otázku, na níž má obhajoba zvlášť zájem a která pro ni otevírá prostor ke předkládání nejručnějších interních materiálů orgánům činným v trestním řízení a vysvětlování různých interních postupů a navrhování relevantních osob jako svědků s odůvodněním, že právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila. V uvedeném smyslu by právnická osoba o ni měla nejlépe dbát, a nikoli pasivně vystupovat vůči orgánům činným v trestním řízení, nadto zná-li své vlastní činnosti pro ni relevantní okolnosti, které jí prospívají.“

⁴⁶⁹ Zásada materiální pravdy je zakotvena v § 2 odst. 5 trestního řádu slovy „orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí.“

kdy právnické osobě nikdo nebrání, aby usnadnila OČTŘ proces dokazování (či mu s ním snad dokonce pomohla) s tím, že kdyby přeci jen k vyvinění nedošlo, je taková činnost právnické osoby alespoň polehčující okolností ve smyslu § 41 písm. m) trestního zákoníku. To ale neznamená, že je právnická osoba povinna OČTŘ takovou součinnost poskytnout.

Je sice pravdou, že shora citované zásady jsou zásady uvedené v trestním řádu, a jsou tedy zásadami procesněprávními, stejně tak dokazování (jehož řádné provedení je úkolem pro OČTŘ) je institutem procesněprávním, zatímco vyvinění je institutem hmotněprávním. Resp. *in concreto* hmotněprávním až do té chvíle, kdy právnická osoba vynaložila „veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.“⁴⁷⁰

Jakékoli následné právní jednání právnické osoby (slovy Nejvyššího státního zastupitelství „*prokázání určitých skutečností ve svůj prospěch*“⁴⁷¹) však dle mého názoru nemá hmotněprávní, ale ryze procesněprávní povahu, neboť „*předkládání nejruznějších interních materiálů orgánům činným v trestním řízení a vysvětlování různých interních postupů a navrhování relevantních osob jako svědků s odůvodněním, že právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila*“⁴⁷² je typickým popisem právních skutečností v trestním řízení (dokazování).⁴⁷³

Vyvinění je tak nutné vnímat jako hmotněprávní institut, jehož praktická aplikace (dokazování) na konkrétní případ se řídí procesněprávními předpisy, tedy procesněprávní částí TOPO a případně trestním řádem. Právě tato praktická aplikace vyvinění je úkolem pro OČTŘ, ne pro právnickou osobu. Opačný výklad by zcela pošlapal rozlišování trestního práva na hmotné a procesní.⁴⁷⁴

⁴⁷⁰ K tomu srov. § 8 odst. 5 TOPO.

⁴⁷¹ Průvodce právní úpravou pro státní zástupce k aplikaci § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Třetí, přepracované vydání, s. 20–21, Nejvyšší státní zastupitelství, vydáno v Brně dne 9. 11. 2020 pod sp. zn. 1 SL 113/2020. *Veřejná žaloba* [online]. 9. 11. 2020 [cit. 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/11/Methodika-NSZ-k-§-8-odst.-5-ZTOPO-2020.pdf>

⁴⁷² Průvodce právní úpravou pro státní zástupce k aplikaci § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Třetí, přepracované vydání, s. 20–21, Nejvyšší státní zastupitelství, vydáno v Brně dne 9. 11. 2020 pod sp. zn. 1 SL 113/2020. *Veřejná žaloba* [online]. 9. 11. 2020 [cit. 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/11/Methodika-NSZ-k-§-8-odst.-5-ZTOPO-2020.pdf>

⁴⁷³ K tomu srov. § 89 a násl. trestního řádu.

⁴⁷⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 33.

Při bližším prozkoumání § 8 odst. 5 TOPO nezbyvá než konstatovat, že vyvinění je právem hmotněprávní povahy, kterého právnická osoba může a nemusí využít a jehož alfou i omegou je jakási „poslední možnost“ právnické osoby „utéci“ před trestní odpovědností. Jedná se tedy o soubor činností, který, když bude řádně proveden, může, resp. měl by v konečném důsledku způsobit, že trestní odpovědnost právnické osoby vůbec nevznikne.

Vyvinění tak není, jak by se snad na první pohled mohlo zdát, procesním institutem a přístupem obviněné právnické osoby k trestnímu stíhání, který by v konečném důsledku mohl či měl způsobit její neodsouzení, a to hned ze dvou důvodů. Za prvé je institut vyvinění zařazen do druhé části TOPO, která je částí hmotněprávní, a za druhé by procesní pojetí vyvinění *apriori* zakládalo vinu právnické osoby, které by se tato mohla eventuálně zprostit. Jednalo by se tak o přístup, který by byl učebnicovým příkladem rozporu s presumpcí nevinu, jakožto základní zásadou trestního řízení.

Ač třetí, přepracované vydání metodiky Nejvyššího státního zastupitelství k § 8 odst. 5 TOPO představuje posun v uchopení institutu vyvinění v kontextu nepřenášení (ne úplného přenášení) důkazního břemene na právnickou osobu, není ani toto (prozatím poslední) vydání metodiky dle mého názoru v této otázce dostatečné. Stále jsem tak toho názoru, že zjišťovat, zda došlo či nedošlo ke spáchání trestného činu, je činností výhradně určenou a adresovanou OČTŘ a jakýkoli náznak přenosu takové činnosti na jiného (byť „*dlážděn dobrými úmysly*“) je v přímém rozporu s inkvizičním principem, na kterém je kontinentální (a tedy i české) trestní právo vystavěno. Obrácené důkazní břemeno v tomto případě je svým způsobem i v rozporu se zásadou *nemo tenetur se ipsum accusare*, neboť bude-li právnická osoba dokazovat, jaké všechny kroky k vyvinění podnikla, *a contrario* bude také dokazovat, jaké všechny kroky k vyvinění nepodnikla, ač (možná) podniknout měla.

V návaznosti na provedený rozbor institutu vyvinění dle § 8 odst. 5 TOPO nemůžu ponechat bez povšimnutí jistou podobnost mezi tímto ustanovením a ustanovením § 8 odst. 2 písm. b) TOPO. Vystává tak otázka, jaký je mezi těmito ustanoveními rozdíl a proč vlastně zákonodárce přistoupil k zakotvení dvou podobných ustanovení.

Ztotožňuji se s Dědičem v názoru, že dikce § 8 odst. 5 TOPO není úplně nejšťastnější. Pokud zákonodárce na straně jedné zakotvuje konstrukci

přičitatelnosti, bylo by logické, aby se právnická osoba nemusela trestní odpovědnosti v zákonem stanovených případech zprostit, ale aby jí tato odpovědnost jednoduše nebyla v těchto případech přičítána.⁴⁷⁵ Osobně bych ocenil i větší provázanost § 8 odst. 2 písm. b) TOPO a § 8 odst. 5) TOPO, neboť tyto spolu souvisejí a do jisté míry se překrývají. Ale ať je tomu tak či onak, na problematiku vyvinění je třeba nahlížet primárně optikou teleologického výkladu, tedy zkoumat smysl a účel tohoto institutu. Úmysly zákonodárce tak nelze v daném případě zcela jednoznačně vysledovat, domnívám se však, že určité překrývání uvedených odstavců je dáno zejména tím, že odst. 5) byl přijat s určitým časovým odstupem a tak ne zcela koresponduje s dřívější právní úpravou. Dalším důvodem může být to, že odst. 5) upravuje vyvinění způsobem „*zprostit se, pokud bude prokázáno, že...*“, naproti tomu podle odst. 2) písm. b) lze spáchání trestného činu právnické osobě přičítat, pokud orgány právnické osoby „neprovedly či neučinily opatření...“

Pokud právnická osoba vynaloží veškeré úsilí, můžeme na druhé straně pomyslné rovnice konstatovat, že provedla či učinila požadovaná opatření. To stejné platí i obráceně. Uvedený závěr tak svědčí o tom, že oba odstavce můžou být chápány jako dvě strany jedné mince, ovšem pouze v rozsahu přičitatelného jednání zaměstnance či obecně podřízených osob. Odst. 5) je definován širěji, neboť se odkazuje obecně na osoby uvedené v odst. 1).

4.5 Praktická aplikace vyvinění právnické osoby z trestní odpovědnosti

Vyvinění s ohledem na výše uvedené není možné řešit *ex post*, ale *ex ante*.⁴⁷⁶ Klíčovým krokem k úspěchu při aplikaci vyvinění tak nemůže být pouze určitý standardizovaný postup přijetí určitých opatření (známý pod označením tzv. „*compliance program*“ či „*criminal compliance program*“), který právnická osoba příslušným způsobem přijme a uveřejní. Tento postup bývá často chybně aplikován s mylnou domněnkou statutárních orgánů právnické

⁴⁷⁵ DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 158.

⁴⁷⁶ MALÝ, J. Vyvinění z odpovědnosti dle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, s důrazem na specifika vyvinění státního podniku. *Státní zastupitelství*. 2020, č. 2, s. 35–38.

osoby, že „poslední záchranný padák“ byl u dané právnické osoby aktivován a pokud dojde k trestnímu stíhání právnické osoby, je tento připraven k použití. Compliance programy samy o sobě jsou zcela jistě nezbytnou pomůckou pro vyvinění právnické osoby, nicméně otázku vyvinění nemůžeme zúžit pouze a jen na tyto programy. Pro nastavení správných opatření/postupů je pro právnickou osobu klíčové následující sousloví uvedené v § 8 odst. 5 TOPO – „veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat.“

Právnická osoba má primárně povinnost dodržovat normativní právní akty, jejichž je adresátem. Typicky se tak jedná o dodržování všech zákonných a podzákonných právních předpisů, které se na danou právnickou osobu vztahují. Vynikající compliance program nemůže sanovat porušení/porušování normativních právních aktů a takové případné porušení/porušování svědčí o tom, že právnická osoba nevynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat.

Teprve dalším krokem je vydání příslušných interních předpisů právnické osoby (typicky, nikoli však výlučně compliance programů). Právnická osoba (a zcela určitě právnická osoba čítající stovky či tisíce zaměstnanců) by v ideálním případě měla již spolu se zakladatelskými dokumenty mít zpracovány příslušné interní předpisy k případnému vyvinění se. K uvedenému je možno konstatovat, že od státního podniku se stovkami či tisíci zaměstnanci lze spravedlivě požadovat vyšší míru úsilí vynaloženého na ochranu právnické osoby samotné před protiprávním jednáním v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, kterého by se mohly dopustit osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO, než v případě právnické osoby menší velikosti (a obratu).⁴⁷⁷

U právnické osoby se stovkami či tisíci zaměstnanci již přichází rovněž v úvahu zřízení určitého oddělení, popř. alespoň ustanovení určité osoby (např. interní či externí ombudsman), která bude dohlížet na dodržování příslušných interních předpisů a promptně upozorňovat na jakékoli jejich porušení v rovině trestněprávní intence, neboť je velice důležité, aby se právnická osoba zavčasu distancovala od trestněprávního jednání (je-li to možné), popř. na něj alespoň zavčasu dokázala upozornit a podniknout příslušné kroky vedoucí k minimalizaci škod (v obecné rovině) na straně právnické

⁴⁷⁷ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 59.

osoby. Promptnost a efektivita odhalení trestněprávního jednání některou z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO samotnou právníčkou osobou spolu s kvalitně zpracovanými interními předpisy svědčí o vynaložení veškerého úsilí, které na právnícké osobě bylo možno spravedlivě požadovat.

Co se týče samotných interních předpisů, lze je rozdělit na předpisy dvojího druhu. Primárně se jedná o předpisy hmotněprávní povahy, vymezující práva a povinnosti osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO v návaznosti na příslušné normativní právní akty. Velikost a vnitřní struktura právnícké osoby bude určovat, zda se bude jednat o jeden předpis (criminal compliance program), anebo o více předpisů, popř. o začlenění určitých standardizovaných podmínek vyplývajících zejména z TOPO např. do statutů, pracovních a organizačních řádů, interních směrnic, etických kodexů a dalších vnitřních předpisů právnícké osoby.

Předpisy hmotněprávní povahy lze ještě rozdělit na dva podtypy, a sice na předpisy nezveřejňované, adresované primárně zaměstnancům právnícké osoby či obecně osobám uvedeným v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO, a dále na předpisy zveřejňované, které dávají najevo, že právnícká osoba má standardizované postupy pro zajištění „compliance“ primárně ve vztahu ke smluvním partnerům a případně k dalším osobám. Tyto zveřejňované předpisy (či jejich příslušné části) by měly být součástí smluvní dokumentace uzavírané se smluvními partnery právnícké osoby, případně by na ně měl být uveden odkaz ve smlouvách, v určité míře by měly být do smluv zapracovány či by měly být jiným vhodným způsobem implementovány.

Sekundárně se jedná o předpisy procesní povahy, které upravují postup určitých subjektů uvnitř právnícké osoby (např. postup zmíněného ombudsmana či whistleblowera⁴⁷⁸), a to jak v rovině prevence, v rovině oznamování trestné činnosti, jakož i v rovině následné reakce, samozřejmě s důrazem na ochranu oznamovatele. Uvedené rozdělení nutně neznamená, že by předpisy musely být tímto způsobem v každém případě děleny. V praxi se může například jednat o jeden dokument čítající více částí, nicméně shora uvedené části by neměly být v žádném případě opomenuty.

⁴⁷⁸ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právníckých osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 27.

Neméně důležitou povinností vedle povinnosti vypracovat příslušné interní předpisy je rovněž povinnost seznámit s těmito předpisy osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO, přičemž kromě seznámení těchto osob s těmito předpisy je nutné tyto osoby zavázat k jejich dodržování (ať už zakotvením odkazu na příslušný předpis např. do pracovní smlouvy či jiným obdobným způsobem), kdy takové dodržování by mělo být nejen závazné pod pohrůzkou sankce, ale zároveň pro danou osobu výhodné. Lze tak doporučit vycházet při vypracovávání těchto předpisů nejen z teorie represe, ale rovněž z teorie prevence. Seznámení osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO s uvedenými předpisy by nemělo být jednorázové, ale právnická osoba by měla zajistit pravidelné ozřejmování obsahu předpisů, jakož i zajistit skutečnou znalost těchto dokumentů zaměstnanci (alespoň v určité minimální míře) prostřednictvím pravidelných školení.

Tvorba interních předpisů, jakož i pořádání souvisejících pravidelných školení, by měla být realizována odborníkem na danou problematiku. Pokud právnická osoba nedisponuje osobou, u které je odbornost na tuto problematiku nezpochybnitelná, měla by tvorbu interních předpisů a realizaci pravidelných školení zajistit externím odborníkem.

Nezbytné opatření, jež s interními předpisy souvisí, je adekvátní vnitřní systém uchování informací, který by měl být zcela transparentní a zpětně nezpochybnitelný. Důležité je také zjistit, zda právnická osoba měla za tím účelem vypracovaný skartační řád, spisový řád a archivační řád.

Snad nejdůležitějším krokem při prokazování vynaložení veškerého úsilí, které na právnické osobě mohlo být spravedlivě požadováno, je zajištění dohledatelnosti jednání některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO (ať už se jedná o rozhodnutí, pokyn, souhlas, faktické či jiné jednání), jakož i zajištění dohledatelnosti souvisejících informací (důvody vedoucí k takovému jednání, přímá či nepřímá spolupráce jiných osob vedoucí k takovému jednání či případně i mimopracovní důvody).

Ke zproštění právnické osoby trestní odpovědnosti, resp. k jejímu nepřičtení, nebude samozřejmě postačovat, pokud právnická osoba sice vydá uvedené předpisy a učiní další formální preventivní interní opatření, ale nezabezpečí

jejich faktické naplňování, kontrolu přijatých opatření a vyhledávání jejich porušování.⁴⁷⁹

Vypracování a dodržování příslušných interních předpisů však nutně nemusí znamenat, že se právnická osoba trestní odpovědnosti v každém případě zproští (například statutární orgán právnické osoby nechá vytvořit co nejlepší compliance program již s úmyslem dopustit se trestného činu a trestní odpovědnosti se zprostit s poukázáním na skutečnost, že byl vytvořen compliance program), výrazně ale k takovému zproštění napomáhají.

K praktické aplikaci vyvinění nezbyvá než dodat, že dodržování příslušných normativních právních aktů a zavedení interních předpisů a opatření směřujících k vyvinění právnické osoby je bezpochyby jediným možným způsobem, jak vyvinění skutečně dosáhnout, to ale nic nemění na tom, že jenom tyto skutečnosti nemůžou právnické osobě zaručit, že vyvinění dosáhne, neboť vynaložení veškerého úsilí, jež na právnické osobě bylo možno spravedlivě požadovat, je pojmem, který bude vždy vykládán v širším kontextu, a proto je velice důležité, aby právnická osoba svůj „compliance program“ měla kvalitně sestavený a aby byl průběžně kontrolován, doplňován a vylepšován odborníkem.

4.6 Okruh osob jednajících za právnickou osobu s důrazem na osoby mladistvé a děti mladší patnácti let⁴⁸⁰

Výše v této monografii jsem již uvedl, že ke spáchání trestného činu právnickou osobou jsou nezbytné (nad rámec podmínek stanovených čtyřmi složkami skutkové podstaty trestného činu) dvě kumulativní podmínky, a sice:

1. jednání některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO;
2. přičtení⁴⁸¹ trestného činu právnické osobě podle § 8 odst. 2 TOPO.

K obecnému výkladu okruhu osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO již bylo odbornou veřejností řečeno dosti, odkázat lze například

⁴⁷⁹ DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PURY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 158.

⁴⁸⁰ MALÝ, J. Mladistvý a dítě mladší patnácti let jako osoby jednající za právnickou osobu. *Trestněprávní revue*. 2021, č. 4, s. 236–240.

⁴⁸¹ K přičtení trestného činu právnické osobě srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016.

na Fenyka,⁴⁸² Dědiče,⁴⁸³ či Vantucha,⁴⁸⁴ jakož i na již poměrně bohatou judikaturu.⁴⁸⁵ V odborné literatuře však postrádám zodpovězení otázky, jak je tomu v případě jednání některé z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO, je-li touto osobou mladistvý či dítě mladší patnácti let.⁴⁸⁶ Tato podkapitola si tak klade za cíl nasměrovat čtenáře k odpovědím na otázky týkající se trestní odpovědnosti právnické osoby a s tím související otázky přičitatelnosti trestného činu právnické osobě v případě, že za právnickou osobu jednalo dítě mladší patnácti let či mladistvý. Před samotným rozbořem takových otázek se budu zabývat otázkou a specifiky „dětí mladších patnácti let“ a „mladistvých“ a odlišení této trestněprávní terminologie od terminologie občanskoprávní.

4.6.1 Mladistvý a dítě mladší patnácti let – občanskoprávní a trestněprávní pojetí „nedospělých“ osob⁴⁸⁷

Že jednotlivá právní odvětví mají své specifické pojmy používané výhradně v tom kterém odvětví, není třeba připomínat. V kontextu jednání mladistvého

⁴⁸² FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 32.

⁴⁸³ DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PŮRY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 158.

⁴⁸⁴ VANTUCH, P. Obhajoba právnické osoby. In: VANTUCH, P. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1010.

⁴⁸⁵ K tomu srov. např.:

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2021, sp. zn. 7 Tz 9/2021;
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. 4. 2021, sp. zn. IV. ÚS 3418/18;
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2021, sp. zn. 8 Tdo 204/2021;
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 10. 2020, sp. zn. III. ÚS 2069/20;
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2020, sp. zn. 3 Tz 70/2019;
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 2. 2020, sp. zn. 4 To 11/2019;
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. 5 Tdo 702/2019;
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2019, sp. zn. 7 Tdo 110/2019;
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. 6 Tdo 1332/2018;
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2018, sp. zn. 3 Tdo 788/2018;
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2018, sp. zn. 3 Tdo 487/2018;
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2018, sp. zn. 3 Tdo 329/2018;
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2017, sp. zn. 5 Tdo 1263/2017;
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2017, sp. zn. 7 Tdo 1313/2017;
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 10. 2017, č. j. 9 As 213/2016-60;
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015-43.

⁴⁸⁶ MALÝ, J. Mladistvý a dítě mladší patnácti let jako osoby jednající za právnickou osobu. *Trestněprávní revue*. 2021, č. 4, s. 236–240.

⁴⁸⁷ V podrobnostech odkazují na ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

a dítě mladšího patnácti let za právnickou osobu, se sluší uvést na pravou míru přinejmenším rozdíly práva občanského a práva trestního v pojetí osob, které nejsou osobami „dospělými“, tj. osob, které jsou mladší osmnácti let.

Občanské právo rozeznává toliko kategorii tzv. zletilých (osoby starší osmnácti let včetně) a nezletilých (osoby mladší osmnácti let kromě).⁴⁸⁸ Je sice pravdou, že § 34 občanského zákoníku hovoří o nezletilých mladších patnácti let a § 35 občanského zákoníku o nezletilých starších patnácti let, nicméně takové rozdělení je v občanském zákoníku z důvodu stanovení limitů závislé práce nezletilých mladších patnácti let a nezletilých starších patnácti let (k tomu více viz níže). Nejedná se však o dvě různé kategorie nezletilých. Jako matoucí by se mohl jevit institut přiznání svéprávnosti upravený v § 37 občanského zákoníku, nicméně ani v tomto případě se nejedná o žádnou zvláštní kategorii nezletilých, neboť se jedná toliko o nezletilé, kterým je za splnění příslušných podmínek možné přiznat svéprávnost. Občanské právo hmotné tak rozeznává toliko osoby zletilé a osoby nezletilé. Případná další specifika již nejsou další kategorizací.

Trestní právo pracuje s pojmy dítě mladší patnácti let (do 15 let),⁴⁸⁹ mladistvý (do 18 let),⁴⁹⁰ dítě (do 18 let) jako předmět útoku a dospělý pachatel (ostatní). Trestní právo pak rozeznává i souhrnný pojem mládež, který označuje jak děti mladší patnácti let, tak mladistvé.⁴⁹¹ Právní řády některých zemí ještě rozeznávají kategorii mladých dospělých, kterou tvoří osoby, jež již nejsou mladistvými, ale trestněprávní úprava pro dospělé pachatele se pro ně zdála být zákonodárci příliš tvrdá, pročež vytvořil kategorii mladých dospělých jako určitý „mezikrok“ mezi mladistvými a dospělými.⁴⁹² České trestní právo však kategorii mladých dospělých nezná, nicméně tuto oblast pachatelů nenechává bez povšimnutí, když trestní zákoník ve své obecné části, konkrétně ve svém § 41 písm. f) stanovuje, že spáchání trestného činu ve věku blízkém věku mladistvých je polehčující okolností.

⁴⁸⁸ K tomu srov. § 31–37 občanského zákoníku.

⁴⁸⁹ K tomu srov. § 2 odst. 1 písm. b) ZSM.

⁴⁹⁰ K tomu srov. § 2 odst. 1 písm. c) ZSM.

⁴⁹¹ K tomu srov. § 2 odst. 1 písm. a) ZSM.

⁴⁹² Tak například v sousedním Německu je kategorie mladých dospělých (tzv. „Heranwachsende“) zakotvena v tamější trestněprávní úpravě.

Spodní věková hranice pachatele, u kterého se uvedená polehčující okolnost uplatní, je poměrně jasná – jedná se o pachatele, jehož věk převyšuje v době spáchání trestného činu (nyní již ne provinění) 18. rok.⁴⁹³ Horní věková hranice již není ostrá tak, jak je tomu v právních rádech zemí, ve kterých existuje kategorie mladých dospělých, přičemž stanovení této hranice ponechává trestní zákoník na rozhodnutí soudu, a to zejména s ohledem na skutečnost, že proces dospívání je individuální záležitostí každého jedince a není možné paušálně stanovit hranici, kdy by tato polehčující okolnost ještě měla být aplikována, a kdy už nikoli. Jedním dechem je však nutno dodat, že tuto polehčující okolnost není možné aplikovat bezbřezě pouze s ohledem na proces dospívání konkrétního jedince. Věk 18 let tak není možné překročit příliš, praxe tuto polehčující okolnost aplikuje zpravidla do věku 19 či 20 let, výjimečně až do dovršení 21 let.⁴⁹⁴

Co se týče odpovědnosti, rozeznáváme u mladistvých kromě věku (§ 25 TZ) a přičetnosti (§ 26 TZ) ještě jednu kumulativní podmínku, která musí být splněna, a tou je rozumová a mravní vyspělost (§ 5 odst. 1 ZSM). Jsou-li splněny tyto podmínky, dopustí se mladistvý nikoli trestného činu, ale provinění, přičemž další otázky práva hmotného (druhy a výše trestních sankcí, upuštění od uložení trestního opatření apod.), jakož i otázky práva procesního (řízení před soudem, opravné řízení, výkon opatření apod.) jsou upraveny v ZSM, který je speciální právní normou k obecným právním předpisům, jimiž se zde rozumí především trestní zákoník, trestní řád, ZŘS a další související právní předpisy.⁴⁹⁵

Co se týče odpovědnosti dětí mladších patnácti let, nejsou tyto v souladu s § 89 odst. 1 ZSM trestně odpovědné. Nemůžou se tak dopustit trestného činu, ani provinění, protože jejich protiprávní jednání v trestněprávních intencích tak nemůže mít jiné označení než čin jinak trestný. Trestní neodpovědnost však nemění nic na tom, že odpověď na čin jinak trestný, kterého se dítě mladší 15 let dopustí, může být sankce v podobě opatření, ukládaných

⁴⁹³ PÚRY, F. § 41 [Polehčující okolnosti]. In: ŠÁMAL, P., GRIVNA, T., HERCZEG, J., KRATOCHVÍL, V., PÚRY, F., RIZMAN, S., ŠÁMALOVÁ, M., VÁLKOVÁ, H., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 541.

⁴⁹⁴ Ibid.

⁴⁹⁵ VÁLKOVÁ, H. § 1 [Účel zákona a jeho vztah k jiným zákonům]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 1.

mladistvým soudem pro mládež. Výčet takových opatření je uveden v § 93 odst. 1 ZSM. K uvedenému je nutno dodat, že soud pro mládež však (na rozdíl od řízení ve věcech mladistvých) nepostupuje procesněprávně podle ZSM, ale podle ZŘS. I v případě dětí mladších patnácti let je ZSM speciální právní normou k obecným právním předpisům.⁴⁹⁶

Problematika trestní odpovědnosti mladistvých, jakož i problematika trestní odpovědnosti dětí mladších patnácti let, by si bezesporu zasloužila hlubší analýzu, než shora uvedených několik základních aspektů této oblasti právní úpravy, nicméně taková analýza, s ohledem na zaměření této monografie, přesahuje její rámec. Výše uvedené závěry tak spíše než jako stručné shrnutí dané oblasti právní úpravy mají sloužit jako připomenutí esenciálních aspektů této oblasti právní úpravy, které jsou nezbytné při dalším výkladu.

Níže v této podkapitole provedu rozbor všech čtyř písmen § 8 odst. 1 TOPO ve vztahu k mladistvému a k dítěti mladšímu patnácti let za účelem zodpovězení otázky, zda a popř. za jakých podmínek je mladistvý a dítě mladší patnácti let nadán/nadáno schopností jednat za právnickou osobu a tímto jednáním přivodit trestní odpovědnost právnické osoby.

4.6.2 § 8 odst. 1 písm. a) TOPO

Ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) TOPO konstatuje následující: „*Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak **statutární orgán** nebo **člen statutárního orgánu**, anebo **jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat.***“

Ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) TOPO je možné rozdělit na 3 okruhy subjektů – statutární orgán, člen statutárního orgánu a jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat.

4.6.2.1 Statutární orgán

Občanský zákoník v celém svém rozsahu 3081 paragrafů nenabízí definici pojmu „*statutární orgán*“. A nejenže nenabízí definici, ale dokonce jej ani nijak

⁴⁹⁶ Ibid.

blíže nevymezuje.⁴⁹⁷ Určitým vodítkem mohou být specifikace statutárního orgánu v ZOKu. Je však nesporné, že statutární orgán je oním klíčovým orgánem, jemuž „*náleží veškerá působnost, kterou zakladatelské právní jednání, zákon nebo rozhodnutí orgánu veřejné moci nesvěří jinému orgánu právnické osoby.*“⁴⁹⁸

Statutární orgán může být individuální (tvořen jednou osobou), anebo kolektivní⁴⁹⁹ (tvořen více osobami).⁵⁰⁰ Stranou ponechám skutečnost, že členem statutárního orgánu právnické osoby může být nejen osoba fyzická, ale i osoba právnická (kterou musí při výkonu funkce zastupovat osoba fyzická), že může nastat jednání tzv. nezmocněného zástupce, že u jednotlivých právnických osob je různý okruh a různé označení statutárních orgánů a přesunu se rovnou k otázce, která fyzická osoba může takovým statutárním orgánem být.

Český právní řád rozeznává řadu specifických podmínek, které jsou pro různé druhy statutárních orgánů nezbytné (např. se jedné o podmínku bezúhonnosti, svéprávnosti, popř. o formální postup, jakým je statutární orgán ustanovován, jako např. volba, jmenování, apod.). Vystává tak otázka, zda je takovou nezbytnou podmínkou i dosažení věku 18 let.

Tak například u individuálního statutárního orgánu společnosti s ručením omezeným, tj. u jednatele, jsou podmínky, které musí jednatel splňovat, upraveny v § 6 odst. 1 živnostenského zákona. Až do 31. 12. 2013, tj. v době před nabytím účinnosti občanského zákoníku, bylo jednou z takových podmínek i dosažení věku 18 let. S účinností občanského zákoníku se však tato podmínka vytrácí, nicméně kromě bezúhonnosti zde přetrvává podmínka plné svéprávnosti,⁵⁰¹ přičemž plně svéprávným se člověk stává dosažením zletilosti, vyjma specifických případů upravených občanským zákoníkem, viz níže.⁵⁰²

Na rozdíl od předchozí právní úpravy je však možné nedostatek plné svéprávnosti nahradit, a to přivolením soudu k souhlasu zákonného zástupce

⁴⁹⁷ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 40.

⁴⁹⁸ § 163 občanského zákoníku.

⁴⁹⁹ § 152 odst. 1 občanského zákoníku.

⁵⁰⁰ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 41.

⁵⁰¹ Resp. pojem „způsobilost k právním úkonům“, který používala dřívější terminologie, byl nahrazen pojmem „svéprávnost“.

⁵⁰² § 30 odst. 1 občanského zákoníku.

nezletilého k samostatnému provozování podnikatelské činnosti.⁵⁰³ Věková hranice však ani tak není neomezená (*ad absurdum*, kojenec být jednatelem prostě nemůže) a nezletilý musí dosáhnout alespoň věku 16 let. Zároveň je důležité poznamenat, že podmínka dosažení svéprávnosti nemůže být nahrazena nabytím zletilosti uzavřením manželství.⁵⁰⁴ Koneckonců i sám občanský zákoník v § 152 odst. 2 konstatuje, že „*fyzická osoba, která je členem orgánu právnické osoby a která je do funkce volena, jmenována či jinak povolána (dále jen „člen voleného orgánu“), musí být plně svéprávná. To platí i pro zástupce právnické osoby, která je sama členem voleného orgánu jiné právnické osoby.*“

Jednatelem společnosti s ručením omezeným tak může být podle současné právní úpravy mladistvý, nemůže jím však být dítě mladší patnácti let.

Co se týče dalších obchodních společností, u veřejné obchodní společnosti jsou statutárním orgánem všichni společníci, kteří splňují požadavky stanovené v § 46 ZOK. Společenská smlouva může v souladu s § 106 ZOK určit, že statutárním orgánem společnosti jsou pouze někteří společníci, kteří splňují požadavky stanovené v § 46 ZOK, nebo jeden z nich.⁵⁰⁵ Ustanovení § 46 ZOK nestanovuje podmínku dosažení věku 18 let. Je tedy irrelevantní, zda nezletilý, který není plně svéprávný, navrhne, aby mu soud přiznal svéprávnost (§ 37 odst. 1 občanského zákoníku), anebo zda soud přizná nezletilému svéprávnost na návrh jeho zákonného zástupce, pokud nezletilý s návrhem souhlasí (§ 37 odst. 2 občanského zákoníku). Jsou-li splněny ostatní podmínky § 37 odst. 1 občanského zákoníku, může v obou uvedených případech osoba, které soud přiznal plnou svéprávnost, vykonávat funkci člena voleného orgánu.⁵⁰⁶

Statutárním orgánem veřejné obchodní společnosti tak může být podle současné právní úpravy mladistvý, nemůže jím však být dítě mladší patnácti let.

⁵⁰³ K tomu srov. § 33 občanského zákoníku.

⁵⁰⁴ KUNŠTÁTOVÁ, T. § 6 [Všeobecné podmínky provozování živnosti]. In: KUNŠTÁTOVÁ, T., SOLOMONOVÁ, K., DICKELT, F., BALADA, L. *Živnostenský zákon*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 59.

⁵⁰⁵ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 41.

⁵⁰⁶ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., KUHN, P. § 46 [Podmínky výkonu funkce]. In: ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 137.

U komanditní společnosti rozeznáváme dva typy společníků. Komplementáře, kteří ručí za dluhy společnosti bez omezení, a komanditisty, kteří za dluhy společnosti ručí obdobně jako společníci společnosti s ručením omezeným, tedy do výše svého nesplaceného vkladu na základním kapitálu. Statutárním orgánem této společnosti jsou v souladu s § 125 ZOK všichni komplementáři, kteří splňují požadavky stanovené v § 46 ZOK. Společenská smlouva může určit, že statutárním orgánem společnosti jsou pouze někteří z komplementářů, kteří splňují požadavky stanovené v § 46 ZOK, nebo jeden z nich. S ohledem na skutečnost, že dikce § 125 odst. 1 ZOK je téměř totožná s dikcí § 106 odst. 1 ZOK, lze odkázat na předchozí výklad s konstatováním, že statutárním orgánem komanditní společnosti tak rovněž může být podle současné právní úpravy mladistvý, nemůže jím však být dítě mladší patnácti let. Akciová společnost má dvojí systém vnitřní struktury. Jedná se tak buď o dualistický systém, kdy je statutárním orgánem představenstvo, anebo o monistický systém, kdy je statutárním orgánem správní rada.

Podmínky výkonu funkce člena představenstva (§ 435 ZOK), jakož i podmínky výkonu funkce člena/členů správní rady (§ 456 ZOK), jsou dány § 46 ZOK, tudíž i v případě akciové společnosti lze s odkazem na předchozí výklad konstatovat, že statutárním orgánem akciové společnosti tak rovněž může být podle současné právní úpravy mladistvý, nemůže jím však být dítě mladší patnácti let. Vzhledem k tomu, že v praxi jsou akciové společnosti zpravidla společnostmi, jež byly založeny za často velmi složitými podnikatelskými aktivitami, je představa představenstva složeného pouze z mladistvých, obdobně jako představa mladistvého člena správní rady, spíše úsměvná. To ale nic nemění na skutečnosti, že taková představa možná je.

Co se týče družstva, může být členem (nejméně tříčlenného) představenstva fyzická osoba, která je především plně svéprávná, bezúhonná ve smyslu § 6 živnostenského zákona a nesmí u ní nastat skutečnost, která je překážkou provozování živnosti dle § 8 živnostenského zákona.⁵⁰⁷ Opět zde není zmínka o věkové hranici 18 let. Obdobně je tomu i v případě tzv. malého družstva (družstvo, které má méně než 50 členů), v němž se nemusí zřizovat

⁵⁰⁷ CILEČEK, F. § 708 [Členství v představenstvu]. In: ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1050.

představenstvo, ale stanovy mohou určit, že statutárním orgánem je předseda družstva.⁵⁰⁸ Vzhledem k tomu, že ustanovení ZOK upravující představenstvo družstva se použijí přiměřeně, jsou podmínky výkonu funkce předsedy družstva obdobné jako člena představenstva družstva.

Vzhledem k tomu, že i v obou těchto případech se pro stanovení podmínek výkonu funkce použije § 46 ZOK, může být jak členem představenstva družstva, tak předsedou družstva u tzv. malého družstva podle současné právní úpravy mladistvý, nemůže jím však být dítě mladší patnácti let.

V úvahu přicházejí samozřejmě i další právnické osoby, nicméně tato monografie si klade za cíl zodpovědět předkládané otázky zejména v kontextu ZOK.

4.6.2.2 Člen statutárního orgánu

Jak již název „člen statutárního orgánu“ napovídá, toto sousloví dopadá na situaci, kdy má právnická osoba kolektivní orgán, tedy, jak již bylo uvedeno výše, orgán o více členech.⁵⁰⁹ Existují totiž právnické osoby, u kterých je kolektivní statutární orgán zřizován obligatorně. Jedná se tak například o představenstvo v družstvu, které není malé, nebo o správní radu v nadaci, nadačním fondu nebo v evropské společnosti s monistickou strukturou.⁵¹⁰

Vzhledem k tomu, že na podmínky výkonu funkce lze v plném rozsahu vztáhnout výklad uvedený výše, je možné konstatovat, že členem kolektivního statutárního orgánu může být podle současné právní úpravy mladistvý, nemůže jím však být dítě mladší patnácti let. Ačkoli se domnívám, že i v družstvu je představa představenstva složeného z mladistvých obdobně jako u akciové společnosti spíše úsměvná, není možné tuto možnost vyloučit. V každém případě je nutno dodat, že i kdyby někteří členové kolektivního orgánu byli osobami dospělými a pouze jedna osoba by byla mladistvým, je z trestněprávního úhlu pohledu možné konstatovat, že kolektivní statutární orgán může projevovat svou vůli buď jako kolektiv (např. představenstvo jednomyslně odhlasuje určitý postup právnické osoby), popř. každý člen představenstva bude zastávat určitý názor a názor s převažujícím počtem hlasů převládne.

⁵⁰⁸ K tomu srov. § 726 ZOK.

⁵⁰⁹ K tomu srov. § 152 odst. 1 občanského zákoníku.

⁵¹⁰ DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 158.

Navíc u řady právnických osob zákon nestanoví, zda její statutární orgán je kolektivní orgán nebo je představován jednou osobou. Například se jedná o spolky, politické strany, registrované církve a náboženské společnosti, svazy církví a náboženských společností, církevní evidované právnické osoby, státní rozpočtové organizace nebo rozpočtové organizace územních samosprávných celků. V takových případech je nutné, aby byl statutární orgán určen zakladatelským právním jednáním.⁵¹¹

V případě volených kolektivních orgánů právnické osoby je však nutné pamtovat na korektiv upravený v § 152 odst. 3 občanského zákoníku, který stanovuje následující: „*týká-li se hlavní činnost právnické osoby nezletilých nebo osob s omezenou svéprávností a není-li hlavním účelem právnické osoby podnikání, může zakladatelské právní jednání určit, že členem voleného kolektivního orgánu právnické osoby může být i osoba nezletilá nebo osoba s omezenou svéprávností.*“

4.6.2.3 Jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat

TOPO pojem „*osoba ve vedoucím postavení*“ blíže nespecifikuje, nicméně již z pojmu samého je zřejmé, že se jedná o osoby, které na straně jedné nejsou statutárními orgány/členy statutárního orgánu, ale na straně druhé nejsou ani zaměstnanci nebo osobami v obdobném postavení. Jedná se tak o kategorii osob, které jsou zákonnými a smluvními zástupci právnické osoby fakticky v obdobném postavení, jako má člen statutárního orgánu právnické osoby. V praxi se tak bude jednat o osoby, jež jsou oprávněny vykonávat v rámci právnické osoby určitou řídicí činnost a zároveň jsou oprávněny jednat za právnickou osobu v záležitostech, které jsou pro ni z hlediska její existence a vykonávané činnosti významné.⁵¹²

Jedním dechem je nutno dodat, že se musí jednat o osoby, které jsou interními působiči v dané právnické osobě, nemůže se tak jednat o jakékoli třetí osoby, byť s právnickou osobou spjaté např. na základě smlouvy o spolupráci, subdodávce, či jiným, zpravidla obdobným způsobem.

⁵¹¹ DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PŮRY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 158.

⁵¹² FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 43.

Mám-li být konkrétní, je osobou ve vedoucím postavení například likvidátor, nucený správce, vedoucí odštěpného závodu, prokurista či opatrovník právnické osoby.⁵¹³ Pokud by tak osoba mladší patnácti let či mladistvý splnila podmínky pro to, aby mohla být osobou ve vedoucím postavení, bezpochyby by mohla trestněprávním jednáním v této pozici přivodit trestní odpovědnost právnické osoby. S ohledem na poměrně přísné podmínky výběru některých z uvedených osob (například likvidátor či vedoucí odštěpného závodu) lze v praxi o dítěti mladším patnácti let či o mladistvém v takové pozici uvažovat jen stěží.

K uvedenému je však nutno dodat, že překročení způsobilosti právně jednat v občanskoprávní rovině nemusí nutně vést k nemožnosti vzniku odpovědnosti v rovině trestněprávní.⁵¹⁴ Pokud by tak byl mladistvý nebo dítě mladší patnácti let například skutečně ustanoven do pozice osoby ve vedoucím postavení právnické osoby, aniž by splňoval podmínky takového ustanovení, a jeho právní jednání za právnickou osobu by bylo neplatné v občanskoprávní rovině, je takové jednání přesto schopno přivodit trestněprávní odpovědnost právnické osoby. Zákonodárce na tento problém pamatoval již předem, když v ustanovení § 8 odst. 4 písm. c) TOPO, stanovuje, že odst. 1 a 2 § 8 TOPO (vymezení okruhu osob, prostřednictvím kterých se může právnická osoba dopustit trestného činu, a otázka přičitatelnosti) se užití i tehdy, jestliže „*právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný*“.⁵¹⁵

4.6.3 § 8 odst. 1 písm. b) TOPO

Ustanovení § 8 odst. 1 písm. b) TOPO konstatuje následující: „*Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednala-li tak osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a).*“

⁵¹³ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 43.

⁵¹⁴ MALÝ, J., ČERNÝ, M. Pobočný spolek v českém právním řádu a jeho trestní odpovědnost. *Právní rozhledy*. 2019, č. 12, s. 427–434.

⁵¹⁵ K bližšímu výkladu § 8 odst. 4 písm. c) TOPO odkazují na předchozí kapitoly této monografie.

Vyvstává tak otázka, o které osoby se tak vlastně jedná, když shodně jako s posledním okruhem osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) TOPO se jedná o osobu ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která ale není oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat (resp. o tomto oprávnění je pomlčeno), ale která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost. Dovětek písm. b) konstatující „*i když není osobou uvedenou v písmenu a)*“ dává jasně najevo, že se o osobu uvedenou v písm. a) jednat může (a pak nezbývá, než vybrat, zdali trestní odpovědnost budeme dovozovat skrze jednání osoby podle písm. a) nebo b) a pak postačuje odkázat na předchozí výklad), ale zároveň nemusí.

Pokud se tedy o osobu uvedenou v písm. a) nejedná, musí existovat určitý okruh konkrétních osob pod písm. b) spadajících, jinak by se jednalo o obsoletní ustanovení. Osobně se domnívám, že není podstatné, zda jsou dané osoby členy orgánu, jehož existence vyplývá ze zákona (typicky např. dozorčí rada), anebo zda se jedná o „orgán“, který je interně zřízen v rámci dané právnické osoby, ale jehož prostřednictvím je vykonávána právě ona řídicí nebo kontrolní činnost (typicky např. různé výbory, komise, apod.).

Co se týče členství v orgánech, jejichž existence vyplývá ze zákona, nezbývá než konstatovat, že i v tomto případě se jedná o členství v orgánu obchodní korporace, tudíž podmínky výkonu takové funkce jsou dány § 46 ZOK; tyto podmínky byly rozebrány výše a lze na ně v plném rozsahu nyní odkázat.

Co se týče členství v orgánech interně zřízených v rámci dané právnické osoby, je nutné plně respektovat autonomii té které právnické osoby. Pokud by tak právnická osoba umožňovala členství v takovém orgánu dítěti mladšímu patnácti let či mladistvému, nezbývá než tento její přístup respektovat. I v tomto případě je však nutno brát ohled na vyvratitelnou právní domněnku, zakotvenou v § 31 občanského zákoníku, stanovující, že se „*má za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.*“

4.6.4 § 8 odst. 1 písm. c) TOPO

Ustanovení § 8 odst. 1 písm. c) TOPO konstatuje následující: „*Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické*

osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby.“

Toto ustanovení se týká subjektů, které nejsou postaveny uvnitř právnické osoby, ale stojí vně. Samozřejmě se nemůže jednat o všechny vně stojící, ale pouze o takové, které „*vykonávají rozhodující vliv na řízení této právnické osoby.*“ Fenyk v tomto případě hovoří o tzv. „*sekundárních subjektech*“.⁵¹⁶ S ohledem na skutečnost, že v praxi se nemusí jednat pouze o tzv. podnikatelská seskupení, tj. vzestupně o ovlivnění, ovládání, koncern, ale i o osoby typu skutečný majitel, je nutné konstatovat, že např. zmíněným skutečným majitelem může být i dítě mladší patnácti let či mladistvý, typicky například v případě mladistvého dědice či mladistvého obdarovaného. Je nepochybné, že jednání dítěte mladšího patnácti let, jakož i jednání mladistvého je nutné vnímat optikou § 31 občanského zákoníku (citace viz výše), tudíž není možné, aby např. dítě mladší patnácti let fakticky vykonávalo vliv na složité řízení právnické osoby, neboť velice pravděpodobně takové jednání nebude přiměřené jeho rozumové a volní vyspělosti. V takovém případě se lze rozumně domnívat, že takové kroky bude činit opatrovník. Pokud by se ale jednalo o společnost s jednoduchou vnitřní strukturou, jejíž předmět činnosti by nebyl nikterak složitý, dovedu si představit, že osobou – skutečným majitelem, který by vykonával rozhodující vliv na řízení takové právnické osoby – by mohl být mladistvý, a tudíž jeho trestněprávní jednání by mohlo být pomocí § 8 odst. 1 písm. c) TOPO přičitatelné právnické osobě.

4.6.5 § 8 odst. 1 písm. d) TOPO

Ustanovení § 8 odst. 1 písm. d) TOPO konstatuje následující: „*Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c).*“

V tomto případě je závěr poměrně jednoduchý, neboť postačí vyjít z právní úpravy, která se zabývá možností zaměstnávání osob mladších osmnácti let.

⁵¹⁶ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 46.

Pracovněprávní způsobilost není upravena v *zákoníku práce*, ale v občanském zákoníku, konkrétně v § 34 a v § 35.

Ustanovení § 34 občanského zákoníku konstatuje následující: „*závislá práce nezletilých mladších než patnáct let nebo nezletilých, kteří neukončili povinnou školní docházku, je zakázána. Tito nezletilí mohou vykonávat jen uměleckou, kulturní, reklamní nebo sportovní činnost za podmínek stanovených jiným právním předpisem.*“

Dítě mladší patnácti let je tak z výkonu závislé práce vyloučeno, tudíž nemůže být ani osobou jednající ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO. Vystává otázka, jak by tomu bylo v případě, kdyby se dítě mladší patnácti let v rozporu s § 34 občanského zákoníku zavázalo k výkonu závislé práce. Ačkoli by takový závazek nebyl platný a ačkoli dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné, jsem přesvědčen, že případné trestněprávní jednání dítěte mladšího patnácti let v rámci „výkonu závislé činnosti“ by mohlo přivodit trestní odpovědnost právnické osoby – zaměstnavatele. Uvedené dovozují z již zmíněného § 8 odst. 4 písm. c) TOPO („*Ustanovení odstavců 1 a 2 se užití i tehdy, jestliže právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný*“) a dále z § 8 odst. 4 písm. d) TOPO („*Ustanovení odstavců 1 a 2 se užití i tehdy, jestliže jednající fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná.*“).

S možností zavázat se k výkonu závislé práce je tomu jinak u mladistvého. Ustanovení § 35 občanského zákoníku konstatuje následující: „*nezletilý, který dovršil patnáct let, se může zavázat k výkonu závislé práce podle jiného právního předpisu. Jako den nástupu do práce nesmí být sjednán den, který by předcházel dni, kdy nezletilý ukončí povinnou školní docházku.*“ Z uvedeného je zřejmé, že mladistvý může být osobou jednající ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO *apriori*, ustanovení § 8 odst. 4 písm. c) a d) TOPO tak nemusí být aplikováno (nedojde-li k neplatnosti či neúčinnosti právního jednání, popř. k trestní neodpovědnosti mladistvého z jiných důvodů).

Závěrem k této podkapitole nezbyvá než dodat, že přijetí občanského zákoníku, ZOK a dalších předpisů, kterými byla provedena soukromoprávní rekodifikace, jakož i s tím provázané změny souvisejících právních předpisů (např. shora uvedený živnostenský zákon), přesahují oblast soukromého práva a mají vliv i do oblasti práva trestního. Jedním z takových příkladů prolínání trestního a občanského práva je právě shora rozebíraná ne/ možnost dítěte mladšího patnácti let či mladistvého být některou z osob uvedených

v § 8 odst. 1) písm. a) – d) TOPO, prostřednictvím jejichž jednání může být přivzena trestní odpovědnost právnické osoby.

Ačkoli se domnívám, že osoby uvedené v § 8 odst. 1) písm. a) – c) TOPO nebudou ve většině případů osoby mladší osmnácti let, jedná se toliko o zaužívanou praxi, přičemž příslušné právní předpisy, zejména živnostenský zákon, ZOK a občanský zákoník, výkon takových funkcí umožňují i v případě osoby mladší osmnácti let.

Co se týče § 8 odst. 1) písm. d) TOPO, je v dnešní době naprosto běžné, že mladistvý (občanskoprávní terminologií označovaný jako „nezletilý starší než patnáct let“⁵¹⁷) se smluvně zavazuje k výkonu závislé práce, přičemž taková možnost přímo vyplývá z § 35 občanského zákoníku. V takovém případě tak může bez dalšího docházet k přivolení trestní odpovědnosti právnické osoby jednáním mladistvého zaměstnance.

4.7 Pachatel, spolupachatel a účastník

Problematikou pachatelství jakož i problematikou trestné součinnosti – účastenství v užším (organizátor, návodce a pomocník)⁵¹⁷ i širším (vedle organizátora, návodce a pomocníka i spolupachatel)⁵¹⁸ slova smyslu se zabývá primárně trestní zákoník v § 22–24. Zákonodárce však přesto považoval za nutné upravit tuto problematiku samostatně i v TOPO, konkrétně v § 9. Vztah § 9 TOPO a § 22–24 trestního zákoníku není třeba blíže rozebírat, neboť i v tomto případě se uplatní shora v této monografii uvedený princip speciality TOPO k trestnímu zákoníku,⁵¹⁹ pročež je nutné primárně⁵²⁰ použít ustanovení § 9 TOPO a teprve následně, není-li to z povahy věci vyloučeno, ustanovení § 22–24 trestního zákoníku.

⁵¹⁷ PROVAZNÍK, J. § 24 [Účastník]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. akt. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021.

⁵¹⁸ PROVAZNÍK, J. § 23 [Spolupachatel]. In: *Ibid.*, marg. č. 1.

⁵¹⁹ Ovšem pouze za podmínky, že to není z povahy věci vyloučeno, k tomu srov. § 1 odst. 2 TOPO.

⁵²⁰ DĚDIČ, J. § 1 [Předmět úpravy a její vztah k jiným zákonům]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PURY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 42.

I právnická osoba se tak může dopustit trestného činu jako pachatel, jako spolupachatel či jako účastník,⁵²¹ v případě účastenství v širším slova smyslu jsou přípustné pochopitelně jak různé kombinace pachatelů – právnických osob,⁵²² tak i různé kombinace pachatelů – fyzických osob a právnických osob,⁵²³ ač § 9 TOPO tyto možné kombinace explicitně nerozebírá a zaměřuje se toliko na právnickou osobu jako na pachatele trestného činu, jako na nepřímého pachatele trestného činu ve vztahu k pachateli trestného činu – jiné právnické osobě a dále na striktní odlišení pachatelů – právnických osob a pachatelů – fyzických osob, které jsou mimo jiné uvedeny ve výčtu § 8 odst. 1 TOPO a jejichž případná trestní odpovědnost musí být posuzována samostatně, odlišně od trestní odpovědnosti právnické osoby.⁵²⁴

Závěr ohledně možných kombinací pachatelů – fyzických osob a právnických osob – totiž vyplývá již ze samotné podstaty účastenství (může-li být účastníkem právnická osoba a může-li být účastníkem fyzická osoba, není důvodu, aby nemohly být účastníky téhož trestného činu) a dále nepřímo z § 9 odst. 3 TOPO věty poslední, ve které je uvedeno: „*Byl-li trestný čin spáchan společným jednáním více osob, z nichž alespoň jedna je osoba právnická, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama.*“ Z uvedené citace lze dovodit, že TOPO s kombinací pachatelů (spolupachatelů, účastníků) z řad osob fyzických a z řad osob právnických jednoznačně počítá.

Samostatná úprava pachatele v TOPO je dle důvodové zprávy nezbytná s ohledem na úpravu přičitatelnosti⁵²⁵ porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v TOPO právnické osobě,⁵²⁶ která v trestním zákoníku pochopitelně absentuje. Ustanovení § 9 TOPO je tak třeba aplikovat jako první v pořadí a pokud budou splněny předpoklady v něm uvedené, zejména přičtení porušení nebo ohrožení zájmu

521 FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 68.

522 K tomu srov. např. Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2018, sp. zn. IV. ÚS 1354/18.

523 K tomu srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2021, sp. zn. 8 Tdo 204/2021 nebo Nález Ústavního soudu ze dne 16. 7. 2019, sp. zn. I. ÚS 448/19.

524 ŠÁMAL, P. § 9 [Pachatel, spolupachatel a účastník]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 255.

525 Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

526 K tomu srov. § 9 odst. 1 TOPO.

chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v TOPO právnické osobě, je následně možné (i nutné) přejít do ustanovení § 22 – 24 trestního zákoníku a další otázky pachatelství a účastenství v širším smyslu řešit pomocí těchto ustanovení, neboť TOPO obsahuje úpravu toliko specifík týkajících se právnické osoby a neobsahuje úpravu diskutovaných institutů samotných (vcelku pochopitelně, neboť subsidiární použití trestního zákoníku s respektem ke specifikám právnické osoby je v daném případě dle mého názoru ideálním řešením, neboť není nutné mít totožnou právní úpravu v trestním zákoníku i v TOPO).

Neproblematická je představa trestné součinnosti více právnických osob, stejně neproblematická je představa trestné součinnosti právnické osoby a s právnickou osobou nesouvisející fyzické osoby (resp. lépe řečeno fyzické osoby stojící mimo výčet uvedený v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO⁵²⁷), nicméně případnou úvahu o trestné součinnosti právnické osoby a některé fyzické osoby uvedené ve výčtu za právnickou osobu jednajících fyzických osob v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO je nutné jako nesprávnou odmítnout.⁵²⁸

Ačkoli je trestní odpovědnost právnické osoby a za ní jednajících fyzické osoby (ve společném řízení) posuzována samostatně,⁵²⁹ není tato situace srovnatelná se situací např. spolupachatelství právnické a s ní nesouvisející fyzické osoby, neboť jedním protiprávním jednáním fyzické osoby nemůže vzniknout žádná forma účastenství. Zatímco institut účastenství *apriori* počítá s pluralitou osob, případná souběžná trestní odpovědnost právnické osoby a fyzické osoby za právnickou osobu jednajících sice v konečném důsledku taktéž rezultuje v pluralitu trestně stíhaných osob, nicméně tato je dána pouze a jen z toho důvodu, že právnická osoba nemůže samostatně jednat a jedná za ni fyzická osoba a (kumulativně) jednání fyzické osoby musíme přičítat právnické osobě.

Jinými slovy, v prvopočátku bylo toliko jedno protiprávní jednání a teprve následně se otevírá otázka, zda je takové jednání možné přičítat právnické

⁵²⁷ K tomu srov. ŽDÁRSKÝ, Z. K některým aplikačním souvislostem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu teorie i praxe. *Trestněprávní revue*. 2020, č. 1, s. 1–14.

⁵²⁸ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář* 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 69.

⁵²⁹ K tomu srov. § 31 odst. 2 TOPO.

osobě a zda může být s ohledem na konkrétní okolnosti případu trestně odpovědná i sama jednající fyzická osoba. V předestřeném případě se tak uplatní „*samostatná souběžná trestní odpovědnost obou těchto subjektů, kdy každý odpovídá za celý způsobený následek*“, přičemž se „*nejedná o spolupachatelství s ohledem na povahu přičitatelnosti*.“⁵³⁰

Co se týče zásady akcesority účastenství, uplatní se tato i v případě právnických osob.⁵³¹ I v případě právnických osob je však možné hovořit o účastenství toliko v případě dokonání trestného činu či v případě pokusu trestného činu.⁵³² Pokud by jednání bylo posouzeno jako příprava (tzn. muselo by se jednat o přípravu zvláště závažného zločinu),⁵³³ není možné o účastenství hovořit a jedná se o tzv. osamostatnění účastenství⁵³⁴ (o účastenství se jednat nemůže).

4.8 Trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby⁵³⁵

Při prvotním seznámení se s myšlenkou zákonodárce normující přechod trestní odpovědnosti právnické osoby „*na všechny její právní nástupce*“⁵³⁶ je smysl a účel takové myšlenky zcela evidentní. Na rozdíl od osoby fyzické osoby je totiž objektivně možné majetek, závazky, know-how jakož i další hmotné či nehmotné statky přesunout (s větší či menší mírou náročnosti v tom kterém případě) z jedné právnické osoby do jiné (např. nově vzniklé), a to za účelem ponechání původní (trestně stíhané) právnické osoby, která je po přesunu jen „prázdnou skořápkou“, svému osudu, zatímco nová právnická osoba bude ve svých aktivitách pokračovat dál a trestu se vyhne.

Je zcela pochopitelné, že zákonodárce chce takovému postupu předejít a dle mého názoru není dost dobře objektivně možné zakotvit jinou úpravu, která

⁵³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1199/2015-23.

⁵³¹ ŠÁMAL, P. § 9 [Pachatel, spolupachatel a účastník]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PURY, F., RIHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 256.

⁵³² K tomu srov. § 21 trestního zákoníku.

⁵³³ K tomu srov. § 20 a dále § 14 odst. 3 trestního zákoníku.

⁵³⁴ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva. Část II. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009.

⁵³⁵ ŠELLENG, D. K některým aspektům trestní odpovědnosti právního nástupce obchodní společnosti. *Bulletin advokacie*. 2017, č. 12, s. 27–30.

⁵³⁶ K tomu srov. § 10 odst. 1 TOPO.

by efektivně⁵³⁷ nastalý problém řešila,⁵³⁸ než právní úpravu počítající s přechodem trestní odpovědnosti právnické osoby „na všechny její právní nástupce“.⁵³⁹ Jedním dechem je však nutno dodat, že tato právní úprava je problematická hned ze dvou důvodů. Prvním z nich je nesoulad s teorií trestního práva hmotného a zásah do ústavních práv právnické osoby, druhým z nich je nepřipravenost subsidiárních právních předpisů (trestní zákoník a trestní řád se nepřizpůsobují TOPO, ale TOPO se by se měl přizpůsobovat jim) na tuto právní úpravu a s tím související řada problémů při praktické aplikaci této právní úpravy.

4.8.1 Ad nesoulad s teorií trestního práva hmotného a zásah do ústavních práv právnické osoby

Právní nástupce trestně stíhané právnické osoby nemá možnost výběru. Trestní odpovědnost na něj bez dalšího přejde. Fenyk v této souvislosti hovoří o „infikování se“ od právního předchůdce,⁵⁴⁰ Fenyk i Doležal pak

⁵³⁷ K tomu srov. např. BARTON, H. B., BIBAS, S. *Rebooting Justice. More technology, fewer lawyers, and the future of law*. New York: Encounter Books, 2017, s. 17 a násled.

⁵³⁸ Snad jediné s výjimkou jakéhosi „předběžného opatření po zahájení řízení“, kterým by byla znemožněna jakákoli dispozice s právnickou osobou jako takovou, s výjimkou činností nezbytných pro zachování jejího nezbytného fungování. S částečným řešením tohoto problému přichází § 32 odst. 2 TOPO, který konstatuje: „Právnická osoba, proti které bylo zahájeno trestní stíhání, nemůže být do doby jeho pravomocného skončení zrušena a nemůže dojít k její přeměně, ani k jejímu zániku, s výjimkou případu, kdy by důsledky byly nepřiměřené povaze spáchaného trestného činu; v takovém případě trestní odpovědnost právnické osoby, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání, přechází na právního nástupce této osoby. Byla-li právnická osoba založena na dobu určitou nebo k dosažení určitého účelu, a v době od zahájení jejího trestního stíhání uplynula doba, na níž byla založena, nebo se naplnil účel, pro který byla založena, bledí se na ni od tohoto okamžiku, jako by byla založena na dobu neurčitou.“ Je sice pěkné, že zákonodárce chtěl odstranit domnělou přílišnou tvrdost zákona a zákaz zrušení právnické osoby podrobil výjimce spočívající v umožnění zrušení právnické osoby, přejde-li trestní odpovědnost na jejího právního nástupce. Paradoxně však tímto krokem zákonodárce dle mého názoru naopak přivodil přílišnou tvrdost zákona pro právnickou osobu, když přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby je zcela jistě větším zásahem, než neumožnění zrušení právnické osoby – právního předchůdce.

⁵³⁹ K tomu srov. § 10 odst. 1 TOPO.

⁵⁴⁰ FENYK, J., SMEJKAL, L., PROVAZNÍK, J. Několik poznámek k přechodu trestní odpovědnosti právnických osob – pozoruhodný posun zákonodárce od subsidiarity k přepětí trestní represe – od viny, spoluviny po „infekci“. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

shodně hovoří o objektivní odpovědnosti právního nástupce.⁵⁴¹ S těmito závěry se ztotožňují, neboť přejde-li trestní odpovědnost, není pro zavinění místo a odpovědnost právního nástupce je odpovědností za protiprávní stav, tedy objektivní odpovědností v trestním právu.

Právě objektivní odpovědnost právního nástupce právnické osoby je dle mého zásadním problémem této právní úpravy a zásahem do ústavních práv právního nástupce. České trestní právo je přeci vystavěno na subjektivní odpovědnosti, tedy odpovědnosti za zavinění,⁵⁴² přičemž právě zavinění je obligatorním znakem subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu. Jak uvádí Šámal, „*Náš tr. zákoník vychází ze zásady důsledného uplatňování odpovědnosti za zavinění. Tato zásada patří mezi základní kameny, na kterých je vybudován pojem tr. činu, což vyplývá z § 13 odst. 2 TrZ, že „k trestní odpovědnosti za tr. čin je třeba úmyslné zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Význam této zásady spočívá v tom, že k naplnění trestní odpovědnosti za následek nestačí jen následek z působit, ale je nutno ho také zavinít. Bez zavinění není trestný čin, a tedy ani trest.*“⁵⁴³

Tím výčet problémů s objektivní odpovědností právního nástupce nekončí, neboť kde není zavinění, není ani možnost vyvinění, protože § 8 odst. 5 TOPO nemůže právního nástupce využít. Právního nástupce je tak zásadním způsobem krácen na svých právech, Listinou garantovaný princip rovnosti⁵⁴⁴

⁵⁴¹ BLAHA, O., DOLEŽAL, M. Úskalí přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

⁵⁴² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 179 a násl.

⁵⁴³ ŠÁMAL, P. Zavinění v trestním právu. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁵⁴⁴ K tomu srov. použití čl. 1 Listiny, který se vztáhne i na právnické osoby. V této věci se ztotožňují s názorem Bartoně: „*V nálezu Pl. ÚS 30/15 zůstal ÚS velmi restriktivní postoj ve vztahu k nositelům práva na rovné zacházení, když z textu čl. 1 dovodil, že rovnost v právech disponují pouze lidé, tedy jednotlivci jako důstojné lidské bytosti (bod 26). Tímto by však byla ochrana před libovůli zúžena pouze na osoby fyzické a vyloučena obecná ochrana osob právnických. Byť se nález týkal specifické situace obcí a krajů, závěr nálezu je naopak obecný. Máme za to, že princip rovného zacházení v čl. 1 je nutno vztáhnout i na právnické osoby, neboť nelze připustit možnost arbitrárního zacházení s právnickými osobami tam, kde by nebyl aplikovatelný čl. 3 odst. 1 (typické pro absentující zakázaný důvod rozlišování).*“ BARTON, M. Čl. 1 [Svoboda, rovnost, důstojnost. Charakteristika základních práv]. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. akt. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 73.

tak v tomto případě zcela absentuje.⁵⁴⁵ Navíc v případě přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce zcela absentuje příčinná souvislost mezi jednáním a následkem.

Netřeba dodávat, že o trestném činu nemůže být řeč, nejsou-li kumulativně splněny všechny čtyři typové znaky tvořící skutkovou podstatu trestného činu (objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka).⁵⁴⁶ V případě přechodu trestní odpovědnosti pak zcela absentuje nejen subjektivní stránka, ale i subjekt, neboť následné rozhodnutí o vině a trestu bude adresováno osobě, která je odlišná od pachatele. Máme-li v § 10 TOPO zakotvenou trestní odpovědnost právního nástupce, musí být otázka splnění všech typových znaků tvořících skutkovou podstatu trestného činu, popř. otázka „přesunu“, resp. „extenze“⁵⁴⁷ některých typových znaků skutkové podstaty zakotvena v teorii trestního práva. Jinými slovy, chtěl-li zákonodárce zavést trestní odpovědnost právního nástupce, je pouhé přijetí § 10 TOPO nedostačující, neboť je v rozporu s elementárním uchopením skutkové podstaty trestného činu, jak jsme jej znali od nepaměti. Pokud ke změně v této *metarovině* nedojde, musím přijetí § 10 TOPO bez dalšího odmítnout pro rozpor s teorií trestního práva hmotného.

Trestní právo je třeba aplikovat na základě principu *ultima ratio*⁵⁴⁸ na ty případy závažného protiprávního chování, na které není možné použít sankčních norem jiných právních odvětví. Pokud však umožníme přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby, zcela jistě se nejedná o postup souladný s principem *ultima ratio*,⁵⁴⁹ neboť požadovaná společenská škodlivost⁵⁵⁰ u nic netušícího právního nástupce právnické osoby prostě není.⁵⁵¹ Společenskou

⁵⁴⁵ K tomu srov. nejen čl. 1 Listiny, ale i čl. 37 odst. 3 Listiny.

⁵⁴⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 92.

⁵⁴⁷ FENYK, J., SMEJKAL, L., PROVAZNÍK, J. Několik poznámek k přechodu trestní odpovědnosti právnických osob – pozoruhodný posun zákonodárce od subsidiarity k přepětí trestní represe – od viny, spoluviny po „infekci“. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

⁵⁴⁸ K principu ultima ratio srov. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

⁵⁴⁹ PROVAZNÍK, J. § 12 [Zásada zákonitosti a zásada subsidiarity trestní represe]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. akt. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 87.

⁵⁵⁰ K tomu srov. § 12 odst. 2 trestního zákoníku.

⁵⁵¹ Jedině s výjimkou předem připraveného postupu, kdy právní nástupce po domluvě s právním předchůdcem počítá s přechodem trestní odpovědnosti z různých důvodů. Jedním dechem je však nutno dodat, že takový plánovaný postup by nemohl nastat, kdyby institut přechodu trestní odpovědnosti neexistoval.

škodlivost daného případu je dle mého názoru nutno vnímat pouze a jen ve vztahu k právnímu předchůdci, resp. k pachateli trestného činu, nikoli *en bloc* k případu samému. Navíc požadavek nedostatečnosti uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu nejenže není splněn, ale vůbec nemůže být aplikován, neboť právní nástupce se nedopustil protiprávního jednání. Požadavek nedostatečnosti uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu je dle mého názoru taktéž nutno vnímat pouze a jen ve vztahu k právnímu předchůdci, resp. k pachateli trestného činu, nikoli *en bloc* k případu samému. V úvahu tak nemůže přicházet ani trestní odpovědnost právního nástupce, ani jeho žádná jiná odpovědnost (správněprávní, občanskoprávní, apod.).

Přechodem trestní odpovědnosti na právního nástupce dochází rovněž k porušení práva na soudní a jinou právní ochranu právního nástupce, jak ji předvídá čl. 36 Listiny. Vzhledem k tomu, že pokud „*dojde ke změně právnické osoby, přechází trestní odpovědnost na všechny její právní nástupce, a to vždy, ať už je trestní řízení v jakékoliv fázi a daná právnická osoba v okamžiku své změny v postavení podezřelého, obžalovaného či odsouzeného,*“⁵⁵² je nutno konstatovat, že pokud přejde trestní odpovědnost odsouzené právnické osoby na jejího právního nástupce, právní nástupce se po právní moci odsuzujícího rozsudku může „*domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu*“⁵⁵³ jen těžko.⁵⁵⁴

K čl. 39 Listiny nezbývá než podotknout, že ve vztahu k právnímu nástupci zákon nestanovuje, „*které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit,*“⁵⁵⁵ nýbrž stanovuje tak pouze a jenom ve vztahu k právnímu předchůdci.

Některá pravidla trestního stíhání, jak jsou popsána v čl. 40 Listiny,⁵⁵⁶ nejsou konzistentní s konceptem přechodu trestní odpovědnosti na právního

⁵⁵² FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 73.

⁵⁵³ K tomu srov. čl. 36 odst. 1 Listiny.

⁵⁵⁴ S výjimkou mimořádných opravných prostředků, což ale ovšem neznamená, že do práva právního nástupce na soudní a jinou právní ochranu nebylo zasaženo.

⁵⁵⁵ K tomu srov. čl. 39 Listiny.

⁵⁵⁶ K tomu srov. Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. II. ÚS 840/14.

nástupce právnické osoby.⁵⁵⁷ Pokud přejde trestní odpovědnost odsouzené právnické osoby⁵⁵⁸ na jejího právního nástupce (a to k okamžiku účinnosti právního nástupnictví),⁵⁵⁹ absentuje u právního nástupce Listinou garantovaná presumpce nevinny,⁵⁶⁰ a to hned ze tří úhlů pohledu. Předně právní nástupce již předem ví, že bude vinen, a jen čeká, kdy se tak stane, dále pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla vyslovena jeho vina, ale vina jeho právního předchůdce, a konečně proti právnímu nástupci vůbec není vedeno trestní řízení (pouze na něj přejde trest), tudíž se na něj čl. 40 odst. 2 Listiny s ohledem na návěti „*každý, proti němuž je vedeno trestní řízení,*“ vůbec nemůže vztáhnout, protože je právní nástupce v celé historii českého trestního práva jediným subjektem, kterému nebyla přiznána presumpce nevinny, a přesto mu byl v konečném důsledku uložen trest. Ani s jedním z předestřených problematických úhlů pohledu se však zákonodárce ani v § 10 TOPO, ani nikde jinde, nevypořádal.

Dále, co se práv právního nástupce v pozici obviněného týče, není mu při přechodu trestní odpovědnosti poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby.⁵⁶¹ Takový přístup je ale v rozporu se závěrem Ústavního soudu, který konstatoval, že „*účelu trestního řízení tedy nelze dosahovat za cenu porušení ustanovení, majících zajistit obviněnému možnost se účinně hájit.*“⁵⁶²

Stejně tak nemá právní nástupce možnost volby, zda odepře či neodepře výpověď. Tuto volbu za něj totiž již učinil jeho právní předchůdce.⁵⁶³ V kontextu zásady *ne bis in idem*⁵⁶⁴ pak nemůže být právní nástupce trestně stíhán za čin, pro který byl již pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby, ačkoli se takového činu nedopustil on, ale jeho právní předchůdce.

⁵⁵⁷ K tomu srov. NOVÁK, J. Čl. 40 [Ústavní parametry trestního řízení]. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. akt. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 33.

⁵⁵⁸ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 73.

⁵⁵⁹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 72.

⁵⁶⁰ K tomu srov. čl. 40 odst. 2 Listiny.

⁵⁶¹ K tomu srov. čl. 40 odst. 3 Listiny.

⁵⁶² *Nález Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2002, sp. zn. IV. ÚS 16/02.*

⁵⁶³ K tomu srov. čl. 40 odst. 4 Listiny a dále čl. 37 odst. 1 Listiny.

⁵⁶⁴ K tomu srov. čl. 40 odst. 5 Listiny.

4.8.2 Ad problémy při praktické aplikaci přechodu trestní odpovědnosti na všechny právní nástupce právnické osoby

Pojem právního nástupnictví zahrnuje jak singulární, tak univerzální sukcesí. Zatímco singulární sukcesí přechází jednotlivé právo či jednotlivá (dílčí) práva či povinnosti na právního nástupce (typicky postoupení pohledávky, převzetí dluhu nebo prodej závodu či jeho části),⁵⁶⁵ univerzální sukcesí se rozumí situace, kdy na právního nástupce přecházejí *en bloc* všechna práva a povinnosti jeho právního předchůdce. Typickým příkladem univerzální sukcese je například dědění, ale i různé typy fúzí (např. splynutí či sloučení) právnických osob.⁵⁶⁶

Ustanovení § 10 TOPO je pak třeba vztáhnout jak na případy univerzální, tak ale i na případy singulární sukcese, neboť i singulární sukcese je právním nástupnictvím, přičemž zákonodárce v § 10 TOPO hovoří o „právním nástupci“ bez dalšího.⁵⁶⁷ Osobně se domnívám, že s ohledem na požadavek určitosti trestněprávních norem (zásada *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege certa*) by měl zákonodárce přesně vymežit, co se rozumí pojmem „právní nástupce“ uvedeném § 10 TOPO, aby nenastal hypotetický případ neurčitosti takového vymezení (zejména v případě singulární sukcese).⁵⁶⁸

Praktické problémy nicméně přicházejí i v procesní rovině.⁵⁶⁹ Představme si převod části závodu, kdy se právní nástupce najednou ocitne v některé fázi

⁵⁶⁵ BREZÁNIOVÁ, J., DOLEŽIL, T. § 2175 [Koupě závodu]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, marg. č. 21.

⁵⁶⁶ PŘÍVARA, M. § 178 [Fúze]. In: SVEJKOVSKÝ, J., DEVEROVÁ, L. *Právnické osoby v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 135.

⁵⁶⁷ Osobně se domnívám, že § 10 TOPO bylo vždy nutné chápat tak, že se tento vztahuje jak na singulární, tak na univerzální sukcesí. Názory na tuto otázku se však u odborné veřejnosti mění, nakonec však veskrze panuje shoda na tom, že se § 10 TOPO vztahuje jak na singulární, tak na univerzální sukcesí. Např. Fenyk nejprve zastával názor, že jde pouze o sukcesí univerzální (FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 74), následně však připustil vedle sukcesí univerzální i sukcesí singulární, pokud je zde „větší množství přechodu právních“ (FENYK, J., SMEJKAL, L., PROVAZNÍK, J. Několik poznámek k přechodu trestní odpovědnosti právnických osob – pozoruhodný posun zákonodárce od subsidiarity k přepětí trestní represe – od viny, spoluviny po „infekci.“ In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021).

⁵⁶⁸ BLAHA, O., DOLEŽAL, M. Úskalí přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

⁵⁶⁹ TIBITANZLOVÁ, A. K problému procesního postupu v případě přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na jejího právního nástupce. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 6, s. 40–43.

trestního řízení, bez možnosti jakkoli ovlivnit doposud realizované úkony trestního řízení. Ze dne na den se tak právní nástupce najednou stane podezřelým, obviněným, obžalovaným či odsouzeným, aniž by mu byla přiznána práva, která by mu za normálních okolností (trestní řízení od začátku do konce) náležela.

Problém je to však oboustranný. Jak má v takovém případě postupovat OČTŘ? Má doručit obžalobu jinému subjektu, než se kterým realizoval všechny předcházející úkony trestního řízení? Takový postup přeci ani TOPO, ani trestní řád neobsahuje. Má tedy snad OČTŘ použít zakázanou analogii? Domnívám se, že není tuto chvíli jiná cesta, než zahájení trestní stíhání právního nástupce od samého začátku nezávisle na tom, v které fázi trestního řízení na něj měla přejít trestní odpovědnost jeho právního předchůdce. Jakýkoli jiný postup je nesouladný s ústavními právy právního nástupce.

4.8.3 Návrhy *de lege ferenda*

Závěrem se nabízí otázka návrhů *de lege ferenda*. Nejsem zastáncem myšlenky zrušení § 10 TOPO bez náhrady. Jak jsem již uvedl výše, absence přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce povede ke zneužití povahy právnické osoby a doslova k „vyvléknutí se“ z trestní odpovědnosti tím, že dojde k přechodu práv a povinností na právního nástupce a potrestaný právní předchůdce bude jen „prázdnou skořápkou“. Toto jistě není ideálním řešením (koneckonců i za současné právní úpravy se nabízí úmyslné „protahování“ a „zdržování“ trestního řízení a převedení podnikatelských aktivit na jiný subjekt – např. převodem části závodu – odlišný od původní právnické osoby za tím účelem, aby probíhající trestní řízení nebylo překážkou obchodních aktivit).⁵⁷⁰

⁵⁷⁰ V této souvislosti lze poukázat na rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, kdy trestní stíhání společnosti Metrostav, a. s. bylo překážkou pro účast a plnění veřejných zakázek, protože došlo k převodu části podnikatelských aktivit této společnosti na společnost Metrostav Infrastructure, a. s. tak, aby tato mohla pokračovat v plnění stávajících veřejných zakázek, jakož i v soutěži o zakázky nové. Na společnost Metrostav Infrastructure, a. s. byly zároveň převedeny referenční zakázky, které jsou pro úspěch v nových zadávacích a výběrových řízeních esenciální. Tento postup je zcela jistě obcházením smyslu a účelu TOPO, žel byl posvěcen Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže, jakož i následně soudními rozhodnutími. Jedná se o tato rozhodnutí:

- rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže ze dne 9. 3. 2021, sp. zn. ÚOHS-P0099/2021/VZ;
- rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 19. 2. 2015, sp. zn. 30 Af 138/2012, který byl potvrzený následujícím rozsudkem Nejvyššího správního soudu;
- rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne ze dne 20. 8. 2015, sp. zn. 10 As 55/2015.

Vhodným řešením je tak dle mého názoru zakotvení požadavku na zavinění právního nástupce (alespoň nedbalostní) a dále přizpůsobení teorie trestního práva hmotného této právní úpravě tak, aby nezůstaly důležité teoreticko-trestněprávní otázky bez odpovědi. Jinými slovy, zákonodárce by si měl dát tu práci a § 10 TOPO se znovu, pořádně a detailně zabývat a následně navrhnout vhodnou novelizaci. Jestli zákonodárci musím něco vytknout, pak je to (nejen v rozsahu § 10 TOPO, ale v rozsahu celého TOPO) přílišná rychlost přijetí TOPO bez dostatečného probádání všech teoreticko-právních souvislostí.

4.9 Účinná lítost a promlčení trestní odpovědnosti^{571,572}

Skutečnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti jsou upraveny v hlavě IV. obecné části trestního zákoníku, dále jsou upraveny v části druhé TOPO, konkrétně v ustanoveních § 11–13.⁵⁷³ Ačkoli je TOPO tzv. „vedlejším trestním zákonem“, není možné jej aplikovat pouze samostatně.

Úprava TOPO není všeobíjající, ale svým způsobem toliko fragmentární, neboť neupravuje všechny otázky trestní odpovědnosti právnických osob *per se*, nýbrž na základě speciality upravuje „pouze“ ty otázky, které nejsou v obecných trestněprávních předpisech řešeny z toho důvodu, že tyto zákony byly zákonodárcem konstruovány v době, kdy otázka trestní odpovědnosti právnických osob nebyla na pořadu dne, tudíž po přijetí TOPO je nutné příslušné otázky někde (a kde jinde než v TOPO) zodpovědět, a dále upravuje „pouze“ ty otázky, které sice v obecných trestněprávních předpisech řešeny jsou, nicméně s ohledem na specifika právnické osoby *per se*, jakož i s ohledem na specifika trestní odpovědnosti právnické osoby, je nutné tyto řešit znovu, popř. jinak (a opět kde jinde než v TOPO).

S ohledem na shora uvedené tak vyvstává otázka, jak bude postupováno při aplikaci skutečností způsobujících zánik trestní odpovědnosti v případech, kdy je dána působnost TOPO, neboť obě skutečnosti způsobující zánik

⁵⁷¹ MALÝ, J. Účinná lítost a promlčení trestní odpovědnosti právnické osoby. *Právní rozhledy*, 2021, č. 20, s. 706–711.

⁵⁷² K tomu srov. BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 96.

⁵⁷³ COUFALOVÁ, B. § 33 [Účinná lítost]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 531.

trestní odpovědnosti, které upravuje trestní zákoník (účinná lítost a promlčení trestní odpovědnosti) upravuje samostatně i TOPO. Dědič v této souvislosti připravil výčet jednotlivých ustanovení obecné části trestního zákoníku, kdy k jednotlivým ustanovením uvádí zda, popř. v jakém rozsahu se obecná část trestního zákoníku použije při posuzování trestní odpovědnosti právnické osoby. K účinné lítosti (tzn. k § 33 TZ) však Dědič vztah k pachateli – právnické osobě – neuvádí. K promlčení trestní odpovědnosti již ano, když konstatuje, že „*promlčení trestní odpovědnosti (promlčecí doba) – se použije obdobně, neboť na obdobné použití odkazuje § 12, ale s určitými výjimkami, např. se nepoužije přerušení promlčecí doby podle § 34 odst. 4 písm. a) TrZ s ohledem na vzetí do vazby, vydání příkazu k zatčení, zatýkacího rozkazu nebo evropského zatýkacího rozkazu, neboť se s ohledem na svou povahu vztahuje jen na pachatele fyzické osoby.*“⁵⁷⁴

Tato podkapitola si klade za cíl zodpovědět otázku vztahu úpravy účinné lítosti a promlčení trestní odpovědnosti obsažené v TOPO ve vztahu k té, která je upravena v trestním zákoníku a *vice versa*. Tato podkapitola si rovněž klade za cíl poukázat na problémy, které mohou vyvstávat v aplikační praxi.

Ačkoli TOPO byl za několik let své účinnosti několikrát novelizován, ustanovení části druhé TOPO, konkrétně ustanovení § 11–13, upravující skutečnosti způsobující zánik trestní odpovědnosti, nebyla novelizována buď vůbec, anebo pouze částečně.

Ustanovení § 11 bylo novelizováno toliko jednou, a sice zákonem č. 183/2016 Sb., s účinností od 1. 12. 2016. Obsahem novely bylo toliko doplnění odst. 2 citovaného ustanovení, když původní znění („*Trestní odpovědnost právnické osoby podle odstavce 1 však nezaniká, spáchala-li trestný čin přijetí úplatku (§ 331 trestního zákoníku), podplacení (§ 332 trestního zákoníku) nebo nepřímého úplatkářství (§ 333 trestního zákoníku).*“) bylo rozšířeno („*Trestní odpovědnost právnické osoby podle odstavce 1 však nezaniká, spáchala-li trestný čin pletich v insolvenčním řízení (§ 226 trestního zákoníku), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 1 písm. e) trestního zákoníku, zjednání výboby při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 odst. 3 nebo 4 trestního zákoníku, pletich při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži podle § 257 odst. 1 písm. b) nebo c)*“).

⁵⁷⁴ DĚDIČ, J. § 1 [Předmět úpravy a její vztah k jiným zákonům]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PURY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 1.

trestního zákoníku, pletich při veřejné dražbě podle § 258 odst. 1 písm. b) nebo c) trestního zákoníku, přijetí úplatku (§ 331 trestního zákoníku), podplacení (§ 332 trestního zákoníku) nebo nepřímého úplatkářství (§ 333 trestního zákoníku).“).

Důvodová zpráva k novele přijaté zákonem č. 183/2016 Sb. k rozšíření okruhu trestných činů, při jejichž spáchání trestní odpovědnost právnické osoby nezaniká, bez bližšího zdůvodnění toliko konstatuje, že k úpravě došlo s ohledem na „*zhodnocení korupčních rizik*“.⁵⁷⁵ Jakkoli takto stručné a nicneříkající zdůvodnění nepovažuji za dostačující, byl bych ochoten jej akceptovat, kdyby nynější znění § 11 odst. 2 TOPO bylo účinné již od samého počátku účinnosti TOPO (tzn. od 1. 1. 2012) a toto zdůvodnění nebylo obsaženo v důvodové zprávě k zákonu č. 183/2016 Sb., ale v důvodové zprávě k TOPO.

Novelizaci ustanovení § 11 odst. 2 TOPO několik let po účinnosti TOPO s kvazidůvodněním, které nijak nezodpovídá na otázku, proč v roce 2011 nebylo nutné hodnotit korupční praktiky a v roce 2016 to najednou nutné je, nevnímám pozitivně. Skutkové podstaty doplněné do § 11 odst. 2 TOPO nejsou *novem*. V trestním zákoníku byly obsaženy již před účinností TOPO. Dle mého názoru se tak zákonodárce s touto novelou nevypořádal dostatečně a dodatečné doplnění výjimek v neprospěch obviněné právnické osoby, které však mohlo být obsaženo v TOPO již ke dni jeho účinnosti, vnímám jako zásah do právní jistoty právnické osoby.

Ustanovení § 12 nebylo novelizováno vůbec. Ustanovení § 13 bylo novelizováno toliko jednou, a sice zákonem č. 183/2016 Sb., s účinností od 1. 12. 2016. Obsahem novely bylo toliko doplnění citovaného ustanovení, když původní znění („*Uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost za trestný čin teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku), pokud byl spáchán za takových okolností, že zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva.*“) bylo rozšířeno („*Uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost*

a) za trestné činy uvedené ve zvláštní části hlavě třinácté trestního zákoníku, s výjimkou trestných činů zločin, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403 trestního zákoníku), projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 trestního

⁵⁷⁵ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů 183/2016, č. 183/2016 Dz.

zákoníku) a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 trestního zákoníku),

b) za trestné činy rozvracení republiky (§ 310 trestního zákoníku), teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku) a teroru (§ 312 trestního zákoníku), pokud byly spáchány za takových okolností, že zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva.“)

I v tomto případě (k tomu srov. výklad k § 11 TOPO viz výše) dochází k rozšíření okruhu případů, kdy trestní odpovědnost právnické osoby nezaniká uplynutím promlčecí doby. Důvodová zpráva k novele přijaté zákonem č. 183/2016 Sb. zdůvodňuje provedenou úpravu tím, že „není důvod vymezovat případy vyloučení z promlčení trestní odpovědnosti a z promlčení výkonu trestu jinak pro osoby fyzické a jinak pro osoby právnické.“⁵⁷⁶

Nyní platné a účinné znění § 13 TOPO je tak obsahově shodné (až na temporální ustanovení, k tomu srov. § 35 písm. c) trestního zákoníku) se zněním § 35 trestního zákoníku, resp. je z větší části obsahově shodné. Výčet uvedený v § 35 písm. b) trestního zákoníku obsahuje mimo jiné i trestný čin vlastizrady (§ 309 TZ), zatímco § 13 písm. b) TOPO jej neobsahuje. Uvedený nesoulad ale není ani materiální odlišností, ani šlendriánem zákonodárce, nýbrž toliko dalším specifikem, které úprava trestní odpovědnosti právnických osob přináší. Absenci § 309 TZ ve výčtu § 13 písm. b) TOPO je nutno vnímat v kontextu § 7 TOPO, který upravuje negativní výčet trestných činů, jichž se právnická osoba nemůže dopustit, přičemž právě trestný čin vlastizrady (§ 309 TZ) je jedním ze zde negativně vyčtených trestných činů. Není tak dost dobře možné, aby uplynutím promlčecí doby nezanikla trestní odpovědnost za trestný čin, kterého se právnická osoba ani nemůže dopustit.

I v tomto případě si kladu otázku, proč zákonodárce nereagoval na § 35 trestního zákoníku a proč právní úpravu vyloučení z promlčení aplikovatelnou pro pachatele – fyzické osoby – nebyl schopen aplikovat pro pachatele – právnické osoby – již od samého počátku účinnosti TOPO. Zdůvodnění, že není místo pro odlišné vymezení případů vyloučení z promlčení trestní odpovědnosti jinak pro fyzické a jinak pro právnické osoby v zásadě kvitují.

⁵⁷⁶ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů 183/2016, č. 183/2016 Dz.

Nesouhlasím však s liknavým přístupem zákonodárce, kdy se zprvu rozhodl být ve vztahu k právnickým osobám benevolentnější, nicméně následně, aniž by tuto temporalitu jakkoli zdůvodnil, přistupuje k právní úpravě, která je pro právnické osoby méně příznivá.

I v tomto případě (k tomu srov. výklad k § 11 TOPO viz výše) vnímám přístup zákonodárce jako zásah do právní jistoty právnické osoby, neboť právě v případě trestní odpovědnosti právnických osob, kdy změnou právní úpravy rezultující v přijetí trestní odpovědnosti právnických osob (která byla bezpochyby kardinálním zásahem nejen co se *nova* pro právnické osoby týče, ale především zásahem do fundamentálních aspektů trestního práva, k tomu více viz výše), mohlo dojít k přijetí propracované právní úpravy již od samého počátku.

Právě s ohledem na onu kardinálnost zásahu do fundamentálních aspektů trestního práva *per se* si kladu otázku, proč zákonodárce nepromyslel všechny dílčí aspekty TOPO zevrubněji. Přeci otázky, které si zákonodárce kladl při přípravě jednotlivých novel TOPO, si stejně dobře mohl klást při přípravě paragrafového znění TOPO v roce 2011, ovšem s tou výjimkou, že pokud by přijetí „přísnější“ právní úpravy ve vztahu k právnickým osobám bylo přijato ihned na počátku účinnosti TOPO a nikoli až v jejím průběhu, nebylo by takovým jednáním zasaženo do právní jistoty právnické osoby.

4.9.1 Účinná lítost v kontextu trestní odpovědnosti právnických osob

Zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí nastává (hovoříme-li o pachatelích – fyzických osobách) u taxativně vyjmenovaných trestných činů (k tomu srov. § 33 trestního zákoníku) v případě, kdy pachatel dobrovolně zamezil škodlivému následku (nebo jej napravil) nebo učinil tzv. kvalifikované oznámení. *A contrario*, byť by pachatel splnil obligátní podmínky předvídané § 33 TZ k zániku trestní odpovědnosti, ale dopustil-li by se trestného činu, který není obsažen v taxativním výčtu § 33 TZ, o zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí by se *apriori* jednat nemohlo. O zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí by se pochopitelně nemohlo jednat také v případě, kdy by se pachatel sice dopustil trestného činu, který je obsažen v taxativním výčtu § 33 TZ, nicméně pachatel by nesplnil obligátní podmínky předvídané

§ 33 TZ k zániku trestní odpovědnosti. K uvedenému je tak nutno konstatovat, že přítomnost toho kterého trestného činu v taxativním výčtu § 33 TZ na straně jedné, jakož i splnění obligátních podmínek předvídaných § 33 TZ na straně druhé musí být kumulativní.

K výčtu jednotlivých trestných činů, uvedených v taxativním výčtu § 33 TZ, si dovoluji odkázat na uvedené ustanovení, co se týče již shora uvedených obligátních podmínek předvídaných § 33 TZ k zániku trestní odpovědnosti, jsou tyto následující:

*„Trestní odpovědnost za trestné činy [...] zaniká, jestliže pachatel dobrovolně
a) škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil, nebo
b) učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno; oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému.“*

Jak už sousloví „zánik trestní odpovědnosti“⁵⁷⁷ napovídá, zánikem trestní odpovědnosti státu „zaniká právo na vyslovení viny a potrestání pachatele poté, kdy byl trestný čin spáchán, ale ještě o něm nebylo pravomocně rozhodnuto.“⁵⁷⁸ Co se temporálního zařazení týče, není tak možné, aby zánik trestní odpovědnosti nastal před spácháním trestného činu (*a contrario*, žádná odpovědnost prozatím nevznikla, nemůže tak dojít k jejímu zániku), ale je explicitně vyžadováno, aby ke spáchání trestného činu došlo a teprve po tomto spáchání může dojít k zániku trestní odpovědnosti. Horní hranice časové limitace je dána okamžikem pravomocného rozhodnutí o trestném činu příslušným orgánem.⁵⁷⁹

Institut účinné lítosti podle § 33 TZ tyto důsledky odvíjí od toho, že pachatel „v případech taxativně stanovených trestných činů dobrovolně škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil, nebo učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno.“⁵⁸⁰

⁵⁷⁷ Sousloví „zánik trestní odpovědnosti“ nahradilo dříve používané sousloví „zánik trestnosti“, přičemž sousloví „zánik trestní odpovědnosti“ je terminologicky přesnější, když *explicitě* popisuje, že dochází k zániku trestní odpovědnosti pachatele v tom kterém případě, nikoli k zániku trestnosti, když daný čin zůstává *pro futuro* trestný, k tomu srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.

⁵⁷⁸ COUFALOVÁ, B. § 33 [Účinná lítost]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 531.

⁵⁷⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 284.

⁵⁸⁰ COUFALOVÁ, B. § 33 [Účinná lítost]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 531.

K uvedenému je nutno poznamenat, že ačkoli zánikem trestní odpovědnosti účinnou lítostí zaniká právo státu na potrestání pachatele, nemění tato skutečnost nic na tom, že čin i nadále zůstává protiprávním (jinými slovy, trestný čin je stále trestným činem, pouze *ad hoc* u jednoho konkrétního trestného činu spáchaného jedním konkrétním pachatelem dochází k tomu, že tento trestný čin nemůže být sankcionován z důvodu zániku trestní odpovědnosti pachatele tohoto trestného činu).⁵⁸¹

Účinnou lítost je možné chápat jako jakousi druhou šanci danou pachateli (pachateli zanikne trestní odpovědnost) výměnou za to, že pachatel dobrovolně vykoná právní jednání blíže specifikované v § 33 TZ.

Zánikem trestní odpovědnosti v důsledku účinné lítosti je potom sledována ochrana některých důležitých společenských zájmů, vztahů a hodnot před škodlivými následky, kterým lze zamezit nebo je napravit i po dokonání trestného činu. Z dikce ustanovení § 33 TZ je jasné, že TZ upřednostňuje ochranu takovýchto statků před zájmem státu na trestním stíhání pachatele.⁵⁸²

Po nabytí účinnosti TOPO (tedy s účinností od 1. 1. 2012) je možné, aby se právnická osoba dopustila trestného činu, stejně tak, jako je možné, aby její trestní odpovědnost zanikla účinnou lítostí. Ačkoli je institut účinné lítosti u pachatele – fyzické osoby – a u pachatele – právnické osoby – na první pohled obdobný, je zde dána odlišná právní úprava, která má svá specifika.

U pachatelů – právnických osob – je účinná lítost upravena v § 11 TOPO, přičemž návěť odst. 1) daného ustanovení je obdobná jako v § 33 TZ, tzn. musí se jednat o případ, kdy právnická osoba dobrovolně upustila od dalšího protiprávního jednání a odstranila nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, anebo škodlivému následku zamezila (nebo jej napravila) nebo učinila tzv. kvalifikované oznámení.

Na rozdíl od trestního zákoníku upravuje TOPO dále jako podmínku aplikace účinné lítosti „*dobrovolné upuštění od dalšího protiprávního jednání*“ (k tomu srov. § 11 odst. 1 TOPO).

TOPO dále kromě zamezení nebo napravení škodlivého následku nabízí nad rámec úpravy uvedené v trestním zákoníku (jako třetí alternativu)

⁵⁸¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 284.

⁵⁸² PŮRY, F. § 33 [Účinná lítost]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 441.

odstranění nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem; s tím souvisí úprava tzv. kvalifikovaného oznámení, kdy toto může být učiněno nejen v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno, ale i v době, kdy nebezpečí, jež vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, mohlo být ještě odstraněno.

Odstranění nebezpečí může učinit kterákoli z osob, jejíž jednání je přičitatelné právnické osobě (k tomu srov. výčet osob uvedených v § 8 odst. 1 TOPO). Je tedy dobře možné, že jednání jedné fyzické osoby, které je přičitatelné právnické osobě a které by v konečném důsledku přivedilo trestní odpovědnost právnické osoby, může být v konečném důsledku „vykoupeno“ jednáním jiné fyzické osoby z „portfolia“ osob uvedených v § 8 odst. 1 TOPO, bude-li takové jednání této jiné fyzické osoby subsumovatelné pod odstranění nebezpečí nebo zamezení škodlivému následku či jeho napravení. Shodně s Fenykem jsem toho názoru, že opačný výklad (tzn. odstranění nebezpečí nebo zamezení škodlivému následku či jeho napravení může být realizováno pouze prostřednictvím té fyzické osoby, která jednala v konkrétním případě trestněprávně a jejíž trestněprávní jednání je přičitatelné právnické osobě) by byl pro právnickou osobu nepřiměřeně přísný, a to i s ohledem na skutečnost, že právnická osoba může mít kolektivní statutární orgán a není vždy dobře možné jednoznačně říci, jednání které fyzické osoby z portfolia členů kolektivního statutárního orgánu je přičitatelné právnické osobě.⁵⁸³ Koneckonců můj závěr v předchozí větě potvrzuje i aktuální judikatura⁵⁸⁴ a nepřímo jej potvrzuje i sám zákonodárce, když v § 8 odst. 3 TOPO konstatuje, že „*Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2.*“⁵⁸⁵

Škodlivým následkem trestného činu se (nejen v trestním zákoníku, ale i v TOPO) rozumí porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl pachatelem dotčen. Zamezení škodlivému následku je pak třeba chápat jako zabránění jeho vzniku (ať už aktivním či pasivním jednáním), z hlediska temporalit je tedy nutné, aby ke škodlivému následku vůbec nedošlo. Naproti

⁵⁸³ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 86.

⁵⁸⁴ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2018, sp. zn. 4 Tdo 1368/2018, a dále Nález Ústavního soudu ze dne 16. 7. 2019, sp. zn. I. ÚS 448/19.

⁵⁸⁵ K tomu srov. Nález Ústavního soudu ze dne 8. 9. 2020, sp. zn. III. ÚS 1477/20.

tomu u napravení škodlivého následku je z hlediska temporality naopak vyžadováno, aby následek nastal a následně byl aktivním jednáním jednatel osoby napraven. Napravení škodlivého následku je tak třeba chápat jako pachatelovo aktivní jednání, kterým tento odstraní již vzniklé změny způsobené na chráněném zájmu a kterým obnoví stav před spácháním činu.⁵⁸⁶

Kvalifikované oznámení je pak možno učinit kterémukoli orgánu policie či státního zastupitelství (*a contrario*, kterýkoli policejní orgán či kterékoli státní zastupitelství mají povinnost takové oznámení přijmout). Z hlediska temporality je však nutné, aby takové oznámení bylo učiněno v době, kdy vzniklé nebezpečí může být odstraněno, či v době, kdy škodlivému následku trestného činu může být zabráněno.⁵⁸⁷

Vcelku logicky chybí v TOPO možnost učinit tzv. kvalifikované oznámení nadřízenému vojáka, neboť i kdyby byla osoba jednatel za právnickou osobu zároveň vojákem, nečinila by oznámení z pozice vojáka, ale z pozice jednatel osoby, tudíž tato možnost nepřipadá u právnické osoby v úvahu.

Shledem na skutečnost, že tato podkapitola si klade za cíl porovnat úpravu TOPO ve vztahu k úpravě uvedené v trestním zákoníku, je kladen důraz jak na úpravu účinné lítosti zakotvené v TZ, tak na úpravu účinné lítosti zakotvené v TOPO. Samostatná úprava účinné lítosti v jednom i druhém předpisu byla zevrubně rozebrána výše, porovnání obou právních úprav bude provedeno níže.

Co se týče § 33 TZ písm. a); b) a § 11 odst. 1), písm. a); b) TOPO, mohli bychom při jejich porovnání hovořit o rezultaci nikoli kardinálních odlišností (např. shora zmíněná vcelku logická absence možnosti učinit tzv. kvalifikované oznámení nadřízenému vojáka právnickou osobou, resp. osobou jednatel za právnickou osobou), nicméně uvedená zákonná ustanovení je třeba vnímat v kontextu jejich návětí, která si za účelem jejich následného rozboru dovoluji odcitovat.

Návětí § 33 TZ konstatuje: „*Trestní odpovědnost za trestné činy [...] zaniká, jestliže pachatel dobrovolně...*“, návětí § 11 odst. 1) TOPO pak konstatuje: „*Trestní odpovědnost právnické osoby zaniká, jestliže dobrovolně upustila od dalšího protiprávního jednání...*“

⁵⁸⁶ PÚRY, F. § 33 [Účinná lítost]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 441.

⁵⁸⁷ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 86.

Obě návěti mají společnou tu část, ve které zákonodárce hovoří o zániku trestní odpovědnosti pachatele (ať už je pachatelem fyzická či právnická osoba). Obě návěti však mají odlišnou část, co se „dobrovolnosti“ týče. Zatímco návěti § 33 TZ hovoří o dobrovolném:

- a) zamezení nebo napravení škodlivého následku trestného činu, nebo o dobrovolném
- b) učinění oznámení o trestném činu v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno...

ergo hovoří o dobrovolném právním jednání ve vztahu k tomu trestnému činu, za který má trestní odpovědnost pachatele zaniknout,⁵⁸⁸ návěti § 11 odst. 1 TOPO hovoří o dobrovolném upuštění od dalšího protiprávního jednání (a teprve o následném odstranění nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, anebo zamezení škodlivému následku nebo napravení škodlivého následku, nebo o učinění státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu o trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, mohlo být ještě odstraněno nebo škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno), *ergo* hovoří *pro futuro* o tom, že pachatel – právnická osoba – upustí od dalšího protiprávního jednání.

Dobrovolnost jednání pachatele v návěti § 33 TZ vyjadřuje jeho svobodné rozhodnutí, které svědčí o jeho pozitivním obratu ve vztahu k trestnému činu a případným škodlivým následkům, a jde tak o projev „*změny vnitřního postoje pachatele ke spáchanému trestnému činu.*“⁵⁸⁹

Zatímco návěti § 33 TZ vážící dobrovolnost k onomu předmětnému trestnému činu je veskrze logicky pochopitelné (vyžadovaná dobrovolnost u zamezení nebo napravení škodlivého následku předmětného trestného činu, nebo vyžadovaná dobrovolnost u učinění oznámení o trestném činu v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno ... je *ex post* „odměněna“ zánikem trestní odpovědnosti za předmětný trestný čin), u návěti § 11 odst. 1 TOPO tomu tak není, a to hned ze dvou důvodů.

⁵⁸⁸ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 1. 2013, sp. zn. 6 Tdo 1130/2012, a dále Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. I. ÚS 1329/13.

⁵⁸⁹ COUFALOVÁ, B. § 33 [Učinná lítost]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 531.

Dobrovolné upuštění od dalšího protiprávního jednání je totiž v kontextu návěti § 11 odst. 1 TOPO vázáno buďto na jiné právní jednání, než předmětné trestněprávní jednání (trestný čin), za které by bez projevené účinné lítosti vznikla trestněprávní odpovědnost, anebo na pokračování v trestněprávním jednání a dále dobrovolné upuštění od dalšího protiprávního jednání není vázáno na upuštění od páčání trestné činnosti, ale na upuštění od páčání jakéhokoli dalšího protiprávního jednání.

Nad rámec shora uvedeného je k dobrovolnému upuštění od dalšího protiprávního jednání u právnické osoby nutno poznamenat, že „*dobrovolnost je určitý projev svobodné vůle fyzické osoby a v jeho pravém slova smyslu ho nikdy nenalezneme u osoby právnické, obdobně jako u ní nemůžeme hledat vůli ke spáchání trestného činu.*“⁵⁹⁰ Tento problém je ovšem možné překlenout pomocí teorie fikce,⁵⁹¹ když právnická osoba je sto projevít svou vůli prostřednictvím oprávněné fyzické osoby, zpravidla a typicky prostřednictvím statutárního orgánu, pročť onu dobrovolnost je tak nutné *stricto sensu* hledat nikoli u právnické osoby samotné, ale u osoby, která je oprávněna za právnickou osobu jednat a projevovat její vůli navenek.

Posuneme-li se k § 11 odst. 2 TOPO, je v tuto chvíli nutno konstatovat, že tento na rozdíl od § 33 TZ neobsahuje taxativní výčet trestných činů, u kterých je možné aplikovat institut účinné lítosti, ale obsahuje negativní výčet pouhých osmi trestných činů (a to dokonce u některých trestných činů jen v případě kvalifikovaných skutkových podstat), u nichž institut účinné lítosti není možné aplikovat.

Ustanovení § 11 odst. 2 TOPO je nutno vnímat v kontextu § 7 TOPO, který upravuje negativní výčet trestných činů, jichž se právnická osoba nemůže dopustit (tj. nemůže-li se jich dopustit, nemůže ani nastat zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí). Ustanovení § 11 odst. 2 TOPO je zároveň možné vnímat jako určitou paralelu k § 7 TOPO, když oba obsahují negativní výčty. Předkládanou současnou právní úpravu obsaženou v TOPO nicméně vnímám v některých ohledech jako nedostatečnou s ohledem na její neprovázanost s trestním zákoníkem. Tak například **trestný čin podvodu (vč. podvodu**

⁵⁹⁰ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 85.

⁵⁹¹ *Ibid.*, s. 2.

pojistného, úvěrového a dotačního) není uveden v § 33 trestního zákoníku a u fyzické osoby je tak vyloučen zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí; trestného činu podvodu (vč. podvodu pojistného, úvěrového a dotačního) se s ohledem na dikci § 7 TOPO může dopustit právnická osoba, nicméně tyto trestné činy nejsou uvedeny v negativním výčtu § 11 odst. 2 TOPO, tudíž pokud tyto trestné činy spáchá právnická osoba, je možné, aby její trestní odpovědnost zanikla účinnou lítostí.

Jedním dechem je nutno dodat, že zpravidla bývá prokázáno, která fyzická osoba za právnickou osobu jednala (k tomu srov. výčet uvedený v § 8 odst. 1 TOPO), a nabízí se trestní odpovědnost nejen právnické osoby, ale i osoby fyzické (v praxi bychom se nejčastěji setkali se společným řízením vedeným proti obviněné fyzické a právnické osobě – k tomu srov. § 31 TOPO), tudíž byť by trestní odpovědnost právnické osoby účinnou lítostí zanikla, nezanikla by trestní odpovědnost jednající fyzické osoby s ohledem na dikci § 33 trestního zákoníku. Byť by dle mého bylo vhodnější právní úpravu pro fyzické a právnické osoby sjednotit, v tomto konkrétním případě by bylo možné sankcionovat alespoň jednající fyzickou osobu.

Vyvstává otázka, zda je nutné, aby v situaci, kdy by byl identifikován pachatel – právnická osoba, jakož i konkrétní fyzická osoba za tuto právnickou osobu jednající, aby fyzickou osobou projevená účinná lítost musela být adresně činěna za onu právnickou osobu, anebo zda postačí, aby fyzická osoba projevila pouze účinnou lítost bez dalšího a tato může být přičítána jak jednající fyzické osobě, tak i osobě právnické. Osobně se domnívám, že není třeba účinnou lítost jednoznačně adresovat jako účinnou lítost činěnou za právnickou osobu, je-li z kontextu zřejmý úmysl projevit účinnou lítost za fyzickou osobu i za právnickou osobu. Jinými slovy, pokud bude projevená účinná lítost výslovně specifikována jako účinná lítost fyzické osoby (případně s dodatkem, že se nejedná o účinnou lítost činěnou za právnickou osobu), vyvolává takto učiněná účinná lítost právní následky toliko ve vztahu k fyzické osobě. Ve všech ostatních případech vyvolává účinná lítost dle mého názoru právní následky i ve vztahu k právnické osobě.

Jinak by tomu ale bylo v případě, kdy by nebylo možné jednoznačně prokázat, která fyzická osoba za právnickou osobu jednala, typicky například z důvodu existence kolektivního statutárního orgánu právnické osoby.

V takovém případě, ačkoli není možné dovodit trestní odpovědnost fyzické osoby (nevíme, které fyzické osoby), může být (s ohledem na již shora uvedený § 8 odst. 3 TOPO, který stanovuje, že „*trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2,*“) stále dovozena trestní odpovědnost právnické osoby. Právnická osoba pak může (poměrně jednoduše) projevit účinnou lítost. Výsledkem je stav, kdy není koho sankcionovat, neboť jedající fyzickou osobu neznáme a právnická osoba projevila účinnou lítost. Pro kontext je nutno doplnit, že obecná úprava § 33 trestního zákoníku se s ohledem na § 1 odst. 2 TOPO (specialita TOPO ve vztahu k trestnímu zákoníku) u právnických osob vůbec nepoužije. Vystává tak složitá otázka, zda je lepší ponechat stávající úpravu stávající úpravou a upřednostnit tak právní jistotu právnické osoby (k tomu viz má kritika k novelizacím TOPO výše), anebo zda provést novelizaci a sjednotit institut účinné lítosti v trestním zákoníku a v TOPO.

Ač ona nejednotná právní úprava není ideální, je dle mého třeba zachovat právní jistotu právnické osoby. Vzhledem k tomu, že úprava by v kontextu shora uvedeného zhoršila postavení obviněné právnické osoby (pokud by došlo k novelizaci, lze se rozumně domnívat, že by § 33 trestního zákoníku zůstal nezměněn, zatímco § 11 TOPO by byl novelizován), jsem toho názoru, že by současná právní úprava TOPO, jakkoli není sjednocena s úpravou trestního zákoníku, měla zůstat nezměněna právě s ohledem na právní jistotu právnické osoby.

4.9.2 Promlčení trestní odpovědnosti v kontextu trestní odpovědnosti právnických osob

Zánik trestní odpovědnosti promlčením nastává (až na výjimky) uplynutím promlčecí doby, jejíž délka je odstupňována horní hranicí trestní sazby toho kterého trestného činu.⁵⁹² K zániku trestní odpovědnosti promlčením trestní odpovědnosti tak není třeba žádného aktivního právního jednání ze strany pachatele, ale naprosto postačí spolehnout se na objektivní právní skutečnost – plynutí času – které je jedinou podmínkou zániku trestní odpovědnosti

⁵⁹² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 289.

uplynutím promlčecí doby.⁵⁹³ Uplyne-li tak dostatečné množství času pro ten který spáchaný trestný čin (viz zmíněná horní hranice trestní sazby), trestní odpovědnost pachatele za spáchaný trestný čin bez dalšího zaniká.

Co se hmotněprávního uchopení institutu promlčení týče, je důležité na promlčení nahlížet optikou účelu trestu. Z pohledu individuální prevence je tak možné konstatovat, že „*nebezpečí, které brozí od pachatele, již neexistuje nebo výrazně pokleslo vzhledem k uplynulé době, tedy že se pachatel napravil.*“⁵⁹⁴ Z pohledu generální prevence je zase možné konstatovat, že „*vědomí společnosti o spáchaném činu uplynutím doby slábne,*“⁵⁹⁵ ergo se na čin zapomíná.

Co se procesněprávního uchopení institutu promlčení týče, je možné konstatovat, že plynutím času se orgány činné v trestním řízení dostávají do potíží důkazního charakteru, neboť „*uplyne-li dlouhá doba od spáchání trestného činu, důkazy se vlivem různých okolností oslabují, ztrácejí, mizí, a je tudíž nesnadné, ba mnohdy i nemožné důkazy opatřit.*“⁵⁹⁶

Na rozdíl od zcela opačného pojetí účinné lítosti v trestním zákoníku (pozitivní taxativní výčet) a v TOPO (negativní taxativní výčet), ustanovení § 12 TOPO konstatuje, že „*na promlčení trestní odpovědnosti právnických osob platí obdobně § 34 trestního zákoníku.*“

Ustanovení § 34 trestního zákoníku se tak užije v celém rozsahu, v jakém je aplikovatelné na právnickou osobu, tzn. užije se co do délky promlčecí doby, co do stavení i co do přerušení promlčecí doby. Na druhou stranu, jak už z logiky věci vyplývá, ustanovení § 34 trestního zákoníku však není možné použít u těch trestných činů, kterých se právnická osoba nemůže dopustit (k tomu srov. § 7 TOPO).

Co se týče vyloučení z promlčení (§ 35 trestního zákoníku vs. § 13 TOPO), je (s výjimkou temporálních ustanovení v § 35 písm. c) trestního zákoníku) veskrze obdobné v trestním zákoníku i v TOPO.

Závěrem k této podkapitole nezbyvá než shrnout, že zatímco účinná lítost je v TOPO upravena odlišným způsobem než v trestním zákoníku, promlčení

⁵⁹³ ŽDÁRSKÝ, Z. K účinkům zahájení trestního stíhání z hlediska promlčení a otázkám souvisejícím. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 9, s. 195–203.

⁵⁹⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 289.

⁵⁹⁵ Ibid.

⁵⁹⁶ Ibid.

trestní odpovědnosti je v obou předpisech upraveno stejně (resp. TOPO plně odkazuje na úpravu v trestním zákoníku).

Důvody, které vedly zákonodárce k odlišné úpravě účinné lítosti, jsou k diskusi, každopádně negativní výčet uvedený v § 11 odst. 2 TOPO nebyl *apriori* odvozen od § 7 TOPO (obsahující negativní výčet trestných činů, jichž se právnická osoba nemůže dopustit), neboť § 7 TOPO byl zprvu výčtem pozitivním, zatímco § 11 odst. 2 TOPO byl vždy výčtem negativním.

Osobně se domnívám, že provázanost § 33 trestního zákoníku a § 11 TOPO by měla být užší, neboť právní úprava *de lege lata*, která ne/umožňuje aplikaci účinné lítosti u některých trestných činů jen s ohledem na to, zda je pachatelem fyzická či právnická osoba, je pro určitý okruh pachatelů bezzubá. S ohledem na skutečnost, že případná právní úprava *de lege ferenda* by znamenala úpravu § 11 TOPO v neprospěch obviněné právnické osoby, a tím by způsobila zásah do její právní jistoty, volím zdrženlivější variantu a nenavrhuji úpravy *de lege ferenda* (jinak by tomu bylo v případě, kdy by TOPO ještě nenabyl platnosti a účinnosti, v takovém případě bych navrhoval úpravu § 11 TOPO tak, aby byla sjednocena s ustanovením § 33 trestního zákoníku).

K právní úpravě promlčení trestní odpovědnosti dle trestního zákoníku a dle TOPO nemám návrhy *de lege ferenda*.

4.10 Tresty a ochranná opatření a jejich ukládání právnickým osobám⁵⁹⁷

S ohledem na povahu právnické osoby je pochopitelné, že okruh trestů a ochranných opatření musí být odlišný od okruhu trestů a ochranných opatření adresovaných fyzické osobě (jen těžší si lze představit právnickou osobu ve výkonu trestu odnětí svobody).

Zákonodárce ponechal i v případě právnických osob pluralitu trestních sankcí (tresty a ochranná opatření), jakož i pluralitu trestů (právnické osobě je možné uložit některý trest či některé tresty z portfolia celkem devíti trestů uvedených

⁵⁹⁷ K tomu srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 12. 2019, sp.zn. 7 Tdo 1427/2019.

v § 15 odst. 1 TOPO). Obě tyto plurality kvitují,⁵⁹⁸ neboť díky nim je bezpochyby i v případě ukládání sankcí právníkům osobám možné trest či ochranné opatření lépe individualizovat a aplikací trestu, ochranného opatření či jejich kombinací konkrétně zacílit na represivní i preventivní složku trestání.

Co se týče konkrétního výčtu trestů, je tento upraven v § 15 odst. 1 TOPO následovně:

- a) zrušení právnické osoby,
- b) propadnutí majetku,
- c) peněžitý trest,
- d) propadnutí věci,
- e) zákaz činnosti,
- f) zákaz držení a chovu zvířat,
- g) zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži,
- h) zákaz přijímání dotací a subvencí,
- i) uveřejnění rozsudku.

Co se týče konkrétního výčtu ochranných opatření, je tento upraven v § 15 odst. 2 TOPO následovně:

- a) ochranné opatření zabrání věci,
- b) ochranné opatření zabrání části majetku.

Ani výčet trestů, ani výčet ochranných opatření nezůstal od účinnosti TOPO beze změny. Změna trestu „propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty“ na trest „propadnutí věci“ je pochopitelná, neboť TOPO reflektovalo úpravu tohoto trestu v trestním zákoníku a s cílem dosažení souladu s trestním zákoníkem přistoupl zákonodárce i k novelizaci tohoto trestu v TOPO.

Obdobně lze hodnotit doplnění výčtu trestem „zákaz držení a chovu zvířat“, neboť i v tomto případě reagoval zákonodárce na novelizaci trestního zákoníku a v zájmu zachování souladnosti s dikcí trestního zákoníku novelizoval i TOPO.

⁵⁹⁸ Shodně KALVODOVÁ, V. Sankcionování právnických osob z pohledu právní úpravy, odborné literatury a aplikační praxe. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy z pět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

Odlišně TROJAN, L. Zamyšlení nad tresty ukládanými právnickým osobám. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy z pět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

Otázku však vyvolává změna trestu „zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži“, u kterého byl vynechán zákaz účasti v koncesním řízení a stávající podoba tohoto trestu zní „zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži“. Pokud by došlo ke změně zákona o zadávání veřejných zakázek a koncesní řízení by bylo vypuštěno, je změna pochopitelná. To se ovšem nestalo a znění zákona o zadávání veřejných zakázek platné a účinné ke dni sepisu této monografie s koncesním řízením jako s druhem zadávacího řízení nadále počítá.⁵⁹⁹

Uvedená změna byla provedena prostřednictvím zákona č. 135/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zadávání veřejných zakázek. Jak již název změnového zákona napovídá, mohlo by se jednat o změnu reflektující novou právní úpravu. Nový zákon o zadávání veřejných zakázek byl přijat taktéž v roce 2016, nicméně tento zákon upravuje koncesní řízení, tudíž se nemůže jednat o pouhé vypuštění obsolentního ustanovení. Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2016 Sb., jímž se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zadávání veřejných zakázek, žel k části osmé tohoto zákona, ve kterém je změna TOPO upravena, mlčí.⁶⁰⁰ Fenyk v této souvislosti konstatuje, že důvodem této změny je „*zrušení zákona č. 139/2006 Sb., o koncesních smlouvách a koncesním řízení (koncesní zákon), s účinností od 1. 10. 2016 a jeho nahrazení novým zákonem o zadávání veřejných zakázek.*“⁶⁰¹ Je pochopitelné, že došlo ke zrušení speciálního zákona a po přijetí nového (obecného) zákona o zadávání veřejných zakázek byla určitá část (koncese) dříve upravená ve speciálním zákoně, začleněna do zákona obecného.

To však ale nic nemění na tom, že smysl a účel koncese jak ve smyslu zrušeného zákona č. 139/2006 Sb., o koncesních smlouvách a koncesním řízení (koncesní zákon), ve znění pozdějších předpisů, tak ve smyslu zákona o zadávání veřejných zakázek, zůstává veskrze stejný. Ke stejnému závěru dospívá i Fenyk, když konstatuje, že „*právě tento nový právní předpis (pozn. zákon o zadávání veřejných zakázek) upravuje ve své části osmé na rozdíl od starého zákona o veřejných zakázkách i postup pro zadávání koncesí (§ 174 a násl.) a koncesní řízení (§ 180*

⁵⁹⁹ K tomu srov. § 3 písm. h) zákona o zadávání veřejných zakázek.

⁶⁰⁰ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zadávání veřejných zakázek, č. 135/2016 Dz.

⁶⁰¹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BILÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 105.

a násl.).“ Jinými slovy, zařazením koncese do zákona o zadávání veřejných zakázek jako jednoho z druhů zadávacích řízení došlo trestněprávní optikou k faktické subsumpci koncesí obecně pod „plnění veřejných zakázek“. S účinností od 1. 10. 2016 tak trest zákazu plnění veřejných zakázek pokrývá i koncesi, což před tímto datem nepokrýval. Postup zákonodárce lze v zásadě kvitovat, nicméně musím zákonodárci vytknout absenci zdůvodnění tohoto postupu v důvodové zprávě k zákonu č. 139/2006 Sb., o koncesních smlouvách a koncesním řízení (koncesní zákon), ve znění pozdějších předpisů.⁶⁰²

Výčet ochranných opatření zaznamenal za dobu účinnosti TOPO dvě změny. Tou první byla změna ochranného opatření „zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty“ na ochranné opatření „zabrání věci“. I v tomto případě se nejedná o nic jiného než o přizpůsobení dikce TOPO novelizované dikci trestního zákoníku.

Novelizací TOPO provedené prostřednictvím zákona č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony došlo s účinností k 18. 3. 2017 k doplnění druhého ochranného opatření, a sice ochranného opatření zabránění části majetku. Kromě doplnění § 15 odst. 2 TOPO bylo nutné patřičně upravit i § 15 odst. 3 TOPO v souvislosti se zákazovými pravidly kumulace ukládáním trestů a ochranných opatření.

Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017 Sb., vysvětluje důvody přijetí ochranného opatření zabránění části majetku následovně: „*S ohledem na nové ochranné opatření zabránění části majetku se doplňují i příslušná ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim obsahující ustanovení o trestních sankcích, jež lze uložit právnické osobě.*“⁶⁰³ I v tomto případě se tak jedná o pouhé přizpůsobení dikce TOPO novelizované dikci trestního zákoníku.

Pozitivně vnímám § 14 odst. 3 TOPO, který ukládá povinnost při ukládání trestních sankcí přihlédnout „*i ke důsledkům, které může mít jejich uložení na třetí*

⁶⁰² Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zadávání veřejných zakázek, č. 135/2016 Dz.

⁶⁰³ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, č. 55/2017 Dz.

osoby, zejména přihlédne k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem a věřitelů právnické osoby, jejichž pohledávky vůči trestně odpovědné právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby.“

Uvedené ustanovení je obdobou ustanovení § 38 odst. 3 trestního zákoníku, ve kterém je požadováno, aby při ukládání trestních sankcí soud přihlédl i k „*právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem.*“⁶⁰⁴ Ustanovení § 14 odst. 3 TOPO je ve srovnání s § 38 odst. 3 trestního zákoníku detailnější, neboť se u právnických osob předpokládá, že vstupují do početnějších vztahů se širším okruhem jiných právnických a fyzických osob, pročež „*spáchání trestného činu právnickou osobou, vyvození její trestní odpovědnosti a uložení trestní sankce může mít vliv na větší okruh těchto třetích osob.*“⁶⁰⁵

TOPO v celé své šíři nikde neupravuje upuštění od potrestání. Vystává tak otázka, zda je možné pomocí § 1 odst. 2 TOPO subsidiárně použít příslušná ustanovení trestního zákoníku⁶⁰⁶ a upuštění od potrestání aplikovat i v případě právnické osoby či nikoli. Shodně s Kalvodovou⁶⁰⁷ se domnívám, že takový postup možný je, neboť upuštění od potrestání není z povahy věci v případě právnické osoby vyloučeno.⁶⁰⁸ Naopak, případná neaplikace upuštění od potrestání v případě právnické osoby by zaváděla bezdůvodný nerovný přístup k fyzické a právnické osobě.

Zákonodárci však musím vytknout absenci zakotvení účelu trestu.⁶⁰⁹ Osobně se domnívám, že zakotvení účelu trestu, jak bylo dříve upraveno v § 23 odst. 1 předchozího trestního zákoníku,⁶¹⁰ bylo bezpochyby na místě a absenci jeho výslovného zakotvení nejen v TOPO, ale i v trestním zákoníku, vnímám negativně. Ukládáme-li trest jako nejprísnejší ze všech pozitivním právem aprobovaných sankcí, měli bychom jednoznačně vědět, jaký je účel takové sankce.⁶¹¹

⁶⁰⁴ PŮRY, F. § 14 [Přiměřenost trestu a ochranného opatření]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PŮRY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 364.

⁶⁰⁵ Ibid.

⁶⁰⁶ K tomu srov. § 46 a násl. trestního zákoníku.

⁶⁰⁷ Shodně KALVODOVÁ, V. Sankcionování právnických osob z pohledu právní úpravy, odborné literatury a aplikační praxe. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

⁶⁰⁸ K tomu srov. § 1 odst. 2 TOPO.

⁶⁰⁹ KOPŘIVA, M. Soudce v říší účelu trestu. *Trestněprávní revue*. 2020, č. 3, s. 129–134.

⁶¹⁰ K tomu srov. zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹¹ PŮRY, F. § 23 [Účel trestu]. In: ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, marg. č. 1.

Zákonodárci musím dále vytknout dle mého názoru příliš vysokou horní hranici tzv. zákazových trestů.⁶¹² U všech čtyř zákazových trestů je horní hranice trestní sazby dvacet let. Ačkoli je případné uložení takto vysokého trestu velmi výjimečné, lze souhlasit s názorem, že u některých závažných trestů činů by měla být možnost klást zvláštní důraz na represivní složku trestání a povahu a závažnost trestného činu zohlednit ve výši trestu. Z druhého úhlu pohledu by se však jen fantasta mohl domnívat, že potrestaná právnická osoba skutečně bude čekat na uplynutí celého trestu a následně se opět pustí do (ekonomické) činnosti, která jí byla zakázána. Jsem toho názoru, že v takovém případě by došlo k založení nové právnické osoby a k obnovení (ekonomické) činnosti přísně potrestané právnické osoby by nikdy nedošlo. Jinými slovy, měl-li by být uložen takto vysoký zákazový trest, je dle mého názoru vhodné uložit rovnou trest zrušení právnické osoby. Horní hranici trestní sazby u čtyř zákazových trestných činů bych omezil sazbou deseti, maximálně dvanácti let.

V neposlední řadě bych doporučil lépe provázat trest uveřejnění rozsudku⁶¹³ s jeho praktickou aplikací, např. v podobě povinnosti veřejnoprávních médií za zákonem stanovených praktických podmínek rozsudky uveřejňovat.

Konečně musím zákonodárci vytknout absenci úpravy v TOPO, která by umožňovala ukládat podmíněné tresty právnickým osobám. Taková úprava by dle mého přispěla jak k dosažení účelu trestu, tak k větší provázanosti trestního zákoníku a TOPO, a tudíž k posílení právní jistoty a důvěry veřejnosti v právní stát.

⁶¹² K tomu srov. § 15 odst. 1 písm. e) až h) TOPO.

⁶¹³ K tomu srov. § 23 TOPO.

5 VYBRANÉ PROCESNĚPRÁVNÍ KONSEKVENCE PRÁVNÍ ÚPRAVY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB⁶¹⁴

5.1 Společné trestní řízení vedené proti obviněné právníké a obviněné fyzické osobě

Společné trestní řízení není novinkou zanesenou do českého právního řádu spolu s účinností TOPO. Společné řízení je institut mnohem starší, upravený v § 20 TŘ. Z logiky věci je jasné, že zmíněný § 20 TŘ upravuje společné řízení proti dvěma a více obviněným fyzickým osobám, jak vyplývá z jeho prvního odstavce: „*proti všem obviněným, jejichž trestné činy spolu souvisí, o všech útocích pokračujícího nebo hromadného trestného činu a o všech částech trvajícího trestného činu se koná společné řízení, pokud tomu nebrání důležité důvody. O jiných trestných činech se koná společné řízení tehdy, je-li takový postup vhodný z hlediska rychlosti a hospodárnosti řízení.*“

Aby mohlo být zahájeno společné trestní řízení proti dvěma či více obviněným fyzickým osobám, musí být dána alespoň jedna z níže uvedených, teorií rozlišovaných základních souvislostí trestních věcí:

- a) subjektivní (v osobě) – téže osobě se klade za vinu spáchání více trestných činů (případy vícečinného souběhu),
- b) objektivní (ve věci) – trestné činy několika osob spolu souvisejí (zejména případy trestné součinnosti),
- c) kombinované (v osobě a ve věci).⁶¹⁵

Konání společného řízení při objektivní souvislosti je podle § 20 TŘ pravidlem, stejně jako při souvislosti subjektivní, pokud jde o dílčí útoky pokračujícího (§ 116 TZ) nebo hromadného trestného činu a o části trvajícího trestného činu. Výjimkou z uvedeného pravidla je situace, kdy společnému řízení brání důležité důvody (např. potřeba provést složité a rozsáhlé dokazování ohledně některého z dílčích útoků trestného činu). V takových případech

⁶¹⁴ K tomu srov. např. EMANUEL, S. L. *Criminal procedure*. Frederick, MD: Wolters Kluwer, 2020.

⁶¹⁵ GRIVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 575.

je zcela legitimní rozdělení společného řízení na dvě či více samostatných řízení, resp. nezahájení společného řízení *apriori* a zahájení dvou či více trestních řízení od samého počátku. U ostatních trestných činů se koná společně řízení, je-li takový postup vhodný z hlediska rychlosti a hospodárnosti řízení.⁶¹⁶

Společné trestní řízení vedené proti obviněné fyzické a obviněné právnické osobě je tedy řízením od společného řízení uvedeného v § 20 TŘ odvozeným. I v tomto řízení je tedy nutné, aby byla dána některá ze shora uvedených tří souvislostí trestních věcí (subjektivní, objektivní, kombinovaná).⁶¹⁷

Trestní řízení⁶¹⁸ vedené proti obviněné právnické osobě je upraveno především v TOPO (*lex specialis*), podpůrně pak v TŘ a ještě podpůrněji pak v ústavních zákonech. Zmíněný TOPO, jak již bylo výše uvedeno, se kromě hmotněprávní problematiky, věnující se otázce trestní odpovědnosti právnické osoby, věnuje rovněž otázce postupů OČTŘ v řízení proti obviněné právnické osobě.

Trestní řízení vedené proti právnické osobě je upraveno v části čtvrté TOPO, konkrétně se jedná o § 29 (resp. o dnes již zrušený § 28) až o § 41.

⁶¹⁶ O třech kategoriích souvislostí, které jsou nezbytným předpokladem pro konání společného řízení jak u dvou či více obviněných fyzických osob, tak pro konání společného řízení u obviněné právnické a obviněné fyzické osoby, hovoří jak komentář k § 20 TŘ, tak komentář k § 31 TOPO:

- ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. § 20 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., GRÍVNA, T., NOVOTNÁ, J., PÚRY, F., RŮŽIČKA, M., ŘÍHA, J., ŠÁMALOVÁ, M., ŠKVAJN, P. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 311.
- GRÍVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 575.

⁶¹⁷ GRÍVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 575.

⁶¹⁸ Na tomto místě se sluší předložit definici a účel trestního řízení. Slovy klasika je pojem trestního řízení a jeho účel vykládán následovně: „*Soujem právních forem, ve kterých stát vykonává právo trestní sobě příslušející, nazýváme řízením neboli řádem trestním (processus criminalis, Strafprozess, Strafverfahren, řízení trestní ve smyslu subjektivním); soujem oněch pravidel právních, jimiž formy tyto se spravují, processuálním nebo formálním právem trestním (Strafprozessrecht, řízení trestní ve smyslu objektivním); zákon konečně, který způsobem kodifikace řízení toto upravuje, řádem trestním ve vlastním smyslu (Strafprozessordnung), dle dřívější terminologie řádem hrdelním, kriminálním (Peinliche Gerichtsordnung, Halsgerichtsordnung, Criminal-Ordnung). Účelem řízení trestního jest, aby způsobem právně platným na jisto bylo postaveno, že určitá osoba dopustila se určitého skutku trestního, a by se našlo, který trest pro tento konkrétní skutek je trestem zákonným.*“ STORCH, F., SPÄHL, J. (eds.). *Řízení trestní rakouské. Díl I. Klasická právníká díla*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 3.

Zrušený § 28 TOPO zakotvoval zákaz, resp. neumožňoval trestní stíhání právnické osoby v případě, že o tomtéž skutku probíhalo řízení o správním deliktu:

- zrušený § 28 odst. 1 a 2 TOPO:

„(1) Zabíjení trestního stíhání proti právnické osobě brání tomu, aby o témže skutku proti téže právnické osobě probíhalo řízení o správním deliktu; to nevylučuje uložení nucené správy nebo jiného nápravného opatření anebo uplatnění opatření k řešení krize nebo opatření včasného zásahu podle jiných právních předpisů.

(2) Trestní stíhání proti právnické osobě nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže právnické osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o správním deliktu a toto rozhodnutí nebylo zrušeno.“

S účinností od 1. 7. 2017 došlo zákonem č. 183/2017 Sb. ke zrušení zmíněného paragrafu, neboť právě k tomuto datu nabyl účinnosti přestupkový zákon.

Společné řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě je upraveno v § 31 TOPO a je speciálním ustanovením k § 20 a k § 21 TR.⁶¹⁹ Toto řízení se koná v případě, pokud spolu trestné činy obviněné právnické a obviněné fyzické osoby souvisejí. Věcně příslušným pro konání tohoto společného řízení je krajský soud, pokud je tento příslušný konat řízení alespoň o jednom z trestných činů. V případě kolize věcné příslušnosti je příslušným soudem pro celé společné řízení soud, který by byl příslušný konat řízení proti obviněné fyzické osobě.

Ustanovení § 31 TOPO specifikuje generální úpravu společného řízení mimo jiné tím, že stanovuje, že pravidlo o společném řízení při objektivní souvislosti platí i tehdy, jestliže spolu souvisejí trestné činy obviněné právnické a obviněné fyzické osoby (§ 31 odst. 1 TOPO věta první), že do procesního ustanovení se promítá hmotněprávní zásada o individuální trestní odpovědnosti (podle § 31 odst. 2 TOPO se trestní odpovědnost právnické a fyzické osoby posuzuje samostatně) a že se zavádí pravidlo, že procesní úkony

⁶¹⁹ GRIVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 574.

ve společném řízení proti právnické a fyzické osobě se provádějí nejprve ve vztahu k fyzické osobě (§ 31 odst. 3 TOPO).^{620, 621, 622}

Specifikem zakotveným v § 31 TOPO je institut tzv. společného řízení, jež může být vedeno za jeden trestný čin jak vůči obviněné právnické osobě, tak vůči obviněné fyzické osobě. Není divu, že existuje celá řada odpůrců tohoto ustanovení, kteří požadují jeho vypuštění, přičemž svou argumentaci zakládají především na zásadě *ne bis in idem*, známé již v římském právu. Při povrchním prostudování oné problematiky by snad mohlo být příznivcům této teorie dáno za pravdu, nicméně při hlubším studiu institutu společného řízení docházím k opačným závěrům.

Dle mého názoru je zejména individualizace trestu (hmotněprávní zásada o individuální trestní odpovědnosti, která je promítnuta do ustanovení § 31 odst. 2 TOPO), na kterou je ve společném řízení kladen důraz, dostatečným argumentačním podkladem pro tvrzení, že vedením společného řízení za jeden trestný čin jak vůči obviněné právnické osobě, tak vůči obviněné fyzické osobě nedochází k porušení zásady *ne bis in idem*, nýbrž že efektivním, úsporným a věcným způsobem dojde k rozdistributedování odpovědnosti za spáchaný trestný čin všem zúčastněným subjektům v té míře, v jaké je dělitelná.

Důvodem existence, jakož i smyslem společného řízení, je především procesní ekonomie, tedy důraz kladený na co největší možnou hospodárnost a rychlost řízení, přičemž jde především o to, aby soud mohl při subjektivní souvislosti uložit obviněnému trest a při objektivní souvislosti trest lépe individualizovat, zejména přihlédnout k míře zavinění jednotlivých obviněných, kteří se na trestném činu podíleli.⁶²³

Vzhledem ke skutečnosti, že trestní řízení vedené proti právnické osobě nemůže být zahájeno v jiné situaci, než že se konkrétního protiprávního

⁶²⁰ GRÍVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 574.

⁶²¹ K deskripci společného řízení vedeného proti obviněné fyzické a právnické osobě podle českého práva lze rovněž odkázat na FRYŠTÁK, M., ČENTĚŠ, J., SZCZECHOWICZ, J. A. *Corporate criminal liability: (in the Czech Republic, Slovakia and Poland)*. Brno: Masarykova univerzity, 2016, s. 61–62.

⁶²² MALÝ, J. Společné trestní řízení proti obviněné fyzické a právnické osobě a právo na spravedlivý proces. *Právní rozhledy*. 2019, č. 18, s. 632–637.

⁶²³ GRÍVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 577.

jednání dopustí některá z fyzických osob, která je uvedena v § 8 TOPO (statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, popř. jiná osoba, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat, osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, a zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů), je důvod společného řízení vedeného proti obviněné právnické osobě a obviněné fyzické osobě založený na procesní ekonomii o to zřetelnější.

Pokud by bylo zvlášť vedeno trestní řízení proti obviněné právnické osobě a zvlášť proti obviněné fyzické osobě, jednalo by se o dvě samostatná řízení, se dvěma spisovými značkami a pravděpodobně přidělené různým soudcům. Procesní ekonomie nespočívá jenom v tom, že se šetří „časem v jednací síni a papírem“, procesní ekonomii v tomto případě lze chápat i tak, že soudce, který věc rozhoduje ve společném řízení, nastuduje společný spis a není tak nutné, aby dva soudci studovali dva spisy. Jako pozitivum společného řízení lze dle mého názoru rovněž označit skutečnost, že dokazování nebude muset být prováděno dvakrát. Kdyby byla obě řízení vedena zvlášť, muselo by být v jednom i druhém dokazováno jednání obviněné fyzické osoby – jednou jako protiprávní jednání způsobující trestní stíhání jí samotné a jednou jako protiprávní jednání jedné z osob uvedených v § 8 TOPO způsobující trestní stíhání právnické osoby.

Dalším negativem zvlášť vedených trestních řízení je skutečnost, že v řízení vedeném proti obviněné právnické osobě by bylo nutné posoudit otázku, zda se fyzická osoba dopustila protiprávního jednání, které lze přičítat právnické osobě, jako otázku předběžnou dle § 9 TŘ.⁶²⁴

Ze shora uvedených důvodů lze společné řízení označit jako pozitivum současné právní úpravy, nicméně i v něm se však najdou negativa, kterými se budu zevrubněji zabývat níže v této monografii.

Společné řízení bývá pravidlem, nicméně existují i výjimky, kdy je procesně vhodnější či výhodnější řízení obviněné právnické a fyzické osoby rozdělit

⁶²⁴ Stejný názor k nutnosti posouzení daného problému jako předběžnou otázku zastává např. Gřivna. K tomu srov. GŘIVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 574.

na dvě samostatná řízení, nicméně musí se jednat o objektivně důležité důvody, jež vedou OČTŘ k tomuto rozdělení. Kupříkladu lze uvést situaci, kdy je obviněná fyzická osoba z nějakého důvodu nedosažitelná. Může se jednat jak o prosté ukrývání stíhané fyzické osoby, tak o zdlouhavé extradiční řízení,⁶²⁵ které by probíhalo, byla-li by stíhaná fyzická osoba vydávána z té či oné země. V takovém případě se trestný čin obviněné fyzické a obviněné právnické osoby projednají v samostatných řízeních, neboť by hrozilo, že by se společné řízení neúměrně protahovalo, což by bylo v rozporu jak se zásadou procesní ekonomie, tak se zásadou rychlosti řízení a právem obviněné právnické osoby na projednání věci v přiměřené lhůtě.⁶²⁶

V praxi může nastat situace, kdy bude po zahájení dvou samostatných oddělených trestních řízení zjištěno, že by bylo vhodné a účelné obě řízení spojit v řízení společné. Zahájené trestní řízení s obviněnou fyzickou osobou může být později spojeno s trestním řízením vedeném proti právnické osobě za splnění dvou kumulativních podmínek – vyjde-li v průběhu řízení najevo, že spolu obě řízení souvisejí a že jsou dány důvody pro vedení společného řízení dle § 31 TOPO. Na straně druhé, pokud bude po zahájení společného řízení zjištěno, že by bylo vhodnější k urychlení řízení nebo z jiných důležitých důvodů vést řízení oddělená (viz důvody uvedené výše jako např. ukrývání stíhané fyzické osoby, zdlouhavé extradiční řízení či jiné důvody), je možné řízení o některém z trestných činů nebo proti některé obviněné osobě vyloučit ze společného řízení. Vzhledem k tomu, že TOPO vyloučení a spojení věci neupravuje, použije se v tomto případě, s ohledem na subsidiaritu TŘ, zakotvenou v § 1 odst. 2 TOPO, ustanovení § 23 odst. 1 TŘ k vyloučení věci ze společného řízení a ustanovení § 23 odst. 3 TŘ ke spojení dvou trestních řízení do společného řízení. Koneckonců stejný názor zastávají ve svých komentářích i Gřivna⁶²⁷ či Šámal.⁶²⁸

⁶²⁵ GŘIVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 574.

⁶²⁶ K tomu srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2010, sp. zn. I. ÚS 1305/09, k tomu dále srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 554/04.

⁶²⁷ GŘIVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 574.

⁶²⁸ ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. § 23 [Vyloučení a spojení věci]. In: ŠÁMAL, P., GŘIVNA, T., NOVOTNÁ, J., PÚRY, F., RŮŽIČKA, M., ŘÍHA, J., ŠÁMALOVÁ, M., ŠKVAJN, P. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 322.

Problém nastává ve chvíli, kdy je po spojení věcí nebo po vyloučení věci nutno rozhodnout o příslušnosti soudu.

Otázka příslušnosti soudu u vyloučení věci je upravena v § 23 odst. 2 TŘ. Pokud tedy soud, který je příslušný konat společné řízení, vyloučí podle § 23 odst. 1 TŘ věc ze společného řízení, zůstává podle § 23 odst. 2 TŘ jeho příslušnost zachována jak ve vztahu k původní věci, tak ve vztahu k vyloučené věci, nejde-li o případ, kdy krajský soud může vyloučenou věc postoupit okresnímu soudu.⁶²⁹

Otázka příslušnosti soudu u spojení věcí je implicitně upravena ve zmiňovaném § 23 odst. 3 TŘ, neboť toto ustanovení TŘ předpokládá, že samostatné obžaloby byly podány k témuž soudu, čímž příslušnost soudu zůstává zachována.⁶³⁰

Pokud samostatné obžaloby nebyly podány k témuž soudu, nezbývá, než dosáhnout spojení věcí dle § 23 odst. 3 TŘ odnětím věci ostatním soudům a příkázáním jednomu soudu postupem podle § 25 TŘ.⁶³¹

Podstatně jednodušší otázka příslušnosti soudu nastává v situaci, kdy je společné řízení proti obviněné právnické a fyzické osobě již jako společné zahájeno od svého samého počátku. V takovém případě je soudem příslušným pro společné řízení (*forum connexitatis*) „krajský soud, je-li příslušný konat řízení alespoň o jednom z trestných činů. Jsou-li pachateli nejtěžšího trestného činu nebo nejtěžších trestných činů obviněná právnická osoba i fyzická osoba, koná společné řízení soud, který je příslušný konat řízení proti obviněné fyzické osobě.“⁶³²

Druhý odstavec ustanovení § 31 TOPO toliko konstatuje, že „ve společném řízení vedeném proti právnické a fyzické osobě se trestní odpovědnost právnické a fyzické osoby posuzuje samostatně.“ Uvedeným ustanovením se do společného trestního řízení promítá především zásada individuální trestní odpovědnosti.⁶³³ Uvedeným ustanovením je zdůrazněno, že ačkoli se koná společné řízení

⁶²⁹ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 1997, sp. zn. 2 Cdon 439/97, resp. R 53/1998.

⁶³⁰ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2001, sp. zn. 7 Nd 221/2001.

⁶³¹ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2001, sp. zn. 7 Nd 221/2001, či stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 7. 12. 1982, sp. zn. Tpjf 36/81, resp. R 2/1983.

⁶³² K tomu srov. ustanovení § 31 odst. 1 TOPO, věta druhá a třetí.

⁶³³ GŘIVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 574.

proti obviněné právnické a proti obviněné fyzické osobě a některé specifické aspekty společného řízení se vykonávají pouze jednou (jako např. typicky dokazování), není možné rozhodnout o trestní odpovědnosti (Fenyk v této souvislosti hovoří o vině⁶³⁴) právnické osoby a fyzické osoby dohromady.

Byť trestné činy obviněné právnické osoby a obviněné fyzické osoby spolu souvisejí, není možné *apriori* předjímat, že pokud bude jedna z obviněných osob shledána trestně odpovědnou, musí být nutně trestně odpovědná i osoba druhá. Existuje celá řada možností, proč by některá ze stíhaných osob nemusela být shledána vinnou, protože není možné rozhodovat o vině obou (popř. více) stíhaných osob. Z tohoto důvodu je nezbytné v každém případě posuzovat trestní odpovědnost všech osob stíhaných v trestním řízení samostatně, byť by konečná rozhodnutí u všech stíhaných osob byla totožná.

Třetí odstavce ustanovení § 31 TOPO konstatuje, že „*pokud mají být v průběhu společného řízení vedeného proti fyzické a právnické osobě prováděny úkony trestního řízení ve vztahu k oběma těmto osobám, provádějí se zpravidla nejprve ve vztahu k fyzické osobě.*“

Uvedené ustanovení je jedním z příkladů nerovného postavení fyzické a právnické osoby v trestním řízení.⁶³⁵ TOPO neposkytuje žádnou bližší definici, z uvedeného lze tedy usuzovat na to, že u kteréhokoli úkonu ve společném trestním řízení má fyzická osoba přednost.

Citované ustanovení ovšem nelze chápat absolutně, a to s ohledem na slovo „*zpravidla*“, které dává jazykovým, logickým i teologickým výkladem jasné najevo, že pokud budou ve společném trestním řízení prováděny

1. nějaké úkony trestního řízení,
2. pokud budou tyto prováděny vůči oběma obviněným osobám (fyzické i právnické),
3. tak budou „*zpravidla*“ (tj. ve většině případů, s největší pravděpodobností, apod.).

prováděny „*nejprve ve vztahu k fyzické osobě*“. Citované ustanovení tedy striktně nestanovuje OČTŘ povinnost ve společném řízení provést úkon vždy nejprve vůči fyzické osobě, ale nabízí jakýsi ideální scénář, jak má OČTŘ postupovat,

⁶³⁴ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 161.

⁶³⁵ *Ibid.*, s. 162.

nabízí jakýsi „*prostor, pro úvahu, zda ustanovení aplikovat nebo nikoli.*“⁶³⁶ Smysl a účel tohoto ustanovení je detailněji popsán níže. Uvedené ustanovení tak sice ve společném řízení upřednostňuje fyzickou osobu na straně jedné, nicméně nečiní tak absolutně.

Výjimku z výše zmíněné neurčitosti tvoří § 37 odst. 1 TOPO, který stanoví, že „*koná-li se společné řízení proti právnické i fyzické osobě, vyslechně se při hlavním líčení a veřejném zasedání nejprve fyzická osoba a až poté zástupce právnické osoby.*“

Smyslem a účelem nastaveného pořadí je dle Grřivny především samotná podstata fyzické osoby, která (na rozdíl od osoby právnické) je schopna samostatně (bez zastoupení) právně jednat a mohla by se o úkonu provedeném ve vztahu k právnické osobě dozvědět, pročez by mohla úkon samotný nebo jím sledovaný účel zmařit.⁶³⁷

Dle mého názoru je ustanovení § 31 odst. 3 TOPO problematické hned ze dvou důvodů. V první řadě protěžuje obviněnou fyzickou osobu, aniž by uvedlo důvod, proč tomu tak je. Názor Grřivny, že je tomu tak proto, že by se obviněná fyzická osoba mohla o provedeném úkonu dozvědět a tento úkon nebo jím sledovaný účel zmařit, je zcela legitimní a pochopitelný, nicméně nastíněná situace nutně nastat nemusí.

Za velký problém ovšem považují skutečnost, že (až na výjimku danou ustanovením § 37 odst. 1 TOPO) je použití daného ustanovení odkázáno na skutečnost, zda se bude OČTŘ hodit či nikoli. Je zcela pochopitelné, že v některých případech, z různých důvodů, není možné provést úkon nejprve vůči obviněné fyzické osobě. S ohledem na předvídatelnost a právní jistotu by však nemělo být ponecháno na úvaze OČTŘ, zda ustanovení aplikovat či nikoli, ale mělo by být v TOPO stanoveno, že úkony jsou prováděny nejprve ve vztahu k obviněné fyzické osobě (když už ji tedy upřednostňujeme), např. pokud tomu nebrání důležité důvody nebo by měl TOPO taxativně vyjmenovat důvody, kdy se úkony např. nesmějí provádět napřed vůči obviněné právnické osobě a ve všech ostatních případech můžou apod. Mým cílem není zcela bezchybně vyřešit daný problém, mým cílem je poukázat na nedostatek současné právní úpravy a předestřít v úvahu připadající možná řešení tohoto nedostatku.

⁶³⁶ GRŘIVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 574.

⁶³⁷ Ibid.

5.2 Právo právnické osoby na spravedlivý proces⁶³⁸

5.2.1 Zakotvení práva na spravedlivý proces v právních předpisech, vztah práva na spravedlivý proces k právu na soudní a jinou právní ochranu

Právo na spravedlivý proces jako takové řadí právní teorie mezi základní, elementární práva, a jako takové patří každé osobě, proti které se vede trestní řízení.

O tom, že se jedná o právo skutečně elementární a důležité, svědčí i skutečnost, že toto právo je upraveno v nejednom právním předpise, navíc právní předpisy, které toto právo upravují, jsou právní předpisy jak na vnitrostátní úrovni, tak na mezinárodní úrovni.

Začneme-li úrovní mezinárodní (resp. možná lépe řečeno úrovní evropskou), tak na této úrovni je právo na spravedlivý proces zakotveno v Úmluvě. Ustanovení Čl. 6 odst. 1 Úmluvy, o kterém si dovoluji tvrdit, že je všeobecně známý i mezi neodbornou veřejností, upravuje právo na spravedlivý proces takto: *„každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.“*

Přejdeme-li z úrovně mezinárodní (evropské) na úroveň vnitrostátní, nabízí se jako první zdroj, ve kterém by právo na spravedlivý proces mohlo být upraveno, Listina. Listina ovšem právo na spravedlivý proces nezakotvuje, zakotvuje toliko právo na soudní a jinou právní ochranu. Právo na soudní a jinou právní ochranu je zakotveno v hlavě páté (čl. 36–40), jež je celá nadepsána jako právo na soudní, a jinou právní ochranu, obecnou definici tohoto práva nacházíme již v čl. 36 Listiny, který konstatuje, že: *„každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“*

Vztah či rozdíl mezi právem na spravedlivý proces a právem na soudní a jinou právní ochranu nelze jednoznačně vymezit či shrnout jedinou větou. Z textu obou práv je však zřejmé, že se nejedná o práva „vzdálená“ či diametrálně odlišná.

⁶³⁸ V podrobnostech k právu na spravedlivý proces odkazují na MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, a dále na MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

Koneckonců ani Ústavní soud nenabízí jednoznačnou odpověď na rozdíl, popř. vztah mezi zmíněnými právy. Tak například v nálezu Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2018, sp. zn. II. ÚS 1226/17 Ústavní soud konstatoval, že „*čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu... Jednotlivě ani ve svém celku zároveň nesmí představovat takové omezení přístupu k soudu, které by se **práva na soudní ochranu (spravedlivý proces)** dotýkalo v samotné jeho podstatě tím, že by fakticky znemožňovalo jeho uplatnění.*“

V uvedeném nálezu Ústavní soud tak staví obě práva do stejné pozici a nečiní mezi nimi rozdíl. Naproti tomu v nálezu ze dne 15. 5. 2018, sp. zn. II. ÚS 635/18, Ústavní soud v právní větě konstatoval, že „*rozsudkem rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 11. 2017 č. j. 7 As 155/2015-160 bylo porušeno právo na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a **právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.***“

V tomto nálezu Ústavní soud o právu na soudní a jinou právní ochranu vůbec nehovoří a rovnou zmiňuje právo na spravedlivý proces, které je dle tohoto nálezu zakotveno v čl. 36 odst. 1 Listiny (jenž ovšem o právu na spravedlivý proces *explicitě* nehovoří, hovoří toliko o právu na soudní a jinou právní ochranu, k tomu viz výše nadpis k hlavě páté Listiny).

Další rozhodnutí Ústavního soudu však rozdíl mezi oběma právy činí. Tak například v nálezu ze dne 15. 5. 2018, sp. zn. III. ÚS 610/18 Ústavní soud konstatoval, že „*nerespektování nosných důvodů nálezu ÚS z 24. 8. 2015, sp. zn. I. ÚS 870/14, o aktivní věcné legitimaci osob, které poskytují osobní péči poškozeným, při uplatnění nároku na náhradu nákladů vynaložených na tuto péči, je porušením legitimního očekávání stěžovatelů, a tím i jejich **práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 LPS.***“ O právu na spravedlivý proces zde není vůbec řeč.

Nemůžu nezmínit, že dva poslední shora uvedené nálezy byly Ústavním soudem judikovány ve stejný den – 15. 5. 2018, každý z nich však judikoval jiný senát. V prvním je konstatováno, že v čl. 36 odst. 1 Listiny je zakotveno právo na spravedlivý proces, ve druhém je konstatováno, že v tomtéž článku je upraveno právo na soudní ochranu. Vzhledem k uvedenému tak nelze říci, že by se Ústavní soud postupem času přikláněl k tomu či onomu výkladu. Spíše lze konstatovat, že ohledně dané otázky Ústavní soud nevytvořil

a nevytváří konstantní judikaturu, která by jednoznačně definovala, zdali právo zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny je právem na spravedlivý proces nebo právem na soudní ochranu.

Podobné konstatování jako v nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 610/18 nacházíme i v nálezu ze dne 10. 4. 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18, ve kterém Ústavní soud (s odkazem na svůj předchozí náleze ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09) dovodil následující: „Z výše uvedeného Ústavní soud dovodil, že postupem krajského soudu primárně došlo k porušení základních ústavně zaručených práv vedlejší účastnice 1). Porušení jejich ústavně zaručených práv zúčastnit se řízení a sdělit své stanovisko podle čl. 9 odst. 2 Úmluvy a být vyslyšena v soudním řízení podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy, jakož i **právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod** bylo způsobilé porušit i právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.“

Přejdeme-li z judikatury k odborné literatuře, tak ani zde se jednoznačné odpovědi na danou otázku nedobereme. Tak například Fenyk ve svém komentáři k TOPO konstatuje, že „Úmluva vymezuje v čl. 6 právo na spravedlivý proces... Obdobně tak činí čl. 36 odst. 1 Listiny.“⁶³⁹

Podobný názor zastává i Herczeg, který konstatuje, že „**právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod přísluší i právnickým osobám.**“⁶⁴⁰

Naopak Klíma konstatuje, že „*stěžejní veřejnoprávní funkcí je m.j. organizace systému výkonu spravedlnosti, a především tedy **právo obrátit se na nestranný a nezávislý soud, jak upravuje článek 36 odst. 1 Listiny.***“⁶⁴¹

Ač, vzhledem k výše citovaným nejednoznačným závěrům uvedeným v soudních rozhodnutích, jakož i odborné literatuře, není objektivně možné

⁶³⁹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář 2.*, podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 142.

⁶⁴⁰ HERCZEG, J. Obviněná právnická osoba a její právo na obhajobu v trestním řízení. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy.* Praha: Leges, 2013, Teoretik, s. 247.

⁶⁴¹ KLÍMA, K. Ústavní pojetí práva na spravedlivý (trestní) proces. In: JELÍNEK, J. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces.* Praha: Leges, 2018, s. 28.

definovat rozdíl, popř. konstatovat, zdali vůbec nějaký a případně jaký je tedy rozdíl mezi právem na spravedlivý proces a právem na soudní a jinou právní ochranu, se přesto osobně domnívám, že rozdíl mezi zmíněnými právy existuje a tato nelze bez dalšího zaměňovat. To ale nic nemění na skutečnosti, že právo na spravedlivý proces se tak jako tak na obžalovaného stojícího v trestním řízení před českým soudem vztáhne, a to díky zmíněnému čl. 6 Úmluvy.

Vrátíme-li se opět k právu na spravedlivý proces jako takovému a budeme-li se zabývat jeho zakotvením v českém právu (v českém trestním právu), pak je toto zakotveno v TRŘ. Na rozdíl od zmíněné definice práva na spravedlivý proces zakotvené v Úmluvě, neobsahuje TRŘ takto jasně stanovenou definici. Právo na spravedlivý proces je tak dovozováno z některých zásad, které jsou zakotveny v § 2 TRŘ. Jmenovitě se jedná o tyto zásady:

- zásada zákonnosti (zásada stíhání jen ze zákonných důvodů) (§ 2 odst. 1 TRŘ);
- zásada presumpce neviný (§ 2 odst. 2 TRŘ);
- zásada rychlosti řízení (§ 2 odst. 4 TRŘ);
- zásada veřejnosti (§ 2 odst. 10 TRŘ);
- zásada zajištění práva na obhajobu (§ 2 odst. 13 TRŘ).

Právo na spravedlivý proces je, vzhledem k výše uvedenému, součástí českého právního řádu a jako takové náleží mimo jiné i obžalovanému, proti němuž je vedeno trestní řízení.

Definice, kterou nabízí čl. 6 odst. 1 Úmluvy, je uvozena slovem „každý“. Při prvním i druhém pohledu na toto slovo, jakož i na kontext věty, do které je zasazeno, a na zakotvení práva na spravedlivý proces v Úmluvě, v Listině⁶⁴² i v TRŘ, je nezpochybnitelné, že právo na spravedlivý proces náleží obviněné fyzické osobě, vůči níž se trestní řízení vede. Až potud je definice neproblematická.

V kontextu společného řízení vedeného proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě ovšem ale vyvstává otázka, zdali je možné pod slovo „každý“ podřadit kromě každé fyzické osoby i každou právnickou osobu. Odpověď

⁶⁴² K otázce zakotvení práva na spravedlivý proces v Listině viz výše. Měl-li bych být terminologicky přesný, Listina právo na spravedlivý proces nezakotvuje, zakotvuje toliko právo na soudní a jinou právní ochranu.

na danou otázku citovaný článek Úmluvy žel neposkytuje, a tak nezbyvá, než se pro zjištění odpovědi na nastolenou otázku vydat hlouběji do odborné literatury a judikatury.

Přestože je trestní řízení vedené proti obviněné právnické osobě, jakož i společné řízení vedené proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě, upraveno ve speciálním zákoně smíšené povahy – TOPO, neobsahuje tento zásady obecně (jak již bylo uvedeno výše), natož pak zásady zakotvující právo na spravedlivý proces ve vztahu k trestnímu řízení vedenému proti obviněné právnické osobě. Díky již několikrát zmiňované subsidiaritě TŘ, zakotvené v ustanovení § 1 odst. 2 TOPO, se sice tento podpůrně použije i v trestním řízení vedeném proti obviněné právnické osobě, čímž se nabízí, že i zásady v TŘ zakotvené budou v tomto řízení *apriori* uplatněny.

Přesto si však, pro vyloučení veškerých pochybností, dovolím zodpovědět otázku, zdali právo na spravedlivý proces náleží i právnické osobě, neboť tato je, na rozdíl od osoby fyzické, toliko umělým právním útvarem, odvozeným od osob fyzických.⁶⁴³

Dle mého názoru náleží právnické osobě právo na spravedlivý proces, resp. lépe řečeno, i právnická osoba je subjektem práva na spravedlivý proces, již ze samotné logiky věci. Ostatně, ke stejnému závěru dospěl například i Ústavní soud, který v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 15/93 ze dne 19. 1. 1994 konstatoval, že: „Z prohlášení bývalé České a Slovenské Federativní Republiky při ratifikaci Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, které uznává pravomoc Evropské komise pro lidská práva přijímat stížnosti osob, nevládních organizací nebo skupin osob považujících se za poškozené v důsledku porušení práv přiznaných Úmlouvou (srov. sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 sb.), lze dovodit ochotu státu **poskytovat ochranu i právnickým osobám, pokud jde o základní práva a svobody.**“

Uvedené rozhodnutí Ústavního soudu je dále rozvíjeno i další konstantní judikaturou,⁶⁴⁴ která mimo jiné dále konstatuje, že právnická osoba je subjektem

⁶⁴³ HURDÍK, J., HENDRYCH, D., GERLOCH, A. Právnická osoba. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁶⁴⁴ K tomu srov. např.:

- Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 1995, sp. zn. II. ÚS 192/95;
- Nález Ústavního soudu ze dne 25. 6. 1996, sp. zn. I. ÚS 215/95;
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 12/02;
- Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 3143/13.

práva na spravedlivý proces, a to mimo jiné z toho důvodu, že může vlastnit majetek. (K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2132/2017 ze dne: 6. 12. 2017: *„fakt, že žalobce je právnickou, a nikoli fyzickou osobou, může při kalkulaci výše jeho nároku na náhradu za majetek pozbytý vydáním oprávněným osobám hrát roli jen stěžít, neboť zmíněné oprávnění bylo dovozeno z ústavně garantovaného práva na ochranu vlastnictví (respektive pokojné užívání majetku), jež je plně slučitelné s povahou právnických osob, a svědčí jim tudíž stejně jako osobám fyzickým.“*

Právnická osoba může (stejně jako kterákoli fyzická osoba) vlastnit majetek ve smyslu § 1011 a násl. občanského zákoníku, přičemž jí tak náleží i veškerá práva s vlastnickým právem související, mezi něž lze zařadit i právo domáhat se např. náhrady škody na škůdci, který majetek právnické osoby znehodnotil či dokonce zničil, dále domáhat se přiměřené náhrady za majetek, který byl vyvlastněn ve vyvlastňovacím řízení apod. Rovněž na základě těchto skutečností lze dovozovat skutečnost, že právnická osoba je subjektem práva na spravedlivý proces.

Tvrzení, že právnická osoba je subjektem práva na spravedlivý proces, je obsaženo nejen v národní, české judikatuře, ale rovněž i v judikatuře evropské. Tak například můžu zmínit rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 11. 2002, ve věci *Fortum Oil and Gas Oy proti Finsku*, č. 32559/96. S ohledem na výše uvedené skutečnosti je tedy zcela zřejmé, že subjektem Úmluvou a ústavou (ústavou v širším slova smyslu, tedy i Listinou) garantovaného práva na spravedlivý proces (práva na soudní a jinou právní ochranu) je bez rozdílu jak osoba fyzická, tak osoba právnická.⁶⁴⁵ Nad rámec shora uvedeného je rovněž nutné konstatovat, že právnické osobě jsou přiznávána některá další základní práva a svobody. Rozlišovacím měřítkem pro to, které právo právnická osoba může mít (subjektem kterého práva může být) a které nikoli, je pak povaha toho či onoho konkrétního práva, přičemž v oblasti trestního práva se z tohoto hlediska nemůže jednat o ta práva, jež jsou iminentně spojena s fyzickými osobami a jsou nepřenositelná na osoby právnické (např. záruky proti zásahům do osobní svobody spojené s institutem vazby, zatčení či zadržení – k tomu srov. čl. 8 Listiny).

⁶⁴⁵ Čl. 36 odst. 1 Listiny začíná slovem „Každý“.

Z logiky věci, jakož i s ohledem na výše rozvinutou argumentaci a subsidiaritu TŘ ve vztahu k TOPO, jsou nepochybně základní zásady trestního práva procesního a ty procesní instituty a postupy upravené v TŘ, které nejsou bezprostředně vázány na obviněné – fyzické osoby, použitelné i v trestním řízení vedeném proti právnické osobě či ve společném řízení vedeném proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě. To se samozřejmě týká i takových práv a zásad, jako jsou presumpce nevinny, princip rovnosti zbraní, právo na obhajobu, zásada *nemo tenetur* apod.^{646,647}

5.2.2 Porušení práva právnické osoby na spravedlivý proces ve společném řízení aneb nedostatek současné právní úpravy⁶⁴⁸

S ohledem na skutečnost, že výše v této kapitole jsem vyjádřil svůj názor, že jak osobě fyzické, tak osobě právnické náleží právo na spravedlivý proces, resp. obě tyto osoby jsou subjekty (mohou být subjekty) práva na spravedlivý proces, a toto své tvrzení jsem dostatečně podložil, zejména pomocí odkazů na příslušnou judikaturu, vyvstává otázka, zdali může být přiznání tohoto práva oběma typům osob problematické, a pokud ano, tak v jakých případech a za jakých podmínek.

Problém s přiznáním práva na spravedlivý proces se objevuje ve společném řízení vedeném proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě. K popisu tohoto problému v této podkapitole využiji mediálně známou trestní kauzu bývalého středočeského hejtmána a poslance Davida Ratha.

K vydání Davida Ratha k trestnímu stíhání bylo vzhledem k jeho tehdejší poslanecké imunitě nutné získat souhlas předsedkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Tento souhlas byl vydán dne 14. 5. 2012. V návaznosti na tento souhlas vydal policejní orgán Policie ČR – Útvar odhalování korupce a finanční kriminality SKPV, odbor závažné hospodářské trestné činnosti – dne 15. 5. 2012 usnesení č. j. OKFK-268-96/TČ-2011-200231,

⁶⁴⁶ DĚDIČ, J. § 1 [Předmět úpravy a její vztah k jiným zákonům]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 33.

⁶⁴⁷ MALÝ, J. Společné trestní řízení proti obviněné fyzické a právnické osobě a právo na spravedlivý proces. *Právní rozhledy*. 2019, č. 18, s. 632–637.

⁶⁴⁸ Ibid.

na jehož základě bylo zahájeno trestní stíhání Davida Ratha pro zločin přijetí úplatku podle § 331 odst. 1 alinea 1, odst. 4 písm. b) T'Z. Přípustnost tohoto trestního stíhání byla následně kvitována Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky, když tato dne 5. 6. 2012 usnesením č. 1163 rozhodla o přípustnosti tohoto trestního stíhání.

Krajský soud v Praze uznal obviněného Davida Ratha vinným z pokračujícího zločinu přijetí úplatku podle § 331 odst. 1 alinea 1, odst. 4 písm. b) T'Z. Rozsudek v této věci byl vydán dne 23. 7. 2015, pod sp. zn. 4 T 5/2015.⁶⁴⁹

Shora uvedená časová osa jednoho trestního řízení by nemusela být ničím zvláštní, problém ale nastává ve chvíli, kdy musím konstatovat, že David Rath nebyl v daném trestním řízení jedinou osobou, vůči které bylo trestní řízení v této kauze vedeno, ale obviněných fyzických osob bylo na počátku tohoto trestního řízení celkem jedenáct.⁶⁵⁰

Po uplynutí několika let ode dne, kdy bylo uvedené trestní stíhání Davida Ratha kvitováno Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky, konkrétně na podzim roku 2014, došlo na základě týchž skutkových okolností k obvinění několika právnických osob, mezi kterými byla mimo jiné společnost Metrostav, a. s. nebo společnost JIPE, s. r. o., přičemž se nejednalo o zahájení zbrusu nového trestního řízení. Právě zde spatřuji problém v souvislosti s porušením práva právnické osoby na spravedlivý proces. Ve shora nastíněném případě byla určitá část klíčových důkazů z trestního spisu za užití § 23 odst. 1 TŘ vyloučena z tohoto řízení a bez dalšího převzata do trestního řízení proti obviněné právnické osobě (resp. obviněným právnickým osobám),⁶⁵¹ přičemž se v tomto případě nejednalo o společné řízení vedené proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě, ale o zcela samostatné trestní řízení vedené toliko proti obviněné právnické osobě.⁶⁵² Tyto skutečnosti samy o sobě by ještě nemusely být problémem, nicméně převzetí důkazů z jednoho trestního řízení do jiného není jen nějakým jednoduchým úkonem procesní povahy, ale úkonem, ze kterého pro obviněnou právnickou osobu resultují dalekosáhlé důsledky.

⁶⁴⁹ Ke dni 11. 1. 2022 byl David Rath propuštěn z výkonu trestu.

⁶⁵⁰ K tomu srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2017, sp. zn. 6 Tz 3/2017.

⁶⁵¹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 160.

⁶⁵² Resp. obviněným právnickým osobám, nicméně s ohledem na složitost celé kauzy a s ohledem na skutečnosti, na které chci poukázat níže v této monografii, budu nadále hovořit toliko o právnické osobě v jednotném čísle.

Obviněná právnická osoba tak v době, kdy bylo vedeno trestní řízení proti obviněné fyzické osobě (m.j. proti Davidu Rathovi), neměla přístup k celému spisu původního řízení vedeného proti obviněné fyzické osobě, protože nemohla např. využít svých práv, které jí v trestním řízení náleží, jako např. právo na doplnění důkazů nebo právo na obhajobu.

Zatímco tak v případě trestního řízení vedeného proti obviněné právnické osobě vystupovaly na straně jedné orgány činné v trestním řízení, které díky trestnímu řízení vedenému proti obviněné fyzické osobě byly ve značně informační výhodě, na straně druhé vystupovala obviněná právnická osoba, která byla *de facto* do trestního řízení zainteresována „v jeho průběhu“, byť se *de iure* jednalo o počátek samostatného trestního řízení vedeného proti ní. Problém je navíc umocněn tím, že následné trestní řízení vedené proti obviněné právnické osobě pak může probíhat jen opakováním již provedených úkonů vůči obviněné osobě fyzické.⁶⁵³

Ačkoli tento problém vyvstal v souvislosti s aplikační praxí, nemůžu souhlasit s názorem, že problém tak nebylo možné předem předvídat, *nota bene* se na něj připravit. Dle mého soudu se zákonodárce tímto problémem vůbec nezabýval, ačkoli se jím zabývat měl a mohl, prostě a jednoduše zavedl institut společného řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě, v § 31 odst. 1 TOPO pak dostatečně vymezil, že společné řízení se za podmínky, že trestné činy spolu souvisejí, a za podmínky, že nejsou důležité důvody, které by tomu bránily, prostě koná.

Jak vyplývá z důvodové zprávy, zákonodárce kladl v první řadě důraz především na samostatnost trestní odpovědnosti právnických osob v tomto řízení, přičemž tato samostatnost se „*promítá i do ustanovení o společném řízení*“,⁶⁵⁴ v druhé řadě pak na pořadí provádění procesních úkonů, které mají být ve společném řízení prováděny nejprve ve vztahu k obviněné fyzické osobě, avšak „*nikoli jako kogentní požadavek*.“⁶⁵⁵

Institut společného řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě a jeho jednotlivé dílčí aspekty jsou sice popisovány i v odborné, zejména

⁶⁵³ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář* 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 160.

⁶⁵⁴ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁶⁵⁵ *Ibid.*

komentářové literatuře, nicméně shora nastíněným problémem se většina odborné literatury nezabývá.⁶⁵⁶

K uvedenému nezbyvá než dodat, že dle mého názoru bylo v nastíněné kauze Davida Ratha zasaženo do práva obviněné právnické osoby na spravedlivý proces, a to s ohledem na skutečnost, že s odkazem na aktuální konstantní judikaturu jsem výše v této monografii dospěl k závěru, že toto právo náleží i právnické osobě. Čtenáři je jasné, že se nejedná o výjimečný případ, nýbrž o problém, který by bylo více než vhodné vyřešit. Samozřejmě je možné čekat na judikaturu, která se dříve nebo později k danému problému vymezí a nastaví mantinely, v nichž se budou nejenom orgány činné v trestním řízení pohybovat. Dle mého názoru se však jedná o tak důležitou otázku, že její pouhé ponechání judikatuře se mi jeví jako nedostatečné. Tato otázka by měla být upravena v TOPO a to tak, aby do práva právnické osoby na spravedlivý proces nebylo v průběhu trestního řízení zasahováno.

5.3 Zajišťovací instituty v trestním řízení vedeném proti obviněné právnické osobě s důrazem na vazební důvod právnické osoby⁶⁵⁷

Většina ustanovení čtvrté části TOPO (jak lze ostatně i očekávat) problematiku zajišťovacích institutů vůbec neřeší, ovšem s několika (drobnými) výjimkami, kterými jsou ustanovení § 33, částečně i ustanovení § 34 a dále ustanovení § 36 TOPO. Uvedená ustanovení dílčím způsobem upravují problematiku zajišťovacích institutů, přičemž „jejich účelem v obecné rovině je zajistit smysl a řádný průběh řízení, které směřuje proti právnické osobě.“⁶⁵⁸

⁶⁵⁶ K tomu srov. např.:

- BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 100.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, Teoretik, s. 108.
- ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 252.
- FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 274–279.

⁶⁵⁷ MALÝ, J. Problémy vybraných zajišťovacích institutů v trestním řízení vedeném proti právnické osobě. *Trestněprávní revue*. 2019, č. 3, s. 53–60.

⁶⁵⁸ ŘÍHA, J. § 33 [Zajišťovací opatření]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 631.

Ustanovení § 33 TOPO hned v prvním odstavci odkazuje na ustanovení § 67 písm. c) TŘ. Nutno poznamenat, že ustanovení § 67 TŘ je prvním ustanovením hlavy čtvrté TŘ, která se zabývá problematikou zajišťovacích opatření, v ustanovení § 67 písm. c) je pak konkrétně upravena předstízná vazba. Zajišťovací institut vazby *per se* se z logiky věci (s ohledem na povahu právnické osoby) u obviněné právnické osoby nemůže použít. To ale nic nemění na tom, že východiska zakotvená v ustanovení § 67 TŘ mohou být použita i vůči obviněné právnické osobě.

Podíváme-li se na vymezení aplikace ostatních typů vazeb, je zcela zřejmé, že jak vazba útěková (ustanovení § 67 písm. a) TŘ), která se uvaluje na obviněného, pokud hrozí, že „*uprhubne nebo se bude skryvat...*“ tak vazba koluzní (ustanovení § 67 písm. b) TŘ), která se uvaluje na obviněného, pokud hrozí, že „*bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasnování skutečností závažných pro trestní stíhání,*“ nemůže být uvalena na obviněnou právnickou osobu. Z logiky věci by oba uvedené typy vazby mohly být uvaleny toliko např. na fyzickou osobu – statutární orgán právnické osoby,⁶⁵⁹ ovšem nikoli na právnickou osobu jako takovou. Jinak je tomu ovšem u vazby předstízné (ustanovení § 67 písm. c) TŘ), která se uvaluje, pokud hrozí, že obviněný „*bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil.*“ Existenci rizika, že by obviněná právnická osoba mohla opakovat trestnou činnost, nelze vyloučit, s čímž počítal i zákonodárce a zmíněné ustanovení § 67 písm. c) TŘ patřičně modifikoval.

Vyvstává ovšem otázka, jak „vazbu“ právnické osoby prakticky provést, když tato nemůže být vzata do vazby jako osoba fyzická. Zákonodárce vymezil tento postup v již zmíněném ustanovení § 33 odst. 1 TOPO následovně: „*Hrozí-li důvodná obava, že obviněná právnická osoba bude postupovat způsobem uvedeným v § 67 písm. c) trestního řádu, může již v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce a v řízení před soudem předseda senátu obviněné právnické osobě dočasně*

⁶⁵⁹ Nutným předpokladem pro obvinění právnické osoby je bezpochyby protiprávní jednání konkrétní fyzické osoby, uvedené v ustanovení § 8 odst. 1 TOPO, které lze právnické osobě přičítat. Je ovšem nutno konstatovat, že za toto protiprávní jednání je odpovědná právnická osoba, i když se jej dopustila osoba fyzická (ovšem tato se jej dopustila za specifických podmínek). Je tedy jasné (s výjimkou společného řízení), že zajišťovací úkony musí být provedeny vůči právnické osobě a s ohledem na její povahu není možné, aby tato uprchla, nebo působila na dosud nevyslechnuté svědky. Je ale dost dobře možné, že bude opakovat trestnou činnost prostřednictvím jednání osoby fyzické (viz předstízná vazba).

pozastavit výkon jednoho nebo více předmětů činnosti nebo uložit omezení nakládání s majetkem této právnické osoby; přitom přibližně i ke důsledkům, které může mít uložení zajišťovacího opatření na třetí osoby.“

Hlavní rozdíl oproti předstízně vazbě uvalené na fyzickou osobu spočívá v tom, že fyzické osobě je znemožněno faktické jednání tím, že dojde k jejímu dočasnému omezení na svobodě. Trestnou činnost nemůže opakovat proto, že je umístěna do vazební věznice, pročež nemůže fakticky jednat.

Naproti tomu ustanovení § 33 TOPO vůbec nehovoří o tom, že na obviněnou právnickou osobu je uvalena předstízná vazba, ale pouze konstatuje, že pokud hrozí důvodná obava, že obviněná právnická osoba bude postupovat způsobem uvedeným v ustanovení § 67 písm. c) TŘ, je možné⁶⁶⁰ obviněné právnické osobě „dočasně pozastavit výkon jednoho nebo více předmětů činnosti nebo uložit omezení nakládání s majetkem této právnické osoby.“⁶⁶¹ Na rozdíl od fyzické osoby se tak nejedná o faktickou nemožnost právně jednat (o které nelze vzhledem k povaze právnické osoby uvažovat), nýbrž o nemožnost právní. Obviněná fyzická osoba je v předstízně vazbě omezena na svobodě i v těch věcech, které by zcela zjevně nemusely vést k opakování trestné činnosti, obviněné právnické osobě je při užití ustanovení § 33 TOPO a přiměřeného užití § 67 písm. c) TŘ dočasně pozastaven výkon jednoho nebo více předmětů činnosti nebo uloženo omezení nakládání s majetkem. Ustanovení § 33 odst. 1 TOPO explicitně nestanovuje, že jak dočasné pozastavení výkonu předmětu/předmětů činnosti, tak omezení nakládání s majetkem se musí výlučně vztahovat k těm činnostem, popř. k tomu majetku, se kterým / prostřednictvím kterého došlo ke spáchání trestného činu, přesto dle mého soudu přesně tam zmíněné ustanovení míří. Bylo by zcela zjevně nelogické dočasně pozastavovat výkon předmětu/předmětů činnosti, popř. omezovat nakládání s majetkem, který s páchanou trestnou činností vůbec nesouvisí.

⁶⁶⁰ Využití těchto zajišťovacích institutů je fakultativní (srov. slovo „může“). Soudce, resp. předseda senátu tedy těchto institutů využít nemusí, byť by shledal, že důvodná obava z jednání popsaného v § 67 písm. c) Tř je dána. K tomu srov. ŘÍHA, J. § 33 [Zajišťovací opatření]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 631.

⁶⁶¹ O dočasném pozastavení výkonu předmětu činnosti nebo uložení omezení nakládání s majetkem této právnické osoby je možné rozhodnout již v přípravném řízení, v takovém případě o tomto rozhoduje soudce na návrh státního zástupce nebo v řízení před soudem, v takovém případě o tomto rozhoduje předseda senátu (viz uvedené ustanovení § 33 odst. 1 TOPO).

Podobný názor zastává například Říha, který konstatuje, že „ustanovení § 33 odst. 1 upravuje zajišťovací opatření, která mají zajistit smysl a řádný průběh řízení vedeného proti právnické osobě. Účelem je především zabránit právnické osobě v opakování trestné činnosti, pro niž je stíhána, dokonání trestného činu, o němž se pokusila a vykonání trestného činu, který připravovala nebo kterým brožila. Toto ustanovení tak nabrazuje institut vazby předstížené podle § 67 písm. c) TŘ, která je ukládána fyzickým osobám. Jde o speciální ustanovení, které se užije výlučně proti právnické osobě, vůči níž z povahy věci není možno užít některých jiných zajišťovacích institutů uvedených v trestním řádu, především vazbu.“⁶⁶²

S podobným názorem přichází i Fenyk, který uvádí, že „úprava nových, doplňujících forem zajištění pouze ve vztahu k právnickým osobám v zák. o tr. odpovědnosti p. o. se váže částečně na právnickou osobu a částečně na její majetek, takové zajištění však nelze použít ve vztahu k fyzickým osobám. Kromě zajišťovacích opatření upravených TŘ umožňuje TOPO jednak dočasně pozastavit výkon jednoho nebo více předmětů činnosti a dále uložit omezení nakládání s majetkem této právnické osoby (§ 33 odst. 1).

Obě opatření, která lze uložit samostatně, samostatně nebo současně, mají zabránit tomu, aby právnická osoba, která již byla obviněna, pokračovala v trestné činnosti nebo dokonala čin, o němž se pokusila, nebo vykonala trestný čin, který připravovala nebo který brožil.“⁶⁶³

Ze shora uvedených názorů jak Říhy, tak Fenyka je zřejmé, že zatímco u obviněné fyzické osoby, jsou-li shledány vazební důvody, dojde (může dojít) k uvalení předstížené vazby, v jejímž důsledku dojde k omezení veškerého jednání obviněné fyzické osoby, u obviněné právnické osoby tomu tak není, neboť této je (může být) pozastaven výkon jednoho nebo více předmětů činnosti, popř. je jí (může jí být) uloženo omezení nakládání s majetkem, tudíž se nejedná o omezení jejího veškerého jednání.

Vyvstává tedy otázka, do jaké míry se zákonodárce při tvorbě ustanovení § 33 TOPO touto otázkou zabýval, do jaké míry se jedná o „externalitu“ speciálního zákona, který má upravovat jen dílčí aspekty specifického trestního procesu a do jaké míry je možné tuto dílčí problematiku neřešit s tím, že se jedná o nepodstatný detail, který na trestní proces jako takový nemá negativní dopad.

⁶⁶² ŘÍHA, J. § 33 [Zajišťovací opatření]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 631.

⁶⁶³ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 178.

Dle mého názoru se o nepodstatný detail nejedná, neboť zde dochází k nerovnosti, kdy právnická osoba, u níž jsou shledána rizika uvedená v ustanovení § 67 písm. c) TR, může být omezena jedním, druhým, popř. oběma uvedenými opatřeními (viz Fenyk výše) jen ve vztahu k páchané trestné činnosti, zatímco obviněná fyzická osoba, u které jsou shledány vazební důvody pro vazbu předstižnou, je omezena *per se* ve veškerém svém jednání.

Uvedenou nerovnost by snad bylo možné „schovat“ pod konstatování, že právnická osoba vykazuje oproti fyzické osobě celou řadu specifíků, a proto i zvláštní ustanovení trestního řízení vedeného proti ní by měla tato specifika reflektovat. Touto cestou se vydává Forejt, když konstatuje, že „*právnické osobě však nelze pozastavit výkon všech jejích činností, neboť v takovém případě by jí byla znemožněna veškerá činnost, což by v podstatě vedlo dříve či později ke jejímu zániku.*“⁶⁶⁴

S názorem Forejta se ztotožňuji do té míry, ve které konstatuje, že právnická osoba je specifickou entitou, jíž by měly být poskytnuty specifické podmínky trestního řízení právě kvůli oné specifčnosti. Pokud se právnická osoba dopustí protiprávního jednání, které bude svou intencí trestným činem v rámci všech jejích předmětů činnosti, nezbývá, než takovou právnickou osobu omezit komplexně, už jen z důvodu generální prevence. Otázka možného zániku právnické osoby je v tuto chvíli vedlejší, neboť orgánu činnému v trestním řízení, který po zvážení možných alternativ dospěl *ultima ratio* k závěru, že opatření spočívající v omezení všech předmětů činnosti je nezbytné, neboť prostřednictvím všech předmětů činnosti docházelo k páchání trestné činnosti, tak není dáno na výběr. Orgán činný v trestním řízení nemůže právnické osobě nepozastavit výkon toho předmětu činnosti, v jehož rámci se trestné činnosti dopouštěla.

I kdybych zcela přistoupil na shora uvedený názor Forejta, který má bezpochyby své logické opodstatnění, stále není v případě, kdy se právnická osoba dopustí protiprávního jednání, jež bude svou intencí trestným činem pouze v rámci některých předmětů její činnosti, vyřešena otázka rovnosti, kdy právnická osoba bude omezena zčásti, ale fyzická osoba bude v každém případě omezena zcela, ačkoli se dopustili téhož.

⁶⁶⁴ FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 307–308.

Co je tedy víc. Specifická právní úprava šitá na míru právnické osobě, nebo rovnost před zákonem? A co když by právnická osoba prostřednictvím dočasně pozastaveného předmětu činnosti realizovala některé z ústavně zaručených práv (typicky můžu hovořit např. o politické straně, církvi či náboženské společnosti)?

5.3.1 Specifika ustanovení § 67 písm. c) TŘ

Dalším specifikem, které se k rozdílné aplikaci ustanovení § 67 písm. c) TŘ při jeho použití v trestním řízení vedeném proti obviněné fyzické osobě a v trestním řízení vedeném proti obviněné právnické osobě váže, je skutečnost, že pokud jsou dány předpoklady stanovené zmiňovaným ustanovením § 67 písm. c) TŘ, je možné obviněné právnické osobě (za užití ustanovení § 33 odst. 1 TOPO):

- dočasně pozastavit výkon jednoho nebo více předmětů činnosti nebo
- uložit omezení nakládání s majetkem této právnické osoby;⁶⁶⁵

případně uložit obě opatření současně.

⁶⁶⁵ K majetku právnické osoby nemůžu nepoznamenat, že existuje (poměrně bohatá) judikatura, která dovozuje právo právnické osoby na spravedlivý proces právě díky tomu, že právnická osoba může vlastnit majetek. Právnické osobě náleží právo na spravedlivý proces, resp. lépe řečeno, i právnická osoba je subjektem práva na spravedlivý proces, již ze samotné logiky věci. Ostatně, ke stejnému závěru došel například i Ústavní soud, který v nálezu ze dne 19. 1. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 15/93 konstatoval, že: „Z prohlášení bývalé České a Slovenské Federativní Republiky při ratifikaci Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, které uznává pravomoc Evropské komise pro lidská práva přijímat stížnosti osob, nevládních organizací nebo skupin osob považujících se za poškozené v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou (srov. sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 sb.), lze dovodit obotu státu **poskytovat ochranu i právnickým osobám, pokud jde o základní práva a svobody.**“

Uvedené rozhodnutí Ústavního soudu je dále rozvíjeno i další konstantní judikaturou, např.:

- Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 1995, sp. zn. II. ÚS 192/95;
- Nález Ústavního soudu ze dne 25. 6. 1996, sp. zn. I. ÚS 215/95;
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 12/02;
- Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 3143/13.

Uvedená konstantní judikatura která mimo jiné dále konstatuje, že právnická osoba je subjektem práva na spravedlivý proces, a to mimo jiné z toho důvodu, že může vlastnit majetek. (K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2017, sp. zn. 28 Cdo 2132/2017: „**fakt, že žalobce je právnickou, a nikoli fyzickou osobou, může při kalkulaci výše jeho nároku na náhradu za majetek pozbytý vydáním oprávněným osobám hrát roli jen stěží, neboť zmíněné oprávnění bylo dovozeno z ústavně garantovaného práva na ochranu vlastnictví (respektive pokojné užívání majetku), jež je plně sluchitelné s povahou právnických osob, a svědčí jim tudíž stejně jako osobám fyzickým.**“

Že se jedná skutečně o dvě samostatná opatření, konstatuje kromě Fenyka,⁶⁶⁶ jak již bylo uvedeno výše, také například Říha,⁶⁶⁷ Forejt⁶⁶⁸ nebo Jelínek.⁶⁶⁹

Naproti tomu, jsou-li naplněny formální podmínky předstížné vazby u obviněné fyzické osoby, je tato (resp. může být) vzata do vazby. Žádnou druhou alternativu trestní řád nestanovuje. Vyvstává tedy opět otázka, zdali se jedná o úmysl zákonodárce, když následek naplnění formálních podmínek předstížné vazby má u obviněné právnické osoby tři možné varianty (první či druhé opatření, popřípadě obě zároveň), zatímco u obviněné fyzické osoby toliko jeden, o jakousi „externalitu“ speciálního zákona, nebo o dílčí problematiku, která nemusí být jako „nepodstatný detail“, jenž trestní proces v podstatě nikterak neovlivňuje, zbytečně diskutována.

Dle mého soudu se v tomto případě jedná o úmysl zákonodárce, který měl při tvorbě daného ustanovení především na zřeteli zvláštní povahu právnické osoby jako svébytné entity, která není nadána schopností sama právně jednat, pročez za ni musejí jednat konkrétní fyzické osoby, resp. lépe řečeno určitý okruh fyzických osob, kdy v případě jedné právnické osoby se může jednat toliko o jednu jedinou fyzickou osobu, v jiném případě (byť možná extrémním) o desítky či stovky fyzických osob.⁶⁷⁰ Zároveň je potřeba zvážit i další aspekty dopadu tohoto zajišťovacího opatření, které se odvíjí od velikosti právnické osoby a jejího předmětu podnikání. Typicky se může jednat např. o zaměstnanost, výrobu, odbyt produktů či služeb a spoustu dalších činností.

Koneckonců, s ohledem na skutečnost, že právnická osoba nemůže *per se* právně jednat, je vcelku zbytečné, aby byla omezoována v těch předmětech jejího podnikání, ve kterých se nedopustila trestného činu, neboť formální podmínky předstížné vazby zakotvené v ustanovení § 67 písm. c) TR hovoří

⁶⁶⁶ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 178.

⁶⁶⁷ ŘÍHA, J. § 33 [Zajišťovací opatření]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 631.

⁶⁶⁸ FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 309.

⁶⁶⁹ JELÍNEK, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 201.

⁶⁷⁰ Tak například u společnosti s ručením omezeným je „statutárním orgánem společnosti s ručením omezeným každý jednatel, ledaže společenská smlouva určí, že více jednatelů tvoří kolektivní orgán“ (§ 44 odst. 5 zákona o obchodních korporacích). Zákon o obchodních korporacích nikde nestanovuje maximální počet jednatelů v rámci jedné společnosti.

o „*důvodné obavě*,“ že (osoba) „*bude opakovat trestnou činnost*.“ Je tedy proti smyslu tohoto ustanovení, aby byla omezena činnost právnické osoby v té oblasti, ve které se nedopustila trestné činnosti, neboť i kdyby se *ex post* takového jednání dopustila, nejednalo by se o opakování trestné činnosti, ale o páčání nové trestné činnosti, jež je od původní trestné činnosti odlišná. Naproti tomu fyzickou osobu není dost dobře možné omezit jenom v té části jejího jednání, které se váže k trestné činnosti, jíž se dopustila, a proto nezbyvá, než přistoupit k obecnému institutu vazby a omezit ji na svobodě absolutně, tedy i v těch oblastech, ve kterých by se, i kdyby se trestné činnosti dopouštěla, nejednalo o opakování trestné činnosti, ale o páčání nové trestné činnosti, jež je od původní trestné činnosti odlišná.

Mám za to, že ačkoli se výsledek aplikace ustanovení § 67 písm. c) TR v případě obviněné fyzické a v případě obviněné právnické osoby liší, jedná se s ohledem na specifika fyzické a specifika právnické osoby o jediné možné řešení nastalého problému, kdy na prvním místě je zájem společnosti, aby nedocházelo k opakování trestné činnosti, a teprve na druhém místě je otázka, jak se tento zájem uvede v život.

Dalšími specifiky, která jsou ke zmíněnému zajišťovacímu institutu dle ustanovení § 33 TOPO vztaženy, je například požadavek zákona, aby orgány činné v trestním řízení přihledly k důsledkům, jež může mít uložení zajišťovacích opatření na třetí osoby, nebo například skutečnost, že toto zajišťovací opatření lze použít toliko k právnickým osobám, které již byly obviněny, tudíž jej nelze použít v přípravném řízení ve fázi prověřování.⁶⁷¹

K uvedenému snad ještě doplním, že zmíněný zajišťovací institut by neměl být institutem ani sankčním ani výchovným, nýbrž pouze a jenom zajišťovacím. Nesmí jím být ani působeno na právnickou osobu tak, aby se doznala k trestnému činu, pro který je stíhána (uplatní se princip *nemo tenetur se ipsum accusare*, tedy princip zákazu sebeobviňování, jehož nerespektování zakládá porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy).^{672,673}

⁶⁷¹ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 178.

⁶⁷² ŘÍHA, J. § 33 [Zajišťovací opatření]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 631.

⁶⁷³ Srov. k tomu též HERCZEG, J. Právo na obhajobu a zásada *nemo tenetur* v řízení proti právnickým osobám. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 154 a násl.

5.3.2 Ustanovení § 33 odst. 5 TOPO a péče řádného hospodáře

S ohledem na skutečnost, že členové voleného orgánu právnické osoby mají povinnost jednat s péčí řádného hospodáře, je nutné tento „neurčitý právní pojem“⁶⁷⁴ vztáhnout i do trestního řízení vedeného proti právnické osobě, v němž za právnickou osobu jedná právě tento člen voleného orgánu, který je povinností péče řádného hospodáře vázán.

Pojem „péče řádného hospodáře“ je pojmem soukromoprávním. Právě kvůli jeho neurčitosti bychom jeho přesnou definici hledali v normativních právních aktech soukromého práva zbytečně. Přesto ale určitá vodítka najít lze. Tak např. ustanovení § 159 odst. 1 občanského zákoníku konstatuje následující: „*Kdo přijme funkci člena voleného orgánu, zavazuje se, že ji bude vykonávat s nezbytnou loajalitou i s potřebnými znalostmi a pečlivostí. Má se za to, že jedná nedbale, kdo není této péče řádného hospodáře schopen, ač to musel zjistit při přijetí funkce nebo při jejím výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe důsledky.*“

Lasák k citovanému ustanovení konstatuje, že „*povinnost jednat s péčí řádného hospodáře se přitom rozumí povinnost vykonávat funkci člena voleného orgánu s nezbytnou loajalitou a s potřebnými znalostmi a pečlivostí.*“⁶⁷⁵

Vrátím-li se k TOPO, konkrétně k ustanovení § 33, je ve vztahu k výše zmíněnému zajímavý odst. 2 („*Z důležitých důvodů může předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce na návrh dotčené právnické osoby povolit provedení úkonu, který se týká majetku, na nějž se vztahuje zajišťovací opatření podle odstavce 1. Nevyhoví-li státní zástupce návrhu právnické osoby podle věty první, je povinen jej nejpozději do 5 pracovních dnů od doručení předložit k rozhodnutí soudci; o tomto postupu vyrozumí dotčenou právnickou osobu.*“), odst. 5 („*Právnická osoba, které bylo uloženo zajišťovací opatření podle odstavce 1, má právo kdykoliv žádat o zrušení nebo omezení zajištění. O takové žádosti se musí neodkladně rozhodnout. Byla-li žádost zamítnuta, může ji právnická osoba, neuvede-li v ní nové důvody, opakovat až po uplynutí 30 dnů od právní moci rozhodnutí. Nevyhoví-li takové žádosti v přípravném řízení státní zástupce, je povinen ji nejpozději do 5 pracovních dnů od doručení předložit k rozhodnutí soudci; o tomto postupu*

⁶⁷⁴ ŠOLC, M. K novému pojetí péče řádného hospodáře. *epravo.cz* [online]. 3. 6. 2014. [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-novemu-pojetiju-pecce-radneho-hospodare-94266.html>

⁶⁷⁵ LASÁK, J. § 159 [Požadavky na výkon funkce člena voleného orgánu právnické osoby]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 815.

vyrozmí dotčenou právnickou osobu.“) a dále odst. 6 („*Proti rozhodnutím uvedeným v odstavcích 1 až 5 je přípustná stížnost, jež má v případě rozhodnutí o zrušení nebo omezení zajišťovacího opatření nebo povolení úkonu podle odstavce 2 odkladný účinek.“*).

Postavím-li vedle sebe povinnost péče řádného hospodáře a listinu prokazující splatnou (dospělou) pohledávku, je vcelku jednoduché konstatovat, že pokud by daný člen voleného orgánu splatnou pohledávku nevymáhal, péči řádného hospodáře porušuje. Nesporných příkladů je možné uvést celou řadu. Jak je tomu ale v situaci, kdy na straně jedné postavíme onen vágní termín péče řádného hospodáře a na straně druhé v předchozím odstavci uvedená ustanovení odst. 2, 5 a 6 ustanovení § 33 TOPO?

Představme si situaci, kdy orgán činný v trestním řízení za užití ustanovení § 33 odst. 1 TOPO pozastaví výkon předmětu činnosti právnické osobě, přičemž právě tento předmět činnosti byl pro právnickou osobu zdrojem většiny příjmů (zkusme si představit např. kapitálovou společnost s ručením omezeným). Člen voleného orgánu má v takovém případě dvě možnosti – využít shora uvedených obranných institutů, či nikoli. Co když se člen voleného orgánu rozhodne těchto institutů nevyužít, neboť respektuje rozhodnutí, kterým bylo zajišťovací opatření na právnickou osobu uvaleno? Jedná se o porušení péče řádného hospodáře, neboť měl možnost právě prostřednictvím těchto obranných institutů prokázat zmiňovanou loajalitu, potřebné znalosti a pečlivost?

Dle mého soudu se o porušení povinnosti péče řádného hospodáře spíše nejedná, neboť je zde rozhodnutí orgánu veřejné moci, které daný stav omezení právnické osoby zakládá, jedná se tedy o odlišnou situaci např. od shora uvedeného příkladu, kdy člen voleného orgánu disponuje listinou prokazující splatnou pohledávku. Tento můj závěr ovšem rozhodně neplatí pašálně. Jedním dechem ovšem dodávám, že porušení péče řádného hospodáře mohlo nastat oním protiprávním jednáním, kvůli němuž byl zajišťovací institut na právnickou osobu uvalen.

Ad absurdum, člen voleného orgánu by tak musel v průběhu celého řízení využívat všech opravných prostředků a případně dalších obranných mechanismů jenom proto, aby náhodou neporušil péči řádného hospodáře, což je v rozporu se samotnou podstatou trestního řízení, a takové jednání by vedlo k neúměrnému zatížení orgánů činných v trestním řízení, které by musely o všech

podaných návrzích rozhodovat, a to i v situaci, kdy by bylo i členu voleného orgánu předem jasné, že podaný návrh nemá sebemenší šanci na úspěch a je podáván jen pro to, aby člen voleného orgánu náhodou neporušil péči řádného hospodáře.

Na straně druhé může nastat situace, kdy bude zcela zřejmé, že zajišťovací opatření bylo uvaleno orgánem činným v trestním řízení zcela chybně a šance na jeho zrušení je poměrně vysoká. V takovém případě si dovedu představit, že nekonání člena voleného orgánu bude považováno za porušení péče řádného hospodáře.

K uvedenému problému nezbyvá než dodat, že nelze najít jednu správnou odpověď. Paušální obrana proti jakémukoli rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení je dle mého soudu přespříliš upjatý formalismus, který vede ke zbytečnému zahlcení soudů a s péčí řádného hospodáře nemá nic společného, na straně druhé mohou dle mého soudu nastat případy, kdy nevyužití některého obranného mechanismu, uvedeného v ustanovení § 33 TOPO, může být za porušení povinnosti péče řádného hospodáře považováno. Nezbyvá než počkat na judikaturu, která onu hranici snad jasněji vyznačí. Do té doby je nutné posuzovat případy *ad hoc* s veškerou opatrností.

5.3.3 Zajišťovací instituty v TOPO neupravené

Jak již bylo uvedeno výše, subsidiárně se k TOPO, jakožto k předpisu *lex specialis*, použije v řízení proti právnické osobě trestní řád, jakožto *lex generalis*. Vzhledem k tomu, že TOPO neobsahuje kompletní výčet zajišťovacích institutů, ale toliko upravuje (resp. lépe řečeno modifikuje) problematiku zajišťovacích institutů v nezbytně nutném rozsahu, v jakém by nebylo s ohledem na povahu právnické osoby možné použít ustanovení trestního řádu, je nutné po vyčerpání speciální právní úpravy přejít k úpravě obecné.

Zajišťovací instituty jsou v trestním řádu upraveny v hlavě čtvrté nesoucí název předběžná opatření a zajištění osob a věcí důležitých pro trestní řízení, konkrétně se jedná o ustanovení § 67–88o.

Je zcela pochopitelné, že některé zajišťovací instituty nemohou být v řízení vedeném proti obviněné právnické osobě použity, a sice právě s ohledem na skutečnost, že vzhledem ke své povaze mohou být použity právě

a jenom v trestním řízení vedeném proti obviněné fyzické osobě. Tak například právnickou osobu není možné zadržet, jakož ani zakázat jí vycestování do zahraničí.

Naproti tomu lze i v řízení vedeném proti obviněné právnické osobě „využít ustanovení § 78 TŘ, které upravuje povinnost k vydání věci a podle něhož má tuto povinnost každý, kdo má u sebe věc důležitou pro trestní řízení, případně ustanovení § 79 TŘ, tedy odejmutí věci, která je důležitá pro trestní řízení a nebyla na vyzvání dobrovolně vydána.“⁶⁷⁶

Opatření zajištění věci je lehce demonstrovatelné na ideálním případě, kdy věc, jež má být vydána, má u sebe vlastník věci, který ji na vyzvání orgánu činného v trestním řízení (§ 78 odst. 1 TŘ) předloží, pročež obdrží písemné potvrzení o převzetí věci nebo opis protokolu (§ 78 odst. 5 TŘ) od orgánu, který úkon provedl, a případně si může požádat o vrácení této věci (§ 78 odst. 7 TŘ).

Jinak je tomu ovšem u obviněné právnické osoby. Šámal sice v komentáři konstatuje, že „ustanovení o vydání věci se aplikuje i v trestním řízení proti právnickým osobám (ve věcech trestních činů uvedených v § 7 TOPO), citovaný zákon nemá žádnou zvláštní úpravu a použití tohoto ustanovení nevylučuje ani povaha věci (§ 1 odst. 2 TOPO),“⁶⁷⁷ to ale ovšem nic nemění na tom, že nemáme zakotvený postup, jak má faktické provedení tohoto zajišťovacího institutu v trestním řízení vedeném proti obviněné právnické osobě vypadat.

První problém začíná se samotným vyzváním. Vzhledem k tomu, že trestní řízení vedené proti obviněné právnické osobě se týká právě této osoby, bylo by logické očekávat, že právě ona bude vyzvána k vydání věci. Při podrobnějším studiu ustanovení § 78 odst. 1 TŘ věty první si nelze nepovšimnout konstatování „kdo má u sebe věc...“ Může mít tedy právnická osoba věc u sebe? Pokud ano, měla by tedy být vyzvána, přičemž za ní musí jednat osoba k tomu oprávněná, zpravidla statutární orgán této právnické osoby. Anebo právnická osoba nemůže mít věc u sebe, protože právnická osoba není osobou „z masa a kostí“? Kdo ale bude v takovém případě vyzván k vydání věci, pokud

⁶⁷⁶ NETT, A. [Zajišťovací opatření v řízení proti právnickým osobám]. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 172.

⁶⁷⁷ ŠÁMAL, P., RŮŽIČKA, M. § 78 [Povinnost k vydání věci]. In: ŠÁMAL, P., GRÍVNA, T., NOVOTNÁ, J., PŮRY, F., RŮŽIČKA, M., ŘÍHA, J., ŠÁMALOVÁ, M., ŠKVAJN, P. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1014.

se daná věc nachází například v sídle právnické osoby a nemá ji „u sebe“ nikdo jiný.

Na danou problematiku nacházíme odpověď (alespoň částečnou) v komentáři k ustanovení § 78 trestního řádu, ve kterém Šámal konstatuje následující: „*povinnost předložit nebo vydat dolíchnou věc postihuje každého, kdo ji má u sebe (nemusí to být vždy obviněný a osoba, vůči níž se uplatňuje, nemusí být ani vlastníkem věci). Může to být osoba fyzická i osoba právnická.*“⁶⁷⁸

Dle Šámala je tedy možné, aby právnická osoba měla věc u sebe, ačkoli s ní sama nemůže jakkoli nakládat, neboť právnická osoba nemůže sama právně jednat. Jak se tedy bude postupovat v situaci, kdy v kanceláři jednatele společnosti s ručením omezeným bude tato věc, orgán činný v trestním řízení vyzve společnost, ať věc předloží, a jednatel společnosti věc orgánu činnému v trestním řízení vydá? Vzhledem k tomu, že dle komentovaného ustanovení nemusí být osoba, která věc vydává, obviněným, ani vlastníkem věci, vyvstává otázka, kdo tedy věc vydal – byla to právnická osoba, jejímž jménem jednal jednatel, nebo to byl jednatel sám, který měl věc právnické osoby u sebe, a ačkoli ji nevládnul, fakticky ji ovládal, díky čemuž ji předal orgánu činnému v trestním řízení. Komu má být v této chvíli vystaveno písemné potvrzení ve smyslu ustanovení § 78 odst. 5 TŘ? Jednateli, anebo společnosti – obviněné právnické osobě?

Vzhledem k tomu, že danou problematiku komentářová literatura dostatečně neřeší, nezbyvá, než si vybrat jednu z možných variant a tuto argumentačně podložit. Osobně se domnívám, že v nastíněném případě je věc vydána právnickou osobou. Vyjdu-li z Šámalovy dikce, že věc může mít u sebe i právnická osoba, a vyjdu-li z obecných ustanovení občanského zákoníku, že právnickou osobu zastupuje ta či ona osoba fyzická, nemohla by nikdy nastat situace, kdy by právnická osoba věc prostřednictvím fyzické osoby vydala, neboť skutečný *corpus* má v dané chvíli pouze a jenom osoba fyzická. Jediná situace, kdy by se tak stát mohlo, by nastala ve chvíli, kdy by daná věc byla orgánem činným v trestním řízení vzata bez účasti zástupce právnické osoby. Pak by ovšem nebyly naplněny definiční znaky ustanovení § 78 TŘ a sice v té části, že věc má být povinnou osobou předložena nebo vydána.

⁶⁷⁸ ŠÁMAL, P., RŮŽIČKA, M. § 78 [Povinnost k vydání věci]. In: ŠÁMAL, P., GRIVNA, T., NOVOTNÁ, J., PURY, F., RŮŽIČKA, M., ŘÍHA, J., ŠÁMALOVÁ, M., ŠKVAJN, P. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1014.

Dle mého soudu tak v dané chvíli věc skutečně má u sebe a zároveň ji vydává právnická osoba, a sice prostřednictvím té či oné osoby fyzické, potvrzení ve smyslu ustanovení § 78 odst. 5 TŘ by tak mělo být vystaveno obviněné osobě právnické. Naproti tomu je samozřejmě možná i situace, kdy věc právnické osoby má např. vypůjčenou statutární orgán, který ji vydá orgánu činnému v trestním řízení. V takovém případě měl tento u sebe věc pouze v detenci, a ačkoli se jednalo o věc právnické osoby, neměla ji tato v tuto chvíli u sebe a statutární orgán ji vydával sám za sebe.

Shora nastíněný postup je dle mého soudu věcně správný, pořad se ale pohybujeme kdesi v rovině právní teorie. Jak by asi vypadalo předložení či vydání věci dle shora uvedeného scénáře v praxi? A je vůbec možné stoprocentně konstatovat, která osoba má v každou chvíli věc u sebe?

Na tyto otázky problematiky zajišťovacích institutů trestního řízení vedeného proti obviněné právnické osobě nelze zcela jednoznačně odpovědět. Nastíněné problémy nejsou dány ničím jiným než specifickou povahou právnické osoby, jež i přes svou specifickou je subjektem, který je nadán schopností protiprávně jednat, a to i v rovině trestního práva. K uvedenému nezbyvá než dodat, že shora uvedené otázky (bude-li to vůbec možné), bude muset vyřešit až judikatura či komentářová literatura.

Dalším problematickým zajišťovacím opatřením je zajištění nástrojů a výnosů z trestné činnosti. Nett k uvedenému konstatuje, že „*rovněž lze [vůči právnické osobě – pozn. aut.] využít ustanovení § 79a TŘ, tj. zajistit peněžní prostředky na účtu u banky za situace, že jsou tu skutečnosti nasvědčující tomu, že peněžní prostředky na účtu u banky jsou určeny ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byly využity, nebo jsou výnosem z trestné činnosti.*“⁶⁷⁹

Nett dále konstatuje, že i u obviněné právnické osoby je možné využít dalších zajišťovacích institutů, jako např. zajištění nemovitosti (§ 79d TŘ), zajištění náhradní hodnoty (§ 79f TŘ), apod.⁶⁸⁰

Zkusme si představit situaci, kdy orgán činný v trestním řízení zajistí některým z výše uvedených zajišťovacích institutů cenné papíry, například akcie, jejichž akcionářem je právnická osoba.

⁶⁷⁹ NETT, A. [Zajišťovací opatření v řízení proti právnickým osobám]. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 172.

⁶⁸⁰ Ibid.

První problém nastává již s doručováním. Jako příklad můžeme opět použít společnost s ručením omezeným, které se obligatorně zřizuje datová schránka. Doručováno je primárně právě tímto způsobem. Do datové schránky se přihlásí oprávněná osoba jednající za obviněnou právnickou osobu, například jednatel společnosti, který může být stíhán ve společném řízení, neboť mohl páchat rovněž trestnou činnost vedle/spolu s právnickou osobou. Pochopitelně se zařídí tak, aby až obdobná datová zpráva přijde do jeho datové schránky, nebylo již co zajišťovat. Toto by se však nestalo, kdyby se o tomto zajišťovacím institutu jednatel nedozvěděl. Jenže co s tím? Samozřejmě je možné ustanovit právnické osobě opatrovníka, ale je vůbec možné rozeznat onu inkriminovanou chvíli, kdy je nutné opatrovníka ustanovit?

Další problém nastává s dobou zajištění věcí. Není výjimkou, že zajištěné věci jsou zajištěny po dobu několika měsíců, v některých případech i po dobu několika let, přičemž zvláště v případě cenných papírů může dojít k velkým změnám, co se jejich hodnoty týče. Není výjimkou, že je-li zajištěna akcie fyzické osoby, kdy s touto akcií není po určitou dobu disponováno, a poté je fyzické osobě vrácena, její hodnota může být podstatně nižší. Problém nastává v případě právnické osoby opět z důvodu péče řádného hospodáře. Je právnická osoba, resp. její statutární orgán, povinen bránit se proti takovému zajišťovacím institutům, přičemž pokud by tak neučinil, porušil by péči řádného hospodáře?⁶⁸¹ Ba co víc, je statutární orgán povinen v rámci své povinnosti loajality a povinnosti předvídat povinen s ohledem na průběh trestního řízení předem „vytušit“, k jakým krokům může dojít, a podle toho naložit s majetkem právnické osoby, zejména s cennými papíry, tak, aby nebyly zajištěny, popř. aby škoda společnosti vzniklá byla co nejmenší?

Zajišťovací instituty jsou bezpochyby důležitými instituty, které mají v trestním řízení své místo. Nesmíme ovšem zapomínat na skutečnost, že trestní řád, a tedy i jeho hlava čtvrtá, v níž jsou zajišťovací instituty primárně upraveny, je normativní právní akt ze dne 29. 11. 1961. Tento zákon byl tak přijat v době, kdy trestní odpovědnost právnických osob byla v České republice více než bájnou budoucností. Ač byly zajišťovací instituty v trestním řádu uvedené několikrát novelizovány (a to i podstatně), a ač existují speciální ustanovení

⁶⁸¹ Např. podáním stížnosti proti rozhodnutí o zajištění ve smyslu ustanovení § 79a odst. 5 TR?

TOPO, která některé zajišťovací instituty upravují pro trestní řízení vedené proti obviněné právnické osobě, stále se jedná o úpravu původního modelu zajišťovacích institutů, jež byly do českého právního řádu zaneseny výhradně pro potřeby trestního řízení vedeného proti obviněné fyzické osobě.

S ohledem na výše uvedené je tedy zcela pochopitelné, že použitím toho či onoho zajišťovacího institutu v trestním řízení vedeném proti obviněné právnické osobě nezhůdka dojde k patové situaci, k situaci nové, dosud neřešené, či dokonce k situaci, jejímž výsledkem je negativní dopad na celé trestní řízení, namísto chtěného dopadu pozitivního. Uvedené problémy jsou s ohledem na vývoj dané právní úpravy zcela pochopitelné, dokonce by jich dle mého soudu mohlo být i mnohem víc, pročež danou právní úpravu rozhodně nemůžu označit za „špatnou“ či „nedostatečnou“. Tím nechci říci, že nastínné problémy není třeba řešit, spíše je nutné nad problémy přemýšlet, vracet se k nim a nepřijímat bezhlavě jednu novelu za druhou, škrábat se pravou rukou za levým uchem a vytloukat klín klínem. Tímto by byla trestnímu řízení vedenému proti obviněné právnické osobě spíše prokázána medvědí služba. Řešením je dle mého názoru reflektování daných problémů, zvážení možných variant řešení a teprve po konstatování všech výhod a nevýhod zvážení novelizace a přistoupení k ní, popř. alternativně zvážení, zdali vyvíjející se komentářová literatura a judikatura bude natolik všeobjímající a dané problémy řešící, že novelizace nebude třeba.

Mezi nejpálčivější okruhy problémů, jež jsou s použitím zajišťovacích institutů v trestním řízení vedeném proti obviněné právnické osobě spjaty a které by měly být předmětem diskuze mezi odborníky, považuji především aplikaci ustanovení § 67 písm. c) TŘ v případě obviněné právnické osoby. Ačkoli jsem shora uvedenými závěry dospěl ke konstatování, že právní úprava *de lege lata* má své opodstatnění, přesto mi potvrzení anebo vyvrácení tohoto „mého“ závěru chybí v komentářové literatuře, v odborných článcích a konečně v judikatuře. Problematickou shledávám i otázku péče řádného hospodáře, a to nejen v těch případech, které jsem uvedl shora, ale i v dalších obdobných případech, jež v případech použití zajišťovacích institutů vůči obviněné právnické osobě nastávají. Další problém spatřuji při subsidiárním použití těch zajišťovacích institutů, které nejsou v TOPO upravené, jsou upravené toliko v trestním řádu a použijí se v trestním řízení vedeném proti obviněné

právnícké osobě. Je zcela pochopitelné, že tyto instituty není dost dobře možné zcela aplikovat v trestním řízení vedeném proti obviněné právnické osobě. Podle mého názoru není nutné, aby TOPO upravoval všechny zajišťovací instituty. Subsidiární použití trestního řádu je dle mého názoru vhodným řešením nastalého problému, to ale nic nemění na tom, že zajišťovací instituty upravené jen v trestním řádu musí judikatura šetrně zasadit do kontextu trestního řízení vedeného proti obviněné právnické osobě, aby tyto byly plnohodnotnými zajišťovacími instituty.

Vyjdou-li ze závěrů, ke kterým dospěl Nett, musím souhlasit s tím, že existují i další okruhy problémů, jež při použití zajišťovacích institutů v trestním řízení vedeném proti obviněné právnické osobě vyplouvají na povrch. Konkrétně se jedná o nemožnost třetí osoby podat stížnost proti rozhodnutí o omezení nakládání s majetkem,⁶⁸² neboť „do rozhodnutí o omezení nakládání s majetkem může být zahrnut i takový majetek, který je z hlediska formálněprávního ve vlastnictví obviněné právnické osoby, ale z hlediska ekonomického je ve vlastnictví třetí osoby,“⁶⁸³ dále nutnost rozšíření okruhu osob, které mají oprávnění podat žádost ohledně provedení úkonu, který se týká majetku, jenž byl zajištěn, i na třetí osoby,⁶⁸⁴ dále oprávnění třetí osoby podat žádost o zrušení nebo omezení zajištění majetku a konečně nevymezení možného rozsahu omezení nakládání s majetkem.⁶⁸⁵ Tyto a další problémy jsou bezpochyby zajímavé, nicméně představují toliko dílčí otázky a jako takové přesahují rámec této monografie.

5.4 Jednání za právnickou osobu v průběhu trestního řízení^{686, 687}

Problematika jednání za právnickou osobu v průběhu trestního řízení je problematikou stále aktuální. Na rozdíl od práva soukromého, kdy osoba, která

⁶⁸² NETT, A. [Zajišťovací opatření v řízení proti právnickým osobám]. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 176.

⁶⁸³ K tomu srov. Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 16. 12. 2010, ve věci *Euro Tyre Holding B.V. proti Staatssecretaris van Financiën*, sp. zn. C-430/09.

⁶⁸⁴ Např. z důvodu váznutí práv třetích osob na majetku právnické osoby – srov. např. zástavní právo na nemovitě věci.

⁶⁸⁵ NETT, A. [Zajišťovací opatření v řízení proti právnickým osobám]. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 176–177.

⁶⁸⁶ MALÝ, J. Jednání za právnickou osobu v průběhu trestního řízení. *Právní rozhledy*. 2020, č. 18, s. 637–642.

⁶⁸⁷ K tomu srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, č. j. 8 Tdo 627/2015-43.

na tom má zájem, zpravidla chce, aby jednání právnické osoby proběhlo bez problémů a vyvolalo právní následky, tudíž vynaloží patřičné úsilí, aby tomu tak skutečně bylo, v trestním řízení je tomu přesně naopak, neboť osoba, která na tom má zájem, bude usilovat o to, aby jednání nebylo právnické osobě přičteno, aby se vyvinila, anebo, pokud to jinak nepůjde, tak naopak, aby jí bylo přičteno úplně vše, co vůbec připadá v úvahu a aby případně souběžně trestně stíhaná fyzická osoba vyvázla z trestního řízení s čistým trestním rejstříkem.

Ačkoli současnou právní úpravu nemůžu označit jako zcela nedostatečnou, existuje celá řada možností, jak využít nedostatků a nedokonalostí trestního řízení vedeného proti obviněné právnické osobě, daných právě povahou právnické osoby, nejen v rozsahu jednání za právnickou osobu v průběhu trestního řízení.

5.4.1 Obecně k jednání za právnickou osobu

Právnická osoba s ohledem na skutečnost, že tato je fiktivní entitou, není nadána schopností samostatně právně jednat. Jak trefně konstatuje prof. Jelínek, „*právnické osoby nejsou z masa a kostí, a přesto mají své orgány. Neznají pocity, ale přesto mají vůli. Jsou neviditelné, ale mohou být volané ke odpovědnosti. Nemají bydliště, avšak mají sídlo. Z uvedené charakteristiky je zřejmé, proč otázka trestní odpovědnosti právnických osob je tak komplikovaná.*“⁶⁸⁸

Za právnickou osobu tak musí v každém případě jednat jiná osoba. Nemusí se v každém případě (z formálního hlediska) jednat o osobu fyzickou, neboť statutárním orgánem právnické osoby může být například jiná právnická osoba, v konečném důsledku však jednající osobou musí být vždy fyzická osoba, neboť i za statutární orgán, kterým je právnická osoba, musí v konečném důsledku jednat osoba fyzická.

Právních důvodů, na jejichž základě dochází k zastoupení, je pochopitelně více. Prvním z nich je zastoupení na základě zákona, přičemž lze vyjmenovat celou řadu příkladů takového zastoupení (tak např. se může jednat o poručenství, pěstounství, předadopční péči, svěření dítěte do péče jiné osoby, opatrovnictví), pro účely této monografie je klíčové zejména opatrovnictví,

⁶⁸⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, Teoretik, obálka publikace.

neboť právnické osobě může být v trestním řízení ustanoven opatrovník a opatrovník je oprávněn za právnickou osobu jednat již samotným ustanovením. Není tedy třeba žádného dalšího aktivního jednání ze strany právnické osoby, aby osoba opatrovníka byla za ni oprávněna v trestním řízení jednat. Někteří autoři, dle mého poměrně vhodně, označují zastoupení na základě zákona jako zastoupení nedobrovolné. Je-li tak právnické osobě v trestním řízení ustanoven opatrovník, není jí dáno na výběr, zdali s takovým ustanovením souhlasí či nikoli.

Dalším právním důvodem zastoupení je např. smluvní ujednání mezi zástupcem a zastoupeným. Recipročně lze v tomto případě konstatovat, že se jedná o zastoupení dobrovolné.

S (novou) občanskoprávní terminologií se tak již stírá dříve diskutovaný rozdíl mezi jednáním „jménem právnické osoby“ a jednáním „v zastoupení právnické osoby“, neboť § 164 odst. 1 občanského zákoníku hovoří o tom, že člen statutárního orgánu může zastupovat právnickou osobu ve všech záležitostech, a nikoli o tom, že člen statutárního orgánu jedná jménem právnické osoby ve všech záležitostech.

Pojem „zastoupení právnické osoby“ je tak používán nejen pro zastoupení statutárním orgánem právnické osoby, ale i pro zastoupení zvoleným zástupcem (k tomu srov. § 436 a násl. občanského zákoníku), ačkoli je mezi statutárním orgánem právnické osoby a smluvním zástupcem zcela jistě velký rozdíl. Od smluvního zastoupení je nutno odlišit zastoupení na základě plné moci, která je, na rozdíl od smlouvy, jednostranným právním jednáním, protože není nutné, aby zmocněnec prokazoval její přijetí (ač takové přijetí není ničemu na škodu), ale právní jednání je perfektní již tím, že zmocnitel (například právnická osoba, kterou zastupuje její statutární orgán) zmocněnci zmocnění udělí (tím samozřejmě nejsou dotčena případná ustanovení příslušných právních předpisů, jež mohou zakotvovat obligatorní formu takového zmocnění pro určitá právní jednání).

V praxi tak dochází k tomu, že v rozsahu „běžných právních jednání“ může za právnickou osobu jednat *de facto* neomezený okruh fyzických osob, tudíž pro účely trestního řízení zcela jistě není žádoucí, aby okruh osob za právnickou osobu jednajících byl takto široký.

5.4.2 Jednání v průběhu trestního řízení

Není třeba dodávat, že v období před účinností TOPO orgánům činným v trestním řízení nezbyvalo než ve všech případech, ve kterých by připadalo v úvahu uložení sankce právnické osobě, pracovat toliko s jednotlivými fyzickými osobami, majícími vztah k právnické osobě, a to takovým způsobem, aby bylo možné shromáždit co největší množství důkazů vůči těmto fyzickým osobám, unést důkazní břemeno a v konečném důsledku dovést trestní odpovědnost těchto fyzických osob a uložení sankce právnické osobě přenechat, pokud vůbec, správním orgánům. Jedinou útěchou orgánů činných v trestním řízení mohla být snad jen skutečnost, že správněprávní odpovědnost právnické osoby je odpovědností objektivní, přičemž není nutné zkoumat otázku zavinění a uložení sankce tak může být jednodušší (rychlejší).⁶⁸⁹

Jednání, popř. zastupování právnické osoby v trestním řízení je velice důležitou skutečností, jež může udávat směr následného postupu orgánů činných v trestním řízení, a to ať už v rovině způsobu jednání (např. OČTŘ si je přesně vědom, které jednání obviněné právnické osoby je obstruktivní, a ač přímo proti takovému jednání třeba nic udělat nemůže, podvědomě jej bezpochyby reflektuje a následně se promítne do jeho uvažování o dalším postupu ve věci, či dokonce o udělení sankce), anebo v rovině jednání samotného (tj. kdo jedná, jak např. odpovídá na otázky v rámci podání vysvětlení či výslechu apod.).

Trestní řízení můžeme definovat jako „*zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení a jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož úkolem je náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona sankci, učiněné rozhodnutí vykonat, popř. jeho výkon zařídít, dále působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů.*“⁶⁹⁰

Definici trestního řízení nabízí i sám trestní řád, který v ustanovení § 12 odst. 10 TŘ konstatuje následující: „*trestním řízením se rozumí řízení podle tohoto zákona a zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.*“ Od trestního

⁶⁸⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 42, 376–377. Dále MALÝ, J. Vyvinění z odpovědnosti dle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, s důrazem na specifika vyvinění státního podniku. *Státní zastupitelství.* 2020, č. 2, s. 35–38.

⁶⁹⁰ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRÍVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní.* 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 25.

řízení je třeba odlišit pojem trestního stíhání, který též ustanovení TRŘ definuje jako „úsek řízení od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku, případně jiného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení ve věci samé.“ Trestní řízení je tak nutno chápat jako širší časový úsek, v jehož rámci dochází k zahájení i ukončení trestního stíhání. Trestní stíhání počíná okamžikem zahájení druhého stadia přípravného řízení – stadia vyšetřování a končí spolu s ukončením odvolacího (opravného) řízení.

Jak již bylo uvedeno výše, pro účely trestního řízení zcela jistě není žádoucí, aby okruh osob za právnickou osobu jednajících byl takto široký. Bylo tedy žádoucí, aby zákonodárce okruh osob v trestním řízení za právnickou osobu jednajících co možná nejvíce zúžil (samozřejmě v rozsahu práv právnické osoby, které jí v trestním řízení náleží stejně jako každému jinému obviněnému) a zároveň aby stanovil pravidla, jak má být postupováno v případě, že osoby oprávněné za právnickou osobu jednat v trestním řízení za tuto z nějakého důvodu nebudou moci jednat.

5.4.3 Osoby oprávněné jednat za právnickou osobu v průběhu trestního řízení

Osoby oprávněné jednat za právnickou osobu v průběhu trestního řízení, tedy v období od zahájení přípravného řízení až do skončení vykonávacího řízení, jsou specifikovány v § 34 a v § 35 TOPO. Východním odrazovým můstkem pro problematiku zastoupení právnické osoby v trestním řízení je § 34 odst. 1 TOPO, který stanovuje, že „za právnickou osobu činí v řízení úkony **ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle občanského soudního řádu**. Tato osoba musí prokázat své oprávnění k činění úkonů za právnickou osobu.“

Při prvním přečtení uvedeného odstavce zcela pochopitelně vyvstane otázka, proč trestněprávní předpis (opětovně) odkazuje do předpisů práva soukromého. V tomto případě se však musím zákonodárce zastat, neboť není třeba objevovat objevené. Právnické osoby jsou historicky účastníky civilních řízení soudních, přičemž v těchto řízeních musely být rovněž zastoupeny, tudíž není nutné vymýšlet nový okruh osob jednajících za právnickou osobu v trestním řízení, ale je možné nejprve zjistit, zdali okruh osob jednajících za právnickou osobu v civilních řízeních soudních by nemohl být totožný i pro trestní řízení. Při prozkoumání příslušných ustanovení občanského soudního řádu

poměrně bez problémů dospívám spolu se zákonodárcem (autorem TOPO) k závěrům, že mohl.

5.4.3.1 Osoba oprávněná podle občanského soudního řádu

Uvedený § 34 odst. 1 TOPO odkazuje na § 21 občanského soudního řádu, který v odst. 1 okruh osob oprávněných jednat za právnickou osobu v civilním soudním řízení vymezuje následovně:

„Za právnickou osobu jedná

- a) člen statutárního orgánu; tvoří-li statutární orgán více osob, jedná za právnickou osobu předseda statutárního orgánu, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen; je-li předsedou nebo pověřeným členem právnická osoba, jedná vždy fyzická osoba, která je k tomu touto právnickou osobou zmocněna nebo jinak oprávněna, nebo*
- b) její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo*
- c) vedoucí jejího oddělného závodu, jde-li o věci týkající se tohoto závodu, nebo*
- d) její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.“*

Souhlasím se zákonodárcem (s autory TOPO), že takový výčet je dostačující a že není nezbytně nutné umožňovat právnické osobě, aby za ni v trestním řízení jednal kdokoli, kdo bude právnickou osobou (resp. statutárním orgánem zastupujícím právnickou osobu) zmocněn.

OSŘ v dalších odstavcích § 21 upravuje i další specifika/okruhy možností, které v souvislosti s jednáním za právnickou osobu mohou nastat. Jedná se o následující úpravu:

„(2) Ustanovení odstavce 1 se nepoužije, stanoví-li tento nebo zvláštní zákon, že za právnickou osobu jednají jiné osoby.

(3) Byla-li u právnické osoby zavedena nucená správa, dočasná správa nebo správa pro řešení krize podle zákona upravujícího ozdravné postupy a řešení krize na finančním trhu, jedná za ni nucený správce, dočasný správce nebo osoba vykonávající správu pro řešení krize podle zákona upravujícího ozdravné postupy a řešení krize na finančním trhu, která má podle zákona postavení jejího statutárního orgánu, popřípadě zaměstnanci právnické osoby, které tím nucený správce, dočasný správce nebo osoba vykonávající správu pro řešení krize pověřila; jinak se postupuje podle odstavců 1 a 2.

(4) Za právnickou osobu nemůže jednat ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby.

(5) *Každý, kdo jedná za právnickou osobu, musí své oprávnění prokázat. V téže věci může za právnickou osobu současně jednat jen jediná osoba.*⁶⁹¹

K § 21 odst. 2 OSŘ podotýkám, že i v trestním řízení může pochopitelně nastat situace, kdy bude zákon zastoupení právnické osoby upravovat jinak, než jak je zpravidla běžné, a tudíž je vhodné vyřešit okruh těchto v úvahu připadajících situací paušálně a předem – tedy jak činí zákonodárce, formou normativního právního aktu, nikoli až *ex post* formou individuálního právního aktu, kterým by jen zbytečně docházelo ke zdržování (často už i jinak dlouhého) soudního řízení.

Problematiku nucené (a jiné) správy ponechávám pro účely této monografie bez komentáře a přesunu se k důležitému § 21 odst. 4 OSŘ. Je-li tento odstavce důležitý v civilním soudním řízení, pak je dle mého soudu mnohonásobně důležitý v řízení trestním, neboť právě v trestním řízení může dojít jak k odsouzení právnické osoby, tak ale i k odsouzení fyzické osoby, která za právnickou osobu jednala. Navíc proti obviněné fyzické a proti obviněné právnické osobě je možné vést tzv. společné trestní řízení, přičemž v tomto „společném řízení vedeném proti právnické a fyzické osobě se trestní odpovědnost právnické a fyzické osoby posuzuje samostatně“ (k tomu srov. § 31 odst. 2 TOPO).⁶⁹¹

Právě v tuto chvíli se nabízí jednání osoby zastupující právnickou osobu (typicky statutárního orgánu), které by před účinností TOPO nebylo možné, a sice „přesunutí“ trestní odpovědnosti na právnickou osobu. Je veřejným tajemstvím, že úskalí a nedokonalosti právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob je pachatelé hojně využíváno. Typicky se jedná o situace, kdy se pachatelé – fyzické osobě – podaří „zamést pod koberec právnické osoby“ co se dá, aby před „jeho vlastním prahem“ zůstalo co nejvíce čisto. Prakticky se tak jedná o zakládání prázdných, bezmajetných, jednočlenných společností, které se následně dopouštějí trestné činnosti, přičemž skuteční pachatelé – ať už statutární orgány těchto společností nebo dokonce bílí koně spravedlnosti unikají.⁶⁹²

⁶⁹¹ Pro bližší rozbor problematiky společného trestního řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě lze odkázat na MALÝ, J. *Trestní řízení s důrazem na specifika společného řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2020. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/qi3nw/> [cit. 2. 10. 2021].

⁶⁹² KOUDELKA, L. Které právnické osoby jsou opravdu způsobilé nést trestní odpovědnost. *Soukromé právo*. 2019, č. 1, s. 16.

Právní úprava znemožňující jednání té fyzické osobě, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby, je tak více než nutná. Úkolem orgánů činných v trestním řízení je tak v daném případě co nejdříve prošetřit danou trestnou činnost a zamezit fyzické osobě (ať už vazbou či jiným vhodným způsobem) v jednání, které má vést k nemožnosti prokázat vinu této fyzické osoby. V žádném případě pak není možné, aby tato fyzická osoba, nad rámec toho, že se snaží svou vinu „přesunout“ na právnickou osobu, ještě za obviněnou právnickou osobu jednala, a to hned ze dvou důvodů.

Prvním z nich je skutečnost, že i právnické osobě náleží právo na spravedlivý proces, neboť definice, kterou nabízí čl. 6 odst. 1 Úmluvy je uvozena slovem „každý“ (k tomu blíže srov. výklad výše v této monografii).

Druhým důvodem je zájem státu na tom, aby byl potrestán skutečný pachatel a ne právnická osoba, možná založená za účelem páchání trestné činnosti a za tím účelem, aby posloužila jako bílý kůň.

Ustanovení § 21 odst. 5 OSŘ pak stanovuje povinnost prokázání, že oprávněný zástupce právnické osoby je skutečně oprávněn právnickou osobu zastupovat, a dále procesně ekonomické ujednání, že jediný zástupce právnické osoby postačuje.

5.4.3.2 Zmocněnec

Ustanovení § 34 odst. 2 TOPO konstatuje, že právnická osoba si (v trestním řízení) může zvolit zmocněnce, přičemž zmocnění je možné prokázat písemnou plnou mocí, případně je možné plnou moc udělit i ústně do protokolu. Obdobně jako v případě § 21 odst. 5 OSŘ ve spojení s § 34 odst. 1 TOPO, může mít obviněná právnická osoba současně pouze jednoho zmocněnce.

K osobě zmocněnce je nutno poznamenat, že tento toliko zastupuje právnickou osobu, ale sám nevystupuje jako subjekt trestního řízení. Jedním dechem je rovněž nutno dodat, že institut zmocněnce dle uvedeného ustanovení nelze zaměňovat se zmocněncem poškozeného a zúčastněné osoby podle § 50 a násl. TŘ. Právní úprava nezakazuje, aby zmocněncem nemohl být advokát, přičemž zároveň neupírá právnické osobě právo na obhájce, má-li zmocněnce. *Ad absurdum* tak můžou právnickou osobu zastupovat dva advokáti – jeden v pozici zmocněnce a druhý v pozici obhájce. Korektivem je však ustanovení § 34 odst. 3 TOPO, které stanovuje, že v řízení může

za právnickou osobu činit úkony současně jen jedna osoba. Zmocněncem však nemůže být ten, kdo má v řízení v téže věci postavení obviněného, poškozeného nebo svědka (k tomu srov. § 34 odst. 4 TOPO).⁶⁹³

Ustanovení § 34 odst. 4 dále stanoví, „že pokud je v průběhu řízení zjištěna tato skutečnost, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce vyzve právnickou osobu, aby určila k provádění úkonů v dalším řízení jinou osobu; k určení takové osoby jí stanoví lhůtu zpravidla v délce 7 dnů.“ Poměrně krátká lhůta sleduje jediný účel – zabránit tomu, aby obviněný, svědek nebo poškozený nemohl současně jednat za právnickou osobu obviněnou v téže věci. Ačkoli je z pohledu procesního práva 7denní lhůta velice krátká, z hlediska fakticity je až moc dlouhá na to, aby daná fyzická osoba stihla „zamést pod koberec“ vše, co se jí nemusí hodit v jejím trestním řízení, nebo naopak doplnit (typicky například účetnictví) nepravdivými listinnými důkazy, ze kterých bude následně zmocněnec/opatrovník právnické osoby a nakonec i soud vycházet.

Osobně mě nenapadá, jak jinak tuto velice problematickou část TOPO upravit, neboť fyzická osoba nutně nemusí být trestně stíhána spolu s právnickou osobou, popř. trestní řízení proti ní může být zahájeno později. Nebo nemusí být zahájeno vůbec a v postupujícím trestním řízení proti právnické osobě vyvstane najednou potřeba vyslechnout tuto fyzickou osobu jako svědka. Anebo se nakonec vchytralý statutár přihlásí do trestního řízení proti právnické osobě jako poškozený. Možností, jak vyjít z § 34 odst. 4 TOPO je celá řada, přičemž samozřejmě kvituji úmysl zákonodárce, který neumožňuje určitému okruhu fyzických osob, aby jednaly za obviněnou právnickou osobu, a který ještě zdůrazňuje velice krátkou procesní lhůtou, zároveň se ale obávám, že pro nezmaření trestního řízení není § 34 odst. 4 TOPO dostačující. Žel se zároveň domnívám, že nastalý problém není možné v zákonné rovině upravit lépe.

5.4.3.3 Opatrovník

Není možné, aby právnická osoba nebyla zastoupena vůbec. Zároveň existuje celá řada možností, kdy právnickou osobu v trestním řízení nikdo nezastupuje,

⁶⁹³ GRIVNA, T. § 34 [Úkony právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PŮRY, F., RÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 729.

popř. zastupovat nemůže. Právě pro tyto případy je zřízen institut opatrovníka právnické osoby. Ostatně TOPO v § 34 odst. 5 vyjmenovává důvody, kdy je právnické osobě opatrovník ustanoven: „*Není-li osoba uvedená v odstavci 4 [jiná osoba k provádění úkonů určená právnickou osobou – pozn. aut.] určena ve stanovené lhůtě, nebo právnická osoba nemá osobu způsobilou činit úkony v řízení, popřípadě právnické osobě nebo jejímu zmocněnci prokazatelně nelze doručovat písemnosti, předseda senátu a v přípravném řízení soudce ustanoví právnické osobě opatrovníka. Osobu lze ustanovit opatrovníkem jen s jejím souhlasem. Opatrovníkem nelze ustanovit osobu, o níž lze mít důvodně za to, že má takový zájem na výsledku řízení, který odůvodňuje obavu, že nebude řádně hájit zájmy právnické osoby. Usnesení o ustanovení opatrovníka se oznamuje tomu, kdo je ustanovován opatrovníkem, a nevylučuje-li to povaha věci, též právnické osobě.*“

Samozřejmě může nastat situace, kdy fyzická osoba zastupující právnickou osobu (typicky statutár), je z nějakého důvodu nekontaktní, popř. z některých zákonem předvídaných důvodů je osobou, která právnickou osobu v daném trestním řízení zastupovat nemůže. Za těchto a za obdobných skutkových okolností (kdy je zřejmé, že se nejedná o „vychytralé“ jednání jednající fyzické osoby zneužívající nedostatků právní úpravy pramenící z povahy právnické osoby) zpravidla k problémům v řízení nedochází – soud poměrně jednoduše ustanoví opatrovníka, který je zmocněn pro další úkony trestního řízení k zastupování obviněné právnické osoby.

V tuto chvíli je opětovně vhodné připomenout, že zastoupení právnické osoby opatrovníkem není zastoupením smluvním, ale zákonným, resp. v tomto případě zastoupením na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci (konkrétně právní mocí usnesení soudu o ustanovení opatrovníka). Případný nesouhlas právnické osoby tak není pro ustanovení opatrovníka relevantní. Korektiv však zákonodárce nastavil z druhé strany, neboť „*osobu lze ustanovit opatrovníkem jen s jejím souhlasem.*“ Vystává tak praktická otázka, kdo bude chtít funkci opatrovníka v (často složitých) trestních řízeních vedených proti obviněné právnické osoby vykonávat. Pro doplnění uvádím, že souhlas advokáta s ustanovováním *ex-offo* není souhlasem pro ustanovování opatrovníkem právnické osoby.⁶⁹⁴

⁶⁹⁴ GRÍVNA, T. § 34 [Úkony právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRÍVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 729.

Ustanovení § 34 odst. 5 TOPO žel umožňuje osobě, která na tom má zájem, nasměrovat trestní řízení tak, aby probíhalo v ne/prospěch obviněné právnické osoby. Koneckonců problém nastává už dávno předtím, než se dostaneme k ustanovení opatrovníka. Naprosto postačí, aby usnesení o zahájení trestního stíhání bylo doručeno nejprve právnické osobě a následně, s určitým časovým odstupem, aby totéž usnesení o zahájení trestního stíhání (jenom s jinou hlavičkou) bylo doručeno osobě zastupující právnickou osobu (typicky statutárnímu orgánu). Žďárský zastává názor, že úkony jednatele (statutárního orgánu) učiněné v mezidobí od doručení prvního usnesení právnické osobě a druhého usnesení fyzické osobě budou „neakceptovatelné“.⁶⁹⁵ Jak jinak. Čep se zabývá konkrétním úkonem trestního řízení, když konstatuje, že předchozí výpověď osoby, u níž byl zjištěn konflikt se zájmy právnické osoby, nebude moci být v trestním řízení použita.⁶⁹⁶ Opětovně. Jak jinak.

Kladu si ovšem otázku, jak tomu bude s hmotněprávním soukromoprávním úhlem pohledu. Budeme moci takové právní jednání označit jako absolutně neplatné, protože odporuje zákonu (asi ano⁶⁹⁷), protože se zjevně přiči dob-
rým mravům, nebo protože zjevně narušuje veřejný pořádek? S flagrantním „zametáním“ důkazů bychom si asi poradit dokázali, jak tomu ale bude třeba s nepatrným pozměněním účetnictví, které může mít kardinální dopad do trestního řízení / trestních řízení? A je vůbec v silách OČTŘ si takového zásahu všimnout? A ono to může být ještě složitější, stačí si představit kolektivní statutární orgán s mnoha členy...

Vrátím-li se / posunu-li se k opatrovníkovi, zákonodárce logicky neumožňuje, aby opatrovníkem byla ustanovena osoba, o níž lze mít důvodně za to, že má takový zájem na výsledku řízení, který odůvodňuje obavu, že nebude řádně hájit zájmy právnické osoby. Takový závěr plně koresponduje s povahou institutu opatrovníka, který nejen že má být až krajním prostředkem

⁶⁹⁵ ŽĎÁRSKÝ, Z. K trestní odpovědnosti právnických osob v ČR nejen z pohledu Nejvyššího státního zastupitelství. *Státní zastupitelství*. 2017, č. 1, s. 14–15.

⁶⁹⁶ ČEP, D. Nad možnostmi uplatnění principu nemo tenetur v podmínkách trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rozhledy*. 2017, č. 2, s. 48–57.

⁶⁹⁷ „Procesní úkony, které učinila osoba, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby, za niž jednala, jsou od počátku neúčinné a soud k nim nesmí za řízení a při rozhodování přiblížet.“ K tomu srov. DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 121.

pro případy, kdy není možné, aby za určitou osobu jednala některá z osob k tomu oprávněných, ale i s důvodem, proč je opatrovník ustanovován, přičemž tímto důvodem je právě ochrana zájmů opatrované osoby.⁶⁹⁸

Dle mého názoru není až tak těžké definovat okruh osob, které s ohledem na předchozí odstavec prostě nemůžou být do funkce opatrovníka ustanoveny. Zároveň ale není dle mého názoru možné konstatovat, že osoby nespádající do této množiny jsou pro institut opatrovníka *a priori* vhodné. Naprosto postačí, aby se zkušený statutár vžil do myšlenkových pochodů předsedy senátu / soudce,⁶⁹⁹ a je dost dobře možné, že dojde k ustanovení bílého koně, kterého statutár potřeboval. Jenom ho budeme nazývat opatrovníkem. Jak jsem již uváděl výše, právní úprava se mi nejeví jako nedostatečná, jen prostě není možné, s ohledem na specifika právnické osoby, zcela zamezit tomu, aby osoba, jež má na ne/odsouzení právnické osoby zájem, do řízení, byť skrytě, nezasahovala. Na tom nic nemění ani skutečnost, že soud by měl ustanovit opatrovníka neprodleně, jakmile jsou předpoklady pro jeho ustanovení splněny,⁷⁰⁰ ani skutečnost, že zákon proti usnesení, kterým je opatrovník ustanoven, nepřipouští právo stížnosti (srov. § 141 odst. 2 TŘ) a usnesení je pravomocné a vykonatelné dnem oznámení (srov. § 135 až 137 a § 140 TŘ).⁷⁰¹

Ustanovení § 34 odst. 5 TOPO *in fine* konstatuje, že usnesení, jímž je opatrovník ustanoven, se oznamuje tomu, kdo je ustanovován opatrovníkem, a právnické osobě, ale to jen tehdy, nevylučuje-li to povaha věci. Gřivna uvádí příklad, kdy důvodem ustanovení opatrovníka je skutečnost, že této právnické osobě nelze doručit, tudíž by bylo nesmyslné se pokoušet této právnické osobě oznámit usnesení o ustanovení opatrovníka.⁷⁰² Čep jde dále, když se zamýšlí nad „obezřetností“ při doručování právnické osobě (tj. právnické osobě teoreticky může být možné doručit, ale jsme si jisti, že tímto

⁶⁹⁸ GRIVNA, T. § 34 [Úkony právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 729.

⁶⁹⁹ Opatrovníka ustanovuje předseda senátu a v přípravném řízení soudce usnesením.

⁷⁰⁰ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 323.

⁷⁰¹ GRIVNA, T. § 34 [Úkony právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 729.

⁷⁰² *Ibid.*

doručením neznemožníme další průběh trestního řízení?) a když konstatuje, že je přinejmenším diskutabilní, zda jde v případě neprodleného ustanovení opatrovníka o případ, kdy povaha věci nevylučuje, aby ustanovení opatrovníka bylo oznámeno samotné právnické osobě.⁷⁰³

Názor Gřivny je správný, ale toliko částečný, když řeší ustanovení opatrovníka jen v případě, kdy právnické osobě nelze doručit. Důvodů k ustanovení opatrovníka může samozřejmě vyvstat celá řada, tudíž je zcela jistě nutné ubírat se, v souladu s myšlenkami Čepa, další cestou, a sice zda je vůbec vhodné doručovat právnické osobě informaci, že jí byl ustanoven opatrovník, neboť právnická osoba s takovým ustanovením nic nenadělá (viz shora nepřipustnost stížnosti), opatrovníku je již doručeno a doručení informace o ustanovení opatrovníka právnické osobě by mohl „využít“ ten, kdo má zájem na tom, aby právnická osoba ne/byla odsouzena. Postačí, aby měl oprávnění k přebírání pošty právnické osoby (ať už fyzické pošty, či přihlašovací údaje k datové schránce právnické osoby). Koneckonců, po ustanovení opatrovníka se stejně doručuje již jen jemu.⁷⁰⁴

TOPO je dokonce tak přísný, že umožňuje, aby soud provedl hlavní líčení v nepřítomnosti osoby uvedené v § 34 odst. 1 TOPO, případně zmocněnce či opatrovníka, pokud se k hlavnímu líčení nedostaví bez řádné omluvy. To ovšem za předpokladu, že byly splněny další podmínky § 34 odst. 7 TOPO. Myšlenku zákonodárce za touto právní úpravou stojící zcela jistě kvitují, nicméně obávám se, že i tak TOPO žel stanovuje určitý prostor, který není možné účinně regulovat tak, aby osoba, která na tom má zájem, se do trestního řízení (skrytě) nevměšovala.

⁷⁰³ ČEP, D. Glosa k doručování právnické osobě, proti níž se trestní řízení vede (aneb malé významné proměny v trestním řízení). Příspěvek na konferenci COFOLA 2018, Masarykova univerzita, Právnická fakulta.

⁷⁰⁴ K tomu srov. § 34 odst. 8 TOPO: „*Má-li právnická osoba zmocněnce nebo byl-li jí určen opatrovník, písemnosti určené právnické osobě se doručují pouze tomuto zmocněnci nebo opatrovníkovi, pokud trestní řád nestanoví jinak.*“

5.4.3.4 Obhájce

Ustanovení § 35 odst. 1 TOPO zakotvuje právo obviněné právnické osoby na obhajobu.⁷⁰⁵ Jak již bylo konstatováno výše s odkazem na judikaturu Ústavního soudu, lze dovodit ochotu státu poskytovat ochranu i právnickým osobám, pokud jde o základní práva a svobody. Právnické osobě tak náleží právo na obhajobu, a to samozřejmě jak na obhajobu materiální (právo hájit se sám), tak na obhajobu formální (právo zvolit si obhájce, právo mít obhájce a právo radit se s obhájcem).⁷⁰⁶

Vzhledem k tomu, že právnická osoba není nadána schopností samostatně právně jednat (viz výše), není nadána ani schopností zvolit si samostatně obhájce. Obviněné právnické osobě tak volí obhájce ten, kdo je oprávněn za právnickou osobu činit v trestním řízení úkony (k tomu srov. § 34 TOPO),⁷⁰⁷ tedy (vzestupně) ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle občanského soudního řádu, zmocněnec (typicky statutár), opatrovník. Ačkoli obhájcem v trestním řízení může být jen advokát (k tomu srov. § 35 odst. 1 TŘ), může zde nastat celá řada problémů, co se nechťených zásahů do trestního řízení týče. Tak například může v trestním řízení dojít k obvinění právnické osoby. Při doručení usnesení o zahájení trestního stíhání do její datové schránky tuto vybere její statutár a následně záměrně nepřebírá poštu, neboť čeká, že i jemu bude usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno. Zároveň ústně sdělí tuto skutečnost druhému statutáru (předpokládejme, že oba statutáři mohou právnickou osobu zastupovat samostatně), přičemž druhý statutár promptně zvolí právnické osobě obhájce, například dlouholetého kamaráda prvního statutára. Aby bylo úmyslu obou statutárů učiněno zadost, ustanoví místo sebe jiné statutáry – bílé koně – u kterých

⁷⁰⁵ Ustanovení § 35 odst. 2 TOPO konstatuje, že pro obviněnou právnickou osobu se nepoužijí ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě. K rozboru této problematiky odkazují na následující podkapitulu této monografie a dále na:

- MALÝ, J. *Trestní řízení s důrazem na specifika společného řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2020. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/qi3nw/> [cit. 2. 10. 2021];
- TIBITANZLOVÁ, A. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1. část. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 6, s. 29–33;
- TIBITANZLOVÁ, A. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 2. část. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 7–8, s. 20–23.

⁷⁰⁶ GRĚVNA, T. § 35 [Obhájce]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRĚVNA, T., PŮRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 754.

⁷⁰⁷ *Ibid.*

nebude možné prokázat, že jakkoli jednají na základě příkazů bývalých statutářů, ačkoli tomu tak skutečně bude. *Nota bene*, noví statutáři mohou „táhnout za jeden provaz“ s obhájcem.

Trestní řízení uvedené v předchozím případě je zcela jistě k ničemu. S jedinou výjimkou. Orgánům činným v trestním řízení se podaří rozplést klubko v předchozím odstavci uvedených vztahů a zároveň unést důkazní břemeno. Nechci být skeptický, ale domnívám se, že ani fantasta by takovému až nemožnému úspěchu orgánů činných v trestním řízení nevěřil.

Uvedený příklad je jen jedním z mnoha, které mohou v trestním řízení vedeném proti obviněné právnické osobě nastat. Bohužel. S ohledem na povahu právnické osoby a její nemožnost jednat přímo nezbyvá, než orgánům činným v trestním řízení doporučit, aby hojně využívaly všech v úvahu připadajících procesních institutů (ať už se jedná o vazbu či o další, méně invazivní instituty), které mohou nedostatky procesněprávní úpravy (avšak nezaviněné zákonodárcem) trestní odpovědnosti právnických osob zmírnit.

V této podkapitole jsem se zabýval problematikou jednání za právnickou osobu v průběhu trestního řízení. S ohledem na skutečnost, že právnická osoba není nadána schopností samostatně právně jednat (tj. není schopna jednat přímo), a s ohledem na skutečnost, že je fiktivní entitou, je nutné, aby byla při každém právním jednání zastoupena (tj. hovoříme o jednání nepřímém), přičemž právních důvodů zastoupení může být více (typicky zastoupení na základě zákona, smluvní zastoupení, apod.).

S ohledem na skutečnost, že je možné vést trestní řízení nejen proti právnické osobě, ale i proti fyzické osobě (typicky například proti statutáři, osobě ve vedoucím postavení, zaměstnanci, či osobě v obdobném postavení apod. – k tomu srov. § 8 odst. 1 TOPO), popřípadě vést společné trestní řízení proti obviněné právnické osobě a proti obviněné fyzické osobě, je dobře možné, že se zájmy fyzické a právnické osoby začnou rozcházet (typicky tak, že obžalovaný statutár bude pracovat na tom, aby celá vina, popř. její co možná největší část byla přičtena právnické osobě, popř. jiným, z pohledu zájmů státu nechtěným způsobem). Na tuto skutečnost tak TOPO musí reagovat a dle mého reaguje poměrně obstojně. I tak ale dospívám k závěru, že možností, jak využívat specifika právnické osoby k zájmům osoby, jež má na jejím ne/odsouzení zájem, a tím pádem i k určité netransparentnosti trestního řízení, je celá řada.

5.5 Nutná obhajoba právnické osoby

Obhajoba obviněné právnické osoby je upravena v ustanovení § 35 TOPO. Z prvního odstavce uvedeného ustanovení je zřejmé, že odpověď na otázku, zdali právo na obhajobu náleží obviněné právnické osobě, není nutné hledat subsidiárně v TR, popř. jinde, ale vyplývá již přímo z TOPO. Rozdíl oproti obecné úpravě obhajoby obviněné fyzické osoby zakotvené v TR je zřejmý z druhého odstavce uvedeného ustanovení, ve kterém je konstatováno, že „*pro obviněnou právnickou osobu se nepoužijí ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě.*“

V trestním řízení nicméně může docházet a dochází k situacím, kdy o obhajobě není možné diskutovat a stát má zájem na tom, aby obviněný byl hájen, nezávisle na tom, jak se obviněný v takovém případě ke své obhajobě staví. V takovém případě hovoříme o tzv. nutné obhajobě, která je chápána jako důležitá součást práva na obhajobu, které je zakotveno v čl. 40 odst. 3 LZPS. Trestní řád hovoří o nutné obhajobě jako o nezbytné především v těch situacích, kdy „*obviněný nemůže svoji obhajobu vzhledem k určitým objektivním okolnostem sám náležitě vykonávat. V případě, že obviněný nemá obhájce v situacích, kdy jsou dány důvody nutné obhajoby (§ 36 TR, 36a TR), je mu určena lhůta ke zvolení obhájce. Pokud nebude v takto stanovené lhůtě obhájce zvolen, je mu obhájce na dobu, po kterou trvají důvody nutné obhajoby, neprodleně ustanoven (§ 38 odst. 1 TR).*“⁷⁰⁸ Je zcela irelevantní, zdali si v takovém případě obviněný obhajobu prostřednictvím pomoci obhájce sám přeje, nebo si ji naopak nepřeje, nebo se k nastalé situaci staví laxe.

Právo na obhajobu významně snižuje riziko, že dojde v trestním řízení k odsouzení nevinné osoby. I z tohoto důvodu není institut nutné obhajoby navázán na vůli obviněného.⁷⁰⁹

Ačkoli byl institut nutné obhajoby u právnické osoby v celém rozsahu vyloučen (resp. bylo vyloučeno ustanovení TR o nutné obhajobě, čímž se bezpochyby rozumí ustanovení § 36 a § 36a TR),⁷¹⁰ neobsahuje důvodová zpráva konkrétní odůvodnění, proč k tomuto vyloučení došlo, nicméně odkazuje se na zahraniční

⁷⁰⁸ VANTUCH, P. 3.4 [Nutná obhajoba]. In: VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 75.

⁷⁰⁹ Ibid.

⁷¹⁰ GRIVNA, T. § 35 [Obhájce]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 754.

úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, v nichž institut nutné obhajoby údajně vyloučen je a které měly být pro českou úpravu vzorem.⁷¹¹

Tvrzení důvodové zprávy ovšem není konstantní s faktickým stavem. Tak například podíváme-li se do francouzského trestního řádu,⁷¹² tak tento neobsahuje nějaké konkrétní ustanovení, které by, podobně jako ustanovení § 36 a § 36a TŘ, poskytovalo výčet důvodů nutné obhajoby. Francouzský trestní řád upravuje nutnou obhajobu *ad hoc*, a sice u každého jednotlivého ustanovení samostatně. Jako příklad lze uvést situaci, kdy je obviněná fyzická osoba ve vazbě, sjednává se dohoda o vině a trestu apod. V té části, ve které se předpis zabývá trestním řízením vedeným proti obviněné právnické osobě, není však jediné ustanovení, jež by vylučovalo nutnou obhajobu právnických osob. Faktické vyloučení nutné obhajoby obviněné právnické osoby „*je ve většině případů dáno spíše charakterem důvodů nutné obhajoby*.“⁷¹³ Vzhledem k této skutečnosti tak není možné ztotožnit se s tvrzením uvedeným v důvodové zprávě,⁷¹⁴ a sice že „*zabraněná právní úprava si počínají obdobně a v zásadě vylučují použití ustanovení o nutné obhajobě u právnických osob*.“

Podíváme-li se do rakouské právní úpravy do VbVG,^{715,716} upravuje tento zákon nutnou obhajobu obviněné právnické osoby ve svém § 16 odst. 2 následovně: „*Stehen sämtliche Mitglieder des zur Vertretung nach außen befugten Organs selbst im Verdacht, die Straftat begangen zu haben, so hat das Gericht dem belangten Verband von Amts wegen einen Verteidiger beizugeben. Dieser hat auch die nach der Art des Verbandes erforderlichen Schritte zur Bewirkung einer ordnungsgemäßen Vertretung des Verbandes zu setzen, wie die Verständigung oder Einberufung von geeigneten Organen, Eigentümern oder Mitgliedern. Die Bestellung endet mit dem Einschreiten eines Vertreters oder eines gewählten Verteidigers*.“

⁷¹¹ Vláška: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁷¹² Code de procédure pénale. *Legi France* [online]. 2017 [cit. 6. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154>

⁷¹³ TIBITANZLOVA, A. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1. část. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 6, s. 29–33.

⁷¹⁴ Vláška: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁷¹⁵ Bundesgesetz über die Verantwortlichkeit von Verbänden für Straftaten [online], 2021. *Bundesministerium für Finanzen* [cit. 31. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20004425>

⁷¹⁶ SIEBER, U., CORNILS, K. *Nationales Strafrecht in rechtsvergleichender Darstellung: allgemeiner Teil*. Berlin: Duncker & Humblot, 2010, s. 440–445.

V uvedeném ustanovení se konstatuje, že pokud jsou všichni členové orgánu oprávnění jednat za sdružení (společnost) navenek sami podezřelí ze spáchání trestného činu, soud z vlastního podnětu ustanoví obžalovanému sdružení (společnosti) obhájce z moci úřední. Ustanovení obhájce končí s prvním úkonem zástupce právnické osoby nebo zvoleného obhájce.

K uvedenému je pro úplnost nutno uvést, že ustanovení obhájce sdružení (společnosti) je uskutečněno v případech, kdy není možné stíhané právnické osobě doručovat úřední dokumenty, což vyplývá z § 16 odst. 1 citovaného zákona. Tibitanzlová navíc k uvedenému dodává, že vzhledem k této speciální úpravě se obecná úprava, zakotvená v ustanovení § 61 rakouského trestního řádu,⁷¹⁷ nepoužije.⁷¹⁸

Rakouská právní úprava⁷¹⁹ v tomto specifickém případě vysloveně počítá s nutnou obhajobou právnické osoby, naproti tomu česká právní úprava nutnou obhajobu právnické osoby výslovně vylučuje. Vystává tedy otázka, proč by měla být nutná obhajoba u právnických osob vyloučena. Důvodů pro vyloučení nutné obhajoby může být hned několik. Už jen ze samotné povahy právnické osoby je jasné, že některé důvody nutné obhajoby nemohou být jako takové z logiky věci vůbec použity. Kupříkladu na právnickou osobu nemůže být uvalena žádná z vazeb,⁷²⁰ právnické osobě nemůže být udělen trest odnětí svobody, nemůže být zbavena způsobilosti k právnímu jednání, neboť jí ani nikdy nenabyla a k jejímu jednání je nezbytné jednání

⁷¹⁷ Strafprozessordnung (StPO). *JUSLINE* [online]. 2018 [cit. 6. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/stpo>

⁷¹⁸ TIBITANZLOVÁ, A. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1. část. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 6, s. 29–33.

⁷¹⁹ K problematice trestní odpovědnosti právnických osob v Rakousku lze odkázat například na:

- EIDAM, G. *Unternehmen und Strafe*. 5. vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2018.
- HILF, M. *Die strafrechtliche Verantwortlichkeit von Unternehmen und Verbänden mit Rechtspersönlichkeiten in Österreich*. Graz: Verlag Österreich, 2006.
- MOOSMAYER, K. *Compliance. Praxisleitfaden für Unternehmen*. München: C. H. Beck, 2010.
- QUANTE, A. *Sanktionsmöglichkeiten gegen juristische Personen und Personenvereinigungen. Schriften zum Strafrecht und Strafprozessrecht*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2005, s. 87.

⁷²⁰ Tím není dotčeno ustanovení § 33 odst. 1 TOPO, které upravuje situaci, kdy obviněná právnická osoba bude postupovat způsobem uvedeným v § 67 písm. c) trestního řádu (vazba předstízná). Uvedené ustanovení TOPO upravuje postup, jak vůči takto jednající obviněné právnické osobě postupovat. To samozřejmě neznamená, že na právnickou osobu by snad mohla být uvalena vazba obdobným způsobem jako na osobu fyzickou.

příslušné fyzické osoby, jejímž prostřednictvím je uskutečňováno jednání osoby právnické, a mnohé další.⁷²¹

Zůžeme-li okruh důvodů nutné obhajoby, které by v případě právnické osoby mohly připadat v úvahu, budeme dle Gřivny „řešit především otázku typové závažnosti trestného činu.“⁷²² Gřivna svůj komentář k ustanovení § 35 odst. 2 TOPO dále rozvádí konstatováním, že vyšší typová závažnost je u fyzických osob spojena s hrozbou uložení trestu, který ji omezí na osobní svobodě, přičemž fyzické osobě mohou být ukládány jen některé tresty nebo naopak jí některé tresty ukládány být nemohou. Naproti tomu u trestného činu, jehož se dopustí právnická osoba, nemá vyšší typová závažnost trestného činu takové důsledky. Právnické osobě nehrozí a hrozit nemůže trest odnětí svobody, nicméně ani jiné tresty nejsou vázány na typovou závažnost trestného činu (dokonce ani v případě nejpřísnějšího trestu, který může být právnické osobě uložen, spočívající v jejím zrušení).

Výjimkou z výše uvedeného je trest propadnutí majetku dle § 17 TOPO. U tohoto trestu hraje typová závažnost trestného činu roli, neboť tento může být obviněné právnické osobě uložen jen tehdy, pokud ji trestní soud odsuzuje za zvlášť závažný zločin. Z tohoto důvodu se dle Gřivny „ždá, že i kritérium typové závažnosti trestného činu jako důvodu nutné obhajoby by u právnických osob postrádalo racionalitu.“⁷²³

Vzhledem k tomu, že je u právnických osob nutná obhajoba jako taková vyloučena, nemůže být ustanovený obhájce právnické osobě ustanoven. Důvodem pro ustanovení obhájce může být dle Gřivny toliko žádost obviněné právnické osoby, jež má nárok na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu, aby jí soud ustanovil obhájce. Na rozdíl od obviněné fyzické osoby je ale vždy nutný projev vůle obviněné právnické osoby k takovému ustanovení.⁷²⁴

Dle mého názoru Gřivna díky zdůvodnění typovou závažností excelentně vybrusil z problému, do kterého nás ustanovení § 35 odst. 2 TOPO staví, totiž že neumožňuje nutnou obhajobu obviněné právnické osobě. Osobně

⁷²¹ GŘIVNA, T. § 35 [Obhájce]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 754.

⁷²² Ibid.

⁷²³ Ibid.

⁷²⁴ Ibid.

se s nabídnutou argumentací typové závažnosti trestného činu spíše ztotožňuji, ale to jen proto, že srozumitelně vysvětluje právní stav *de lege lata*. Stále však nerozumím úmyslu zákonodárce, proč nutnou obhajobu obviněné právnické osoby *apriori* odmítá, neboť, vědom si názoru Gřivny, jsem toho názoru, že mohou nastat situace, ve kterých by nutná obhajoba obviněné právnické osoby byla vhodná, neřku-li nutná.

Jen pro doplnění si dovoluji připomenout, že Fenyk k danému problému konstatuje, že „*nutná obhajoba v jednotlivých důvodech, které ji zakládají, se váže toliko ke právům fyzických osob, proto ji zák. o tr. odpovědnosti p. o. u právnických osob nepřipouští.*“⁷²⁵ Obdobné konstatování nabízí Herczeg, když píše, že „*ustanovení § 35 odst. 2 TOPO výslovně vylučuje použití ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě, protože ta je vymezena výlučně ve vztahu ke právům fyzické osoby.*“⁷²⁶

Dle mého soudu by rozumné zakotvení nutné obhajoby obviněné právnické osoby bylo více než vhodné. Není přeci možné předem kategoricky stanovit, že právnické osobě nutná obhajoba nenáleží jenom proto, že s ohledem na její povahu ve většině případů (nikoli ve všech) nutné obhajoby nebude tuto možné u obviněné právnické osoby použít. Můžou nastat situace, kdy by nutná obhajoba obviněné právnické osoby byla na místě, ale s ohledem na aktuální českou právní úpravu ji prostě nebude možné použít. Kde je tedy potom právo na spravedlivý proces?

Ztotožňuji se s Tibitzanzlovou, která v této věci uvádí, že „*pokud jde ovšem o případ nutné obhajoby daný tím, že soud nebo v přípravném řízení státní zástupce považují pro obviněného za nutné mít obhájce zejména proto, že vzhledem k tělesným nebo duševním vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit (§ 36 odst. 2 tr. řádu), minimálně podle názoru Vantucha⁷²⁷ či Šámala⁷²⁸ lze pod tento důvod nutné obhajoby podřadit i právní nebo skutkovou složitost věci, anebo okolnost, že obviněný nemá obhájce, ač spoluobviněný, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy prvního*

⁷²⁵ FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 198.

⁷²⁶ HERCZEG, J. Obviněná právnická osoba a její právo na obhajobu v trestním řízení. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, Teoretik, s. 252.

⁷²⁷ VANTUCH, P. Obhajoba právnické osoby. In: VANTUCH, P. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 67.

⁷²⁸ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7. doplněná a přepracovaná vydání. *Velké komentáře*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 446.

obviněného, má dva specializované obhájce. V případě trestních řízení vedených proti právnickým osobám lze přitom očekávat, že se bude jednat často o kauzy složité, kupř. související s nemálo komplikovanou hospodářskou kriminalitou, a tedy by bylo jistě možné aplikovat tento důvod nutné obhajoby i na právnické osoby.“⁷²⁹

Jako další ilustrace možného problému, kterou Tibitanzlová nabízí,⁷³⁰ je požadavek zakotvený v dnes již zrušeném ustanovení § 36 odst. 1 písm. d) TŘ, ve kterém byla do 30. 9. 2020 zakotvena povinnost obviněného mít obhájce už v přípravném řízení, pokud je sjednávána dohoda o vině a trestu. Uvedené ustanovení je navíc zdůrazněno ustanovením § 175a odst. 3 TŘ věta poslední, která konstatuje, že „dohodu o vině a trestu sjednává státní zástupce s obviněným za přítomnosti obhájce.“ Vystává tedy otázka, jak se bude postupovat v případě, kdy bude uzavírána dohoda o vině a trestu s obviněnou právnickou osobou. Nota bene, jak bude vypadat situace, kdy bude uzavírána dohoda o vině a trestu s obviněnou fyzickou osobou a zároveň s obviněnou právnickou osobou ve společném trestním řízení? Jejich trestné činy spolu budou souviset, průběh řízení bude společný, dokazování bude společné, nakonec bude přistoupeno k dohodě o vině a trestu jak u obviněné fyzické osoby, tak u obviněné právnické osoby a co potom?

Pokud obviněná fyzická osoba nebude mít v takovém případě obhájce, bude jí ustanoven, pokud obviněná právnická osoba nebude mít v takovém případě obhájce, mohl by jí být ustanoven, pokud by ustanovení § 35 odst. 2 TOPO nutnou obhajobu právnické osoby nevyklučovalo.

Podle mého názoru by bylo *de lege ferenda* dobré upravit případy nutné obhajoby právnické osoby (nechci nyní zabíhat do detailů *de lege ferenda*, zdali by se mělo jednat o taxativní výčet např. po vzoru shora uvedené rakouské právní úpravy, nebo zdali by např. bylo vhodnější ponechat

⁷²⁹ TIBITANZLOVÁ, A. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1. část. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 6, s. 29–33.

⁷³⁰ Tibitanzlová uvádí i další možné, v úvahu připadající situace, kdy by bylo vhodné nutnou obhajobu obviněné právnické osoby přinejmenším zvážit, tímto tedy odkazují na její příspěvky. Účelem této monografie není komplexní studium a výčet všech v úvahu připadajících situací, kdy by zakotvení nutné obhajoby právnické osoby připadalo v úvahu. Účelem této monografie je především poukázat na nedostatky ve společném trestním řízení vedeném proti obviněné právnické a fyzické osobě, tyto analyzovat a kriticky zhodnotit. Mám za to, že několik mnou uvedených příkladů je dostačujících, dále budu pokračovat návrhem možných řešení nastalého problému.

uvážení na soudci, zdali institut nutné obhajoby *ad hoc* využít či nikoli), neboť nastíněná situace má jen dvě, v dalších odstavcích popsaná řešení, která jsou obě špatná.

Prvním řešením je akceptace ustanovení § 35 odst. 2 TOPO soudcem, což vyústí k nepřiznání nutné obhajoby právnické osobě v nastíněné situaci. Kde je potom právo právnické osoby na spravedlivý proces, když obviněné fyzické osobě ve stejné situaci nutná obhajoba přiznána je?

Druhým řešením je ignorace ustanovení § 35 odst. 2 TOPO soudcem a přiznání nutné obhajoby právnické osobě v nastíněné situaci. Výsledkem pak je zcela nechtěný stav, kdy soudce postupuje v rozporu se zákonem (ať už z prosté neznalosti jeho správné interpretace, nebo z prostého upřednostnění práva na spravedlivý proces před textem zákona).

Výsledkem je pak nechtěný stav a nemožnost konstatovat, která ze dvou jediných možných špatných variant je variantou lepší, resp. variantou méně špatnou.

Aktuálnost daného problému lze velice pěkně ilustrovat na případu, který se odehrál u okresního soudu Praha – západ, kdy na základě opatření tohoto soudu ze dne 29. 9. 2016, sp. zn. 14 T 150/2016, byl obviněné právnické osobě podle § 39 odst. 1 TŘ ustanoven obhájce, „*neboť obviněný nevyužil svého práva obhájce si zvolit a nebyl mu zvolen ani jinou, k tomu oprávněnou osobou, přičemž k ustanovení obhájce došlo z důvodů uvedených v § 36 odst. 1 písm. a) tr. řádu.*“⁷³¹

V uvedeném případě se sice nejednalo o sjednávání dohody o vině a trestu (tato byla výše uvedena jako jeden z možných příkladů, kdy k problémům ve společném řízení proti obviněné právnické a fyzické osobě ve vztahu k nutné obhajobě může dojít), nicméně zcela evidentně zde nastal totožný problém, který jsem nastínil na příkladu sjednávání dohody o vině a trestu výše, a který měl jen dvě možná, mnou výše nastíněná a zároveň stejně špatná řešení.

Dle mého názoru soudce v tomto případě k ustanovení obhájce obviněné právnické osoby dospěl proto, že důvod nutné obhajoby byl dán u obviněné fyzické osoby, která byla ve společném řízení vedeném proti obviněné

⁷³¹ TIBITANZLOVÁ, A. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 2. část. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 7–8, s. 20–23.

právnícké a fyzické osobě stíhána spolu s obviněnou právnickou osobou. Soudce tak vcelku logicky usoudil, že pokud ustanoví obhájce obviněné fyzické osobě, ustanoví jej i obviněné právnické osobě. Nechci zabíhat do detailů a hodnotit, zdali se jednalo o pouhou neznalost ustanovení § 35 odst. 2 TOPO nebo naopak o propracované rozhodnutí, kdy soudce upřednostnil právo na spravedlivý proces před zněním zákona. Tak jako tak, ač možná nevědomky, si soudce v tomto případě vybral řešení číslo dva, které jsem nastínil výše. Rozsudek byl sice později usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2017, sp. zn. 11 To 83/2017 zrušen, ale to už je pro nás v tuto chvíli irelevantní.

Pro podporu svých tvrzení si dovolím podotknout, že i pro obviněnou právnickou osobu platí ustanovení § 265d TŘ, které stanovuje, že dovolání může obviněný podat pouze prostřednictvím obhájce. Podání obviněného, které nebylo učiněno prostřednictvím obhájce, se nepovažuje za dovolání, byť bylo takto označeno; o tom musí být obviněný poučen (§ 125 odst. 3 TŘ). Pro obviněnou právnickou osobu platí též tzv. advokátní přímus, tedy povinnost být před Ústavním soudem zastoupen advokátem (viz ustanovení § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).⁷³² Nezakotvení nutné obhajoby právnické osoby, resp. její explicitní vyloučení ustanovením § 35 odst. 2 TOPO ve všech případech staví obviněnou právnickou osobu do zjevně nevýhodnější pozice a může vést k porušení jejích základních práv. Vzhledem ke shora uvedeným důvodům tak shledávám současný stav jako ne zcela konformní se základními právy, zejména pak s právem právnické osoby na spravedlivý proces.

⁷³² HERCZEG, J. Obviněná právnická osoba a její právo na obhajobu v trestním řízení. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, Teoretik, s. 254.

6 ZÁVĚR

Ve druhé kapitole této monografie jsem si vytyčil cíl, kterého jsem chtěl v této monografii dosáhnout, a sice nejprve uchopit a vymezit fenomén právnické osoby v systému práva, zvážit související specifika a vyslovit odůvodněný závěr, ke kterému pojetí právnické osoby (v trestněprávní rovině) se přikláním a proč, to vše za účelem vytvoření předpokladů pro následný teoretický rozbor její možné a pozitivním právem předvídané a aprobované trestní odpovědnosti.

Jako neméně důležitý cíl této monografie jsem si dále vytyčil uchopení vybraných hmotněprávních a procesněprávních konsekvencí trestní odpovědnosti právnické osoby (v postupném pořadí, jak je předkládá TOPO), jejich zevrubnou analýzu a kritické zhodnocení, a to buďto za účelem vyslovení souhlasu s díkí TOPO, anebo za účelem proaktivně orientované kritiky, která, i za pomoci komparace se zahraniční právní úpravou, bude-li její použití vhodné a účelné, v případě vyplynuté nutnosti vyústí v návrhy *de lege ferenda*.

S ohledem na shora předložené kapitoly tři, čtyři, pět a šest jsem toho názoru, že vytyčeného cíle jsem zcela dosáhl, a to za pomoci vědeckých metod, vymezených v kapitole dvě.

Co se týče uchopení a vymezení právnické osoby, jsem přesvědčen, že **fikční teorie uchopení právnických osob musí být aplikována nejen v pozitivním občanském právu, ale i v pozitivním trestním právu**, a to především z toho důvodu, že právnická osoba není trestním právem nijak definována a je nutno převzít definice z občanského práva, přičemž pozitivní občanské právo chápe právnickou osobu jako fikci. Jen stěží si dovedu představit, že bychom pro účely trestního práva užívali teorii organickou či jinou, anebo že bychom, jak uvádí někteří autoři, teoretické uchopení právnické osoby neřešili vůbec. Chceme-li právnickou osobu trestat, jsem zcela přesvědčen, že musíme jednoznačně a určitě definovat její povahu (k bližšímu rozboru odkazuji na třetí kapitolu). V tomto spatřuji *novum* a přínos této monografie. Jsem přesvědčen, že právnická osoba může být pachatelem trestného činu, byť jsem shora popsal specifika, která musí OČTŘ cítit. Předně se jedná

o neschopnost právnické osoby samostatně právně jednat a dále o objektivní nemožnost právnické osoby dopustit se některých trestných činů uvedených v trestním zákoníku – na tyto problémy pamatoval zákonodárce a zakotvil v TOPO konstrukci přičitatelnosti, možnost vyvinění, jakož i negativní výčet trestných činů.

Na co však již zákonodárce nepamatoval a v čem spatřuji hlavní přínos třetí kapitoly této monografie, je můj detailní rozbor vývojových stádií vzniku právnické osoby a z něj rezultující závěr, od kterého okamžiku, resp. od kterého vývojového stádia může být právnická osoba trestně odpovědná. Za pomoci indukce jsem dospěl k závěru, že **právnická osoba může být trestně odpovědná za protiprávní čin spáchaný od fáze předspolečnosti, ergo od fáze perfekce zakladatelského právního jednání, nicméně trestně odpovědná *per se* je dle mého názoru právnická osoba až od svého vzniku.**

Co se týče hmotněprávních konsekvencí, jako *novum* a přínos této monografie hodnotím zejména právní rozbor týkající se trestní ne/odpovědnosti vybraných právnických osob, zejména pak detailní rozbor trestní ne/odpovědnosti pobočného spolku. Tato otázka totiž nebyla v odborné literatuře jako komplexní otázka vůbec řešena a je tak *novem* a významným přínosem, neboť jsem dospěl k závěru, že pobočný spolek může být (s respektem k určitým specifikům popsaným shora) trestně odpovědný. Jako další *novum* a přínos této monografie hodnotím právní rozbor okruhu osob jednajících za právnickou osobu s důrazem na osoby mladistvé a děti mladší patnácti let. Za určitých shora popsaných podmínek totiž mohou být tyto osoby statutáry, nicméně tato otázka nebyla v odborné literatuře dosud řešena a tato monografie nabízí odpověď nejen na tuto otázku, ale i na celou řadu souvisejících otázek.

Otázka přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na jejího právního nástupce byla v odborné literatuře řešena poskrovnu, odkázat lze zejména na Fenyka,⁷³³ a tím výčet autorů zabývajících se tímto tak složitým a revolučním specifikem TOPO prakticky končí. Osobně se domnívám, že chce-li

⁷³³ FENYK, J., SMEJKAL, L., PROVAZNÍK, J. Několik poznámek k přechodu trestní odpovědnosti právnických osob – pozoruhodný posun zákonodárce od subsidiarity k přepětí trestní represe – od viny, spoluviny po „infekci“. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

Česká republika zůstat demokratickým právním státem, je nutné toto specifikum upravit. Není přeci možné „jen tak“ připustit trestní odpovědnost subjektu, který nejednal zaviněně a o trestném činu svého právního předchůdce nemá nejmenší tušení. Navíc toto specifikum je nedořešené v právu procesním a jako takové vyžaduje novelizaci, možné návrhy *de lege ferenda* předkládám výše.

Zákonodárci musím rovněž vytknout překotné novelizace účinné litoosti v TOPO. O těchto novelizacích opět nebylo v odborné literatuře prakticky vůbec pojednáno. S ohledem na stav *de lege lata* bych přijaté novelizace již nebral zpět, to ale neznamená, že přístup a cestu, kterou zákonodárce u tohoto specifika zvolil, kvituji. Naopak, svým nelogickým a alibistickým přístupem zákonodárce zasáhl do právní jistoty právnické osoby. Návrhy *de lege ferenda* v tomto případě nemám, neboť by v tuto chvíli způsobily více škody než užitku, nicméně zákonodárce by se měl při budoucích novelizacích TOPO zamyslet nad argumenty, které shora popisují v tomto specifiku TOPO, a být obezřetný, aby stejnou chybu *pro futuro* neopakoval u jiného specifika TOPO.

Novem je zcela jistě i zamyšlení nad ukládáním trestů a ochranných opatření právnickým osobám. Kromě toho, že postrádám (nejen v TOPO, ale i v TZ) účel trestu, mám u tohoto specifika celou řadu návrhů *de lege ferenda*. Konkrétně se jedná o případné zakotvení upuštění od potrestání, jež není v TOPO obsaženo, a jeho aplikaci je v případě právnických osob nutno dovozovat výkladem, o snížení příliš vysoké horní hranice tzv. zákazových trestů, o lepší provázání trestu uveřejnění rozsudku s jeho praktickou aplikací a o zakotvení možnosti ukládat právnickým osobám podmíněné tresty.

Co se týče procesněprávních konsekvencí, jako *novum* a přínos této monografie hodnotím zejména detailní popis specifík společného řízení vedeného proti obviněné fyzické a právnické osobě, se kterým souvisí i otázka jednání za právnickou osobu v průběhu trestního řízení. U obou těchto specifík předkládám výše návrhy *de lege ferenda*, přičemž hlavní důraz kladu na zajištění rychlosti trestního řízení a na schopnost OČTŘ vést trestní řízení efektivně i v případech, kdy za právnickou osobu mohou v průběhu trestního řízení jednat různé osoby a kdy některé praktické aspekty společného řízení (např. doručování ideálně v jeden okamžik fyzické i právnické osobě) jsou problematické.

Nemenším přínosem je popis vazebního důvodu vazby předstižné (ustanovení § 67 písm. c) TŘ), kdy na rozdíl od osoby fyzické dochází u právnické osoby k omezení jen určitého okruhu činností, vztahujících se k páchané trestné činnosti. Ač tento přístup zakládá nerovné postavení fyzické a právnické osoby, jedná se dle mého názoru s ohledem na specifika fyzické a specifika právnické osoby o jediné možné řešení nastalého problému, neboť na prvním místě je zájem společnosti, aby nedocházelo k opakování trestné činnosti, a teprve na druhém místě je otázka, jak se tento zájem uvede v život. Dalším přínosem této monografie je kritické zhodnocení práva právnické osoby na spravedlivý proces a jednoznačné a judikaturou podložené konstatování, že i právnická osoba nutně musí být subjektem práva na spravedlivý proces.

Posledním přínosem této monografie je kritické zhodnocení absence nutné obhajoby právnické osoby a argumentačně podložené návrhy *de lege ferenda*, proč by i právnické osobě měla být nutná obhajoba příznána.

SUMMARY

In this monograph I deal with the issue of criminal liability of legal entities. An issue that is no longer *novum* in the Czech legal system, because more than ten years have passed since the effective date of TOPO, however, an issue whose some aspects may still be problematic, controversial, or at least discussed. It is precisely these aspects that I call "selected substantive and procedural consequences" that I deal with in this monograph, often from all possible perspectives. Specifically, it is the point of view of the legislator in creating the TOPO, the point of view of the legislator in enshrining the TOPO amendments, the comparative point of view and the subjective point of view with proposals for changes to the TOPO *de lege ferenda*.

LITERATURA A DALŠÍ POUŽITÉ ZDROJE

Knihy (komentáře, učebnice a monografie)

- ANYANGWE, C. *Criminal law, the general part*. Bamenda: Langaa Research & Publishing Common Initiative Group, 2015.
- BAJER, J. § 303 [Obecně k fundacím]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- BAJER, J. § 306 [Založení a účel nadace]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- BAJER, J. § 394 [Účel a název]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- BARTON, H. B., BIBAS, S. *Rebooting Justice. More technology, fewer lawyers, and the future of law*. New York: Encounter Books, 2017.
- BARTOŇ, M. Čl. 1 [Svoboda, rovnost, důstojnost. Charakteristika základních práv]. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. akt. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021.
- BECK, S. Chapter 25 Corporate criminal liability, Introduction to corporate criminal liability. In: DUBBER, M. D., HÖRNLE, T. *The Oxford handbook of criminal law*. New York, NY: Oxford University Press, 2016.
- BECKETT, S. *En attendant Godot*. Paříž: Les Éditions de Minuit, 2005.
- BEDECARRATZ SCHOLZ, F.J. *Rechtsvergleichende Studien zur Strafbarkeit juristischer Personen*. Baden – Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2016. DOI: <https://doi.org/10.5771/9783845270357>
- BERAN, K., ČECH, P., DVOŘÁK, B. a kol. *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018.
- BERAN, K. Osoba jako personifikovaná jednota zájmů. In: BERAN, K., ČECH, P., DVOŘÁK, B. a kol. *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekodifikaci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018.

- BERAN, K. Právníká osoba jako odpovědností subjekt. In: BERAN, K., ČECH, P., DVOŘÁK, B. a kol. *Právní jednání a odpovědnost právnických osob po rekonstrukci českého soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018.
- Bible, *knihy Genesis*, kapitola první, verš 26.
- BODEČKOVÁ, J. § 21 [Stát]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.
- BREZÁNIOVÁ, J., DOLEŽIL, T. § 2175 [Koupě závodu]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- BROWNSWORD, R., SCOTFORD, E., YEUNG, K. *The Oxford handbook of Law, Regulation, and Technology*. Oxford: Oxford University Press, 2017. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199680832.013.1>
- CASTRO, L. C. *Criminal Law. Past, Present and Future Perspectives*. New York: Nova Science Publishers, 2019.
- CILEČEK, F. § 708 [Členství v představenstvu]. In: ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017.
- COUFALOVÁ, B. § 33 [Účinná lítost]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020.
- CRONIN, A. *Corporate Criminality and Liability for Fraud*. New York: Abingdon, 2018. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315179605>
- CROSS, N. *Criminal Law for Criminologists. Principles and Theory in Criminal Justice*. New York: Abingdon, Oxon, 2020. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429467431>
- ČEP, D. *Trestní odpovědnost právnické osoby a člen statutárního orgánu, aneb, Výtýkatelnost protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě*. Brno: Masarykova univerzita, 2020.
- DANNECKER, G. Zur Notwendigkeit der Einführung kriminalrechtlicher Sanktionen gegen Verbände. Überlegungen zu den Anforderungen und zur Ausgestaltung eines Verbandsstrafrechts. *Goldammer's Archiv für Strafrecht*. C. F. Müller, 2001.

- DARWIN, Ch. *On the Origin of Species: The Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life*. Scotts Valley, California, USA: Createspace Independent Publishing Platform, 2017.
- DEVEROVÁ, L. § 228 [Pojem]. In: SVEJKOVSKÝ, J., DEVEROVÁ, L. *Právnícké osoby v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013.
- DEVEROVÁ, L. § 230 [Zrušení a zánik pobočného spolku]. In: SVEJKOVSKÝ, J., DEVEROVÁ, L. *Právnícké osoby v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013.
- DĚDIČ, J. § 1 [Předmět úpravy a její vztah k jiným zákonům]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- DĚDIČ, J. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- DĚDIČ, J., GURIČOVÁ, J., KRÍŽ, J., LASÁK, J., POROD, J. *Zákon o státním podniku. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018.
- DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009.
- DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RUŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.
- DVOŘÁK, T. § 122 [Jednotlivé způsoby ustavení právnické osoby]. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019.
- EIDAM, G. *Unternehmen und Strafe*. 5. vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2018.
- ELIÁŠ, K., NYKODÝM, J. § 18 [Pojem]. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
- EMANUEL, S. L. *Criminal procedure*. Frederick, MD: Wolters Kluwer, 2020.
- FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019.

- FENYK, J., SMEJKAL, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnických osob*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012.
- FENYK, J., SMEJKAL, L., BÍLÁ, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepr. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018.
- FOREJT, P., HABARTA, P., TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012.
- FRYŠTÁK, M., ČENTĚŠ, J., SZCZECZOWICZ, J. A. *Corporate criminal liability: (in the Czech Republic, Slovakia and Poland)*. Brno: Masarykova univerzity, 2016.
- GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.
- GERLOCH, A. *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.
- GERLOCH, A. *Teorie práva*. 8. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021.
- GERLOCH, A. Působnost právní normy. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
- GERLOCH, A. Veřejná moc. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
- GERLOCH, A. Zákon. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
- GIERKE, O. von. *Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung*. Berlin, 1887.
- GIERKE, O. von. *Das Wesen der Menschlichen Verbände*. Berlin: Duncker & Humblot, 1902. DOI: <https://doi.org/10.3790/978-3-428-56018-9>
- GRIVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- GRIVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.

- GRIVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- GRIVNA, T. § 31 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- GRIVNA, T. § 34 [Úkony právnické osoby]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- GRIVNA, T. § 35 [Obhájce]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- GURIČOVÁ, J., LASÁK, J. § 122 [Ustavení právnické osoby]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- HÁJKOVÁ, A., NEBUŽELSKÁ, M., PAVLOK, P. *Spolky a spolkové právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015.
- HALLEVY, G. *The Matrix of Derivative Criminal Liability*. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2012. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-642-28105-1>
- HAMULÁKOVÁ, Z. *Správné delikty právnických osob – vybrané instituty a problémy*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017.
- HARVÁNEK, J. *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008.
- HARVÁNEK, J. *Právní teorie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.
- HERCZEG, J. Obviněná právnická osoba a její právo na obhajobu v trestním řízení. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, Teoretik.
- HERCZEG, J. Právo na obhajobu a zásada nemo tenetur v řízení proti právnickým osobám. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. DOI: <https://doi.org/10.14712/23366478.2017.8>
- HERRING, J. *Criminal Law. Text, Cases and Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2020. DOI: <https://doi.org/10.1093/he/9780198848479.001.0001>

- HILF, M. *Die strafrechtliche Verantwortlichkeit von Unternehmen und Verbänden mit Rechtspersönlichkeiten in Österreich*. Graz: Verlag Österreich, 2006.
- HOLEJŠOVSKÝ, J. § 1200 [Založení společenství vlastníků]. In: SPÁČIL, J., KRÁLÍK, M. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021.
- HRABÁNEK, D. § 219 [Pobočný spolek]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- HURDÍK, J., HENDRYCH, D., GERLOCH, A. Právnícká osoba. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právnícký slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
- HURDÍK, J., LAVICKÝ, P. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.
- HURDÍK, J. § 20 [Právnícká osoba]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014.
- CHILD, J., ORMEROD, D. *Essentials of Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2021. DOI: <https://doi.org/10.1093/he/9780198869962.001.0001>
- JANŮ, P. § 118 [Osobnost právnícké osoby]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právníckých osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, Teoretik.
- JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. Praha: Linde, 2007.
- JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právníckých osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Leges, 2017.
- JELÍNEK, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob: komentář s judikaturou*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2013.
- KLÍMA, K. *Komentář ke Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.
- KLÍMA, K. Ústavní pojetí práva na spravedlivý (trestní) proces. In: JELÍNEK, J. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018.

- KNAPP, V. *Teorie práva*. 3. dotisk 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995.
- KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
- KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost právnické osoby jednající v omylu. In: ZÁHORA, J. *Aktuálne otázky trestného zákonodárstva, pocta prof. JUDr. Milanovi ČÍČOVI, Dr.Sc. et mult. Dr. h.c., k 80. narodeninám. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 19. januára 2012*. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola – Fakulta práva, 2012, s. 113–129.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2012.
- KRENBERGER, B., KRUMM, C. *Ordnungswidrigkeiten-gesetz. Kommentar*. München: C. H. Beck, 2020.
- KULOGLIJA PODIVÍNOVÁ, M. § 228 [Právní osobnost a název pobočného spolku]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014.
- KUNŠTÁTOVÁ, T. § 6 [Všeobecné podmínky provozování živnosti]. In: KUNŠTÁTOVÁ, T., SOLOMONOVÁ, K., DICKELT, F., BALADA, L. *Živnostenský zákon*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- LASÁK, J. § 159 [Požadavky na výkon funkce člena voleného orgánu právnické osoby]. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014.
- LASÁK, J., ZACH, T. § 2716. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník § 2716–2893*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021.
- MACUR, J. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. Brno: Universita J. E. Purkyně – Právníká fakulta, 1980, svazek 35.
- MELISSARIS, E. Chapter 16, Theories of crime and punishment, Introduction to theories of crime and punishment. In: DUBBER, M. D., HÖRNLE, T. *The Oxford handbook of criminal law*. New York, NY: Oxford University Press, 2016, s. 355 a násl.

- MIKULE, V., SUCHÁNEK, R. Čl. 10 [Vázanost mezinárodními smlouvami]. In: SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016.
- MIKULE, V. SUCHÁNEK, R. Čl. 99 [Územní samosprávné celky]. In: SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016.
- MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Věšhrad, 1934.
- MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.
- MOLEK, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer, 2012.
- MONAGHAN, N. *Criminal Law*. 6. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- MOOSMAYER, K. *Compliance. Praxisleitfaden für Unternehmen*. München: C. H. Beck, 2010.
- MULCH, F. *Strafe und andere staatliche Maßnahmen gegenüber juristischen Personen. Zu den Legitimationsbedingungen entsprechender Rechtseingriffe*. Berlin: Duncker & Humblot GmbH, 2017. DOI: <https://doi.org/10.3790/978-3-428-55255-9>
- MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání. In: MUSIL, J., VANDUCHOVÁ, M. (eds.). *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 76–98.
- MUZIKÁŘ, M. § 15 [Právní osobnost a svéprávnost]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- MUZIKÁŘ, M., BODEČKOVÁ, J. § 20 [Právní osoba]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- NETT, A. [Zajišťovací opatření v řízení proti právnickým osobám]. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017.

- NOVÁK, J. Čl. 39 [Výhrada zákona pro stanovení trestnosti jednání a ukládání trestů]. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. akt. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021.
- NOVÁK, J. Čl. 40 [Ústavní parametry trestního řízení]. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. akt. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021.
- PATTAVINA, A. *Information technology and the Criminal Justice System*. London: Ashford Colour Press, 2005. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781452225708>
- PAUL, H. *Nederlanders in Japan 1600–1854. De VOC op Desjima* [The Dutch in Japan from 1600 to 1854. The VOC on Deshima]. Weesp: Fibula-Van Dishoeck, 1984.
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- PIETRZYK, T. *Odpowiedzialność karna menedżerów spółek handlowych*. Varšava: Wolters Kluwer, 2019.
- PLANQUE, J. C. *La Détermination de la personne morale pénalement responsable*. Paris: L'Harmattan, 2003.
- PROVAZNÍK, J. § 1 [Zákaz retroaktivity]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020.
- PROVAZNÍK, J. § 15 [Úmysl]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020.
- PROVAZNÍK, J. § 12 [Zásada zákonnosti a zásada subsidiarity trestní represe]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. akt. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021.
- PROVAZNÍK, J. § 23 [Spolupachatel]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. akt. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021.
- PROVAZNÍK, J. § 24 [Účastník]. In: ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník*. 1. akt. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2021.
- PŘÍVARA, M. § 178 [Fúze]. In: SVEJKOVSKÝ, J., DEVEROVÁ, L. *Právníkové osoby v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013.

- PÚRY, F. § 14 [Přiměřenost trestu a ochranného opatření]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRĚVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- PÚRY, F. § 23 [Účel trestu]. In: ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004.
- PÚRY, F. § 33 [Účinná lítost]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012.
- PÚRY, F. § 41 [Polehčující okolnosti]. In: ŠÁMAL, P., GRĚVNA, T., HERCZEG, J., KRATOCHVÍL, V., PÚRY, F., RIZMAN, S., ŠÁMALOVÁ, M., VÁLKOVÁ, H., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012.
- PÚRY, F. Někteří úskalí při uplatňování subsidiarity trestní represe v praxi. In: KALVODOVÁ, V., FRYŠTÁK, M., PROVAZNÍK, J. (eds.) *Trestní právo/stále/v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 323 a násl.
- QUANTE, A. *Sanktionsmöglichkeiten gegen juristische Personen und Personenvereinigungen. Schriften zum Strafrecht und Strafprozessrecht*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2005.
- RANDA, A. *Die Schadenersatzpflicht nach österreichischem Rechte insbesondere aus Eisenbahn – und Automobilunfällen mit Bedachtnahme auf ausländische Gesetzgebungen*. 3. vyd. Wien: Manz, 1913.
- RONOVSKÁ, K. § 402 [Legální definice ústavu]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- ROSS, D.L. *Civil Liability in Criminal Justice. Seventh edition*. New York: Abingdon, 2018. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781351062664>
- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. (eds.). *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl V*. Praha: V. Linhart, 1937.
- ŘÍHA, J. § 33 [Zajišťovací opatření]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRĚVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.

- ŘÍHA, J. Třídění trestných činů podle pachatele. In: GRÍVNA, T. a kol. *Pocta Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- SEDLÁČEK, D. § 2716 [Základní ustanovení]. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014.
- SCHMALLEGGER, F., HALL, D. E. *Criminal Law Today*. Owensville: R. R. Donnelley, 2017.
- SCHELLE, K. *Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.
- SCHOMBURG, S., LAGODNY, O. *Internationale Rechtsbilfe in Strafsachen*. München: C. H. Beck, 2019.
- SIEBER, U., CORNILS, K. *Nationales Strafrecht in rechtsvergleichender Darstellung: allgemeiner Teil*. Berlin: Duncker & Humblot, 2010.
- SIMESTER, A. P. *Fundamentals of Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2021. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198853145.001.0001>
- SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva. Část II. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009.
- SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Nakladatelství Orac, 2003.
- STANISLAV, A. 1. Svěprávnost člověka. In: KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. a kol. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015.
- STEININGER, E. *Verbandsverantwortlichkeitsgesetz. Lehrbuch*. Wien: Linde Verlag Ges.m.b.H., 2018.
- STOITCHKOVA, D. *Towards Corporate Liability in International Criminal Law*. Utrecht: Wieneke Matthijsse, 2010.
- STORCH, F., SPÁČIL, J. (eds.). *Řízení trestní rakouské. Díl I. Klasická právnícká díla*. Praha: Wolters Kluwer, 2011.
- SVEJKOVSKÝ, J. § 118 [Právní osobnost]. In: SVEJKOVSKÝ, J., DEVEROVÁ, L. *Právnícké osoby v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013.

- SVEJKOVSKÝ, J. § 185 [Výmaz z rejstříku]. In: SVEJKOVSKÝ, J., DEVEROVÁ, L. *Právníké osoby v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013.
- ŠÁMAL, P. § 1 [Účel zákona]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013.
- ŠÁMAL, P. § 2 [Základní zásady trestního řízení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013.
- ŠÁMAL, P. § 4 [Uplatnění zásad univerzality a ochrany u právnických osob]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRĚVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- ŠÁMAL, P. § 6 [Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRĚVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- ŠÁMAL, P. § 7 [Trestné činy]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRĚVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- ŠÁMAL, P. § 9 [Pachatel, spolupachatel a účastník]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRĚVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- ŠÁMAL, P. § 48 [Stanovení účinnosti zákona]. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRĚVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2016.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140–421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010.
- ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRĚVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012.
- ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GRĚVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.

- ŠÁMAL, P. Exempce hmotněprávní. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právníkový slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
- ŠÁMAL, P. Předmluva k druhému vydání. In: ŠÁMAL, P., DĚDIČ, J., GŘIVNA, T., PÚRY, F., ŘÍHA, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.
- ŠÁMAL, P., RŮŽIČKA, M. § 78 [Povinnost k vydání věci]. In: ŠÁMAL, P., GŘIVNA, T., NOVOTNÁ, J., PÚRY, F., RŮŽIČKA, M., ŘÍHA, J., ŠÁMALOVÁ, M., ŠKVAIN, P. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013.
- ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. § 20 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., GŘIVNA, T., NOVOTNÁ, J., PÚRY, F., RŮŽIČKA, M., ŘÍHA, J., ŠÁMALOVÁ, M., ŠKVAIN, P. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013.
- ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. § 23 [Vyloučení a spojení věci]. In: ŠÁMAL, P., GŘIVNA, T., NOVOTNÁ, J., PÚRY, F., RŮŽIČKA, M., ŘÍHA, J., ŠÁMALOVÁ, M., ŠKVAIN, P. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013.
- ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, Velké komentáře.
- ŠÁMAL, P. Zavinění v trestním právu. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právníkový slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
- SELLENG, D. *Právníká osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019.
- ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., KUHN, P. § 1 [Okruh obchodních korporací]. In: ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020.
- ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., KUHN, P. § 46 [Podmínky výkonu funkce]. In: ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017.
- ŠTENGLOVÁ, I. § 96 [Lhůty pro rozhodnutí]. In: DĚDIČ, J., HAVEL, B., JINDŘICH, M., ŠTENGLOVÁ, I. a kol. *Zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015.

- ŠTENGLOVÁ, I. § 194 [Statutární orgán]. In: ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020.
- TINTĚRA, T. 1.2 Člověk a fyzická osoba. In: KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMUŠÁKOVÁ, K., TINTĚRA, T. a kol. *K pojetí člověka a věci v novém soukromém právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015.
- VANTUCH, P. 3.4 [Nutná obhajoba]. In: VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010.
- VANTUCH, P. Obhajoba právnické osoby. In: VANTUCH, P. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014.
- VANTUCH, P. Obhajoba právnické osoby. In: VANTUCH, P. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019.
- VÁLKOVÁ, H. § 1 [Účel zákona a jeho vztah k jiným zákonům]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011.
- VIDRNA, J., DOLANSKÝ, P. Kapitola 4 [Pozice územních samosprávných celků]. In: VIDRNA, J., DOLANSKÝ, P. *Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014.
- VUČKA, J. Vyvinění se právnické osoby. In: LICHNOVSKÝ, O., VUČKA, J., KŘÍSTEK, L. *Trestní právo daňové*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020.
- WABNITZ, H. B., JANOVSKY, T., SCHMITT, L. *Handbuch Wirtschafts – und Steuerstrafrecht*. München: C. H. Beck, 2020.
- WELLS, C. *Corporations and Criminal Responsibility*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2001. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198267935.001.0001>
- ZÁHORA, J., ŠIMOŮEK, I. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osob. Komentár*. 2. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer SR, s. r. o., 2019.
- ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

Odborná periodika

- BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 5, s. 107–113.
- BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 7–8, s. 179 a násl.
- BERANOVÁ, A. Zpráva z mezinárodní vědecké konference „Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy“, konané dne 24. 9. 2013. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 11–12, s. 279–280.
- COUFAL, A. K zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob. *Trestněprávní revue*. 2021, č. 3, s. 139–146.
- ČENTĚŠ, J., PALKOVIČ, J., ŠTOFFOVÁ, Z. Trestná zodpovednosť právnických osôb v Belgicku. *Justičná revue*. 2001, č. 10, s. 994–995.
- ČEP, D. Nad zaviněním jako základem trestného činu právnické osoby (tj. přičitatelnosti a otázkám souvisejícím). *Právní rozhledy*. 2016, č. 15–16, s. 531–540.
- ČEP, D. Nad možnostmi uplatnění principu nemo tenetur v podmínkách trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rozhledy*. 2017, č. 2, s. 48–57.
- ČEP, D. Korekční prvky trestní odpovědnosti právnických osob a „zbavení se“ trestní odpovědnosti právnickou osobou. *Právní rozhledy*. 2017, č. 10, s. 343–352.
- ČEP, D. Základy trestní odpovědnosti právnických osob ve světle judikatury Nejvyššího soudu (1. část). *Trestněprávní revue*. 2018, č. 9, s. 195–201.
- ČEP, D. Základy trestní odpovědnosti právnických osob ve světle judikatury Nejvyššího soudu (dokončení). *Trestněprávní revue*. 2018, č. 10, s. 225–229.
- FRANC, P. Nad návrhem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Soudce*. 2010, č. 6.
- GÜRLICH, R. Právnické osoby – založení, název, sídlo. *Novinky z rekodifikace – advokátní kancelář GÜRLICH & Co.* 2013, č. 45.
- GÜRLICH, R. Právnické osoby – fundace (nadace a nadační fondy). *Novinky z rekodifikace – advokátní kancelář GÜRLICH & Co.* 2014, č. 50.

- HUBER, B. Trestní odpovědnost korporací. Požadavky v rámci mezinárodních konvencí a jejich aplikace v evropských zemích. *Trestní právo*. 2000, č. 9.
- JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2014, č. 9, s. 15–21.
- JELÍNEK, J. Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2017, č. 4, s. 17–21.
- JOSKOVÁ, L. Ukončení dlouhodobých smluvních závazků obchodní společnosti v likvidaci. *Obchodněprávní revue*. 2017, č. 9, s. 246–250.
- JURÁŠ, M. Zastoupení právnické osoby v civilním právu – aktuální problémy. *Právní rozhledy*. 2014, č. 12, s. 428–432.
- KOPŘIVA, M. Soudce v říší účelu trestu. *Trestněprávní revue*. 2020, č. 3, s. 129–134.
- KOTLÁN, P. Problémy spojené s trestní odpovědností právnických osob. *Trestněprávní revue*. 2020, č. 2, s. 87–91.
- KOUDELKA, L. Které právnické osoby jsou opravdu způsobilé nést trestní odpovědnost. *Soukromé právo*. 2019, č. 1.
- KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9, s. 249–253.
- KRATOCHVÍL, V. Trestní odpovědnost v České republice dosahuje i na právnické osoby. *Právní rozhledy*. 2011, č. 19.
- MALÝ, J. Problémy vybraných zajišťovacích institutů v trestním řízení vedeném proti právnické osobě. *Trestněprávní revue*. 2019, č. 3, s. 53–60.
- MALÝ, J. Společné trestní řízení proti obviněné fyzické a právnické osobě a právo na spravedlivý proces. *Právní rozhledy*. 2019, č. 18, s. 632–637.
- MALÝ, J. Vyvinění z odpovědnosti dle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, s důrazem na specifika vyvinění státního podniku. *Státní zastupitelství*. 2020, č. 2, s. 35–38.

- MALÝ, J. Společné trestní řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě a nutná obhajoba právnické osoby. *Trestněprávní revue*. 2020, č. 2, s. 98–104.
- MALÝ, J. Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě. *Právní rozhledy*. 2020, č. 10, s. 368–371.
- MALÝ, J. Jednání za právnickou osobu v průběhu trestního řízení. *Právní rozhledy*. 2020, č. 18, s. 637–642.
- MALÝ, J. Mladistvý a dítě mladší patnácti let jako osoby jednající za právnickou osobu. *Trestněprávní revue*. 2021, č. 4, s. 236–240.
- MALÝ, J. Účinná lítost a promlčení trestní odpovědnosti právnické osoby. *Právní rozhledy*. 2021, č. 20, s. 706–711.
- MALÝ, J., ČERNÝ, M. Pobočný spolek v českém právním řádu a jeho trestní odpovědnost. *Právní rozhledy*. 2019, č. 12, s. 427–434.
- MEDELSKÝ, J. Vývoj trestnej zodpovednosti právnických osôb. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 4, s. 87–91.
- MORÁVEK, J. Důsledky nabytí zletilosti a plné svéprávnosti účastníky pracovněprávních vztahů. *Právní rozhledy*. 2016, č. 21, s. 742–748.
- MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*. 2000, č. 1.
- MUSIL, J., PRÁŠKOVÁ, H., FALDYNA, F. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob *de lege ferenda*. *Trestní právo*. 2001, č. 3, s. 6–17.
- NOVÁČKOVÁ, S. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné právní úpravě. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2, s. 27–30.
- PELC, V. Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 11, s. 40–43.
- PRÁŠKOVÁ, H. Osobní působnost zákonů upravujících správní delikty. *Správní právo*. 2011, č. 6, s. 336–341.

- PŮRY, F., RICHTER, M. Trestní odpovědnost při hospodaření s veřejným majetkem a výkon pravomoci úřední osoby. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, č. 2, s. 195–207. DOI: <https://doi.org/10.5817/CPVP2017-2-1>. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7049>
- SVATOŠ, R. Zproštění trestněprávní odpovědnosti právnické osoby. *Trestněprávní revue*. 2020, č. 1, s. 15–19.
- ŠÁMAL, P. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11, s. 19–29.
- ŠÁMAL, P. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 11–12, s. 247–253.
- ŠÁMAL, P. Ještě k zavinění právnické osoby podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rozhledy*. 2017, č. 5, s. 169–179.
- ŠÁMAL, P., ELIÁŠ, K. Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku“. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 3, s. 59–74.
- ŠELLENG, D. K některým aspektům trestní odpovědnosti právního nástupce obchodní společnosti. *Bulletin advokacie*. 2017, č. 12, s. 27–30.
- TIBITANZLOVÁ, A. K problému procesního postupu v případě přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na jejího právního nástupce. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 6, s. 40–43.
- TIBITANZLOVÁ, A. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1. část. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 6, s. 29–33.
- TIBITANZLOVÁ, A. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 2. část. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 7–8, s. 20–23.
- TOMŠOVÁ, E. Úvaha nad schopností zletilého právně jednat. *Právní rozhledy*. 2016, č. 17, s. 595–599.
- VIDRNA, J. Dvě poznámky k trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, s. 34–35.
- VRBĚČKÁ, L. K některým požadavkům na určení sídla právnické osoby při jejím zakládání či změně jejího sídla. *Ad Notam*. 2018, č. 4, s. 9–12.

- ŽDÁRSKÝ, Z. K účinkům zahájení trestního stíhání z hlediska promlčení a otázkám souvisejícím. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 9, s. 195–203.
- ŽDÁRSKÝ, Z. K trestní odpovědnosti právnických osob v ČR nejen z pohledu Nejvyššího státního zastupitelství. *Státní zastupitelství*. 2017, č. 1, s. 14–15.
- ŽDÁRSKÝ, Z. K některým aplikačním souvislostem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu teorie i praxe. *Trestněprávní revue*. 2020, č. 1, s. 1–14.

Sborníky z konferencí

- ČEP, D. Nutná obhajoba a právnická osoba – vše jasné? In: HRUŠÁKOVÁ, M., PROVAZNÍK, J., VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva – 2017 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 21–53.
- MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? In: KUČHTA, J. (ed.). *Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 166–185.
- PELIKÁNOVÁ, I. Některé koncepční otázky nové kodifikace soukromého práva. In: ZOUFALÝ, V. *Sborník Karlovarské právnické dny*. Praha: Leges, 2014, s. 189–215.
- ŠÁMAL, P. K trestní odpovědnosti právnických osob. In: KUČHTA, J. (ed.). *Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 197–222.
- ŠÁMAL, P. K připravované trestní odpovědnosti právnických osob v souvislosti s rekodifikací trestního práva hmotného. In: *Sborník XIII. Karlovarské právnické dny*. Praha: Linde, 2003, s. 242–292.
- ŠÁMAL, P. Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: KRATOCHVÍL, V., LÖFF, M. (eds.). *Sborník Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 104–182.

Ostatní

- BENEŠ, P. Subsidiarita trestní represe a zásada ultima ratio v novém trestním zákoně. *bca.k.cz* [online]. [cit. 9. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.bca.k.cz/subsidiarita-trestni-represe-a-zasada-ultima-ratio-v-novem-trestnim-zakone/>
- BLAHA, O., DOLEŽAL, M. Úskalí přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.
- ČEP, D. Glosa k doručování právnické osobě, proti níž se trestní řízení vede (aneb malé významné proměny v trestním řízení). Příspěvek na konferenci COFOLA 2018, Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2018.
- Organizační statistika – časové řady. *Český statistický úřad* [cit. 4. 12. 2021]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23188653/crescr100421_2.xlsx/307d6eb7-a94d-4ecc-bbcc-5405387248fe?version=1.1
- DAUTZENBERG, N. Vorgesellschaft, Definition: Was ist „Vorgesellschaft“? *wirtschaftslexikon.gabler.de* [online]. [cit. 28. 10. 2021]. Dostupné z: <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/vorgesellschaft-50219>
- Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021. Záznam z konference dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=F-LSZLEwFks>
- DIMUN, P. Útok na zboží: výbuch ve Vrběticích policie vyšetřuje jako obecné ohrožení. *ceska-justice.cz* [online]. 20. 4. 2021 [cit. 11. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/04/utok-na-zbozi-vybuch-ve-vrbeticich-policie-vysetruje-jako-obecne-ohrozeni/>
- FENYK, J., SMEJKAL, L., PROVAZNÍK, J. Několik poznámek k přechodu trestní odpovědnosti právnických osob – pozoruhodný posun zákonodárce od subsidiarity k přepětí trestní represe – od viny, spoluviny po „infekci“. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.
- FRANC, M. Perspektivy institutu trestní odpovědnosti právnických osob v České republice. *epravo.cz* [online]. 17. 8. 2015 [cit. 19. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/perspektivy-institutu-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-v-ceske-republice-98495.html>

- JONAS, M. Vorgründungsgesellschaft: Was ist dies bei einer GmbH? *steuba.de* [online]. 8. 9. 2021 [cit. 28. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.steuba.de/gmbh/gmbh-vorgruendungsgesellschaft/>
- JULA, R., VOLKELT, L. Vorgründungsgesellschaft – Zusammenfassung. *haufe.de* [online]. 8. 10. 2021 [cit. 28. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.haufe.de/finance/haufe-finance-office-premium/vorgruendungsgesellschaft_idesk_PI20354_HI9158172.html
- KALVODOVÁ, V. Sankcionování právnických osob z pohledu právní úpravy, odborné literatury a aplikační praxe. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.
- KAVĚNA, M., ŠAMOVÁ, M., HRAČOVOVÁ, K., SKOČOVSKÝ, D. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU, Srovnávací studie č. 5.270*. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny, duben 2007, aktualizace červen 2016.
- KOTLÁN, P. *Trestní odpovědnost a ekonomická kriminalita*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2021.
- MALÝ, J. *Sankcionování mladistvých de lege lata a de lege ferenda*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017.
- MALÝ, J. *Trestní řízení s důrazem na specifika společného řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě*. Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2020. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/qj3nw/> [cit. 2. 10. 2021].
- NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. Průvodce právní úpravou pro státní zástupce k aplikaci § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 2., upr. a dopl. vyd. vydáno v Brně dne 14. 8. 2018 pod sp. zn. 1 SL 141/2017. *Veřejná žaloba* [online]. 14. 8. 2018 [cit. 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/Aktualizovaná-metodika-NSZ-Aplikace-§-8-odst.-5-ZTOPO.-Průvodce-novou-právn%C3%AD-úpravou-pro-státn%C3%AD-zástupce.pdf>

Průvodce právní úpravou pro státní zástupce k aplikaci § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Třetí, přepracované vydání, s. 20–21, Nejvyšší státní zastupitelství, vydáno v Brně dne 9. 11. 2020 pod sp. zn. 1 SL 113/2020. *Veřejná žaloba* [online]. 9. 11. 2020. [cit. 14. 11. 2021]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/11/Methodika-NSZ-k-§-8-odst.-5-ZTOPO-2020.pdf>

PÚRY, F. Trestní odpovědnost v souvislosti s rozhodováním kolektivních orgánů. *Právní prostor* [online]. 15. 1. 2020 [cit. 7. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/trestni-odpovednost-v-souvislosti-s-rozhodovanim-kolektivnich-organu>

RUBAN, R., ČEP, D. Předběžná právnická osoba a její odpovědnost – vstupní úvahy. In: *Deset let trestní odpovědnosti právnických osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

SOBEK, T. Je právnická osoba fikce? *teorieprava.blogspot.com* [online]. 25. 10. 2009 [cit. 2. 10. 2021]. Dostupné z: <http://teorieprava.blogspot.com/2009/10/je-pravnicka-osoba-fikce.html>

Stanovisko ministryně spravedlnosti Marie Benešové nazvané „*K podnětům k podání stížnosti pro porušení zákona v souvislosti s uloženými tresty za vybrané trestné činy spáchané za nouzového stavu státu (pandemie COVID-19)*“ ze dne 29. 7. 2021 [cit. 11. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/documents/12681/715672/Obecne+stanovisko+SPZ+%28nouzovy+stav%29.pdf/db830a0-1737-457e-8f07-26479a99de6c>

SVOBODA, V. Facebook se přejmenoval na Meta, zrušil stránku pražské neziskové organizace se stejným názvem. *irozhlas.cz* [online]. 2. 11. 2021 [cit. 5. 12. 2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/facebook-nove-jmeno-meta-neziskova-organizace-deti-pedagogove-zrusena-stranka_2111021524_vis

ŠELLENG, D. K otázce přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. *vsehrd.cz* [online]. [cit. 28. 12. 2021]. Dostupné z: https://www.vsehrd.cz/clanek/k-otazce-pricitatelnosti-trestneho-cinu-pravnicke-osobe_47b83ee7-3378-498f-b2c7-1be2d5beae21

- ŠOLC, M. K novému pojetí péče řádného hospodáře. *epravo.cz* [online]. 3. 6. 2014 [cit. 11. 11. 2018]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-novemu-pojeti-pece-radneho-hospodare-94266.html>
- TROJAN, L. Zamyšlení nad tresty ukládanými právníckým osobám. In: *Deset let trestní odpovědnosti právníckých osob v ČR: pohledy zpět i vpřed*. Brno: Masarykova univerzita, 2021.
- VILÍMOVÁ, J. *Aktuální vývoj společnosti s ručením omezeným*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2011.
- Úřad vlády: Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz.
- Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.
- Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz.
- Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zadávání veřejných zakázek, č. 135/2016 Dz.
- Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů 183/2016, č. 183/2016 Dz.
- Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, č. 55/2017 Dz.
- WEINHOLD LEGAL. Novela zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob. *Legal Alert*. 2016, č. 6.
- Zákon o trestnej zodpovednosti právníckých osôb. *Advokátska kancelária RELEVANS* [online]. [cit. 17. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.relevans.sk/zakon-o-trestnej-zodpovednosti-pravnickych-osob/>

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda);
doc. Ing. Pavel Bobál, CSc.; prof. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.;
prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D., M.Ed.; prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.;
PhDr. Alena Mizerová; doc. Mgr. Markéta Munzarová, Dr. rer. nat.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Ing. Zuzana Sajdlová, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Lubomír Spurný, Ph.D.; doc. Ing. Rostislav Staněk, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

prof. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; prof. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB.

Vybrané hmotněprávní a procesněprávní konsekvence

JUDr. Jan Malý, Ph.D.

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2022

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 735

1., elektronické vydání, 2022

ISBN 978-80-280-0195-7 (online ; pdf)
<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M280-0195-2022>
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-280-0195-7

9 788028 001957